

**DIAGNOZA SYTUACJI RADOMIA W UJĘCIU
SPOŁECZNYM, PRZESTRZENNYM I GOSPODARCZYM
PRZYGOTOWANA NA POTRZEBY OPRACOWANIA PN.
„STRATEGIA DALSZEGO ROZWOJU GMINY MIASTA
RADOMIA – RADOM 2030”**

**RADOM
2021**

SPIS TREŚCI

1. WPROWADZENIE	3
2. DANE GEOGRAFICZNE	7
3. SFERA SPOŁECZNA	7
3.1. SYTUACJA DEMOGRAFICZNA	7
3.2. KULTURA	30
3.3. DZIEDZICTWO KULTUROWE	38
3.4. SPORT	42
3.5. TURYSTYKA I REKREACJA	45
3.6. OPIEKA SPOŁECZNA	53
3.7. AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNA	56
3.8. BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE	59
3.9. EDUKACJA I SZKOLNICTWO WYŻSZE	61
3.10. OCHRONA ZDROWIA	72
4. SFERA GOSPODARCZA	80
4.1. RYNEK PRACY	80
4.2. DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZA I PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ	89
4.3. FINANSE SAMORZĄDOWE	103
5. SFERA PRZESTRZENNA - PRZESTRZEŃ I ŚRODOWISKO	114
5.1. PRZESTRZEŃ	114
5.2. ŚRODOWISKO	158
6. ZARZĄDZANIE	181
SPIS TABEL, WYKRESÓW, MAP	188

1. WPROWADZENIE

Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Gminy Miasta Radomia sporządzono z uwzględnieniem przygotowanego poradnika dla lokalnych samorządów dotyczącego opracowania strategii rozwoju gminy.

Diagnozę w poszczególnych obszarach oparto o informacje dostępne w statystyce publicznej, a także o przeprowadzone badanie ankietowe, bezpośrednie rozmowy z osobami odpowiedzialnymi za poszczególne działy w Urzędzie Miejskim w Radomiu i informacje płynące z różnych instytucji. Przeprowadzono również ankiety z mieszkańcami Radomia, młodzieżą, przedstawicielami organizacji pozarządowych i przedsiębiorcami oraz mieszkańcami powiatu radomskiego. Przyjęto założenie, iż dane, które będą analizowane, w miarę możliwości konfrontowane będą z analogicznymi informacjami dla innych, podobnych do Radomia miast lub rozważane na przestrzeni lat.

Diagnoza została przeprowadzona w ujęciu dynamicznym oraz porównawczym. Analiza dynamiczna polega na obserwacji trendów społeczno – gospodarczych oraz przestrzennych zachodzących w określonym przedziale czasowym. W przedmiotowej diagnozie za podstawową zasadę porównania przyjęto dane dotyczące lat 2008 – 2020. W przypadku braku danych za którykolwiek z roczników przyjmowano okres dostępnych danych, jednakże nie wcześniejszy niż 2008 r. oraz nie późniejszy niż 2020 r., by zachować porównywalność danych. W wyjątkowych sytuacjach, gdy zaszły zmiany do czasu dokonywania zmian w projekcie Strategii, wprowadzono dane z 2021 roku. W uzasadnionych przypadkach, stosowano porównania danych w okresie kilkuletnim bądź w ujęciu jednorocznym.

Natomiast diagnoza porównawcza jest związana z przeprowadzeniem benchmarkingu, co pozwoliło ocenić Radom w szerszym tle. W przypadku tej analizy ważny jest dobór tła porównawczego tzn. do porównania powinny zostać wybrane te podmioty, które mają podobny charakter, a więc należy uwzględnić kluczowe czynniki rozwojowe. Do badania wybrano podmioty, które znajdują się w analogicznej, bądź zbliżonej do Radomia sytuacji. Miasta do porównania wybrano posługując się następującymi kryteriami:

- z uwagi na utratę w wyniku reformy administracyjnej z 1998 roku statusu stolicy województwa wybrano: Częstochowę i Elbląg,
- z uwagi na podobną do Radomia liczbę mieszkańców Częstochowę oraz Sosnowiec,
- z uwagi na obecność na liście miast średnich tracących funkcje wybrano Sosnowiec i Elbląg.

W związku z powyższym, Radom w ramach analizy komparatystycznej został porównany z Częstochową, Elblągiem i Sosnowcem. Ponadto, Radom został również porównany do województwa mazowieckiego oraz powiatu radomskiego. Dodatkowo uwzględniono porównanie do Warszawy oraz kraju.

Wybór obszarów w ramach których prowadzona jest diagnoza wynika z art. 10a Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, w którym wskazano, iż „podmiot opracowujący projekt strategii rozwoju (...) przygotowuje diagnozę sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej, z uwzględnieniem obszarów funkcjonalnych, w tym miejskich obszarów funkcjonalnych”. Z uwagi na brak określenia w dokumentach wyższego rzędu zasięgu radomskiego obszaru funkcjonalnego na potrzeby

opracowania niniejszej diagnozy posłużono się terenem powiatu radomskiego, jako obszarem funkcjonalnym Radomia.

Konieczność szerszego spojrzenia na Gminę Miasta Radomia uzasadnia zarówno liczba ludności, blisko 1000-letnia historia, doświadczenie w pełnieniu roli ośrodka administracyjnego, jak i aktualnie pełnione funkcje społeczno – gospodarcze, które predestynują nasze miasto do roli kluczowego ośrodka dla całego regionu radomskiego. Radom jest miejscem, w którym koncentrują się usługi zdrowotne, kulturalne, edukacyjne, administracyjne, gospodarcze, etc. dla całego regionu. Gmina świadczy usługi nie tylko dla swoich mieszkańców, ale także dla otaczających gmin. Analizy wymaga zatem również najbliższe otoczenie. Podkreślić należy jednocześnie istnienie na obszarze powiatu radomskiego Stowarzyszenia Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego. Stowarzyszenie ROF swoim zasięgiem obejmuje łącznie 16 jednostek samorządu terytorialnego: miasto na prawach powiatu – Radom - miasto rdzeniowe ROF pełniące funkcję koordynatora projektu, powiat radomski, gminę miejską i wiejską Pionki, gminy miejsko-wiejskie Iłża i Skaryszew oraz gminy wiejskie Gózd, Jastrzębia, Jedlińsk, Jedlnia-Letnisko, Kowala, Pionki, Przytyk, Wierzbica, Wolanów, Zakrzew, Orońsko. Obecne analizy uwzględniające obszar funkcjonalny, koncentrują się na aktualnych członkach ww. Stowarzyszenia - mieście Radomiu oraz w uzasadnionych przypadkach na powiecie radomskim i/lub gminach zlokalizowanych w powiecie radomskim.

Zakres tematyczny diagnozy określono na podstawie przygotowanego poradnika dla lokalnych samorządów – „Strategia rozwoju gminy krok po kroku”. Wydzielono trzy obszary diagnostyczne, w ramach których przeanalizowano następujący zakres tematyczny:

- Sfera społeczna:
 - ludność i procesy demograficzne,
 - kultura i dziedzictwo kulturowe,
 - sport, rekreacja i turystyka,
 - opieka społeczna,
 - ochrona zdrowia,
 - aktywność społeczna,
 - bezpieczeństwo publiczne,
 - edukacja i szkolnictwo wyższe.
- Sfera przestrzenna – przestrzeń i środowisko:
 - uwarunkowania wynikające z położenia geograficznego,
 - zarządzanie gospodarką przestrzenną i podstawowe opracowania polityki przestrzennej,
 - dostępność komunikacyjna i mobilność,
 - system ciepłowniczy,
 - infrastruktura mieszkaniowa,
 - środowisko.
- Sfera gospodarcza:
 - bezrobocie i rynek pracy,
 - działalność gospodarcza i przedsiębiorczość,
 - finanse samorządowe.
- Zarządzanie.

Metodologia przeprowadzonych badań ankietowych

Wszystkie badania ankietowe zostały przeprowadzone techniką CAWI (wspomagany komputerowo wywiad przy pomocy strony WWW – technika zbierania informacji w ilościowych badaniach rynku i opinii publicznej, w której respondent jest proszony o wypełnienie ankiety w formie elektronicznej). Ankiety przeprowadzono w czerwcu 2021 w związku z opracowywaniem Strategii dalszego rozwoju Gminy Miasta Radomia – Radom 2030.

Badania ankietowe zostały przeprowadzone z:

1. Mieszkańcami Radomia,
2. Młodzieżą szkolną uczącą się w Radomiu w szkołach ponadpodstawowych,
3. Organizacjami pozarządowymi działającymi w Radomiu,
4. Przedsiębiorcami prowadzącymi działalność w Radomiu,
5. Mieszkańcami powiatu radomskiego.

Ad. 1 W badaniu (zwanym dalej *Ankietą mieszkańców*) wzięło udział 2 184 osób. Pytania dotyczyły miejsca zamieszkania, płci, wieku, wykształcenia i dochodów netto w gospodarstwie domowym respondentów. Zadano pytania dotyczące obszarów życia, które są dla badanych ważne np.: łatwy dostęp do mediów publicznych, posiadanie własnego domu jednorodzinnego, czy możliwość szybkiego dojazdu do miejsc codziennej aktywności. Zadano pytanie o ewentualne zamiary związane z potencjalną wyprowadzką z Radomia. Mieszkańców zapytano również o ocenę różnych sfer funkcjonowania miasta (np.: terenów zielonych, bezpieczeństwa, ścieżek rowerowych, oferty edukacyjnej komunikacji publicznej etc.). Respondenci odpowiedzieli na pytania dotyczące aktualnego miejsca pracy i co zdecydowało o jego wyborze i a także o to, co potencjalnie mogłoby zdecydować o jego zmianie.

Ad. 2 W badaniu (zwanym dalej *Ankietą młodzieży*) wzięło udział 1156 młodych osób uczących się w Radomiu. Respondenci odpowiedzieli na pytania dotyczące miejsca zamieszkania i płci. Zapytano ich również, czy Radom jest dla nich dobrym miejscem rozwoju i czy chcieliby pozostać w przyszłości w naszym mieście. Uzyskano odpowiedzi dotyczące najbardziej preferowanych przez młodzież cech, jakie powinien mieć Radom (np. być nowoczesny, ekologiczny, zielony etc.) i czym w jej opinii wyróżnia się spośród innych miast. Zadano pytania dotyczące autorytetów, którymi młodzi ludzie kierują się podczas wyboru ścieżki zawodowej. Respondenci wskazali także czynniki, które wydają im się najważniejsze przy wyborze przyszłej pracy i wskazali, w jaki sposób spędzają weekendy i czas wolny.

Ad 3 W badaniu (zwanym dalej *Ankietą NGO*) wzięło udział 35 organizacji pozarządowych, które wskazały kluczowe obszary swojej działalności, główne źródła finansowania, liczbę członków. Przedstawiciele NGO odpowiedzieli również na pytania dotyczące zatrudnienia w organizacji i współpracy z wolontariuszami. Zapytano także o elementy współpracy partnerskiej NGO z Gminą Miasta Radomia, które uważane są za najważniejsze. Pozostałe pytania dotyczyły trudności związanych z prowadzeniem działalności na terenie Radomia i gotowość mieszkańców do angażowania się w działalność społeczną.

Ad. 4 W badaniu (zwanym dalej *Ankietą przedsiębiorców*) wzięło udział 209 przedsiębiorstw działających na terenie Miasta Radomia. Przedstawiciele firm wskazali branże, w których działają, staż na rynku i wielkość przedsiębiorstwa. Respondenci odpowiedzieli na pytanie, czy Radom jest dobrym miejscem do prowadzenia działalności, wskazali aspekty, dzięki którym warto inwestować w Radomiu oraz te, które to utrudniają. Przedsiębiorcy zostali zapytani, czy łatwo jest pozyskać pracownika

o odpowiednich kwalifikacjach na radomskim rynku pracy. Respondenci wskazali również działania, które mógłby podjąć samorząd, by ułatwić rozwój lokalnych przedsiębiorstw.

Ad. 5 W badaniu (zwanym dalej *Ankietą mieszkańców ROF*) wzięło udział 60 mieszkańców gmin zlokalizowanych w powiecie radomskim. Respondenci zostali zapytani o wykształcenie, wiek, miejsce zamieszkania, a także to, czy kiedykolwiek zamieszkiwali w Radomiu, a jeśli tak, to co było powodem wyprowadzki. Mieszkańcy powiatu radomskiego ocenili także swój związek z Radomiem i wskazali, co ich wiąże z naszym miastem. Określili również, w jaki sposób dostają się do Radomia i to, co mogłoby ich skłonić do rezygnacji z transportu indywidualnego na rzecz korzystania z innych form transportu. Ankietowani udzielili także odpowiedzi na pytanie, czy rozważają wyprowadzkę do Radomia i co ewentualnie mogłoby ich do tego zachęcić. Wskazali również obszary, w których ich gmina mogłaby podjąć współpracę z Gminą Miasta Radomia. Mieszkańcy powiatu radomskiego udzielili także odpowiedzi, czym kierują się przy wyborze miejsca pracy.

2. DANE GEOGRAFICZNE

Miasto Radom zlokalizowane jest w centralno-wschodniej Polsce, w południowej części województwa mazowieckiego w dorzeczu środkowej Wisły i Pilicy na Równinie Radomskiej i Równinie Kozienskiej (północny kraniec miasta). Położone jest w odległości około: 78 km od Kielc, 100 km od Warszawy, 108 km od Lublina, 135 km od Łodzi, 192 km od Krakowa, 321 km od Wrocławia, 358 km od Poznania, 442 km od Gdańska, 640 km od Berlina i 850 km od Kijowa. Szczególnej uwadze zasługuje położenie Miasta Radom w niewielkiej odległości od Warszawy, Łodzi, Kielc i Lublina.

Miasto Radom ze względu na swoje położenie jest ważnym węzłem komunikacyjnym. Miasto leży na skrzyżowaniu dwóch dróg krajowych: droga krajowa nr 7 Gdańsk-Kraków (trasa łącząca Północą Europę z Adriatykiem) i droga krajowa nr 12 Poznań-Lublin (połączenie pomiędzy Berlinem i Kijowem). W Radomiu występują również ważne węzły kolejowe, pierwszorzędne, o znaczeniu krajowym: Warszawa-Radom-Kraków, Radom-Dęblin i Radom Tomaszów Mazowiecki – Łódź.

3. SFERA SPOŁECZNA

3.1. SYTUACJA DEMOGRAFICZNA

W 2020 roku Radom zamieszkiwało 209 296 osób, w tym 110 182 kobiet i 99 114 mężczyzn¹. Liczba mieszkańców tego miasta spadła w porównaniu do roku 2008 o 6,66%, tj. o 14 930 osób. Spadek ludności obserwowany jest również w Częstochowie, Sosnowcu i Elblągu, natomiast odwrotny trend ma miejsce na terenie powiatu radomskiego, województwa mazowieckiego oraz Warszawy. Wyludnieniu ulegają centra miast przy jednoczesnym rozwoju stref podmiejskich. Zjawisko to nie dotyczy stolicy kraju - liczba mieszkańców Warszawy w ciągu ostatnich 13 lat wzrosła o blisko 5%. Przyczyn

tego stanu należy upatrywać w znacznym zjawisku migracji zarobkowych mieszkańców innych regionów Polski. W przypadku kraju również odnotowywany jest spadek ludności, chociaż w pierwszych latach analizy liczba mieszkańców Polski się zwiększała.

Tabela 1. Liczba ludności w Radomiu i porównywanych jednostkach w latach 2008-2020

Jednostka	Liczba ludności w latach 2008-2020 (osoby)					Dynamika zmian 2008-2020 (%)
	2008	2011	2014	2017	2020	
Radom	224 226	220 602	217 201	214 566	209 296	-6,66
Częstochowa	240 612	235 798	230 123	224 376	217 530	-9,59
Sosnowiec	221 259	215 262	209 274	204 013	197 586	-10,70
Elbląg	126 439	124 257	122 368	120 895	118 582	-6,21

¹Na podstawie danych GUS (dostęp na 19.11.2021r.)

Powiat radomski	146 481	150 018	151 321	151 955	152 190	4,94
Woj. mazowieckie	5 204 495	5 285 604	5 334 511	5 384 617	5 425 028	3,90
Polska	38 135 876	38 538 447	38 478 602	38 433 558	38 265 013	0,34

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W stosunku do analizowanych podmiotów sytuacja Radomia jest lepsza niż Częstochowy, Sosnowca, jednak nie zmienia to faktu, że liczba ludności w Radomiu sukcesywnie spada.

Współczynnik feminizacji w Radomiu w 2020 roku wyniósł 111 kobiet na 100 mężczyzn. Był zatem wyższy niż na terenie powiatu radomskiego, województwa mazowieckiego i kraju, jednak w latach 2008-2016 przyjmował wartość najniższą spośród analizowanych miast o porównywalnej liczbie ludności. W okresie analizy największa liczba kobiet (117-118) na 100 mężczyzn przypadała w Warszawie.

Tabela 2. Współczynnik feminizacji w latach 2008-2020

Jednostka	Współczynnik feminizacji				
	2008	2011	2014	2017	2020
Radom	110	110	110	111	111
Warszawa	117	118	118	118	117
Częstochowa	113	113	113	113	114
Sosnowiec	111	111	111	111	112
Elbląg	109	109	109	109	109
Województwo mazowieckie	109	109	109	109	109
Powiat radomski	101	101	101	101	101
Polska	107	107	107	107	107

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na 1 km² powierzchni Radomia przypada 1872 mieszkańców. Gęstość zaludnienia jest więc wyższa niż w przypadku Elbląga i Częstochowy, jednak większa koncentracja mieszkańców na 1 km² występuje w Sosnowcu i Warszawie.

Tabela 3. Gęstość zaludnienia w Radomiu na tle innych jednostek w latach 2008-2020

Nazwa	ludność na 1 km ²				
	2008	2011	2014	2017	2020
Radom	2 006	1 973	1 943	1 919	1 872
Warszawa	3 306	3 303	3 355	3 412	3 469
Częstochowa	1 507	1 476	1 441	1 405	1 362
Sosnowiec	2 430	2 364	2 298	2 240	2 170
Elbląg	1 584	1 557	1 533	1 515	1 486

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Zarówno Radom jak i wszystkie porównywane jednostki charakteryzują się rosnącym wskaźnikiem obciążenia demograficznego. We wszystkich analizowanych miastach (tabela nr 4) współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi w 2020 roku przekraczał wartość 30, niewiele niższe wartości osiągał w powiecie radomskim, województwie mazowieckim i kraju. W przypadku pozostałych wskaźników obciążenia demograficznego przedstawionych w tabeli nr 5 Radom również wypada niekorzystnie na tle powiatu radomskiego. Największe dysproporcje występują w przypadku liczby ludności w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym – wskaźnik ten dla Radomia przyjmuje wartość 142,2, natomiast dla powiatu radomskiego 93,6. Niepokojąca jest wysoka dynamika tego zjawiska – w 2008 roku na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym w Radomiu przypadało 87,3 wskaźnik więc przyjmował wartość o 54,9.

Tak szybkie starzenie się społeczeństwa to efekt współwystępowania takich zjawisk, jak np. ujemny przyrost naturalny, wysoki poziom bezrobocia, ujemne saldo migracji. Sytuacja na rynku pracy niekorzystnie odbija się na przyroście naturalnym oraz bezpośrednio wpływa na wzrost migracji zarobkowych, co powoduje, że odsetek ludzi młodych w Radomiu zdecydowanie spada. Ciągły wzrost długości życia przekłada się rosnący odsetek osób starszych.

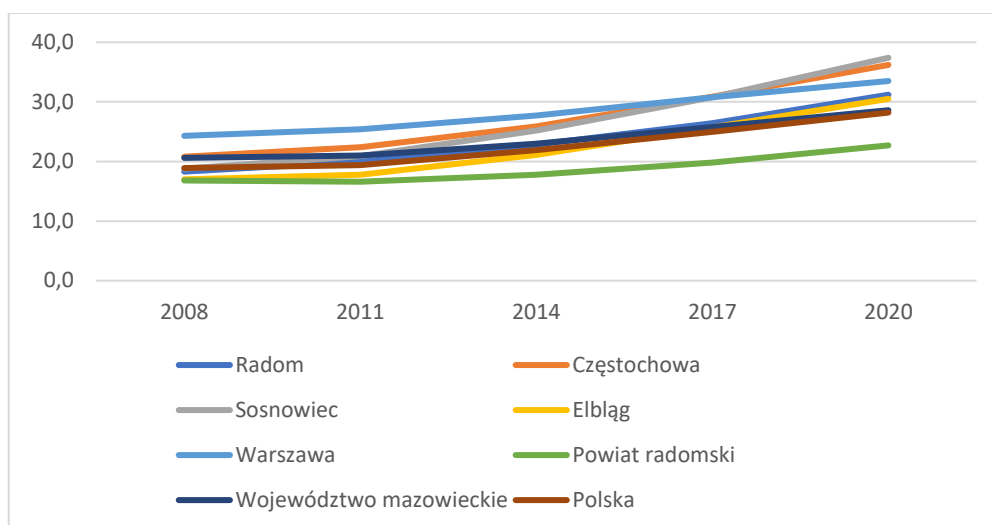
Tabela 4. Współczynnik obciążenia demograficznego Radomia i grupy porównawczej w latach 2008 – 2020

Jednostka	współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi (osoba)				
	2008	2011	2014	2017	2020
Radom	18,3	20,0	22,8	26,4	31,2
Częstochowa	20,8	22,4	25,9	30,9	36,2
Sosnowiec	18,8	20,9	25,2	30,8	37,4
Elbląg	17,0	17,8	21,1	25,7	30,5
Warszawa	24,3	25,4	27,7	30,8	33,5
Powiat radomski	16,8	16,6	17,8	19,8	22,7
Województwo mazowieckie	20,6	21,0	23,0	25,8	28,6
Polska	18,9	19,4	21,9	25,0	28,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 1. Współczynnik obciążenia demograficznego dla Radomia na tle innych jednostek w latach 2008–2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Tabela 5. Wskaźniki obciążenia demograficznego dla Radomia i powiatu radomskiego w 2020 roku

Wyszczególnienie	Radom	powiat radomski
ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	71,9	63,2
ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym	142,2	93,6
ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	42,2	30,5
współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi	31,2	22,7
odsetek osób w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem	20,4	15,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Tabela 6. Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym w Radomiu i jednostkach porównawczych w latach 2008-2020

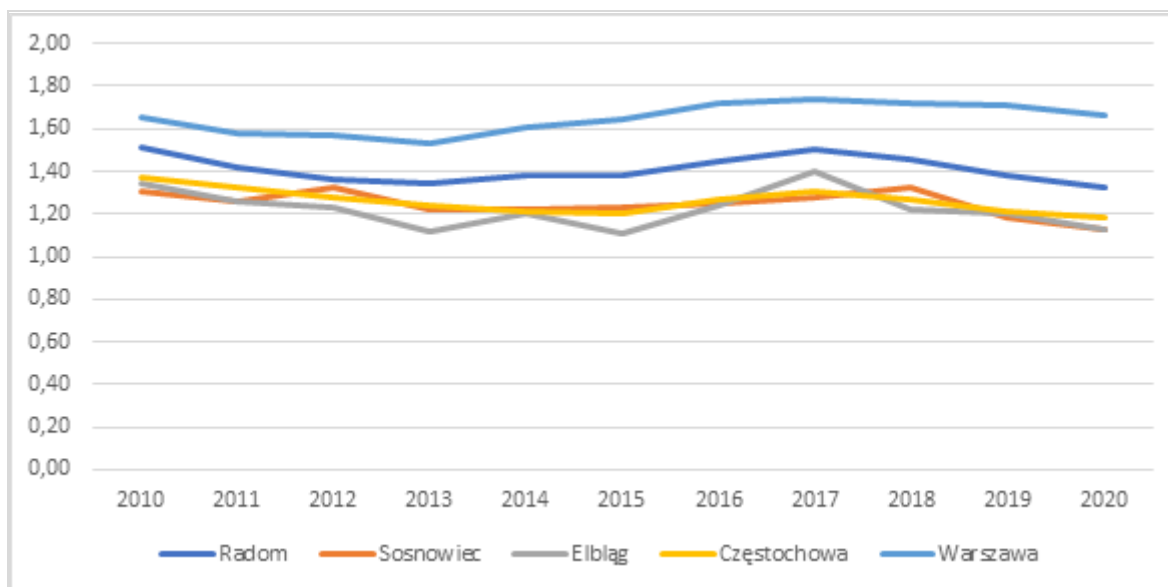
Jednostka	Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym				
	2008	2011	2014	2017	2020
Radom	87,3	101,0	116,9	130,0	142,2
Częstochowa	114,5	131,9	149,8	167,0	181,3
Sosnowiec	120,4	138,8	161,3	180,6	196,1
Elbląg	83,6	97,6	117,1	135,2	149,8
Warszawa	140,2	138,8	139,8	136,7	131,6
Powiat radomski	60,7	66,1	75,5	84,8	93,6
Województwo mazowieckie	92,2	97,3	105,4	111,2	114,0
Polska	84,3	93,1	105,2	115,5	122,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na szybko starzejące się społeczeństwo wpływ ma również malejący wskaźnik dzietności. W porównaniu z innymi jednostkami o podobnej liczbie ludności, w Radomiu współczynnik osiąga wartość nieznacznie wyższą. Najlepsza sytuacja pod tym względem ma miejsce w Warszawie, jednak odnotowywane wskaźniki nie zapewniają prostej zastępowalności pokoleń.

Wykres 2. Współczynnik dzietności kobiet dla Radomia na tle wybranych miast w latach 2010-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych analizy.monitorrozwoju.pl

Zjawisko migracji ludności dotyczy około 1000 radomian rocznie, przy czym najczęściej są to ludzie młodzi. Wskaźnik salda migracji dla Radomia jest najniższy wśród miast z grupy porównawczej. Należy podkreślić, że saldo migracji uwzględnia również zjawisko suburbanizacji. Mieszkańcy Radomia przenoszą się na obszary podmiejskie, jednak nadal związani są zawodowo z miastem. Zjawisko to obrazuje saldo migracji wewnętrznych, które przyjmuje wartości ujemne. Inaczej w przypadku salda migracji zagranicznych – w ostatnich latach analizy można zaobserwować większą liczbę osób przybyłych zza granicy aniżeli liczbę osób wyjeżdżających za granicę. Podobną sytuację można zaobserwować we wszystkich analizowanych miastach o zbliżonej liczbie mieszkańców. Jedynie w przypadku Warszawy na przestrzeni ostatnich 13 lat zarówno saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych jest dodatnie.

Tabela 7. Saldo migracji dla Radomia w latach 2008-2020 na tle innych jednostek porównawczych

Jednostka	2008	2011	2014	2017	2020
	saldo migracji wewnętrznych				
Radom	-928	-989	-952	-789	-942
Częstochowa	-866	-744	-723	-629	-774
Sosnowiec	-827	-926	-849	-715	-744
Elbląg	-312	-441	-313	-125	-87
Warszawa	3566	6679	8990	6955	3435
Powiat radomski	253	183	7	17	44
Województwo mazowieckie	11 119	13 700	13 141	12 029	10 448

Jednostka	saldo migracji zagranicznych				
Radom	-10	24	-36	64	12
Częstochowa	-116	-40	-96	51	28
Sosnowiec	-58	-27	-162	21	1
Elbląg	-2	-43	-107	-17	17
Warszawa	331	423	43	892	1031
Powiat radomski	-13	-16	20	16	14
Województwo mazowieckie	326	654	-33	1 484	1 749
Polska	-14 865	-4 334	-15 750	1 436	4 483
Jednostka	saldo migracji				
Radom	-938	-965	-988	-725	-930
Częstochowa	-982	-784	-819	-578	-746
Sosnowiec	-885	-953	-1 011	-694	-743
Elbląg	-314	-484	-420	-142	-70
Warszawa	3897	7102	9033	7847	4466
Powiat radomski	240	167	27	33	58
Województwo mazowieckie	11 445	14 354	13 108	13 513	12 197
Polska	-14 865	-4 334	-15 750	1 436	4 483

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wyniki Ankiety mieszkańców ROF, potwierdzają iż blisko połowa osób, które zechciały wypełnić ankietę i zamieszkują aktualnie na terenie powiatu radomskiego, mieszkała kiedyś w Radomiu, a kluczowa przyczyna wyprowadzki dla 2/3 z nich była związana z chęcią zamieszkania w domu jednorodzinnym na wsi i potrzebą bliskości natury. Pomimo przeprowadzki z wyboru na tereny podmiejskie 60% badanych nadal odczuwa silny lub bardzo silny związek z Radomiem. Kwestia ta winna być zatem również uwzględniona w polityce miasta w kolejnych latach.

W latach 2008-2019 największy udział w migracjach krajowych stanowiły zameldowania i wymeldowania w obrębie województwa mazowieckiego. Łącznie zameldowania z innych gmin województwa mazowieckiego stanowiły 70% wszystkich zameldowań krajowych, natomiast wymeldowania do innych gmin województwa - 78% wszystkich wymeldowań krajowych. Wśród napływowych mieszkańców Radomia na kolejnych miejscach znaleźli się mieszkańcy świętokrzyskiego (7% zameldowań) i lubelskiego (6% zameldowań). W przypadku wymeldowań z miasta Radomia najczęstszym kierunkiem, poza województwem mazowieckim, było województwo małopolskie (4% wymeldowań) i lubelskie (3% wymeldowań). W kolejnych dwóch tabelach przedstawiono dane obrazujące pochodzenie osób napływających do Radomia oraz descynację osób wymeldowujących się.

Tabela 8. Radom – napływ mieszkańców w latach 2008 – 2019 wg woj. poprzedniego pobytu

Województwo poprzedniego pobytu	Liczba migracji (napływ)												
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	razem
Mazowieckie	696	679	736	672	739	784	722	747	563	684	746	699	8467
Świętokrzyskie	89	66	75	76	75	75	47	59	56	53	86	59	816
Lubelskie	61	56	76	78	63	50	60	47	45	53	41	50	680
Łódzkie	35	42	24	55	42	37	29	26	31	34	25	24	404
Śląskie	38	30	20	21	24	31	16	22	20	20	22	28	292
Małopolskie	28	10	20	13	22	14	30	9	16	24	31	14	231
Podkarpackie	17	20	17	12	19	24	11	20	16	17	9	16	198
Dolnośląskie	23	14	6	14	7	10	16	16	9	6	13	22	156
Zachodniopomorskie	14	16	26	11	12	4	5	6	19	4	16	19	152
Pomorskie	9	22	17	13	14	13	7	16	7	14	9	6	147
Wielkopolskie	11	10	8	10	19	10	14	16	4	11	22	3	138
Warmińsko-mazurskie	10	6	11	9	14	12	6	6	13	2	4	4	97
Podlaskie	15	7	10	10	2	4	3	9	11	2	4	8	85
Kujawsko-pomorskie	5	8	8	7	8	7	3	5	4	9	13	6	83
Opolskie	6	9	8	3	5	3	4	6	1	4	4	2	55
Lubuskie	6	1	7	10	6	3	5	2	1	5	2	5	53
razem	1063	996	1069	1014	1071	1081	978	1012	816	942	1047	965	12054

Źródło: dane pozyskane z Miejskiej Pracowni Urbanistycznej

Tabela 9. Radom – odpływ mieszkańców w latach 2008 – 2019 wg woj. docelowego pobytu

Województwo poprzedniego pobytu	Liczba migracji (napływ)												
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	razem
Mazowieckie	1541	1576	1641	1557	1572	1695	1483	1452	1289	1346	1604	1687	18443
Świętokrzyskie	55	80	66	96	74	85	84	44	58	90	115	105	952
Lubelskie	64	63	49	65	44	67	60	51	35	57	69	66	690
Łódzkie	54	57	56	49	43	51	47	38	27	36	63	46	567
Śląskie	55	42	67	37	30	34	53	40	28	29	43	43	501
Małopolskie	28	28	35	58	29	31	46	40	32	33	58	54	472
Podkarpackie	38	36	53	21	27	34	41	23	43	29	53	67	465
Dolnośląskie	36	24	20	25	24	19	30	28	24	21	29	41	321
Zachodniopomorskie	31	27	28	30	20	25	27	18	25	14	24	27	296
Pomorskie	20	17	20	15	13	13	16	14	15	21	29	18	211
Wielkopolskie	19	15	13	13	14	12	17	20	11	12	18	5	169
Warmińsko-mazurskie	14	21	13	6	8	11	7	16	14	13	7	11	141
Podlaskie	20	10	14	12	7	17	7	5	14	9	9	30	154
Kujawsko-pomorskie	10	12	12	6	1	5	2	6	6	6	10	9	85
Opolskie	6	9	6	6	7	4	8	6	4	9	9	7	81
Lubuskie	-	3	5	7	9	5	2	5	4	6	6	5	57
razem	1991	2020	2098	2003	1922	2108	1930	1806	1629	1731	2146	2221	23605

Źródło: dane pozyskane z Miejskiej Pracowni Urbanistycznej

Należy również zwrócić uwagę na ujemny przyrost naturalny w Radomiu. Przewaga zgonów nad urodzeniami jest charakterystyczna również dla Polski i występuje we wszystkich analizowanych jednostkach. Sytuacja w miastach grupy porównawczej nie odbiega znacząco od sytuacji Radomia, a na tle Częstochowy i Sosnowca Radom wypada wyraźnie korzystniej. W efekcie omawianych zjawisk – starzenia ludności, ujemnego salda migracji i ujemnego przyrostu naturalnego – liczba mieszkańców Radomia ciągle maleje. Wśród grupy porównawczej można zauważyć w 2020 roku, że ujemny przyrost naturalny w nieco ponad 200-tysięcznym Sosnowcu przyjmuje wartość porównywalną z ponad 8-krotnie większą Warszawą. Należy jednak zaznaczyć, iż w przypadku Radomia migracje w znacznie większym stopniu przyczyniają się do odpływu mieszkańców, niż ujemny przyrost naturalny.

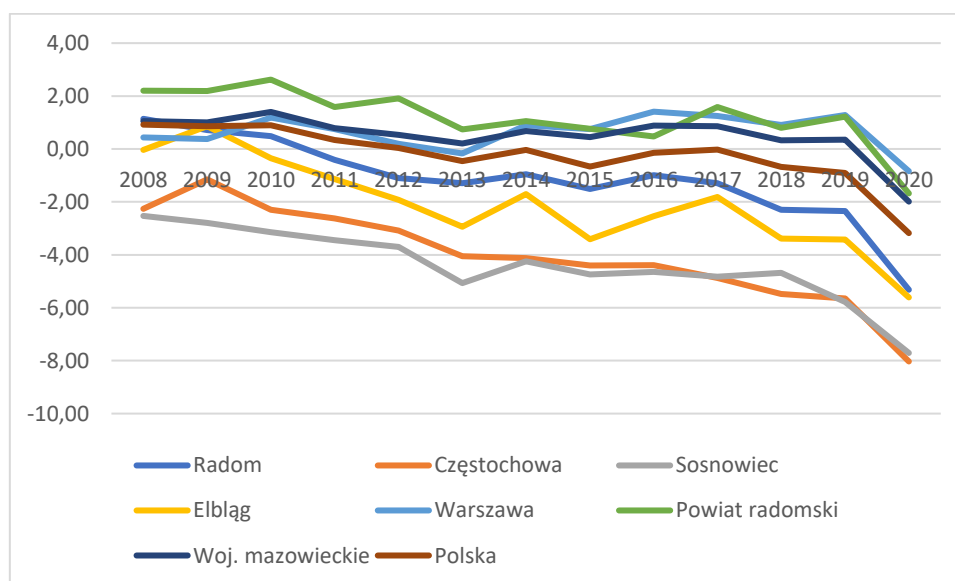
Tabela 10. Przyrost naturalny dla Radomia na tle innych jednostek porównawczych w latach 2008 – 2020

Jednostka	2008	2011	2014	2017	2020
	Przyrost naturalny				
Radom	258	-91	-206	-279	-1 119
Częstochowa	-541	-621	-954	-1 098	-1 760
Sosnowiec	-561	-746	-894	-990	-1 535
Elbląg	-5	-142	-209	-220	-668
Warszawa	728	1 277	1 552	2 197	-1 512
Powiat radomski	324	236	158	240	-256
Województwo mazowieckie	5 466	4 178	3 645	4 613	-10 795
Polska	35 100	12 915	-1 307	-870	-122 046

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na poniższym wykresie przedstawiono wartości wskaźnika przyrostu naturalnego na 1000 ludności. W 2020 roku najwyższą wartość notowano w Warszawie, najniższą natomiast w Częstochowie.

Wykres 3. Dynamika zmian przyrostu naturalnego na 1000 ludności Radomia na tle wybranych miast i regionów

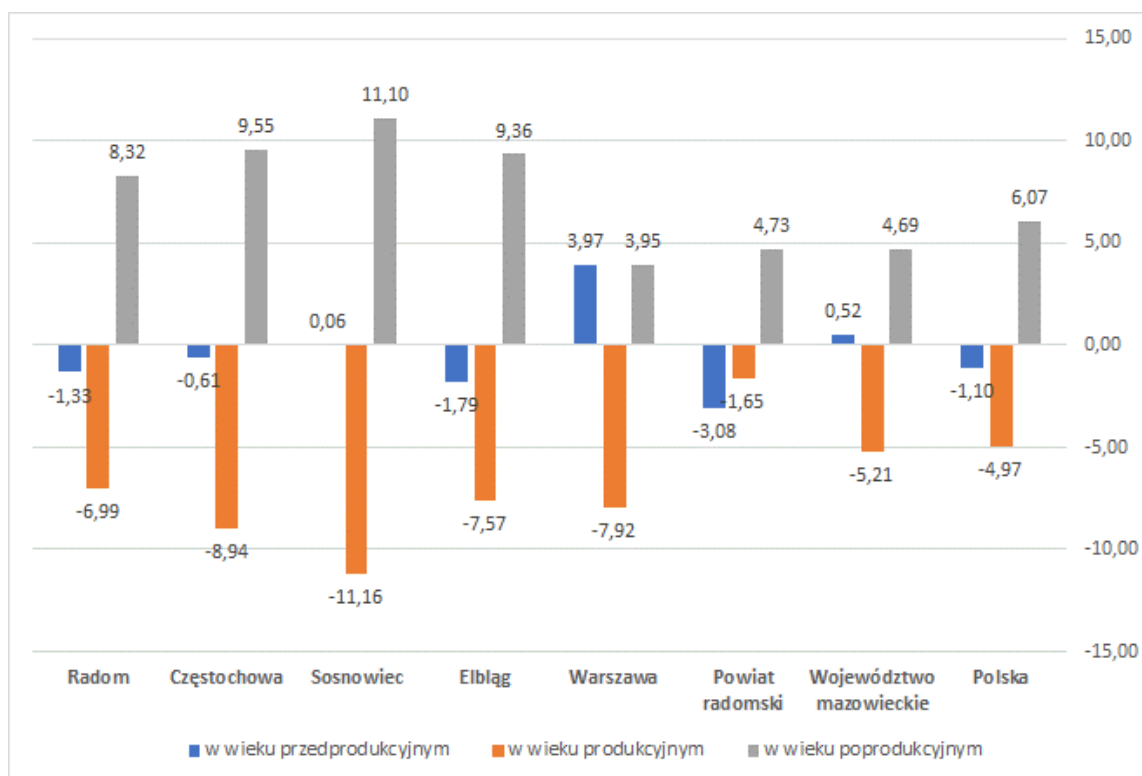
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W strukturze wiekowej mieszkańców Radomia dominują osoby w wieku produkcyjnym, jednak na przestrzeni lat 2008-2020 ich udział spadł o 6,99% (z poziomu 65,17% do 58,18%). Ta sama tendencja dotyczy osób w wieku przedprodukcyjnym – w okresie analizy liczebność tej grupy zmniejszyła się o ponad 5,5 tysiąca (1,33%). W analizowanej grupie miast jedynie Sosnowiec i Warszawa odnotowują wzrost udziału osób w wieku przedprodukcyjnym odpowiednio o 0,07% i 3,97%. Spadek udziału osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym generuje wzrost udziału osób w wieku poprodukcyjnym. W Radomiu udział najstarszej kategorii wiekowej w ostatnich 13 latach wzrósł o 8,32%, jest to jednak najniższy wzrost wśród miast o porównywalnej liczbie mieszkańców. Problem starzejącego się społeczeństwa najbardziej dotyka Sosnowiec – w 2008 roku 17,47% ludności stanowiły osoby w wieku poprodukcyjnym, podczas gdy w 2020 już 28,56%, zatem udział tej grupy zwiększył się na przestrzeni 13 lat o ponad 11%.

Dynamikę zmian liczby ludności w poszczególnych ekonomicznych grupach wieku przedstawia poniższy wykres.

Wykres 4. Dynamika zmian liczby ludności według ekonomicznych grup wieku w latach 2008-2020 w Radomiu i porównywanych jednostkach

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Tabela 11. Udział mieszkańców według ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem w latach 2008-2020 w Radomiu i analizowanych jednostkach porównawczych

Jednostka	2008	2011	2014	2017	2020
	w wieku przedprodukcyjnym				
Radom	18,59	17,79	17,25	17,25	17,27
Częstochowa	15,96	15,31	15,14	15,22	15,35
Sosnowiec	14,50	14,24	14,12	14,37	14,57

Elbląg	18,17	17,36	16,75	16,48	16,39
Warszawa	14,66	15,51	16,33	17,59	18,63
Powiat radomski	23,07	21,85	20,82	20,27	20,00
Województwo mazowieckie	18,84	18,63	18,52	18,90	19,36
Polska	19,27	18,54	18,04	18,01	18,17
w wieku produkcyjnym					
Radom	65,17	64,24	62,58	60,32	58,18
Częstochowa	65,77	64,51	62,17	59,36	56,83
Sosnowiec	68,03	66,01	63,11	59,68	56,87
Elbląg	66,64	65,70	63,64	61,24	59,07
Warszawa	64,78	62,96	60,85	58,37	56,87
Powiat radomski	62,93	63,71	63,47	62,54	61,28
Województwo mazowieckie	63,78	63,26	61,95	60,09	58,57
Polska	64,48	64,19	62,97	61,19	59,51
w wieku poprodukcyjnym					
Radom	16,23	17,97	20,17	22,43	24,55
Częstochowa	18,27	20,18	22,68	25,42	27,82
Sosnowiec	17,47	19,76	22,77	25,95	28,56
Elbląg	15,19	16,94	19,61	22,28	24,54
Warszawa	20,56	21,53	22,83	24,04	24,50
Powiat radomski	13,99	14,44	15,71	17,19	18,72
Województwo mazowieckie	17,38	18,12	19,53	21,01	22,07
Polska	16,25	17,26	18,99	20,80	22,32

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na podstawie struktury wieku mieszkańców Radomia stwierdzić można, że największą grupę mieszkańców w 2020 roku stanowią osoby w wieku 35-39 lat oraz 40-44 lata, a najmniej liczną grupą są osoby powyżej 85 roku życia. Największy spadek liczby ludności odnotowano w grupach 20-24 lata oraz 25-29 lat. Wzrost liczby mieszkańców dotyczy przede wszystkim grup wiekowych po 60 roku życia – jedynym wyjątkiem jest kategoria wiekowa 75-79 lat, której liczebność zmniejszyła się o 840 osób pomiędzy rokiem 2008, a 2020. Na podstawie danych dot. struktury wieku stwierdzić więc można, że przybywa mieszkańców w starszym wieku, a zmniejsza się liczba osób młodych. Powyższe może być spowodowane migracją ludzi młodych w celach zarobkowych lub edukacyjnych oraz wejściem w wiek poprodukcyjny osób z wyżu demograficznego drugiej połowy lat 50-tych XX wieku.

Struktura wiekowa radomian nie odbiega znacząco od średniej dla kraju. Tak jak w pozostałych analizowanych miastach, zauważalne są w niej negatywne tendencje związane ze starzeniem się społeczeństwa. Najwyraźniej widać to zjawisko we wskaźniku obciążenia demograficznego (Tabela 4).

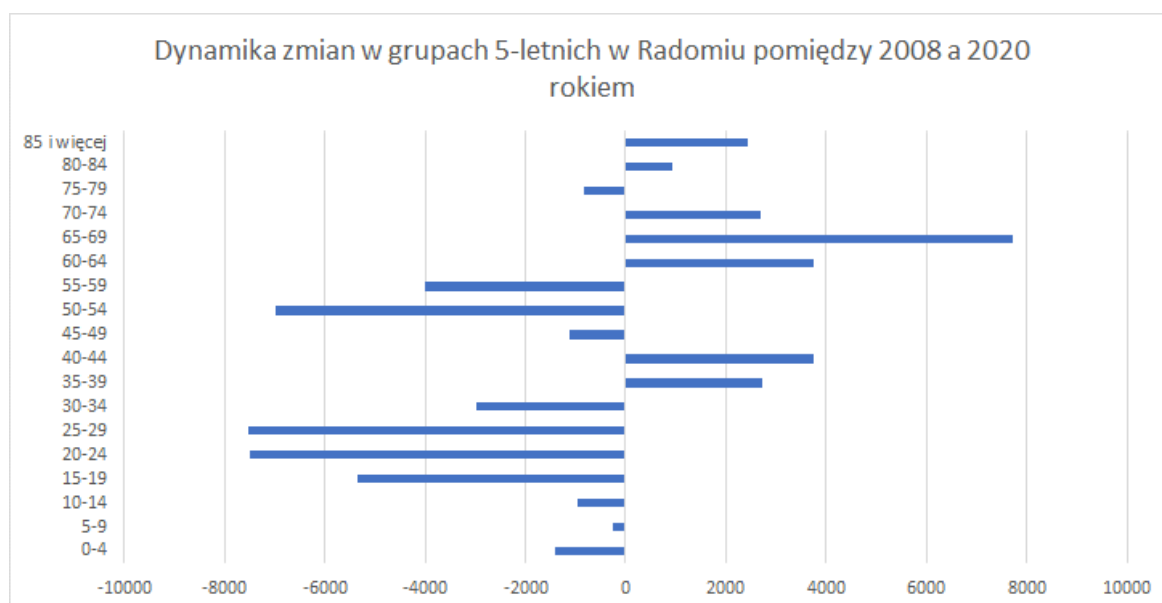

Tabela 12. Ludność i struktura wieku w Radomiu latach 2008 - 2020

Przedział	2008	2011	2014	2017	2020
0-4	11 011	11 252	10 124	9 980	9 597
5-9	10 089	10 093	10 967	10 687	9 827
10-14	11 707	10 488	9 832	10 150	10 761
15-19	15 211	13 092	11 284	10 449	9 859
20-24	17 996	15 334	13 850	11 814	10 492
25-29	20 248	18 694	16 158	14 771	12 710
30-34	17 504	18 244	18 505	16 862	14 527
35-39	14 576	15 847	17 009	17 765	17 293
40-44	13 071	13 080	14 259	15 704	16 830
45-49	15 313	13 372	12 455	13 029	14 206
50-54	19 128	16 794	14 011	12 437	12 139
55-59	16 742	18 481	17 815	15 002	12 727
60-64	11 992	14 374	16 368	17 536	15 731
65-69	7 963	9 054	11 683	13 695	15 680
70-74	8 234	7 549	7 167	8 936	10 940
75-79	6 965	6 950	6 777	6 031	6 125
80-84	4 066	4 915	5 271	5 319	4 991
85 i więcej	2 410	2 989	3 666	4 399	4 861

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 5. Dynamika zmian liczby mieszkańców Radomia w grupach 5-letnich pomiędzy 2008 a 2020 rokiem

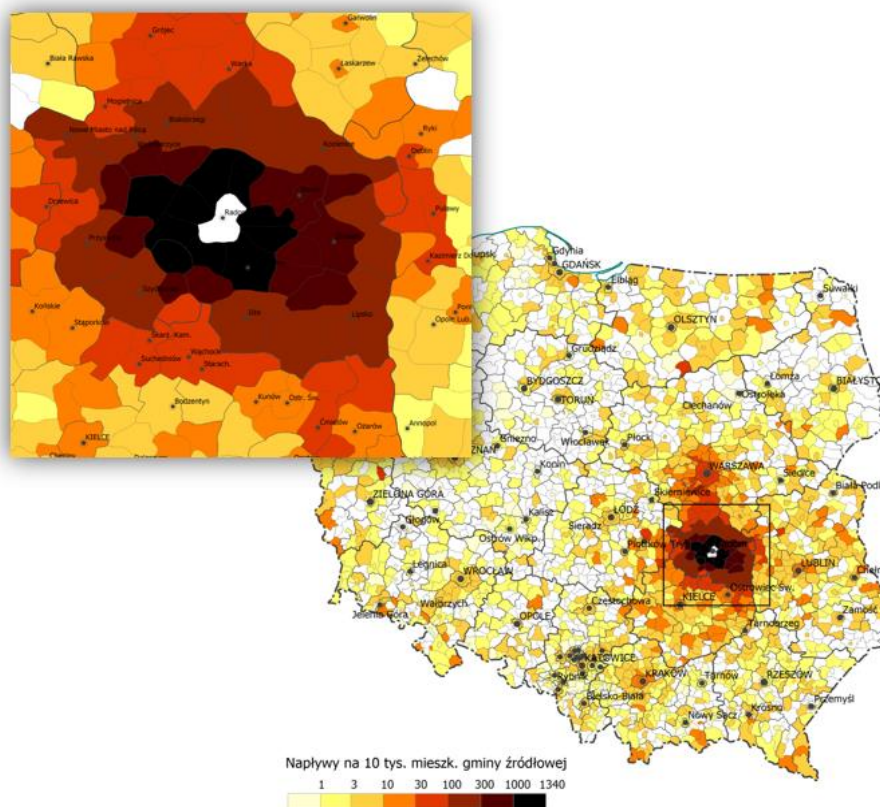
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Sytuacja demograficzna miasta Radom z uwzględnieniem podziału na jednostki urbanistyczne²

Wariantowa prognoza demograficzna Radomia na potrzeby studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, opracowana w 2019 r. przez dr hab. prof. IGiPZ PAN Przemysława Śleszyńskiego, wskazuje iż konsekwentnie maleje znaczenie Radomia jako ośrodka napływów, a wzrasta – jako miejsca generującego odpływ. Radom znajduje się w silnym oddziaływaniu stolicy, wyraźnie widoczne są również zjawiska suburbanizacji, powodujące odpływ mieszkańców miasta do gmin powiatu radomskiego.

Mapa 1. Kierunki i natężenie rejestrowanych napływów z Radomia w latach 1989-2018

Źródło: dane pozyskane z Miejskiej Pracowni Urbanistycznej

Na potrzeby poprzedniego dokumentu SUIKZP opracowany został podział miasta na jednostki urbanistyczne. Wyszczególniono wówczas 63 jednostki, wyróżniające się charakterem zabudowy, dostępnością komunikacyjną, uwzględniając historyczną strukturę przestrzenną. Poszczególne jednostki urbanistyczne różnią się między sobą również uwarunkowaniami demograficznymi, co w efekcie przekłada się na różnice w potrzebach społecznych mieszkańców tych jednostek, w tym m.in. zapotrzebowanie na różnego rodzaju usługi. W związku z powyższym, konieczne jest rozpoznanie tych uwarunkowań i przeprowadzenie analiz demograficznych w oparciu o podział miasta na jednostki. Bieżące dane przedstawiono według stanu na koniec 2019 roku.

² Za: opracowanie „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Radom – założenia z uwzględnieniem problematyki potrzeb i możliwości rozwoju miasta w zakresie określonym w art. 10 ust. 1 pkt. 7 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Analizy ekonomiczne, środowiskowe i społeczne, prognoza demograficzna oraz bilans terenów”

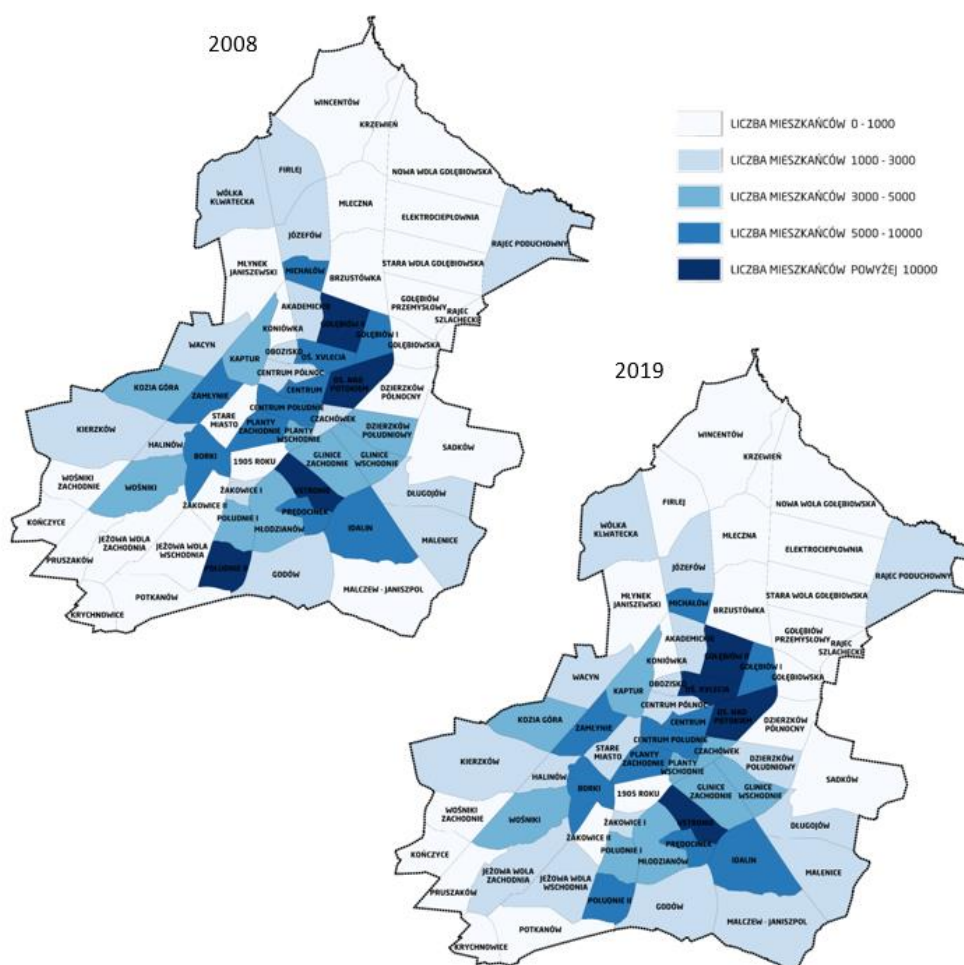

Na podstawie wydzielonych jednostek urbanistycznych przeprowadzono analizę liczby ludności w mieście i zmian tej liczby w odniesieniu do poprzedniego dokumentu studium, w którym liczba ludności w poszczególnych jednostkach przedstawiona została według stanu na koniec 2008 roku.

W 2008 r. największa liczba ludności wystąpiła w następujących jednostkach urbanistycznych: Ustronie (17 230 osób), Gołębiów II (12 007 osób) i Południe II (10 749 osób). W 2019 r., pomimo spadku liczby mieszkańców, Ustronie nadal było najliczniejszą jednostką urbanistyczną w mieście (13 487 osób). Na drugim miejscu ponownie znalazł się Gołębiów II z liczbą mieszkańców, która nieznacznie wzrosła względem 2008 r., wynoszącą 12 612 osób. Na kolejnym miejscu zamiast Południa II znalazło się Os. Nad Potokiem, zamieszkiwane przez 12 206 osób.

Najmniejsza liczba mieszkańców zarówno w 2008 jak i 2019 roku wystąpiła w jednostkach: Krzewień (52 osoby w 2009 r. i 84 w 2019 r.), Dzierzków Północny (134 osoby w 2008 r. i 248 w 2019 r.) i Elektrociepłownia (147 osób w 2008 r. i 126 w 2019 r.). Wśród tych obszarów miasta odnotowano spadek liczby mieszkańców jednostki Elektrociepłownia i wzrost liczby mieszkańców Dzierzkowa Północnego względem 2008 r., co spowodowało, iż Dzierzków Północny przesunął się z pozycji 2 na 3 wśród jednostek z najmniejszą liczbą ludności.

Mapa 2. Liczba ludności wg jednostek urbanistycznych w roku 2008 i 2019 (stan na koniec 2019)

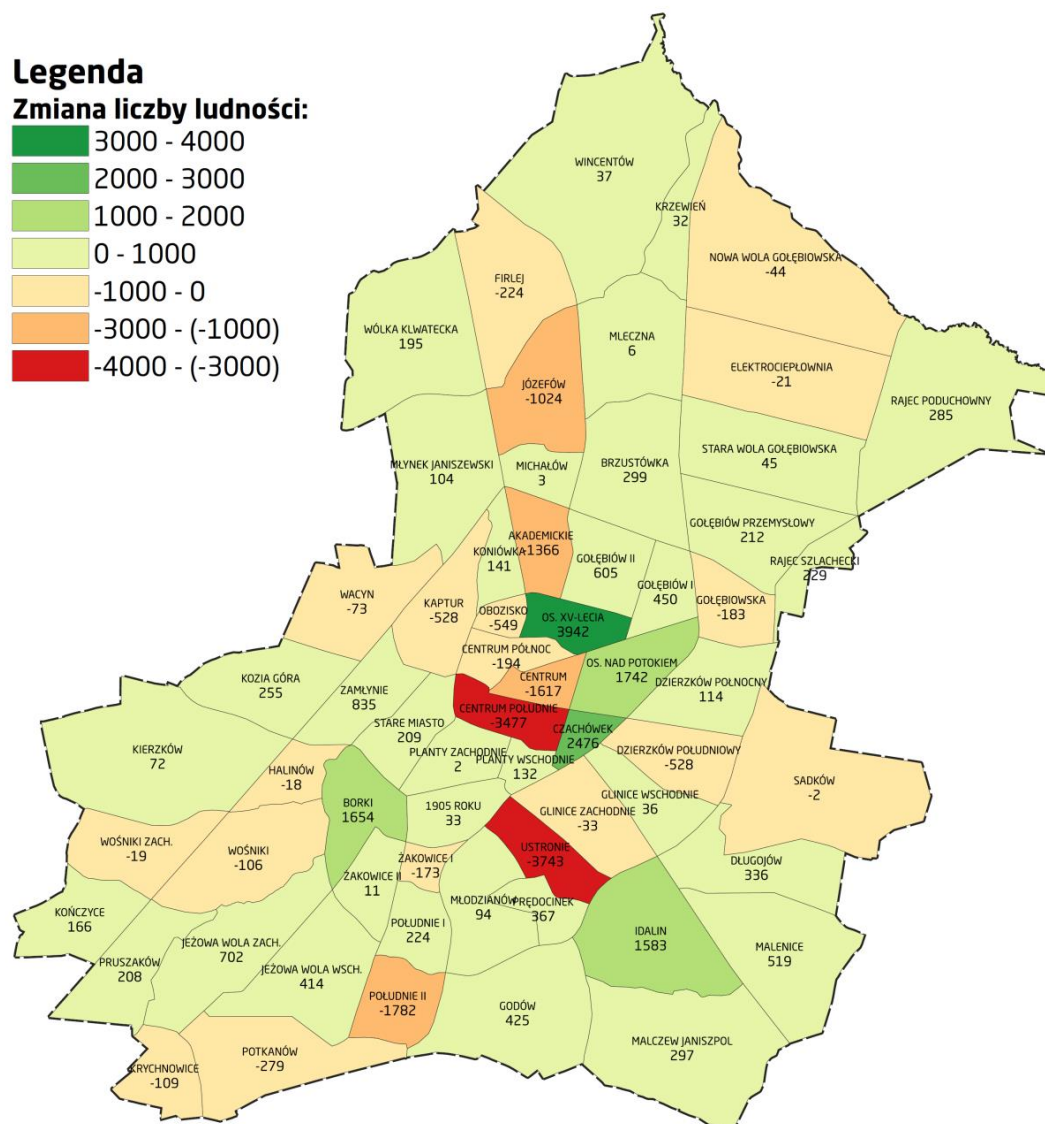

Źródło: dane pozyskane z Miejskiej Pracowni Urbanistycznej

Analizie poddano również zmiany liczby mieszkańców poszczególnych jednostek urbanistycznych w latach 2008-2019. W tym okresie największy wzrost liczby ludności odnotowano w jednostkach: Os. XV-lecia (+3 942), Czachówek (+2 476) i Os. Nad Potokiem (+1 742). Największy spadek liczby ludności wystąpił w jednostkach: Ustronie (-3 743), Centrum Południe (-3 477) i Południe II (-1 782).

Mapa 3. Zmiany liczby ludności wg jednostek urbanistycznych w latach 2008-2019 (stan na VI 2019)

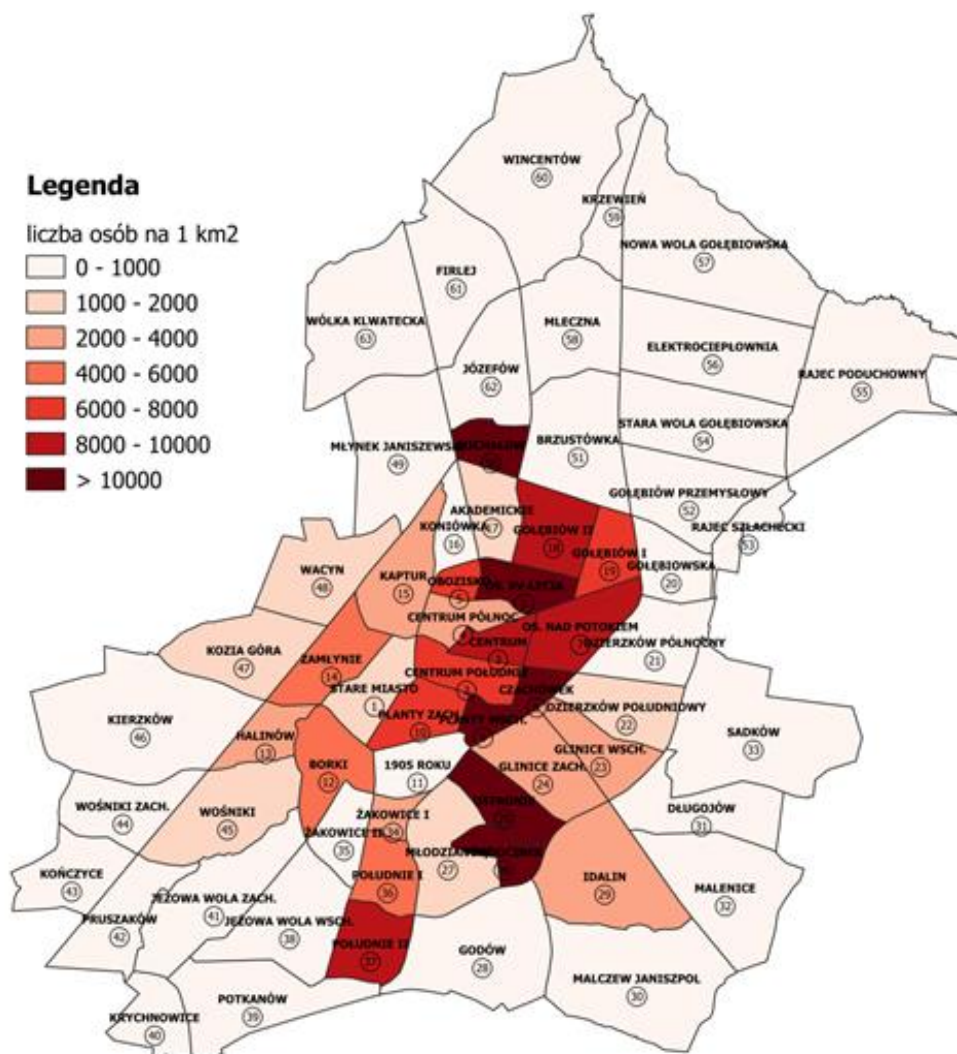
Źródło: dane pozyskane z Miejskiej Pracowni Urbanistycznej

Jednostki urbanistyczne różnią się od siebie również pod względem gęstości zaludnienia. Dla całego miasta gęstość zaludnienia wg danych GUS na koniec 2018 r. wynosiła 1 905 osób na km², natomiast dla poszczególnych jednostek w połowie 2019 r. przyjmowała wartości w granicach od 38 do 13 487 osób na km². Największa gęstość zaludnienia w połowie 2019 r. wystąpiła w jednostkach: Ustronie (13 487 osób na km²), Os. XV-lecia (13 443 os./km²) i Michałów (13 034 os./km²). Wśród jednostek, w których dominuje bądź występuje wyłącznie zabudowa jednorodzinna, na pierwszym miejscu znalazło się Obozisko (6 263 os./km²), a na kolejnych: Glinice Wschodnie (3 567 os./km²) i Idalin (3 270

os./km²). Najmniejszą gęstość zaludnienia odnotowano w następujących jednostkach urbanistycznych: Elektrociepłownia (38 os./km²), Krzewień (84 os./km²) i Wincentów (103 os./km²).

Mapa 4. Gęstość zaludnienia wg jednostek urbanistycznych w roku 2019

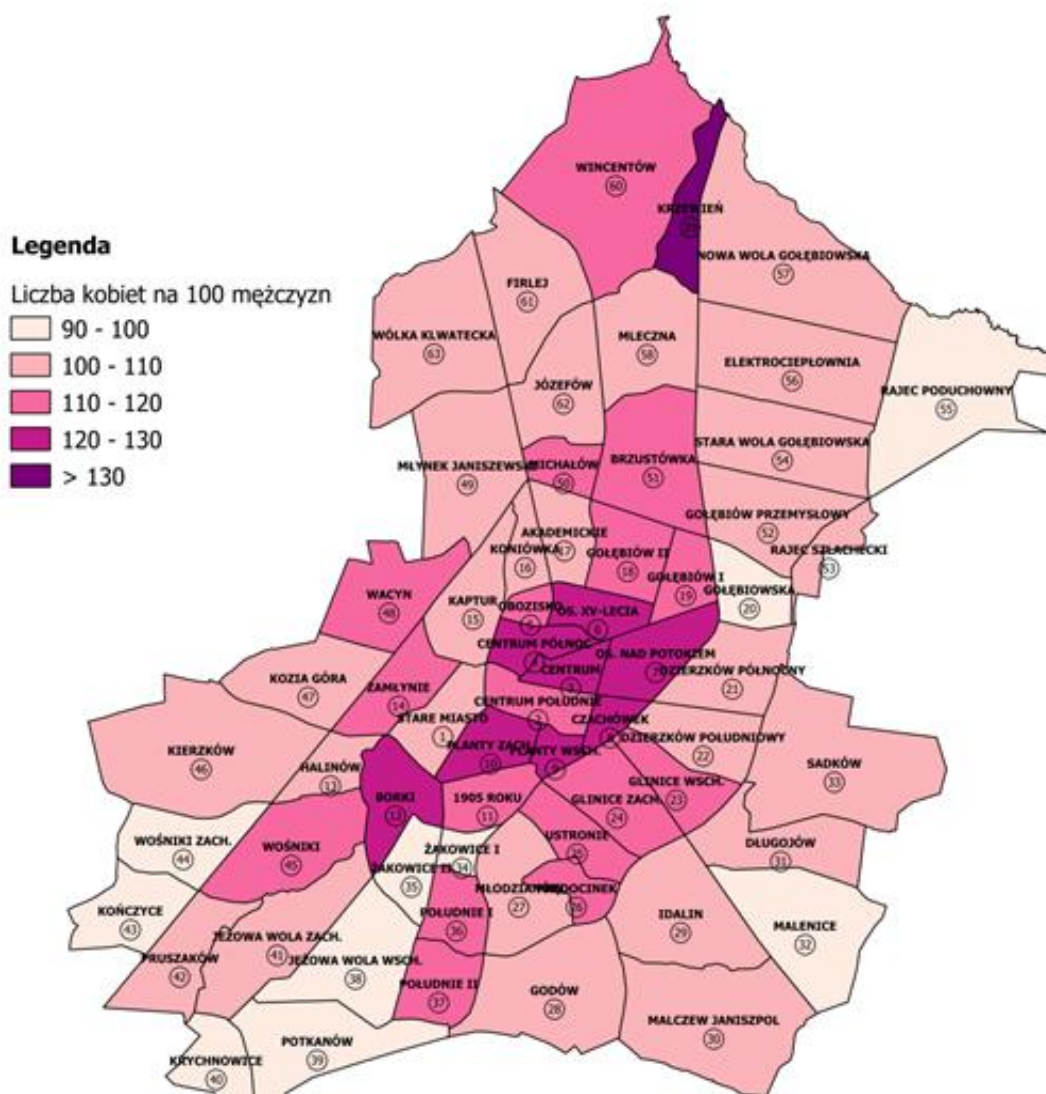

Źródło: dane pozyskane z Miejskiej Pracowni Urbanistycznej

Współczynnik feminizacji według danych GUS na koniec 2018 r. w mieście wynosił 111 kobiet na 100 mężczyzn. Biorąc pod uwagę podział miasta na jednostki, w połowie 2019 r. największą wartość współczynnika feminizacji odnotowano w jednostce urbanistycznej Krzewień (133 kobiety na 100 mężczyzn). W dalszej kolejności znalazły się Planty Zachodnie i Os. XV-lecia z liczbą 125 kobiet na 100 mężczyzn. Najniższy współczynnik feminizacji wystąpił natomiast w jednostkach: Żakowice II (91 kobiet na 100 mężczyzn), Gołębiowska (95 kobiet) i Żakowice I (96 kobiet).

Mapa 5. Współczynnik feminizacji wg jednostek urbanistycznych w roku 2019

Źródło: dane pozyskane z Miejskiej Pracowni Urbanistycznej

W ramach analiz przestrzennego rozmieszczenia ludności zbadano również strukturę wieku mieszkańców poszczególnych jednostek urbanistycznych w podziale na ekonomiczne grupy wieku (wiek przedprodukcyjny, produkcyjny i poprodukcyjny).

Z przeprowadzonych analiz wynika, iż w połowie 2019 r. największy udział mieszkańców w wieku poprodukcyjnym (kobiety 60+, mężczyźni 65+) w ogólnej liczbie mieszkańców danej jednostki odnotowano na Ustroniu (34%), Prędocinku (33%) i Os. Nad Potokiem (32%). Dla porównania udział wszystkich mieszkańców miasta należących do tej grupy wiekowej w ogólnej liczbie ludności Radomia na koniec 2018 r. wynosił 23% (wg danych GUS), a w połowie 2019 r. - 25% (wg danych z UM).

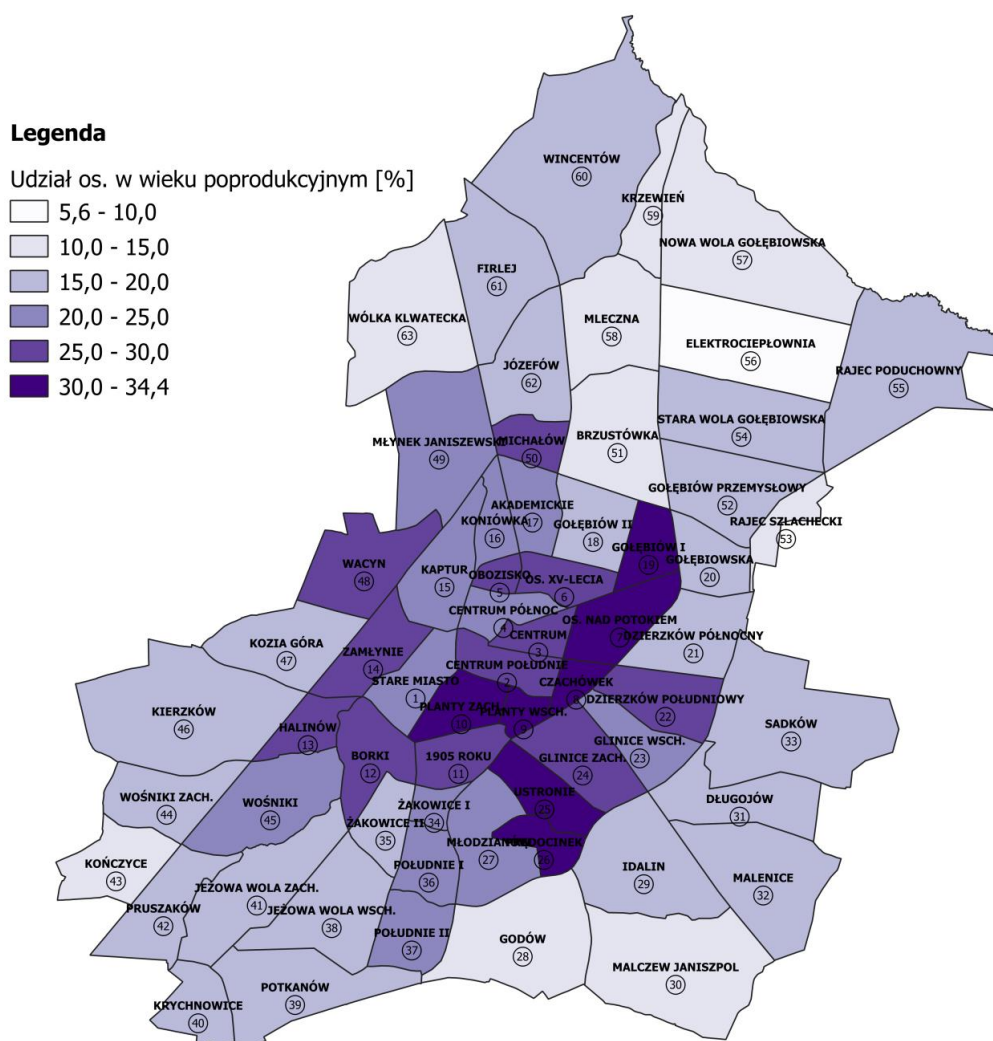
Największy odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym (poniżej 18 roku życia) w ogólnej liczbie mieszkańców danej jednostki wystąpił w jednostkach: Krzewień (31%), Nowa Wola Gołębiowska (27%) i Elektrociepłownia (25%). W mieście na koniec 2018 r. (wg danych GUS) oraz w połowie 2019 r. (wg danych z UM) odsetek liczby ludności w wieku produkcyjnym ogółem wyniósł 17%.

Należy podkreślić, że udział osób starszych jest większy na osiedlach wielorodzinnych zlokalizowanych w najbliższym sąsiedztwie ścisłego centrum miasta, głównie po jego wschodniej i południowej stronie, niż w pozostałych jednostkach urbanistycznych. Adekwatnie zauważalna jest tendencja, że większy udział osób młodych odnotowano w jednostkach zlokalizowanych dalej od centrum, na obrzeżach miasta, w których dodatkowo dominuje zabudowa jednorodzinna.

Odsetek osób w wieku produkcyjnym (18-60/65 lat) w poszczególnych jednostkach przyjmował wartości w granicach od 50% (Gołębiów II) do 70% (Elektrociepłownia). Dla całego miasta na koniec 2018 r. wg danych GUS wyniósł 60%, a w połowie 2019 r. według danych z UM – 58%.

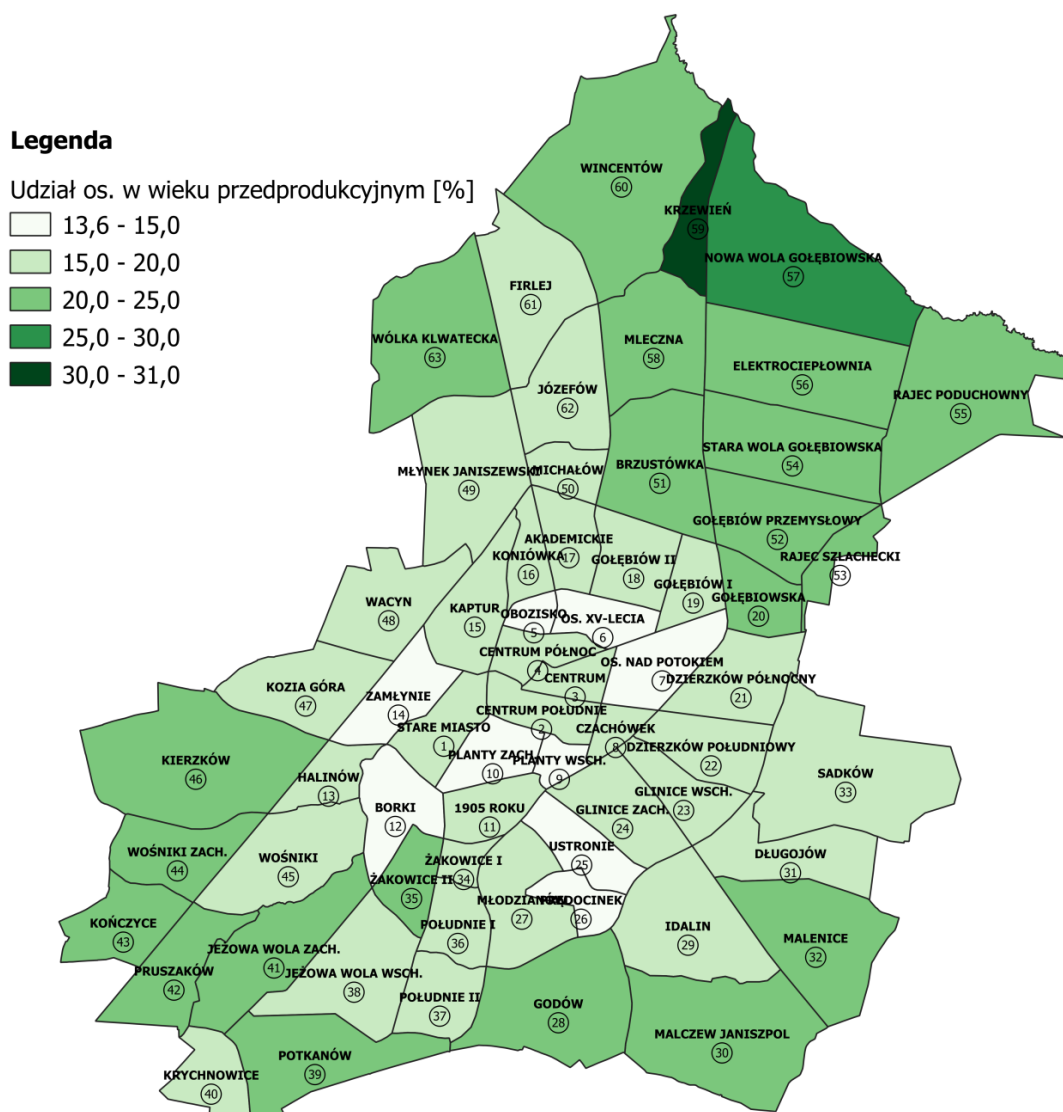
Mapa 6. Struktura wieku mieszkańców jednostek urbanistycznych w podziale na ekonomiczne grupy wieku w 2019 roku

Źródło: dane pozyskane z Miejskiej Pracowni Urbanistycznej

Mapa 7. Struktura wieku mieszkańców jednostek urbanistycznych w podziale na ekonomiczne grupy wieku w 2019 roku

Źródło: dane pozyskane z Miejskiej Pracowni Urbanistycznej

Sytuacja demograficzna w powiecie radomskim

Powiat radomski jest obok Warszawy jednym z głównych kierunków odpływu mieszkańców Radomia. Jest to powiat „ziemski”, który otacza miasto Radom z każdej strony. Zajmuje obszar 1 530 km². Powiat tworzą miasto Pionki, miasto i gmina Iłża, Skaryszew oraz gminy: Gózd, Jastrzębia, Jedlińsk, Jedlnia Letnisko, Kowala, Pionki, Przytyk, Wolanów, Wierzbica, Zakrzew.

Liczba ludności w 2019 r. według danych GUS w powiecie radomskim wyniosła 152 291 osób. W odróżnieniu od miasta Radomia, w latach 2008-2019 liczba mieszkańców powiatu rosła - względem 2008 r. odnotowano wzrost o 4%. W konsekwencji odnotowano również niewielki wzrost gęstości zaludnienia - z 96 do 100 osób na km². Współczynnik feminizacji był stały i wynosił 101 kobiet na 100 mężczyzn. W przeciwieństwie do Radomia, przez cały analizowany okres w powiecie wystąpił dodatni przyrost naturalny (w granicach 0,5-1,6). W 2018 r. wyniósł on 0,8. Również saldo migracji ogółem przyjmowało w każdym roku, oprócz roku 2019 dodatnie wartości, co odróżnia powiat radomski od

Radomia. Największe, dodatnie saldo migracji w powiecie odnotowano w pierwszej połowie analizowanego okresu (maksymalnie 328 osób w 2012 r.). Na jego wartość składały się głównie migracje wewnętrzne (w obrębie kraju). Po 2013 roku saldo migracji w powiecie znacznie zmalało, choć do 2018 roku nadal przyjmowało wartości dodatnie. Wzrósł natomiast udział napływów z zagranicy. Co istotne, w 2019 r. saldo migracji w powiecie przyjęło po raz pierwszy wartość ujemną -14.

Tabela 13. Zestawienie danych demograficznych dla Radomia i powiatu radomskiego

Wyszczególnienie	Radom	powiat radomski
Powierzchnia	111,8 km ²	1 530 km ²
liczba ludności w 2008 r.	224 226	146 481
liczba ludności w 2019 r.	211 371	152 291
zmiana liczby ludności względem 2008 r.	-12 855	5 810
procentowa zmiana liczby ludności względem 2008 r.	-6%	4%
gęstość zaludnienia w 2019 r.	1 891 os./km ²	100 os./km ²
gęstość zaludnienia (przedział wartości: lata 2008-2019)	od 1 891 do 2 006 os./km ²	od 96 do 100 os./km ²
współczynnik feminizacji w 2019 r.	111	101
przyrost naturalny w 2019 r.	-2,3	1,2
przyrost naturalny (przedział wartości: lata 2013-2019)	od -2,3 do -0,9	od 0,5 do 1,6
saldo migracji w 2019 r.	-1 211	-14
saldo migracji (przedział wartości: lata 2008-2019)	od -1 211 do -709	od -14 do 328

Źródło: opracowanie własne MPU na podstawie danych GUS

Biorąc pod uwagę strukturę ludności według ekonomicznych grup wieku to zarówno w Radomiu, jak i w powiecie radomskim odnotowano wzrost odsetka osób w wieku poprodukcyjnym przy jednoczesnym spadku udziału osób w wieku przedprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców. Odsetek osób starszych w powiecie radomskim był jednak niższy niż w Radomiu, a osób młodych – wyższy.

W konsekwencji w powiecie radomskim odnotowano również znacznie niższe wartości wskaźników obciążenia demograficznego.

Tabela 14. Radom - Gęstość zaludnienia w latach 2014 – 2018 na tle ROF

Wyszczególnienie	2014	2015	2016	2017	2018
Gózd	109,76	110,79	111,83	112,84	114,34
Iłża	59,43	58,81	58,42	58,04	57,59
Jastrzębia	76,09	76,97	77,71	78,04	77,99
Jedlińsk	102,10	102,50	103,04	103,97	104,58
Jedlnia - Letnisko	190,23	191,70	192,07	192,96	194,24
Kowala	159,23	159,87	161,15	161,93	163,10
Pionki	43,70	43,81	43,66	43,73	43,66

Pionki	1041,74	1029,24	1018,04	1011,85	1001,47
Powiat radomski	98,92	99,01	99,12	99,33	99,44
Przytyk	54,54	54,48	54,38	54,36	54,22
Radom	1 942,76	1 933,44	1 923,26	1 919,19	1 905,45
Skaryszew	83,59	83,97	84,70	85,44	85,97
Wierzbica	106,13	105,6	104,72	104,13	103,28
Wolanów	105,61	106,03	106,5	106,73	106,72
Zakrzew	130,78	131,85	132,89	133,70	135,03

Źródło: Związek Miast Polskich

W okresie 5 lat spadek odnotowany został w: Iłży (3,1%), Pionki miasto (3,9%) i Pionki gmina (0,1%), Przytyk (0,6%), **Radom (1,9%)**, Wierzbica (2,7%).

Scenariusze rozwoju demograficznego Radomia

Na potrzeby studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego opracowana została wariantowa prognoza demograficzna, uwzględniająca migracje w obszarze miejskim funkcjonalnym Radomia³. W ramach tej prognozy skonstruowano 6 scenariuszy rozwoju demograficznego Radomia, różniących się między sobą cząstkowymi założeniami, przede wszystkim napływów i odpływów migracyjnych, które scharakteryzowano jak następuje:

1. Scenariusz kontynuacji, który zakłada zachowanie aktualnych trendów gospodarczych i społeczno-demograficznych, tj. powolną polaryzację społeczno-gospodarczą kraju, powodującą utrzymanie się dość wyraźnej atrakcyjności pobliskiej Warszawy dla migrantów krajowych (przy ujemnych dla salda migracji procesach depopulacji zlewni migracyjnej), podobny poziom imigracji zagranicznej, podobny poziom suburbanizacji (w praktyce będzie to zmniejszenie wskutek silnych zmian struktury wieku Radomia) oraz utrzymanie poziomu dzietności na obecnym poziomie (TFR = 1,4).
2. Scenariusz suburbanizacji, który zakłada zwiększoną dekoncentrację ludności, przy spadku i tak już stosunkowo niskiej imigracji (na korzyść strefy podmiejskiej) i słabym spadku dzietności w stosunku do obecnego poziomu (do poziomu obserwowanego 1-2 dekadę temu, czyli 1,2), a także podobnego jak aktualnie napływu zagranicznego (nierejestrowanego aktualnie jako zameldowania). W zasadzie jest to wariant minimalny, pokazujący dolną granicę rozwoju demograficznego Radomia, który wykaże silny bezwzględny spadek liczby ludności,
3. Scenariusz aktywizacji, który zakłada znaczne wyhamowanie suburbanizacji przy pozostałych zmiennych lepszych dla rozwoju demograficznego, jak przedstawionych w wariantcie (1). W wariantcie tym TFR zostaje podniesiony do 1,6 we wszystkich latach (2019-2050), napływ jest wyższy w każdym roku o połowę w stosunku do wielkości zlewni w wariantcie 1, a odpływ stanowi 75% obserwowanego w latach 2012-2018 (na 1000 populacji według kategorii wieku i płci),
4. Scenariusz silnej polaryzacji gospodarczej. Jest to wariant, w którym procesy depopulacji powodują rozszerzanie się peryferyjnych obszarów problemowych w Polsce (Śleszyński i in.

³ Śleszyński P.: Wariantowa prognoza demograficzna Radomia na potrzeby studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, 2020

2017) i odpływ („ucieczkę”) ludności do najbardziej atrakcyjnych aglomeracji tzw. wielkiej piątki (w tym zwłaszcza Warszawy) lub za granicę. Zasadniczo jest to obok scenariusza suburbanizacji (2) wariant minimalny, pokazujący dolną granicę regresu demograficznego. Jest to wariant zdecydowanie niekorzystny dla Radomia. Scenariusz ten oznacza bowiem wzrost podaży miejsc pracy w pobliskiej Warszawie i jej konkurencję o pracowników, co spowoduje dalszy drenaż Radomia przez stolicę. W wariantcie tym założono, że napływ będzie wynosił 75% w stosunku do zlewni wyjściowej (1), natomiast odpływ zwiększa się o 25% (na 1000 populacji według wieku i płci),

5. Scenariusz imigracyjny „niski”. Jest to odmiana wariantu (1), zakładająca znacznie większy napływ imigrantów zagranicznych. Nazwany został „niskim”, bowiem zakłada się w nim, że do kraju i Radomia napłyną osoby z tych kręgów kulturowych, w których dzietność jest stosunkowo niska (np. Ukraina i inne kraje b. ZSRR). Założono, że napływy wzrastają do poziomu o 50%, a odpływy są takie same, jak w wariantcie 1. Innymi słowy przyjęto, że co 3 migrujący do Radomia jest obcokrajowcem,
6. Scenariusz imigracyjny „wysoki”. Jest to odmiana wariantu (5), zakładająca napływ imigrantów zagranicznych w jeszcze większym stopniu (co 2 migrant pochodzi z zagranicy), ale z kręgów kulturowych o wysokiej dzietności (np. kraje muzułmańskie, Indie, Filipiny). Odpływy pozostają na poziomie wariantu 1. Trzeba tu podkreślić, że w świetle dotychczasowego stanu wiedzy, m.in. Komitetu Badań nad Migracjami PAN, wariant ten w przypadku imigracji z krajów muzułmańskich jest jednak nie tylko najmniej prawdopodobny dla Radomia, ale także dla Polski, przynajmniej w najbliższych 1-2 dekadach.

Następnie dla tych wariantów przyjęto szczegółowe założenia cząstkowe, co pozwoliło na dokonanie prognozy demograficznej dla każdego z ww. scenariuszy. Wyniki poszczególnych wariantów zamieszczono w tabeli poniżej.

Tabela 15. Oszacowana liczba ludności w latach 2018-2050 dla Radomia według 6 wariantów projekcyjnych

Rok (okres)	Wariant 1	Wariant 2	Wariant 3	Wariant 4	Wariant 5	Wariant 6
Liczba ludności (tys.)						
2018 (wyjściowy)	201,2	201,2	201,2	201,2	201,2	201,2
2020	198,3	197,8	199,8	197,6	199,0	200,0
2025	189,5	185,7	199,2	184,6	196,2	204,7
2030	179,1	171,6	198,6	169,5	192,7	209,5
2035	167,9	157,1	197,2	154,0	188,3	213,4
2040	156,7	143,0	195,3	139,0	183,9	217,3
2045	146,0	129,7	193,3	124,9	179,9	221,7
2050	135,8	117,4	191,3	111,9	176,5	226,8
Zmiany (2018 = 100)						
2018-2030	89,0	85,3	98,7	84,2	95,8	104,1
2018-2040	77,9	71,1	97,1	69,1	91,4	108,0
2018-2050	67,5	58,3	95,1	55,6	87,7	112,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPU

Przyjęcie założeń scenariusza silnej polaryzacji gospodarczej (4) spowodowałoby największy spadek liczby ludności – ten wariant pokazuje dolną granicę regresu demograficznego. Podobny skutek miałby

rozwój demograficzny miasta zgodnie ze scenariuszem suburbanizacji (2) – zgodnie z tymi założeniami liczba mieszkańców Radomia zmniejszyłaby się do 117,4 tys. w 2050 roku. Przyjęcie scenariusza imigracyjnego „wysokiego” (6), zakładającego napływ imigrantów z krajów charakteryzujących się wysoką dzietnością spowodowałby wzrost liczby ludności do 226,8 tys. osób. Należy zaznaczyć, że jest to jedyny wskaźnik zakładający zwiększenie się populacji Radomia, ale jednocześnie najmniej prawdopodobny. Z przedstawionego zestawienia scenariuszy wynika, że Radom w perspektywie do 2050 nadal będzie się zmagał z procesem depopulacji. Warianty zakładające najniższą liczbę ludności w roku 2050, opierają się na założeniu jeszcze większej niż dotychczas konkurencji ze strony Warszawy, a także zwiększeniu procesów migracyjnych i suburbanizacyjnych. Warianty te są niekorzystne lub zdecydowanie niekorzystne dla Radomia, a najbardziej pesymistyczny z nich wiąże się ze spadkiem liczby ludności do 169 500 w 2030 i 111 900 w 2050 roku. Należy jednak zauważyć, że możliwość wystąpienia tych wariantów wynikać by mogła jedynie z zaniechania polityki miasta na rzecz jego rozwoju i zwiększania jakości życia mieszkańców, co w świetle założeń związanych z opracowywaniem strategii jest mało prawdopodobne. Opracowane warianty wyraźnie wskazują czynniki, które wpływać mogą pozytywnie na liczbę mieszkańców Radomia. Polityka miasta będzie zatem dążyć do spełnienia optymistycznych wariantów rozwoju.

Podobnie według prognozy GUS dla liczby ludności zarówno w skali kraju, jak i samego miasta Radomia, przewiduje wyraźny spadek liczby mieszkańców. Problem ten nie wynika jednak wyłącznie z uwarunkowań miasta, ani nawet wyłącznie z problemów Polski – jest to zagadnienie uniwersalne dla wszystkich krajów Unii Europejskiej.

Tabela 16. Prognoza liczby ludności dla porównywanych jednostek

Jednostka	Prognozowana liczby ludności w latach 2020, 2030, 2040		
	2020	2030	2040
Radom	209 296	195 424	176 892
Częstochowa	217 530	198 082	175 793
Sosnowiec	197 586	176 632	153 695
Elbląg	118 582	109 734	99 709
Warszawa	1 794 166	1 755 502	1 752 184
Powiat radomski	152 190	155 902	154 877
Województwo mazowieckie	5 425 028	5 418 305	5 374 671
Polska	38 265 013	37 185 073	35 668 232

Źródło: opracowanie własne na podstawie Prognozy ludności na lata 2014-2050, GUS

Według opracowanej w 2014 roku prognozy liczby ludności w 2020 roku Polskę zamieszkiwać miało 38 137 804 osób, a w rzeczywistości zamieszkiwało 38 265 013 (liczba ludności była wyższa od prognozowanej o 127 209 osób). Biorąc pod uwagę prognozę dla roku 2020 i stan faktyczny ludności, stworzona w 2014 roku prognoza dotycząca liczby ludności nie musi się spełnić, skoro w krótkim czasie, który jest najłatwiejszy do oszacowania, nie okazała się w pełni trafna. W kolejnych latach przewidywana liczba ludności wynosi: w 2030 roku 37 185 073 osób, a dla 2040 roku 35 668 232 osób. Prognozuje się zatem wyraźne zmniejszanie się liczby ludności w całym kraju.

Wg przewidywań GUS sytuacja w Radomiu powinna wyglądać będzie podobnie, co w skali całego kraju: z obecnej liczby 209 296 osób w 2020 roku, liczba ludności zmniejszy się do 195 424 osób w 2030, a w 2040 roku aż do 176 892 osób.

Prognoza liczby ludności opracowana dla Radomia prawidłowo przewidziała trendy związane z maleniem liczby ludności. W 2018 roku radomian było mniej w stosunku do liczby prognozowanej o 272 osoby, natomiast w 2020 roku o 944 osoby. Może mieć to jednak związek ze zjawiskiem, które było nie do przewidzenia w 2014 roku – epidemii COVID-19, której skutki są widoczne w danych rzeczywistych dla wszystkich badanych jednostek.

Dlatego definicja problemu, jego świadomość, a także zwiększenie atrakcyjności Radomia dla jego mieszkańców musi być kwestią kluczową przy podejmowaniu decyzji przez rządzących.

3.2. KULTURA

W Radomiu działają następujące instytucje kultury, których organem prowadzącym jest samorząd województwa:

- Muzeum im. Jacka Malczewskiego,
- Mazowieckie Centrum Sztuki Współczesnej „Elektrownia”,
- Muzeum Wsi Radomskiej,

Gmina Miasta Radomia prowadzi natomiast następujące instytucje kultury:

- Teatr Powszechny im. Jana Kochanowskiego (instytucja artystyczna),
- Radomska Orkiestra Kameralna (instytucja artystyczna),
- Miejska Biblioteka Publiczna im. Józefa i Andrzeja Załuskich (siedziba główna i 11 filii),
- Ośrodek Kultury i Sztuki „Resursa Obywatelska” (od 2021 roku prowadząca Muzeum Historii Najnowszej Radomia),
- Radomski Klub Środowisk Twórczych i Galeria „Łaźnia” (prowadzący American Corner),
- Miejski Ośrodek Kultury „Amfiteatr”,
- Dom Kultury „Borki”,
- Dom Kultury „Idalin”.

Gmina prowadzi również Młodzieżowy Dom Kultury im. Heleny Stadnickiej, instytucję oświatową, prowadzącą zajęcia z edukacji kulturalnej dla dzieci i młodzieży.

Największą liczbą odwiedzających cieszy się Muzeum Wsi Radomskiej – w 2019 roku odwiedziło je 66,4 tys. osób. Drugą pod względem popularności jednostką kulturalną jest Mazowieckie Centrum Sztuki Współczesnej „Elektrownia” z liczbą odwiedzin ponad 43 tys. w roku 2019.

Tabela 17. Wykaz wybranych jednostek kulturalnych wraz z liczbą osób odwiedzających

Wyszczególnienie	2016	2017	2018	2019	2020
Muzeum im. Jacka Malczewskiego ⁴	21893	13443	21073	25169	12078
Wystawa w Domu Gąski i Esterki ⁵	6329	-	-	-	-

⁴ w 2017 roku remont w Muzeum

⁵ dane zbierane osobno do 2016 roku włącznie, od 2017 roku dane łączone z Muzeum im. Jacka Malczewskiego, w 2018 roku wystawa w Domu Gąski i Esterki nieczynna z powodu remontu

Muzeum Wsi Radomskiej	58276	39631	52380	66470	15145
Mazowieckie Centrum Sztuki Współczesnej "Elektrownia" ⁶	21098	30666	37633	43071	13237
Muzeum Polskich Rowerów ⁷	-	-	-	4000	834
Muzeum Katedralne	997	785	713	555	20
RAZEM	108593	84525	111799	139265	41314

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UM Radom

Na terenie miasta funkcjonują także osiedlowe domy kultury, kluby i świetlice, a także związki, stowarzyszenia i fundacje związane z kulturą. W 2020 roku działalność z sferze kultury prowadziło 6 jednostek sklasyfikowanych jako centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice. Ich liczba w 2009 roku była wyższa o 1, jednak na przestrzeni analizowanych lat wahała się pomiędzy 5, a 6. Wśród porównywanych miast o zbliżonej liczbie mieszkańców jedynie w Częstochowie funkcjonowało więcej tego typu instytucji. Najmniej, bo 2, prowadziły działalność na terenie Elbląga. Liczba podmiotów przekłada się na liczbę organizowanych imprez – w Radomiu w 2019 roku (ostatnim przed wybuchem pandemii) zorganizowały 784 wydarzenia, natomiast w Częstochowie było ich blisko tysiąc, a w Elblągu 100. Łącznie w imprezach zrealizowanych przez te jednostki w Radomiu co roku uczestniczy ok. 100 tys. osób – w ostatnich latach jest to liczebność zbliżona do Sosnowca. W Częstochowie natomiast obserwuje się spadek uczestnictwa w imprezach. Naturalnie Warszawa jest miejscem organizacji największej liczby wydarzeń tego typu – w 2019 roku zorganizowano ich 12-krotnie więcej niż w Radomiu. W latach 2008-2019 obserwowany był trend rosnącej liczby wydarzeń, jednak wyjątkiem pod tym względem jest Elbląg - w 2008 roku zorganizowano 326 wydarzeń, a w latach 2015-2019 ich liczba nie przekraczała 200.

Tabela 18. Działalność centrów, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic na terenie Radomia i analizowanych jednostek w latach 2009-2020

Jednostka	2009	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice											
Radom	7	5	6	6	5	5	5	5	5	6	6
Częstochowa	8	8	8	8	7	8	8	8	8	8	8
Sosnowiec	6	5	5	5	5	5	5	5	5	5	4
Elbląg	4	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Warszawa	47	41	40	40	43	44	48	54	65	66	62
Imprezy											
Radom	698	461	323	442	474	423	494	601	747	784	205
Częstochowa	514	491	549	573	689	682	1 019	1 022	1 018	997	232
Sosnowiec	287	269	254	294	280	437	592	802	431	586	131
Elbląg	326	228	347	347	308	120	169	174	174	100	71
Warszawa	7 187	4 718	5 451	5 306	5 579	7 922	7 463	8 402	10 672	9 291	4 663
Uczestnicy imprez											

⁶ dane obejmują frekwencję na wystawach, udział w warsztatach, wstępy do kina, na koncerty i inne wydarzenia

⁷ dane szacunkowe ze względu na brak szczegółowych informacji o liczbie odwiedzających w dniu otwarcia muzeum (ponad 1000 osób) i podczas Nocy Muzealnej (poniżej 1100 osób)

Radom	81 569	51 534	105 460	111 037	123 940	113 852	121 730	112 523	102 909	99 124	93 005
Częstochowa	230 298	261 974	177 191	219 110	94 225	54 537	102 030	49 639	87 550	52 608	10 803
Sosnowiec	26 817	29 569	30 284	28 358	31 263	55 957	30 795	115 860	123 654	116 723	27 156
Elbląg	40 949	35 559	42 282	38 927	39 472	16 091	26 999	23 920	41 727	19 986	9 175
Warszawa	1 001 677	1 076 309	770 382	860 560	1 006 882	1 107 180	1 248 659	1 002 658	2 182 905	1 008 139	1 754 535

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W mieście działają również szkoły artystyczne (muzyczna i plastyczna), Chór Akademicki Uniwersytetu Technologiczno-Humanistycznego (dawniej Politechniki Radomskiej), Chór Miasta Radomia Sancti Casimiri Cantores Radomienses, Chór GOSPEL Radom, Radomska Młodzieżowa Orkiestra Dęta Grandioso. Na terenie miasta działają 4 kina z łączną liczbą 2 344 miejsc na widowni. Jedynie Częstochowa wyprzedza Radom pod względem pojemności kin, liczby wyświetlanych seansów oraz liczby widzów. Wyjątkiem jest rok 2020, kiedy to radomskie kina odwiedziło najwięcej osób – o ponad 12 tys. więcej niż w Częstochowie, która w poprzednich latach mogła pochwalić się widownią o 100 tys. a nawet 200 tys. większą niż Radom.

Tabela 19. Działalność kin na terenie Radomia i analizowanych jednostek w latach 2008-2020

Jednostka	2008	2011	2014	2017	2019	2020
	Kina					
Radom	1	2	3	3	4	4
Częstochowa	2	3	4	4	4	3
Sosnowiec	2	2	2	2	2	2
Elbląg	2	2	2	2	2	2
	Miejsca na widowni					
Radom	1 340	2 505	2 525	2 580	2 355	2 344
Częstochowa	1 887	3 237	3 682	3 680	3 680	3 227
Sosnowiec	2 090	2 090	2 090	2 086	2 086	1 951
Elbląg	1 711	1 711	1 706	999	995	995
	Seanse ogółem					
Radom	11 203	15 381	19 700	20 482	19 675	9 756
Częstochowa	16 921	29 321	28 360	29 786	29 716	16 433
Sosnowiec	20 794	18 731	18 081	17 992	17 825	9 367
Elbląg	11 215	11 718	11 274	13 030	12 847	5 423
	Widzowie ogółem					
Radom	316 423	399 020	492 027	577 792	594 691	267 130
Częstochowa	514 602	652 411	595 444	787 805	815 661	255 093
Sosnowiec	392 916	306 467	269 170	303 179	412 104	133 675
Elbląg	270 641	283 753	144 193	297 787	315 522	99 424

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W Radomiu organizowane są cykliczne wydarzenia pokazujące dawną świetność miasta, np.: „Uliczka Tradycji”, inscenizacje i pikniki historyczne, a także takie, które promują je jako ważny ośrodek na mapie kulturalnej Polski, np.: Festiwal Filmowy Kameralne Lato, Międzynarodowy Festiwal Gombrowiczowski, Międzynarodowy Konkurs Kompozytorski Krzysztofa Pendereckiego ARBORETUM, Międzynarodowy Festiwal Muzyki Dawnej im. Mikołaja z Radomia. Rodzą się również nowe inicjatywy, jak chociażby Nagroda Literacka im. Witolda Gombrowicza, Ogólnopolski Festiwal Muzyki Tradycyjnej „Zawieruchy Radomskie”. Imprezy te budują pozytywny wizerunek miasta i są warte kontynuacji oraz propagowania w ogólnopolskich środkach masowego przekazu w latach następnych. Od 2016 do 2020 roku ogólna liczba uczestników imprez kulturalnych organizowanych przez miejskie instytucje spada. Jest to spowodowane m.in. zmianą charakteru działalności (zamiast dużych imprez masowych działania warsztatowe) oraz pandemią. Sytuacja ta wymaga pogłębionych badań.

Tabela 20. Liczba uczestników wydarzeń organizowanych przez poszczególne instytucje w Radomiu w latach 2016 -2020

Wyszczególnienie	2016	2017	2018	2019	2020
Dom Kultury Idalin	12 000	13 500	15 000	17 000	9000
Dom Kultury Borki	21 031	18 615	17 982	16 734	5 241
Miejski Ośrodek Kultury Amfiteatr	17 245	16 176	13 162	12 824	8 947
Łaźnia Radomski Klub Środowisk Twórczych i Galeria	21 580	22 750	18 760	20 310	31 990
American Corner Radom	6 674	5 414	3 068	3 907	3 241
Teatr Powszechny	64 084	73 795	82 533	68 934	25 634
Radomska Orkiestra Kameralna	90 831	77 883	61 121	66 330	27 150
Ośrodek Kultury i Sztuki Resursa Obywatelska	44 117	29 110	26 893	28 583	27302

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UM w Radomiu

W 2016 roku minęła 40 rocznica wydarzeń Radomskiego Czerwca '76, jednego z najważniejszych protestów robotniczych w dziejach powojennej Polski. Upamiętniono ją cyklem koncertów oraz imprez historyczno-kulturalnych, transmitowanych przez telewizję publiczną. Bez wątplenia wpłynęło to pozytywnie na propagowanie wiedzy o „wydarzeniach radomskich” w całym kraju. Odwołując się do sukcesu imprez kulturalnych upamiętniających Czerwiec 1976 w Radomiu, zaplanowano organizację cyklicznego „Festiwalu Wolności”. Jest to okazja do propagowania idei wolności i stworzenia nowej imprezy kulturalnej trwale i pozytywnie kojarzącej się z Radomiem i przyciągającej do naszego miasta widzów z całego kraju. W dniach 7-26 czerwca 2021 roku zorganizowano pierwszy Free(Ra)dom Festival – wydarzenie w ramach, którego zorganizowano m.in. wernisaże, wystawy, warsztaty, koncerty, debaty i spektakle.

Pod względem liczby osób odwiedzających filharmonie, kina, muzea, wystawy i koncerty w przeliczeniu na 1000 mieszkańców Radom z wynikiem 4 028,1 osób/1000 mieszkańców plasuje się przed Sosnowcem i Elblągiem, a za Warszawą i Częstochową. Dane z lat 2011-2019 wskazują na rosnący udział w kulturze zarówno wśród mieszkańców Radomia, jak i pozostałych analizowanych jednostek, natomiast spadek liczby osób odwiedzających ww. instytucje i wydarzenia w 2020 roku może być skutkiem ograniczenia działalności kulturalnej w wyniku pandemii Covid-19.

Tabela 21. Liczba osób odwiedzających filharmonie, muzea, wystawy, koncerty na 1000 mieszkańców w Radomiu na tle innych miast w latach 2011 - 2020

Jednostka	2011	2013	2015	2017	2018	2019	2020	Różnica
Radom	2 842,3	4 507,2	3 605,9	3 864,1	4 055,5	4 028,1	2 001,4	-840,9
Częstochowa	4 837,7	4 095,4	4 155,6	4 672,0	4 900,4	4 816,7	1 589,8	-3 247,8
Sosnowiec	1 879,2	1 592,6	1 964,2	2 431,6	2 671,2	3 113,4	982,1	-897,0
Elbląg	3 016,1	2 535,1	2 268,6	3 335,2	3 573,9	3 539,3	1 184,0	-1 832,0
Warszawa	8 715,3	10 410,0	11 175,6	12 559,5	13 563,5	14 266,1	6 828,5	-1 886,8

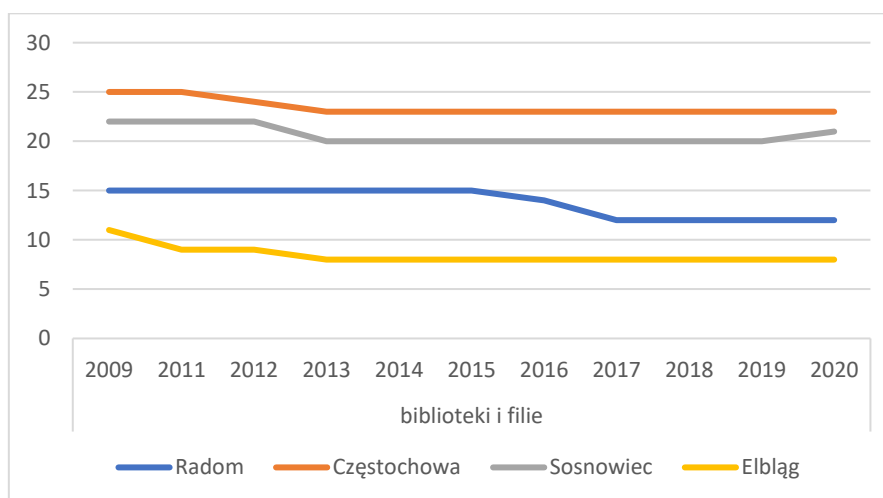
Źródło: opracowanie na podstawie danych analizy.monitorrozwoju.pl

Na terenie Radomia – drugiego pod względem liczby ludności miasta w województwie mazowieckim - nie istnieją takie wojewódzkie instytucje kultury, jak filharmonia, opera czy biblioteka wojewódzka. Należy zaznaczyć, że w każdym z województw w kraju znajduje się biblioteka wojewódzka. Ustawa o bibliotekach nie ogranicza jednak ich liczby ani lokalizacji do jednego miasta. W województwach posiadających 2 stolice osobna biblioteka wojewódzka znajduje się w każdym z tych miast. W województwie mazowieckim jest tylko jedna taka biblioteka – Biblioteka Publiczna m. st. Warszawy – Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego.

Wszystkie biblioteki oraz filie na terenie miasta prowadzone są przez Gminę Miasta Radomia, z wyłączeniem Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Kościuszki 5a będącej jednostką organizacyjną Samorządu Województwa Mazowieckiego. W pozostałych miastach poddanych analizie biblioteki prowadzone są wyłącznie przez gminę – wyjątek stanowi Warszawa, gdzie funkcjonuje 1 biblioteka prowadzona przez województwo.

W 2021 roku w Radomiu funkcjonuje Miejska Biblioteka Publiczna z siedzibą główną i 11 filiami – to o 3 obiekty (filie) mniej niż w roku 2009. Mieszkańcy Częstochowy i Sosnowca mają lepszy dostęp do tego typu instytucji – w tych miastach działają odpowiednio 23 i 21 obiekty biblioteczne. Z kolei w Elblągu obsługę czytelników zapewnia 8 bibliotek i filii.

Wykres 6. Dynamika zmian liczby bibliotek i filii w Radomiu, Częstochowie, Sosnowcu i Elblągu w latach 2009-2020

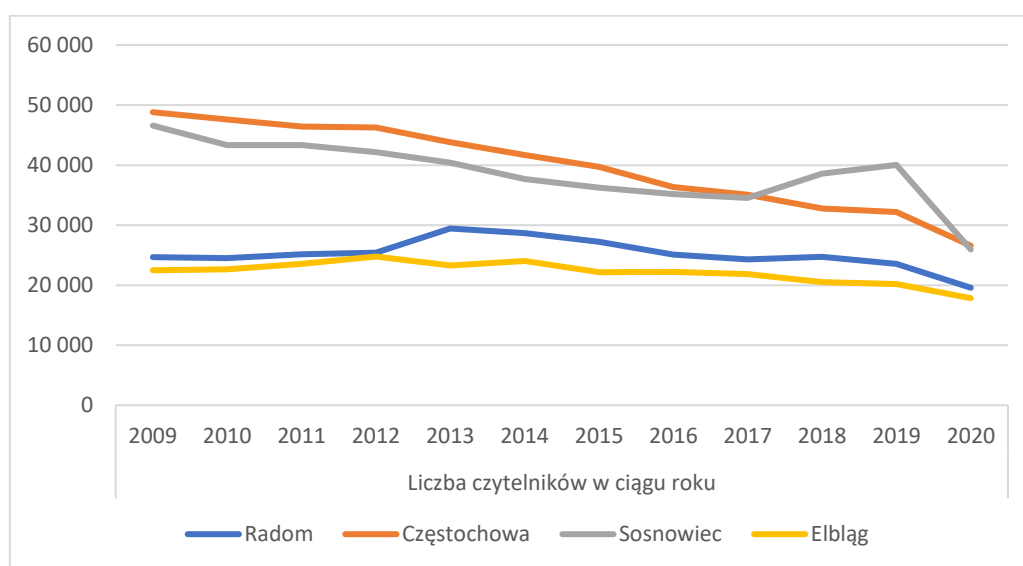

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

We wszystkich analizowanych miastach w perspektywie ostatnich 13 lat zauważalny jest spadek liczby czytelników. Ten trend najbardziej widoczny jest w przypadku Częstochowy i Sosnowca – w każdym z tych miast z bibliotek w ciągu roku korzysta ok. 26 tysięcy osób. Liczba czytelników radomskich bibliotek w 2009 roku wynosiła 24 659 osób, natomiast w ostatnim roku analizy 19 575. Jest to niższy poziom czytelnictwa niż w przypadku ww. miast z województwa śląskiego, jednak dość ustabilizowany. Najniższą liczbą czytelników spośród grupy analizowanych miast charakteryzuje się Elbląg – w 2020 roku było to 17 840 osób. Sytuacja uległa pogorszeniu w roku 2020 co było spowodowane obowiązującymi obostrzeniami w związku z sytuacją epidemiologiczną związaną z wirusem SARS-CoV-2.

Wykres 7. Liczba czytelników korzystających z bibliotek i filii w Radomiu, Częstochowie, Sosnowcu i Elblągu w latach 2009-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W Radomiu są trzy muzea o statusie wojewódzkiej samorządowej jednostki organizacyjnej: muzeum „ogólne”, muzeum etnograficzne (skansen) oraz muzeum sztuki współczesnej. Łączna liczba wszystkich muzeów na terenie miasta wraz z oddziałami wynosi 6. Pod tym względem zajmuje pierwsze miejsce wśród analizowanych jednostek – w Częstochowie i Sosnowcu w 2020 roku działały 3 muzea, natomiast w Elblągu jedynie 2. Zdecydowanie więcej tego typu instytucji znajduje się w Warszawie – w ostatnim roku analizy było ich 61.

Tabela 22. Muzea i oddziały na terenie Radomia i porównywanych jednostek w latach 2015 - 2020

Jednostka	Muzea łącznie z oddziałami					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Radom	4	4	4	4	4	6
Warszawa	71	70	66	67	69	61
Częstochowa	4	4	4	4	4	3
Sosnowiec	2	2	2	2	2	3
Elbląg	1	1	1	1	1	2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W latach 2015-2020 radomskie muzea odwiedziło łącznie 335 092 zwiedzających – jest to najwyższa wartość wśród grupy miast poddanych analizie, z wyjątkiem Warszawy. Muzea w stolicy odwiedziło w ciągu ostatnich 6 lat ponad 56 mln osób, a w 2020 roku na 10 tys. mieszkańców przypadało 36 643 zwiedzających. Wartość tego wskaźnika dla pozostałych jednostek jest najwyższa w przypadku Elbląga (1314) oraz Radomia (1165). Wyraźny spadek liczby zwiedzających muzea w 2020 roku jest skutkiem obostrzeń związanych z wprowadzeniem stanu epidemii Covid-19, polegających na czasowym zamknięciu instytucji kultury dla odwiedzających oraz wprowadzeniu limitów osób w nich jednocześnie przebywających.

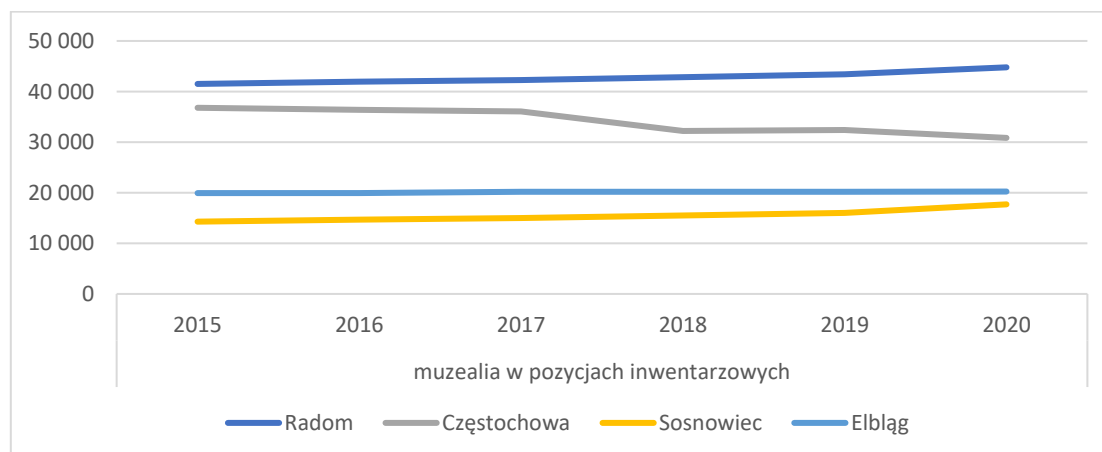
Tabela 23. Zwiedzający muzea i oddziały na terenie Radomia i porównywanych jednostek w latach 2015-2020

Jednostka	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Zwiedzający muzea i oddziały						
Radom	72 164	88 429	38 973	42 285	68 721	24 520
Warszawa	8 558 421	9 563 616	10 020 798	10 578 086	12 059 582	6 572 233
Częstochowa	45 872	41 337	24 455	27 891	29 724	9 784
Sosnowiec	19 281	32 721	25 408	34 391	37 516	8 691
Elbląg	30 326	30 642	17 745	20 945	34 145	15 648
Zwiedzający muzea i oddziały na 10 tys. mieszkańców						
Radom	3 332	4 101	1 818	1 977	3 238	1 165
Warszawa	49 198	54 683	56 996	59 779	67 624	36 643
Częstochowa	2 002	1 819	1 085	1 249	1 343	446
Sosnowiec	926	1 584	1 240	1 693	1 865	437
Elbląg	2 486	2 524	1 466	1 737	2 851	1 314

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Pod względem liczby zasobów w pozycjach inwentarzowych radomskie muzea plasują się przed Częstochową, Sosnowcem i Elblągiem.

Wykres 8. Muzealia w pozycjach inwentarzowych w latach 2015-2020 na terenie Radomia i porównywanych jednostek

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Uczestnictwo w kulturze przejawia się również w organizacji i udziale w imprezach masowych. W poniższej tabeli zaprezentowano dane dotyczące liczby uczestników tego typu imprez o charakterze artystyczno-rozrywkowym.

Tabela 24. Liczba uczestników imprez masowych o charakterze artystyczno-rozrywkowym w latach 2013-2020

Jednostka	Uczestnicy imprez artystyczno-rozrywkowych							
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Radom	118 200	38 300	162 500	31 400	48 200	178 700	15 000	2 500
Warszawa	812 575	986 418	1 007 985	910 105	1 023 232	1 397 081	1 263 497	208 133
Częstochowa	83 190	67 600	71 370	74 600	110 100	89 500	103 242	19 500
Sosnowiec	28 000	18 000	11 000	34 000	22 583	29 800	26 800	3 000
Elbląg	17 198	19 000	13 700	26 100	16 350	15 500	9 000	9 000

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Liczba uczestników imprez masowych jest zróżnicowana i uzależniona od liczby zorganizowanych wydarzeń. Dane za 2020 rok odzwierciedlają wpływ pandemii na ten rodzaj działalności.

W organizacji przedsięwzięć instytucje kultury współdziałają z Gminą Miasta Radomia oraz organizacjami pozarządowymi. Współpraca międzysektorowa odbywa się m.in. poprzez realizację zadań publicznych przez organizacje pozarządowe wyłonione w konkursie ofert. W 2021 roku były to zadanie „Przedsięwzięcia tworzące ofertę kulturalną Radomia, mające wpływ na promocję kultury miasta i zapewniające mieszkańcom jak najszerszy dostęp do kultury”. Wśród wyłonionych do dofinansowania zadań znalazły się:

- Jubileuszowy XXV Międzynarodowy Festiwal Muzyki Dawnej im. Mikołaja z Radomia (Fundacja „Ars Antiqua Radomiensis”),
- II edycja "Ulicy Teatralnej" (Stowarzyszenie „Teatr Resursa”),
- "Radom aRt Night" (Stowarzyszenie Droga Mleczna).

Instytucje kultury starają się zapewnić jak najbardziej zróżnicowaną ofertę, odpowiadającą jednocześnie na potrzeby mieszkańców, np. Miejski Ośrodek Kultury „Amfiteatr” zbudował i prowadzi Pracownię Nowych Mediów, a Miejska Biblioteka Publiczna prowadzi akcję „Książka na telefon”, z której mogą skorzystać osoby starsze i niepełnosprawne. Inną formą udostępniania zasobów bibliotecznych jest Radomska Biblioteka Cyfrowa – obecnie w zasobach znajduje się 39 tys. obiektów cyfrowych. W MBP funkcjonuje również Lokalne Centrum Kompetencji, które udostępnia dla potrzeb mieszkańców stanowiska komputerowe z dostępem do Internetu.

W 2020 roku ze względu na sytuację epidemiczną i ograniczone (czasowo również zawieszono) możliwości organizacji wydarzeń kulturalnych, część działań przeniosła się do Internetu – np. Radomska Orkiestra Kameralna zagrała 5 koncertów online w serwisie YouTube pod hasłem „ROK w sieci”, w tym koncert gwiazdkowy i sylwestrowy, które zanotowały 7 536 wyświetleń. Działania w Internecie prowadziły też „Łącznia” Radomski Klub Środowisk Twórczych i Galeria (na kanale „Łącznia TV”, dzięki czemu możliwe było uczestnictwo w najważniejszych cyklicznych imprezach organizowanych przez instytucję: 27 Ogólnopolskim Turnieju Śpiewających Poezję oraz Radomskim

Festiwalu Jazzowym) oraz Domy Kultury „Idalin” i „Borki”, MOK „Amfiteatr”, Teatr Powszechny (prezentacja spektakli w sieci).

W informowaniu i upowszechnianiu kultury wykorzystywane są takie środki przekazu jak Radomski Informator Kulturalny, profil Kultura Radom na Facebooku oraz zakładka Kultura i Kalendarium w serwisie www.radom.pl.

W miarę własnych możliwości finansowych oraz pozyskanych zewnętrznych źródeł finansowania, takich jak środki unijne, dotacje Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz wsparcie sponsorów (firm) podejmowane są inwestycje poprawiające stan infrastruktury oraz unowocześniające wyposażenie. Do kluczowych inwestycji w sferze kultury zaliczyć należy adaptację ponad stoletniej Kamienicy Deskurów m.in. na cele kulturalne.

W 2020 roku Radomska Orkiestra Kameralna dzięki wsparciu finansowego MKiDN oraz Gminy Miasta Radomia zakupiła fortepian, a Miejski Ośrodek Kultury „Amfiteatr” otrzymał środki z budżetu gminy na zakup i montaż klimatyzacji w budynku przy ul. Daszyńskiego 5. W tym samym roku w Teatrze Powszechnym zrealizowano kolejny etap modernizacji dużej sceny oraz przestrzeni przeznaczonej dla widzów, na który instytucja pozyskała środki z budżetu Gminy i MKiDN. Mimo podejmowanych działań potrzeby w zakresie odnowienia infrastruktury kulturalnej (amfiteatru, sali koncertowej, biblioteki) nie są zaspokojone.

3.3. DZIEDZICTWO KULTUROWE⁸

Radom określany jest „wędrującym miastem”, bowiem przez stulecia centrum życia społecznego i gospodarczego zmieniało swoje lokalizacje. W historii miasta można wyodrębnić 5 etapów rozwoju,

mających jednocześnie odzwierciedlenie w koncentracji i usytuowaniu geograficznym zabudowy. Tereny pierwotnego osadnictwa na obszarze obecnego Radomia, położone w dolinie rzeki Mlecznej, znajdują się obecnie niemal w centrum miasta. Na podstawie badań archeologicznych ustalono, że najstarsza osada wczesnośredniowieczna nad Mleczną powstała około połowy IX w. i obejmowała ok 7 – 8 hektarów znajdujących się po obu stronach koryta rzeki, na północ od wzgórza Piotrówka. Zabudowa miała charakter nieregularny i rozproszony. U schyłku IX w., na skutek podniesienia się poziomu wody w Mlecznej, ludność przeniosiła się na tereny położone nieco wyżej, położone przy obecnej ul. Limanowskiego. Druga radomska osada funkcjonowała krótko, bowiem już w XI w. ulokowano na jej obszarze cmentarz. W X w. powstała trzecia osada położona na południe od obecnego rynku Starego Miasta, w której przede wszystkim zajmowano się wytopem żelaza oraz wyrobem ceramiki. W drugiej połowie X w., na wzgórzu

w pobliżu dwóch osad, zbudowano gród obronny. Przypuszcza się, że w kolejnym stuleciu w jego obrębie mógł zostać wzniesiony kościół p.w. św. Piotra, od którego wzięta się później nazwa grodziska

⁸ Za: Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Miasta Radomia na lata 2017 - 2020

– Piotrówka. Gród zyskał znaczenie dzięki swemu korzystnemu położeniu na szlaku handlowym prowadzącym z Rusi na Zachód Europy.

Drugi etap rozwoju przestrzennego miasta związany jest z osadą targową, która rozwinęła się w XIII wieku oraz budową kościoła św. Waclawa, wskutek czego centrum życia osadniczego przesunęło się na wschód. Osada (obecnie Stary Radom) otrzymała prawo miejskie średnie, jednak jej ranga obniżyła się po przeniesieniu miasta przez Kazimierza Wielkiego w nowe miejsce, co zapoczątkowało kolejny etap rozwoju miasta. Po przyłączeniu do Polski Rusi Halickiej miasto znalazło się na ważnych szlakach tranzytowych ze wschodu na zachód Europy oraz na Pomorze. Wykorzystał to Kazimierz Wielki i ok. 1350 r. polecił założyć Nowy Radom (obecnie Miasto Kazimierzowskie) położone na północny-wschód od Starego Radomia, na płaskim cyplu otoczonym mokradłami i doptywami Mlecznej. Wkrótce została tu zlokalizowana siedziba starosty i urzędu grodzkiego, Radom stał się zatem stolicą powiatu rozciągającego się od Wisły po Pilicę. Miasto można zaklasyfikować jako ośrodek o średniej wielkości (ok. 800–1000 mieszkańców), który okres świetności przeżył w czasach Jagiellonów, stając się ważnym przystankiem na trasie podróży władców pomiędzy dwoma stolicami – Krakowem i Wilnem. Miasto Kazimierzowskie zachowało po dziś dzień niezmienny układ przestrzenny, charakterystyczny dla ośrodków lokowanych na prawie niemieckim. Przetrwały również nazwy większości ulic, które istniały dawniej na tym obszarze, a także wiele zabytków.

Na XIX wiek datowany jest czwarty okres rozwoju miasta, gdy stało się ono stolicą województwa sandomierskiego, późniejszej guberni. Ulokowano w nim urzędy administracyjne różnych szczebli oraz jednostki wojskowe. Na przełomie XVIII i XIX w. zmieniono charakter Miasta Kazimierzowskiego – wyburzono mury miejskie, zasypano okalające je fosy, zlikwidowano stary ratusz. W 1818 r. zainicjowano prace mające na celu kompleksową przebudowę przestrzenną i urbanistyczną Radomia. Działania te przesunęły centrum miasta na wschód, a rynek Miasta Kazimierzowskiego na ubocze. Główną osią komunikacyjną stała się ulica wytyczona na Przedmieściu Lubelskim (obecnie ul. Żeromskiego). Na jej krańcu powstał gmach Komisji Województwa Sandomierskiego, w którym do dnia dzisiejszego mieszczą się siedziby urzędów administracji państwowej i samorządowej.

Poprowadzenie przez Radom linii kolejowej z Iwangorodu (obecnie Dęblina) do Dąbrowy Górniczej spowodowało rozwój zabudowy przemysłowej i mieszkalnej w pobliżu dworca kolejowego. Na przełomie XIX i XX w. w granicach administracyjnych Radomia znalazły się tereny przedmieść: Mariackie i Nowy Świat oraz wioski: Glinice, Młodzianów, Obozisko, Ustronie i inne, zwiększając tym samym liczbę mieszkańców, która na początku ubiegłego stulecia wynosiła 55 107 osób.

Początek ostatniego etapu rozbudowy miasta określa się na koniec XIX wieku, kiedy zabudowa zaczęła zyskiwać bardziej zdekoncentrowany charakter. Korzystne położenie komunikacyjne powodowało, że Radom umocnił swoje gospodarcze znaczenie. Włączenie miasta do Centralnego Okręgu Przemysłowego przyczyniało się do umocnienia przemysłowej funkcji miasta. Budowę największego zakładu, Fabryki Broni, rozpoczęto w 1922 r. i rozbudowywano nieprzerwanie aż do wybuchu II wojny światowej. W okresie powojennym powstawały duże osiedla mieszkaniowe o zabudowie wielorodzinnej, zlokalizowane na obrzeżach miasta, a od lat dziewięćdziesiątych rozwija się również zabudowa jednorodzinna.

Zasoby dziedzictwa kulturowego

Na zasoby dziedzictwa kulturowego składają się elementy tworzące krajobraz kulturowy danej gminy. Zaliczają się do nich zarówno elementy przyrodnicze, jak i wytwory działalności ludzkiej. Zakres przedmiotowy zasobów kulturowych obejmuje pojedyncze obiekty i zespoły budowli, dzieła sztuki, elementy zagospodarowania przestrzennego, krajobraz miejski i wiejski, miejsca pamięci narodowej, obszary kształtujące świadomość i tożsamość regionalną. Są to zatem m. in. zdefiniowane ustawowo zabytki ruchome, zabytki nieruchome, zabytki archeologiczne oraz inne zabytki wpisane do gminnej ewidencji zabytków. Zaliczają się tu również pomniki przyrody i dziedzictwo niematerialne.

Wśród zabytków nieruchomych w Radomiu należy wymienić kościół p.w. św. Wacława, wzniesiony w XIII lub XIV wieku, ufundowany przez Leszka Białego w miejsce drewnianej świątyni z początku XIII wieku. Do najcenniejszych i najlepiej zachowanych zabytków miasta zalicza się Zespół Klasztorny OO. Bernardynów z kościołem p.w. św. Katarzyny. Pierwotne, drewniane zabudowania zastąpiono na przełomie XV i XVI wieku murowanymi. Charakterystycznym elementem zespołu jest tzw. piekarnik - niewielki budynek z piramidalnym kominem, pełniący funkcję kuchni klasztornej oraz warzelnii wosku.

Szczególnie cenny jest obszar Miasta Kazimierzowskiego – dzielnicy Radomia, gdzie zachowany został układ historycznej zabudowy oraz fragmenty murów obronnych. Na tym terenie na uwagę zasługuje kościół p.w. św. Jana Chrzciciela - gotycka budowla wzniesiona w latach 1360 – 1370 z fundacji Kazimierza Wielkiego, przebudowana na początku XX wieku. Na placu przy farze znajdują się trzy charakterystyczne rzeźby: kamienny krzyż, rzeźba Chrystusa u słupa oraz figura św. Jana Nepomucena. Na rynku Miasta Kazimierzowskiego przykuwają uwagę dwie barokowe kamieniczki tzw. Dom Gąski i Dom Esterki, które przeszły rewitalizację. W zabudowie rynku wzniesiony został neorenesansowy Zespół Ratusza z oficyną i odwachem. Obiekt również poddany został rewitalizacji. Dziewiętnastowieczny budynek ratusza z kwadratową wieżą i boniowanymi ścianami architekturą przypomina pałace włoskiej Toskanii.

Muzeum im. Jacka Malczewskiego mieści się w zabytkowym budynku byłego Kolegium Pijarów, powstałym w XVIII i XIX wieku. Na terenie Miasta Kazimierzowskiego warto zwrócić uwagę na kościół ewangelicko - augsburski wzniesiony w II połowie XVIII wieku jako rzymskokatolicki kościół benedyktynów, przebudowany w ostatniej dekadzie XIX wieku.

W sąsiedztwie Miasta Kazimierzowskiego znajduje się dawny Zespół Klasztorny Benedyktynek z kościołem p.w. Świętej Trójcy. Powstał on w początkach XVII wieku jako kompleks drewniany. Następnie, zniszczony przez Szwedów w 1656 roku, został odbudowany jako murowany w latach 1678 – 1733, według projektu Tylmana z Gameren. Kolejna odbudowa po pożarze miała miejsce w 1776 roku. W XIX wieku kościół zamieniono na cerkiew, a w drugim dziesięcioleciu XX wieku na magazyny. Odremontowany został w latach 1924 – 1927 według projektu architektów Kazimierza Prokulskiego i Alfonsa Pinno.

Ulica Żeromskiego z Placem Konstytucji 3-go Maja wpisuje się w zabytkowy zespół urbanistyczno – architektoniczny, skupiający liczne zabytkowe budynki. Należy do nich budynek w stylu historycznym Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego wybudowany przed 1852 rokiem u zbiegu ulicy Focha z ulicą Żeromskiego. Przy Placu Konstytucji 3-go Maja znajduje się tzw. pałac Karschów i Wickenhagenów - budowla została wzniesiona w latach 1881–1882 w stylu nawiązującym do renesansu i baroku francuskiego z mansardowym dachem. Jednym z najbardziej okazałych budynków w mieście jest

dawny gmach Komisji Województwa Sandomierskiego wzniesiony w latach 1825–1827. Uwagę zwraca też neoklasycystyczny budynek przy ul. Żeromskiego 43/45 będący w przeszłości siedzibą Narodowego Banku Polskiego, wybudowany w latach 1910–1919.

Zabudowa ulic Piłsudskiego, Sienkiewicza, Moniuszki również kryje architektoniczne zabytki – należy do nich neorenesansowy gmach Sądu Okręgowego z 1894 roku, willa Kulczyckiego wzniesiona w 1898 roku (obecnie siedziba Miejskiej Biblioteki Publicznej), budynek Powiatowego Związku Samorządowego – dzisiejszy „Pałac Ślubów”; ceglany budynek Kasy Pożyczkowej Przemysłowców Radomskich z 1897 r. w stylu neogotyckim - obecnie siedziba banku; monumentalny kościół katedralny p.w. Opieki Najświętszej Maryi Panny, budowany w latach 1899–1911 w stylu neogotyckim według projektu Józefa Dziekońskiego.

Do starszych budynków zabytkowych należą m. in. zaprojektowany w stylu neorenesansowym przez Ludwika Radziszewskiego budynek „Resursy Obywatelskiej” wzniesiony w 1852 roku, dawny szpital św. Aleksandra z 1828 roku przy ul. Limanowskiego 23, budynek dworca kolejowego z 1885 roku projektu Adolfa Schimmelpfenninga, neoklasycystyczny budynek poczty z XIX wieku przy ul. Malczewskiego 5, budynek „łóż masonskiej” obecnie Prokuratury Okręgowej z 1818 r.

Przy ulicy Limanowskiego znajduje się zabytkowy cmentarz założony w 1812 roku – najstarsza czynna nekropolia w Radomiu. W rejestrze zabytków nieruchomości znajduje się również teren Muzeum Wsi Radomskiej przy ul. Szydłowieckiej z licznymi przykładami zabudowy zagrodowej, dworakami ziemiańskimi, wiatrakami i licznym wyposażeniem. Na terenie miasta występują również zabytkowe parki miejskie: Park im. Tadeusza Kościuszki, Stary Ogród, Park Leśniczówka, a także teren parkowy przy szpitalu przy ul. Krychnowickiej i teren parkowy przy zespole dworskim na Wośnikach przy ul. Wośnickiej 123.

Zabytkami ruchomymi Radomia wpisanymi do rejestru zabytków jest przede wszystkim wyposażenie kościołów: ołtarze główne i boczne, ambony, chóry muzyczne, organy, polichromie, witraże, stalle, ławy, konfesjonały, meble, naczynia liturgiczne, wota, rzeźby, obrazy, epitafia, świeczniki, tabernakula, feretrony, szaty liturgiczne. W rejestrze „B” zabytków ruchomych prowadzonym przez Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków zarejestrowanych jest ponad tysiąc obiektów.

Do zabytków zaliczają się również cmentarze, obiekty małej architektury oraz miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne. Należy więc wspomnieć o cmentarzu i pomniku pomordowanych na Firleju – w tej części miasta rozstrzeliwani byli mieszkańcy miasta, dystryktu, a także innych rejonów okupowanego kraju (Powstańcy Warszawscy). Przy ul. Biznesowej również znajdują się miejsca wraz z pomnikami upamiętniające zamordowanych przez hitlerowców pracowników Fabryki Broni.

W promowanie dziedzictwa historycznego i upamiętnianie ważnych wydarzeń angażuje się szeroki wachlarz instytucji i organizacji. Wydział Kultury Urzędu Miasta Radomia współpracuje z organizacjami kombatanckimi, szkołami, organizacjami pozarządowymi i jednostką wojskową w zakresie organizacji na terenie Gminy Miasta Radomia obchodów świąt państwowych i uroczystości rocznicowych. Organizuje również obchody kolejnych rocznic: wybuchu Powstania Styczniowego, Narodowego Dnia Pamięci Żołnierzy Wyklętych, zakończenia II Wojny Światowej, wybuchu II Wojny Światowej, uwolnienia więźniów z radomskiego więzienia Urzędu Bezpieczeństwa, agresji wojsk radzieckich na Polskę, Dnia Pamięci Ofiar Zbrodni Katyńskiej.

Dokonując analizy porównawczej potencjału dziedzictwa kulturowego Radomia na tle wybranych miast, należy zauważyć że największa liczebność zabytków nieruchomości „A” wpisanych do rejestru wojewódzkiego występuje w Elblągu (ponad 400). Radom pod tym względem zajmuje drugie miejsce – w rejestrze województwa mazowieckiego znajduje się ok. 190 radomskich zabytków. Częstochowa może poszczycić się ok. 150 zabytkami nieruchomymi, natomiast Sosnowiec jedynie 32. W rejestrze zabytków archeologicznych „C” w przypadku Radomia znalazło się grodzisko wczesnośredniowieczne „Piotrówka”, a w Elblągu grodzisko wyżynne. Na terenie Częstochowy występują 2 tego typu zabytki, natomiast w Sosnowcu żaden.

Potencjał w zakresie dziedzictwa kulturowego Elbląga określa również 5 historycznych układów urbanistycznych oraz największa liczba zabytków znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków (989). Pod względem liczebności zabytków w gminnej ewidencji Radom plasuje się również za Sosnowcem (741). W Częstochowie nie jest prowadzona gminna ewidencja zabytków. W ujęciu ilościowym Elbląg przoduje w ochronie dziedzictwa kulturowego, co świadczy o bogatej historii tego miasta i zachowaniu historycznej zabudowy. Dziedzictwo kulturowe Radomia pod tym względem plasuje się za Elblągiem, natomiast najmniejszą atrakcyjnością charakteryzuje się Sosnowiec.

3.4. SPORT

Radomskie drużyny sportowe takie jak: Hydro Truck Radom (koszykówka), CERRAD ENEA CZARNI RADOM, E. Leclerc Radomka Radom (siatkówka), czy RKS Radomiak Radom (piłka nożna) to znane kluby na ogólnopolskim rynku sportowym. To m.in. sukcesy tych drużyn przyczyniły się do podjęcia decyzji o budowie Radomskiego Centrum Sportu, w skład którego wejdą: hala widowiskowo-sportowa oraz stadion piłkarski. Bardzo dobre wyniki we współzawodnictwie sportowym dzieci i młodzieży uzyskują zapaśnicy RCSZ OLIMPIJCZYKA oraz lekkoatleci RLTL ZTE Radom. W rywalizacji sportowej znaczące sukcesy odnoszą również pływacy MKS „WODNIK”. Sportowcy Radomskiego Stowarzyszenia Sportu i Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych „Start” to medaliści Igrzysk Paraolimpijskich oraz mistrzostw świata i Europy od lat należący do krajowej i międzynarodowej czołówki w takich dyscyplinach sportu jak: lekkoatletyka, podnoszenie ciężarów oraz tenis stołowy. Sukcesy radomskich klubów sportowych idą w parze z przyciąganiem przez nie nowych członków. Ich liczba w latach 2010-2014 rosła, po czym w 2016 roku odnotowany został znaczny spadek, by w kolejnych latach uzyskać najwyższą wartość w analizowanym okresie czasu. Dynamika zmian wskazuje na wzrost o 19,33%. Podobne tendencje odnotowuje się pozostałych miastach – wyjątkiem jest Elbląg, gdzie liczba członków zmalała od 2010 roku o 6,8%. Najwyższy i szybki wzrost obserwowany jest w stolicy Polski.

Tabela 25. Liczba członków klubów sportowych w Radomiu na tle innych miast w latach 2010-2020

Jednostka	Liczba członków klubów sportowych						Dynamika (%)
	2010	2012	2014	2016	2018	2020	
Częstochowa	6 920	6 931	6 737	7 570	7 020	7 607	9,93
Elbląg	2 646	3 001	3 613	3 733	4 058	2 466	-6,80
Radom	3 786	3 827	4 173	3 545	4 104	4 518	19,33
Sosnowiec	2 903	3 059	2 737	3 913	3 528	3 633	25,15
Warszawa	30 664	33 901	42 643	55 343	57 529	64 466	110,23

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych analizy.monitorrozwoju.pl

Z budżetu Gminy Miasta Radomia finansowane są również zadania z obszaru kultury fizycznej, których adresatami są najmłodszy mieszkańcy naszego miasta (Radomska Olimpiada Przedszkolaków), dzieci i młodzież z radomskich szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych (Radomska Olimpiada Młodzieży) oraz starsi mieszkańcy naszego miasta, do których skierowane są oferty dotyczące udziału w amatorskich, ogólnodostępnych imprezach sportowo – rekreacyjnych.

Ważnym, cyklicznym wydarzeniem sportowym organizowanym w Radomiu, jest Półmaraton Radomskiego Czerwca '76. Impreza ma charakter międzynarodowy i cieszy się dużym zainteresowaniem.

Dotychczasową infrastrukturę sportową na terenie Radomia tworzą stadiony i boiska – obiekty te znajdują się przy szkołach bądź są zarządzane przez MOSiR. Przy szkołach funkcjonują również sale sportowe. W mieście skorzystać można z krytych pływalni (MOSiR - Pływalnia „Orka”, Pływanie „Delfin” ,Aquapark "Neptun", Wojskowy Ośrodek Szkolenia Sportowego „Delta”, Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji w Radomiu Sp. z o. o., Aquapark "Centrum Słoneczne"). Korty tenisowe dostępne są w 2 lokalizacjach: Sala sportowa "AGA" oraz Korty tenisowe MOSiR. Na terenie miasta funkcjonuje również kilkanaście siłowni. Na zewnątrz można skorzystać z siłowni fitness znajdujących się w: Parku Kościuszki, Parku Gołębiów, Parku Ustronie, na Osiedlu Planty, w Parku Stary Ogród, w Parku Leśniczówka oraz w Parku Południe. Dla najmłodszych dostępne są place zabaw położone na terenie parków lub przy placówkach oświatowych. Sport można uprawiać również w takich miejscach, jak JumpWorld Park Trampolin, Tor kartingowy - Automobilklub Radomski, MK Bowling, lodowisko całoroczne na terenie XII Liceum Ogólnokształcącego przy ulicy Osiedlowej 36, lodowisko MOSiR (dostępne tylko w okresie zimowym), oraz ośrodka nad Zalewem Borki, którym zarządza MOSiR.⁹

Rozwój profesjonalnego sportu będzie łatwiejszy dzięki otwarciu nowo wybudowanego Radomskiego Centrum Sportu wraz z halą sportowo-widowiskową na 5 000 miejsc siedzących. To wielofunkcyjny obiekt odpowiadający światowym standardom. Jego parametry funkcjonalno-przestrzenne i spełnienie wymogów międzynarodowych federacji sportowych umożliwią przeprowadzenie rozgrywek w różnych dyscyplinach sportów halowych. Nie można zapominać także o stworzeniu możliwości wykorzystania hali jako miejsca do organizacji widowisk kulturalnych, konferencji, wystaw,

⁹Za: <http://www.radom.pl/page/266,obiekty-sportowo-rekreacyjne.html>

koncertów i targów. Obiekt hali sportowo-widowiskowej w dniu 03.12.2021 r. uzyskał prawomocną decyzję pozwolenie na użytkowanie i już wkrótce będzie służył mieszkańcom Radomia i regionu.

Rozwój infrastruktury związanej z możliwością uprawiania sportu zawodowego i amatorskiego przyczyni się do poprawy oceny oferty sportowej, która w opinii 20% osób biorących udział w *Ankiecie mieszkańców* jest obszarem funkcjonowania miasta najbardziej odpowiadającym ich oczekiwaniom.

„Air Show” i „Siła w precyzji”

Odkąd radomianie – ze składek Ligi Obrony Lotniczej i Przeciwigazowej – nabyli grunt, wybudowali pierwsze lotnisko i przekazali je wojsku – Radom stał się miastem lotniczym. Tu przed wojną zaczęło się szkolenie polskich pilotów, kontynuowane dzisiaj w „szkole orląt” w pobliskim Dęblinie. To w Radomiu urodził się Tadeusz Sołtyk, konstruktor pierwszego polskiego samolotu odrzutowego TS-11 Iskra. Na iskrach, a następnie na orlikach latali piloci radomskich zespołów akrobacyjnych. Obecnie radomskie lotnisko wojskowe przebudowywane na cywilny port lotniczy – jako komplementarny w pierw do warszawskiego Okęcia, a następnie do projektowanego Centralnego Portu Komunikacyjnego.

Z kolei Aeroklub Radomski od lat regularnie jest gospodarzem mistrzostw świata w lataniu precyzyjnym na szybowcach, które odbywają się w Piastowie (gmina Jedlińsk). Światowa federacja tego sportu jest tak zadowolona z organizacji zawodów, że rezygnuje ze zwyczajowych zmian miejsca ich odbywania. Odbywające się w Radomiu wojskowe pokazy lotnicze „Air Show” są największą tego rodzaju imprezą w Europie na wschód od Berlina. Jest to wydarzenie cykliczne, łączące pokazy statków powietrznych, wystawę sprzętu wojskowego oraz targów przedsiębiorstw z branży lotniczej. W pokazach udział biorą piloci z całej Europy (Dania, Łotwa, Słowacja, Włochy Chorwacja, Francja, Szwajcaria, Hiszpania, Wielka Brytania, Austria), a wystawcy przyjeżdżają nawet z USA, Pakistanu, czy Izraela.

Kunszt lotniczy wpisuje się w hasło radomskiej marki promocyjnej: „Siła w precyzji”. To oczywiście nawiązanie także do broni strzeleckiej, w tym legendarnego pistoletu „ViS” i symbolu Łucznika. Ponadto do przemysłu precyzyjnego, który i obecnie jest specjalnością Radomia. Ale radomska precyzja ma też coś wspólnego z kulturą. Młodzieżowa Orkiestra Dęta „Grandioso” prezentuje światowy poziom – zdobywa najwyższe laury na międzynarodowych konkursach – w dyscyplinie musztry paradnej.

3.5. TURYSTYKA I REKREACJA

Radomska turystyka w głównej mierze opiera się na pobytach biznesowych. W Radomiu nie ma hotelu należącego do sieci hoteli znanych z wysokiego standardu obsługi, mogącego pomieścić więcej niż 100 gości – pierwszy taki obiekt jest dopiero w budowie.

Wskaźnik liczby miejsc noclegowych na 1000 mieszkańców jest zaraz po Sosnowcu najniższym wskaźnikiem z grupy porównawczej – w 2020 roku wynosi jedynie 2,82. W poprzednich latach osiągał wartość nieco wyższą jednak zawsze była ona zdecydowanie niższa niż średnia dla województwa

mazowieckiego i kraju. Wśród porównywanych jednostek ponad 10 miejscami noclegowymi na 1000 ludności mogą pochwalić Warszawa oraz Częstochowa. Według danych Centralnego Wykazu Obiektów Hotelarskich w grudniu 2021 roku w Radomiu funkcjonowało 15 hoteli, 3 w Sosnowcu, 12 w Elblągu oraz 13 w Częstochowie.

Tabela 26. Miejsca noclegowe w hotelach, motelach, pensjonatach i innych obiektach hotelowych na 1000 mieszkańców w latach 2008 -2020

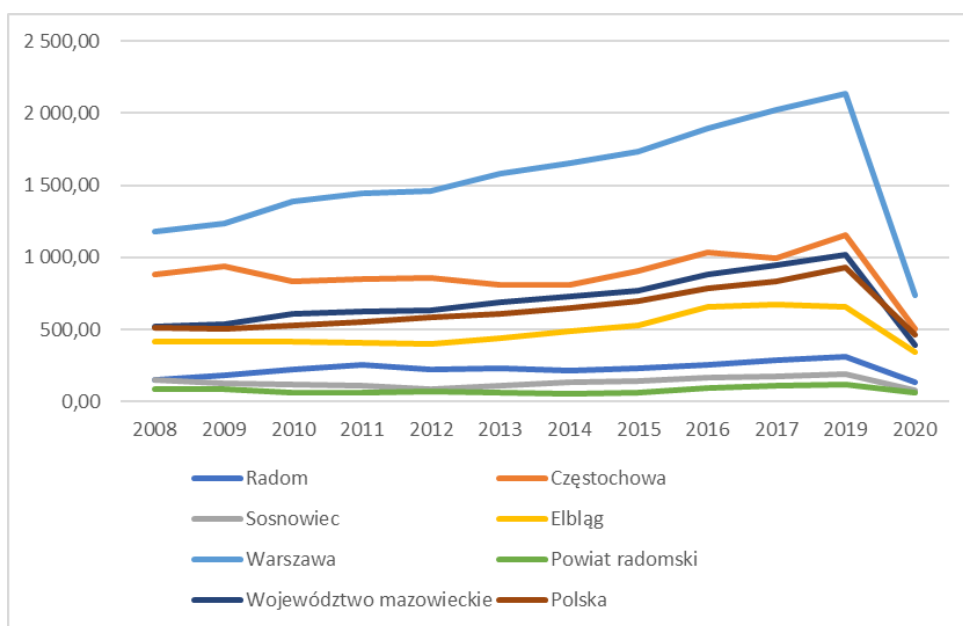
Jednostka	Miejsca noclegowe na 1000 ludności				
	2008	2011	2014	2017	2020
Radom	2,98	4,55	4,57	4,78	2,82
Częstochowa	10,57	10,14	10,61	10,92	12,13
Sosnowiec	2,33	2,22	1,98	2,39	1,98
Elbląg	8,67	8,86	10,85	10,31	8,97
Warszawa	14,41	13,99	15,26	17,64	17,71
Powiat radomski	2,03	2,34	2,39	3,43	2,73
Województwo mazowieckie	7,80	8,11	9,00	10,55	11,07
Polska	15,66	15,74	18,03	20,14	20,21

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Stan turystyki w Radomiu doskonale obrazują również dane dotyczące liczby turystów korzystających z noclegów w przeliczeniu na 1000 ludności. Od 2008 do 2019 roku liczba turystów korzystających z noclegów rosła. Jednak w 2019 roku (ostatnim przed ograniczeniami wynikającymi z pandemii) podobnie jak w przypadku miejsc noclegowych, Radom znalazł się w klasyfikacji grupy porównawczej z wynikiem 312 turystów/1000 mieszkańców wyprzedzając jedynie Sosnowiec i powiat radomski. Dla porównania średnia dla województwa Mazowieckiego wyniosła w 2019 roku 1023 miejsca/1000 mieszkańców. Znacznie większa liczba turystów odwiedza nie tylko Warszawę (prawie 7x więcej turystów), ale także Częstochowę (ponad 3x więcej turystów). Należy jednak zaznaczyć, że na przestrzeni lat 2008-2019 Radom odnotował największy wzrost procentowy tego wskaźnika spośród grupy analizowanych jednostek.

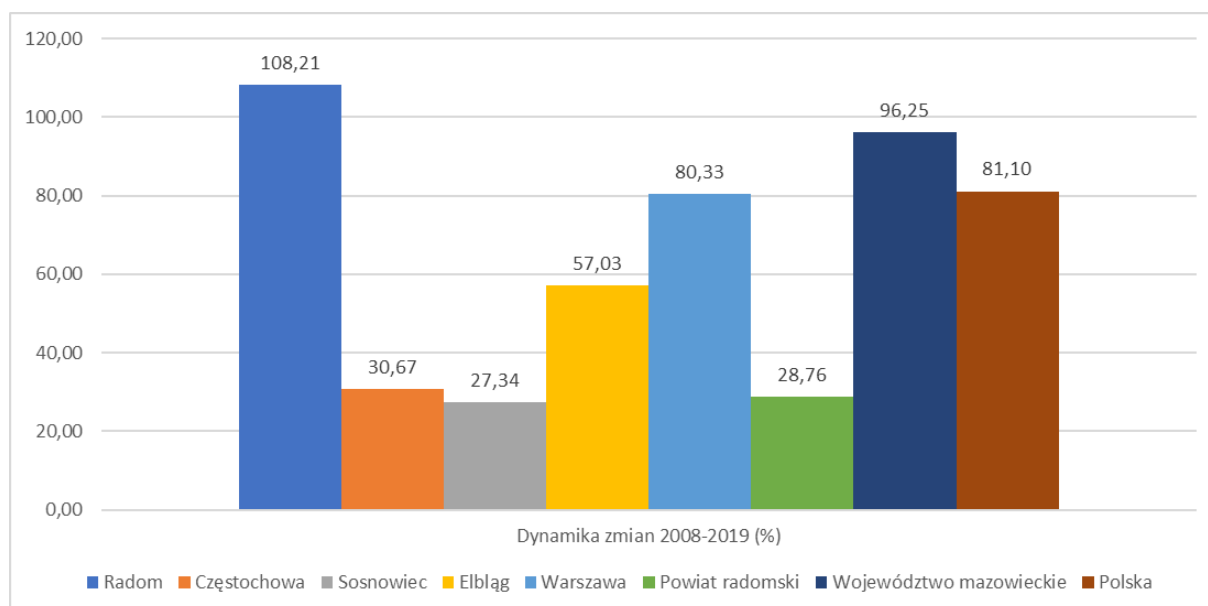

Wykres 9. Turyści korzystający z noclegów na 1000 mieszkańców w Radomiu na tle innych jednostek w latach 2008-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 10. Dynamika zmian liczby turystów korzystających z noclegów na 1000 mieszkańców dla Radomia na tle innych miast w latach 2008 – 2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

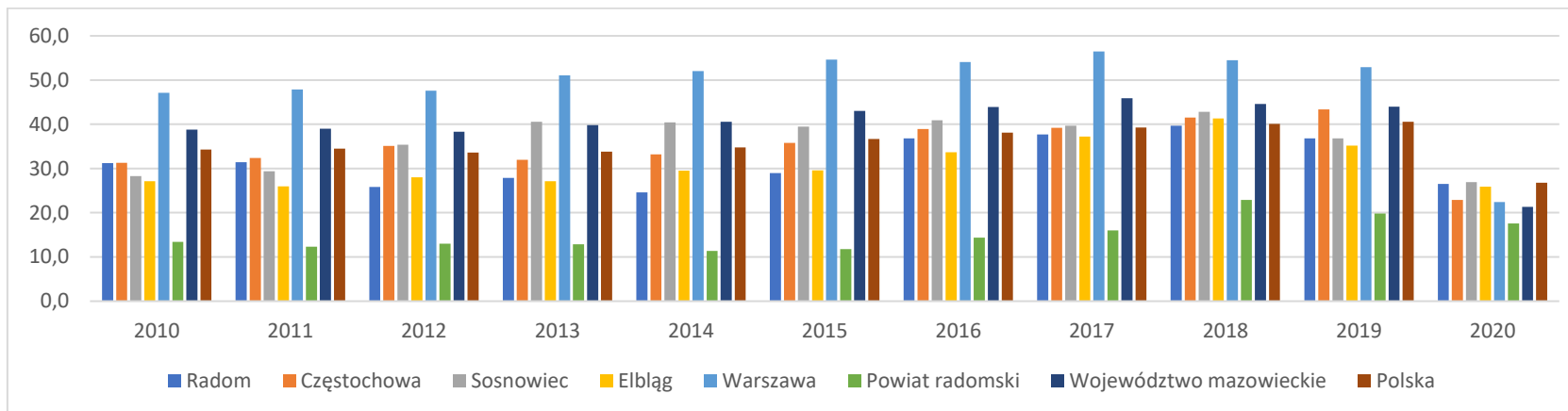
Stopień wykorzystania miejsc noclegowych w Radomiu oraz miastach o porównywalnej liczbie mieszkańców kształtuje się na poziomie od 24,6% do 43,4%¹⁰. Największe obciążenie miejsc noclegowych, przekraczające 50%, odnotowuje się w Warszawie, natomiast w województwie mazowieckim oscyluje ono ok. 40%. Najmniejszy stopień wykorzystania miejsc noclegowych występuje na terenie powiatu radomskiego – w 2014 roku było to jedynie 11,4%.

¹⁰ Z wyjątkiem roku 2020.

Należy przyjąć, że turystyka w Radomiu ma głównie wymiar biznesowy. Miasto nie jest wyposażone w sieciowe obiekty hotelowe (pierwszy, Hilton Garden Inn, jest w budowie), co może obniżyć jego atrakcyjność jako kierunek turystyki biznesowej i kongresowo-konferencyjnej.

Tabela 27. Stopień wykorzystania miejsc noclegowych w latach 2010-2020 w Radomiu i porównywanych jednostkach

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Tabela 28. Noclegi udzielone turystom zagranicznym w latach 2010-2020 w Radomiu i porównywanych jednostkach

Jednostka	Noclegi udzielone turystom zagranicznym										
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Radom	5 846	7 667	7 620	7 742	7 652	8 338	9 004	10 058	10 555	9 899	2 844
Częstochowa	39 902	41 427	38 649	35 877	31 934	35 407	41 906	34 724	36 895	36 436	9 364
Sosnowiec	5 518	5 399	3 290	3 166	4 214	4 713	4 272	4 640	5 323	4 531	1 598
Elbląg	11 426	11 616	12 673	16 389	17 509	16 814	18 785	19 606	19 752	17 948	4 600
Warszawa	833 296	899 636	990 233	1 068 676	1 071 667	1 156 511	1 288 484	1 339 796	1 364 522	1 358 950	327 551
Powiat radomski	474	864	1 212	831	732	670	1 116	895	2 879	792	163
Województwo mazowieckie	894 554	976 793	1 076 866	1 152 284	1 164 775	1 258 234	1 476 815	1 547 305	1 588 719	1 570 605	390 626
Polska	4 134 970	4 409 550	4 979 294	5 242 972	5 470 335	5 689 570	6 378 793	6 803 667	7 082 231	7 470 546	2 263 761

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Radom nie jest odwiedzany tak często przez turystów zagranicznych, jak ma to miejsce w przypadku Częstochowy i Elbląga. Mniej noclegów udzielono turystom zagranicznym w Sosnowcu i powiecie radomskim, natomiast zdecydowana większość turystów zagranicznych nocujących w województwie mazowieckim wybiera obiekty w Warszawie.

Infrastrukturę rekreacyjną stanowią wspomniane w poprzednim podrozdziale obiekty sportowo-rekreacyjne, tereny zielone (Park im. Tadeusza Kościuszki, Planty, Leśniczówka, Teren „Starego Ogrodu”, Obozisko, Borki, Glinice, Południe oraz Park Gołębiów – Centrum Integracji Społeczności Lokalnej i Wypoczynku). Należy również wspomnieć o realizowanym obecnie w Radomiu projekcie pn. „Adaptacja do zmian klimatu poprzez zrównoważoną gospodarkę wodą w przestrzeni miejskiej Radomia” w ramach programu „LIFE”, obejmującym m.in. nw. zadania adaptacyjne:

- Adaptacja stawów kolmatacyjnych i jazu kozłowego przy zbiorniku Borki,
- Adaptacja Zbiornika Borki do łagodzenia ekstremalnych przepływów,
- Poprawa jakości wody, złagodzenie przepływów i poprawa bioróżnorodności w Potoku Północnym- budowa zbiornika przeciwpowodziowego o pow. ok. 1,7 ha,
- Renaturyzacja rzeki Mleczej na demonstracyjnym odcinku 960 m,
- Adaptacja kanału deszczowego A0 uszczelnienie istniejącego kolektora i zastosowanie systemu sedymentacyjno-biofiltracyjnego,
- Budowa 3 polderów przeciwwalewowych na rzece Cerekwiance,

Uzupełnione działaniami małej BZI (niecki chłonne, ogrody deszczowe, zielone wiaty przystankowe i rowerowe) oraz promocyjnymi takimi, jak konferencja rozpoczynająca projekt, konkursy plastyczne dla radomskiej młodzieży, pikniki promocyjne, działania nad zbiornikiem Borki w postaci organizacji w okresie wakacyjnym zajęć sportowych dla mieszkańców Radomia.

Na obszarze doliny rzeki Mleczej, grodziska Piotrówka i Starego Ogrodu powstać ma kompleksowy projekt Park Kulturowy Stary Radom – celem jego utworzenia jest ochrona wyjątkowych wartości krajobrazowych, przyrodniczych i kulturowych tego obszaru, powstrzymanie ich degradacji oraz zachowanie wyróżniających się pod względem walorów krajobrazowych otwartych terenów łąk, historycznie ukształtowanej przestrzeni z zabytkami i zespołami zabytkowymi, stanowiskami archeologicznymi, zespołami zieleni naturalnej. Grodzisko stanowi też idealny punkt widokowy, z którego można podziwiać panoramę miasta i dolinę rzeki. Park Kulturowy Stary Radom ma stać się

miejszem rekreacji dla mieszkańców, ale również i atrakcją turystyczną Radomia. Obszar zostanie wyposażony w infrastrukturę: place zabaw dla dzieci, ścieżki rowerowe. Opracowanie ostatecznej wersji koncepcji Parku Kulturowego Stary Radom zostało zaplanowane na 2022 rok. Do 17 grudnia 2021 roku prowadzona będzie sonda publiczna, której celem jest zebranie opinii na temat przedstawionej koncepcji.

Park Kulturowy Stary Radom wiąże się obszarowo i zadaniowo z planowaną koncepcją zagospodarowania doliny rzeki Mleczej w postaci Parku Rzecznego. Zakłada się realizację ciągu rekreacyjnego biegnącego od parkingu przy

ul. Młyńskiej (przy Wyższym Seminarium Duchownym), dalej ul. Nadrzeczną do skrzyżowania z ul. Orną będącą elementem parku naturalistycznego. Wzdłuż ciągu rekreacyjnego przewiduje się zlokalizowanie atrakcji turystycznych, rekreacyjnych i edukacyjnych, związanych z walorami przyrodniczymi Obszaru Chronionego Krajobrazu „Dolina Kosówki” oraz krajobrazem leśnym. Przy ul. Owalnej zaplanowano punkt edukacji hydrograficznej, a na pozostałych takie obiekty, jak wieże widokowe, altany, edukacyjne place zabaw i inne. Na odcinku pomiędzy parkingiem usytuowanym przy ul. Młyńskiej a zalewem Borki planuje się realizację 2 atrakcji: punktu wypoczynku „Staw” oraz edukacji hydrograficznej „Międzyrzecze”. Wykonane zostaną nasadzenia drzew, krzewów i bylin, dostosowane do warunków siedliskowych.

Wsparcie dla turystów świadczą dwa Centra Informacji Turystycznej: działające od 2009 w ramach MOSiR i uruchomione w 2015 roku Centrum Informacji Turystycznej w strukturze Urzędu Miejskiego. Rekreacji sprzyja również uruchomiony w 2017 roku – rower miejski, który przez pierwsze 2 lata funkcjonowania w Radomiu został wypożyczony ponad 270 000 razy. W latach 2020 oraz 2021 funkcjonowanie systemu zostało zawieszono z uwagi na sytuację epidemiczną i konieczność utrzymania infrastruktury w reżimie sanitarnym. Istnieje również możliwość wypożyczenia i przemieszczania się hulajnogami elektrycznymi.

Ponadto turyści i mieszkańcy mogą korzystać między innymi z 3 obiektów basenowych, 13 parków spacerowo – wypoczynkowych, w tym nowego w dzielnicy Michałów, zalewu na Borkach, kortów tenisowych. Dodatkowo udostępniane są boiska i sale gimnastyczne w szkołach, lodowisko w okresie zimowym, a także sfinansowane z budżetu obywatelskiego lodowisko całoroczne.

Stosunkowo nową atrakcją turystyczną jest Szlak Symboli Radomskiego Przemysłu – w wyniku pomysłu zgłoszonego do budżetu obywatelskiego w 14 lokalizacjach umieszczono rzeźby lokalnych produktów, takich jak np. Waga domowa WD-2 Radwag, Maszyna do szycia Łuczniczki Kl. 8 czy serek homogenizowany.

Zarówno turystów jak i mieszkańców może zainteresować questing – bezobsługowa, edukacyjna gra terenowa. W Radomiu można przejść szlaki takie jak: Wojenny Radom, Zbrodnicze Karty Historii Radomia, Radomski Czerwiec '76, Planty in Radom.

Kolejnym pomysłem zrealizowanym z budżetu obywatelskiego są 2 murale z obrazami Jacka Malczewskiego uważanego za ojca symbolizmu. W Radomiu działa również Trickorama - największe centrum iluzji i muzeum trickartu w Polsce i jedno z największych w Europie.

Na potencjał turystyki codziennej i weekendowej dla mieszkańców regionu radomskiego składa się kilkanaście tras i szlaków turystycznych - pieszych, rowerowych i kajakowych, obejmujących Radom i przede wszystkim jego najbliższą okolicę. Coraz popularniejsza jest przede wszystkim turystyka rowerowa – w mieście powstają nowe drogi rowerowe i udogodnienia dla cyklistów, choć nadal zauważalne są potrzeby w tym zakresie. Mimo to ścieżki rowerowe, ich ilość, układ jest traktowany przez ponad 40% osób, które wzięły udział w *Ankiecie mieszkańców ROF* jako jeden z najlepiej funkcjonujących obszarów w mieście. Obecnie w Radomiu ścieżkami rowerowymi można przedostać się z północnej strony na południową część miasta.

W Radomiu wyznaczono 7 szlaków turystycznych, z których szlaki rowerowe jedynie zaczynają się w mieście i prowadzą poza jego granice:

1. Pieszy szlak turystyczny (PTTK) – Radom Pruszków – Radom Firlej – 16,5 km,
2. Rowerowy szlak turystyczny (PTTK) – Radom Koniówka – Przytyk – 22,1 km,
3. Rowerowy szlak turystyczny (PTTK) – Radom Sadków – Jedlnia Letnisko PKP – 12,6 km,
4. Rowerowy szlak turystyczny (PTTK) – Radom Cudnów – Ruda Wielka- 35,9 km,

5. Rowerowy szlak turystyczny (PTTK) – Głogów – Radom Pruszków – 21,8 km,
6. Rowerowy szlak turystyczny (PTTK) – Niedarczów – Radom Krychnowice – 25,2 km,
7. Pieszy szlak Radom (Rajec) ul. Hermanowicz – Rezerwat Jedlnia – 7,8 km – przejście tego szlaku obecnie jest problematyczne ze względu na przebieg oficjalnych ścieżek na terenie rezerwatu, niezgodny ze znakami zielonymi szlaku.

W Radomiu opracowano 8 tras turystycznych, które zostały oznaczone (posiadają tabliczki informacyjne):

1. Radomski Szlak Historyczny – obejmuje 25 obiektów od kościoła św. Wacława do Zespołu Szkół Samochodowych (więcej o szlaku tutaj: <http://radom.city/index.php?n=Tekst.RadomskiSzlakHistoryczny>).
2. Szlak turystyczny „Zabytki Radomia” – obejmuje 23 obiekty od grodziska Piotrówka do dawnego zespołu dworsko-parkowego na Wośnikach (więcej o szlaku tutaj: <http://cit.radom.pl/kategoria-173-opis-szlaku-zabytki-radomia.html>).
3. Szlak architektoniczny Stefana Szyllera – obejmuje 5 obiektów od centralnych magazynów Polskiego Monopolu Tytoniowego po kaplicę (dom parafialny) pw. Serca Jezusowego (więcej o szlaku tutaj: <http://stefanszyller.pl/>).
4. Szlak Pamięci Radomskich Żydów „Ślad” – obejmuje 13 miejsc odnoszących się do dawnej żydowskiej społeczności Radomia od synagogi na ul. Podwalnej/Bóżnicznej po Cmentarz Żydowski na ul. Towarowej.
5. Ścieżka dydaktyczna „Śladami Radomskiego Czerwca ‘76” – 9 miejsc od byłych zakładów im. Gen. Waltera po stadion RKS „Radomiak” (więcej o ścieżce tutaj: <https://radom.wyborcza.pl/radom/7,48201,26067632,radomski-czerwiec-76-zrob-sobie-wlasne-obchody-rocznicy-robotniczego.html?disableRedirects=true>).
6. Szlak Rodu Kochanowskich – 1 obiekt – kościół farny (więcej o szlaku tutaj: <http://kochanowscy.info/>).
7. Ścieżka edukacyjna „Znani i nieznan radomianie” na cmentarzu przy ul. Limanowskiego – 26 punktów.
8. Ścieżka edukacyjna „Powstanie styczniowe. Radomscy weterani 1863 roku” na cmentarzu przy ul. Limanowskiego – 14 punktów.

W mieście znajduje się również kilka tematycznych ścieżek spacerowych, które nie są oznakowane:

1. Radom średniowieczny – 21 obiektów od grodziska Piotrówka po kościół i Klasztor Bernardynów.
2. Radom XIX-wieczny – 37 obiektów od Rogatki Warszawskiej do ul. Żeromskiego 41.
3. Śladami powstania styczniowego – 9 obiektów od kościoła bernardynów po krzyż przy ul. Warszawskiej.
4. Śladami II wojny światowej – 16 obiektów od Dworca PKP po cmentarz prawosławny przy ul. Warszawskiej.
5. Śladami Jacka Malczewskiego – 5 miejsc, od pomnika Jacka Malczewskiego na ul. Malczewskiego po Rynek.
6. Szlakiem Andrzeja Wajdy - 16 miejsc, od ul. Malczewskiego 20 po ul. Czystą 11.
7. Symbole Przemysłowego Radomia – 14 obiektów, od ul. Szewskiej po stadion MOSiR przy ul. Narutowicza.

Niewielka liczba turystów odwiedzających Radom wynika z różnorodnych przyczyn, ale nie jest to z pewnością brak zabytków. Miasto jest bowiem bogate swoją historią i materialnym dziedzictwem. Obiekty te wymagają jednak gruntownych remontów, promocji i odpowiedniego wyeksponowania jako atrakcji turystycznych. Radomski rynek – naturalne miejsce, przyciągające zwykle turystów - w przypadku Radomia nie jest postrzegane jako atrakcyjne. Rzadko odwiedzają go radomianie, a turyści mają trudności ze znalezieniem tu miejsc konsumpcji i odpoczynku. Tymczasem atut tego miejsca stanowi ratusz, dawne kolegium oo. Pijarów, Domy Gąski i Esterki. Zakończyła się adaptacja ponad stuletniej Kamienicy Deskurów m.in. na cele kulturalne. W wyremontowanej kamienicy swoją siedzibę będzie miało Muzeum Historii Najnowszej Radomia. Obecnie zarówno ratusz, jak i wspomniana kamienica Deskurów przeszły gruntowne remonty, co znacząco wpływa na oblicze całego Rynku.

Atutem jest też sam układ urbanistyczny Miasta Kazimierzowskiego, kościół farny i pozostałości zamku. Są to zalety mogące przyciągnąć turystów, którzy potrafią docenić zaciszne zaułki i dawną, dziewiętnastowieczną zabudowę Radomia.

Promocją turystyki w Radomiu i ziemi radomskiej zajmie się nowo powstała **Lokalna Organizacja Turystyczna Ziemi Radomskiej (LOTZR)**. Organizacja została oficjalnie wpisana do Krajowego Rejestru Sądowego 18.11.2021 r.. Wśród założycieli LOTZR znajdują się m.in. samorzady Radomia, i Szydłowca, organizacje samorządowe, przedsiębiorstwa turystyczne, instytucje kultury i znani propagatorzy turystyki, od dawna związani z ziemią radomską.

Celem LOTZR będzie przede wszystkim wspieranie i organizowanie turystyki w Radomiu i ziemi radomskiej, promocja regionalnych atrakcji, obiektów i produktów turystycznych, tworzenie sieci informacji turystycznej i kreowanie wizerunku Radomia i jego okolic jako regionu atrakcyjnego turystycznie. W planach są też imprezy branżowe i podróże studyjne dla dziennikarzy i touroperatorów.

LOTZR planuje promować także tzw. slow tourism, czyli sposób zwiedzania polegający na spokojnym, niespiesznym, wydłużonym pobycie w danym miejscu, delektowaniem się jego klimatem i obserwacją autentycznego życia lokalnych mieszkańców.

W 2021 roku Gmina Miasta Radomia oraz Miejski Zarząd Dróg i Komunikacji w Radomiu realizowały działania mające również przełożenie na łatwiejsze dotarcie do najważniejszych atrakcji miasta oraz sprawniejsze poruszanie się po mieście: postawiono nowe znaki informacyjne przy wjeździe do miasta oraz drogowskazy turystyczne kierujące do najważniejszych atrakcji miasta (u zbiegu ulic Traugutta i Beliny-Prażmowskiego, na placu Coraziego, w sąsiedztwie parku Kościuszki oraz u zbiegu ulic Żeromskiego i Wałowej). W trakcie jest realizacja takich inicjatyw jak: turystyczne mapy XXL, ścieżka edukacyjna po Plantach wraz z przewodnikiem audio, nowa turystyczna strona www miasta wraz z dziecięcą mapą Radomia.

W Radomiu zauważalne są jednak braki w infrastrukturze, która mogłaby przyciągnąć większą grupę turystów. Np. brakuje edukacyjnego centrum nauki. W znajdujących się w niewielkiej odległości Kielcach i ich najbliższej okolicy funkcjonują cztery takie obiekty, co stawia Radom w gorszej pozycji. Nie ma tu również ogrodu botanicznego, czy miejsc i obiektów ukazujących dawną świetność Radomia jako miasta przemysłowego. Sytuacja ta nie jest korzystna dla przyciągania turystów oraz zatrzymania i nakłonienia mieszkańców do korzystania z miejsc kultury w mieście Radomiu.

3.6. OPIEKA SPOŁECZNA

Dla właściwego opisu sytuacji Radomia warto również spojrzeć na kwestie związane z pomocą społeczną i liczbą osób zmuszonych do korzystania z niej z uwagi na trudną sytuację materialną, choroby, czy zdarzenia losowe. Od 2009 do 2014 roku liczba gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej przekraczała wartość 8000 rocznie (do maksymalnej wartości 8626 w 2013 roku). Od 2015 roku liczba ta zaczęła spadać i w ostatnim roku analizy osiągnęła wartość 4540. Liczba gospodarstw korzystających z pomocy społecznej w Radomiu jest najwyższa spośród wszystkich analizowanych miast o porównywalnej wielkości oraz prawie dwukrotnie wyższa niż w przypadku powiatu radomskiego.

Tabela 29. Liczba gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej na tle wybranych miast

Jednostka	Liczba gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej											
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Radom	8578	8 489	8 412	8 241	8 626	8 021	7 604	7 085	6 210	5 393	4 860	4 540
Częstochowa	5122	4 715	5 342	5 982	6 219	5 511	5 280	4 909	4 397	4 313	4 541	4 273
Sosnowiec	5865	5 487	5 221	5 118	5 324	5 057	4 502	4 320	3 982	3 706	3 581	3 447
Elbląg	5786	5 965	4 712	5 802	6 132	5 363	5 305	4 822	4 427	4 123	3 979	3 845
Warszawa	33903	33 292	31 512	30 136	28 878	28 201	28 987	26 702	26 267	24 199	20 186	21 616
Powiat radomski	5407	5 253	5 031	4 879	5 120	4 766	4 318	3 879	3 469	3 160	2 901	2 696
Województwo mazowieckie	149088	148 468	139 267	138 731	142 069	135 621	130 310	123 075	115 122	107 104	96 694	91 154
Polska	1 216 805	1 203 531	1 147 909	1 165 811	1 211 290	1 145 794	1 086 936	1 029 280	956 149	896 157	825 006	762 536

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Mimo wyraźnej poprawy sytuacji wciąż zbyt wielu mieszkańców Radomia jest zmuszonych korzystać z pomocy społecznej. Liczba rodzin w porównaniu do analizowanych miast jest duża, ale nie odzwierciedla w pełni skali problemu, która w rzeczywistości jest mniejsza niż wskazywałyby dane liczbowe. Dla przykładu Elbląg z 3845 rodzinami korzystającymi z pomocy społecznej przy znacznie mniejszej liczbie ludności (118 582 w 2020 roku) jest w znacznie gorszej sytuacji pod tym względem niż Radom.

Skala wydatków na pomoc społeczną w całości budżetu gmin obrazuje rzeczywistą wagę problemu dla badanych jednostek. Porównanie jedynie procentowego udziału nakładów na pomoc społeczną w wydatkach gmin i miast na prawach powiatu kształtuje się zgodnie z danymi w poniższej tabeli.

Tabela 30. Procentowy udział wydatków w dziale 852 pomoc społeczna w wydatkach ogółem gmin i miast na prawach powiatów

2020 rok	Polska	woj. mazowieckie	Warszawa	Powiat radomski	Radom	Częstochowa	Sosnowiec	Elbląg
Wydatki na pomoc społeczną	4,82	3,42	3,03	3,48	5,95	6,31	6,39	7,17

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

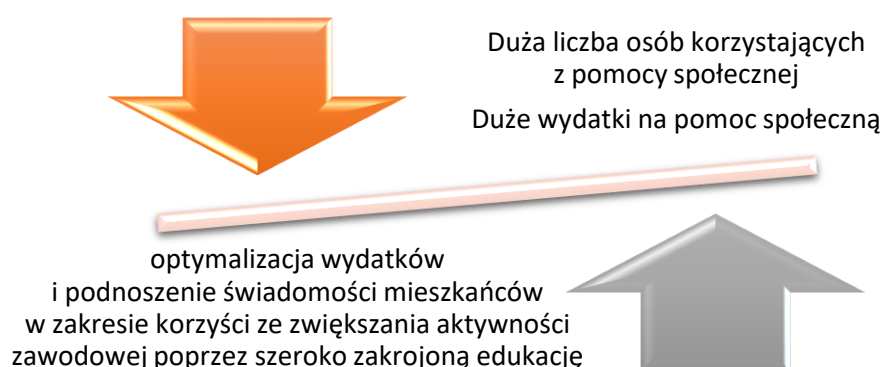

Powyższe dane pokazują, że poziom wydatków w Radomiu na pomoc społeczną nie jest wysoki w relacji do innych miast. Niższy poziom ma jedynie Warszawa, jak również powiat radomski. Mimo to konieczność wysokich wydatków na ten cel stanowi duży problem dla miasta i jego mieszkańców i obrazuje skalę ubóstwa, niepełnosprawności, czy innych problemów społecznych. Trzeba jednak zaznaczyć, że nie w każdym przypadku pobieranie świadczenia wiąże się z brakiem możliwości podjęcia zatrudnienia. Powiatowy Urząd Pracy w skali roku udostępnia wiele ofert pracy, które częściowo pozostają niewykorzystane (w niektórych miesiącach blisko połowa z nich). Może to być związane z wyborem pracy w szarej strefie i łączenia uzyskiwanego w ten sposób wynagrodzenia nieopodatkowanego i nieobciążonego składkami na ubezpieczenie z pobieraniem świadczeń społecznych. Skala rejestrowanego bezrobocia w Radomiu skutkuje więc dużymi wydatkami na pomoc społeczną, gdyż samorząd nie dysponuje narzędziami, które mogłyby skłonić mieszkańców do podejmowania zatrudnienia. Praktyka pokazuje, że instrumenty, którymi najczęściej posługują się urzędy pracy (wyrejestrowanie z ewidencji bezrobotnych w przypadku: niestawienia się w wyznaczonym terminie, braku potwierdzenia gotowości podjęcia pracy czy odmowy przyjęcia oferty) nie są wystarczające dla zwiększenia aktywności zawodowej osób pozostających w rejestrach PUP.

Należy więc dążyć do optymalizacji nakładów na pomoc społeczną i osiągania przy ich pomocy długofalowych efektów poprzez szeroko zakrojoną edukację. Kluczową kwestią powinny być „inwestycje” w młode pokolenie zapobiegające dziedziczeniu wyuczonej bezradności, ubóstwa i kalkulowania opłacalności trwania w sferze bierności i marginalizacji społeczno - zawodowej.

Konieczne jest zatem poszukiwanie nowych metod aktywizacji np.: poprzez włączanie partnerów społecznych w działania miasta w tym obszarze, a także poszukiwanie i wdrażanie nowych narzędzi służących poprawie sytuacji na rynku pracy. Zwiększenie zatrudnienia przełoży się na ograniczenie wydatków na pomoc społeczną.

Kluczowe trendy związane z pomocą społeczną obrazuje poniższy schemat:

W kontekście polityki społecznej warto przyjrzeć się kwestii gospodarki mieszkaniowej w Radomiu, gdyż możliwość posiadania własnego lokum jest jednym z czynników, które decydują o miejscu zamieszkania młodych ludzi rozpoczynających dorosłe życie. Liczba mieszkań przypadających na 1000 mieszkańców w Radomiu w 2020 roku wyniosła 407,9, choć porównanie do innych analizowanych miast nie stawia miasta Radomia w czołówce. Niekorzystnie Radom wypada również w porównaniu dotyczącym liczby osób na 1 mieszkanie (2,45). Mniej korzystna sytuacja pod tym względem jest jedynie w Elblągu (2,47). Znacznie lepiej pod względem badanych elementów mieszkalnictwa Radom wypada w przypadku wskaźnika dot. przeciętnej powierzchni mieszkania.

W Radomiu wynosi ona 61,6 m², a lepiej kwestia ta kształtuje się jedynie w Częstochowie (63,0). Na gospodarkę mieszkaniową nasze miasto w 2020 roku wydało 25 187 157,58 zł. co stanowiło 1,63% udziału w wydatkach gminy ogółem. Mniejsze wydatki na gospodarkę mieszkaniową od Radomia ponosi Sosnowiec (0,71) i Elbląg (0,79). Nieznacznie inaczej wygląda sytuacja w powiecie radomskim. Liczba mieszkań przypadająca na 1000 mieszkańców jest mniejsza niż w Radomiu, ale przeciętna powierzchnia mieszkania jest większa (85,1). Należy jednak pamiętać, że większość budynków mieszkalnych w powiecie stanowią domy jednorodzinne, zaś w mieście wielorodzinne, a powierzchnia mieszkania w blokach jest w naturalny sposób mniejsza niż w domach prywatnych. Na otaczających Radom terenach większa jest liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie (w powiecie 3,20, a w Radomiu 2,45), Powiat radomski ponosi również mniejsze niż Radom wydatki na gospodarkę mieszkaniową, która stanowi 1,17% wydatków ogółem.

Tabela 31. Gospodarka mieszkaniowa w Radomiu na tle wybranych jednostek

2020 rok	Polska	woj. mazowieckie	Warszawa	Powiat radomski	Radom	Częstochowa	Sosnowiec	Elbląg
liczba mieszkań przypadająca na 1000 mieszkańców	392,4	440,2	568,8	312,7	407,9	463,2	471,5	404,2
liczba budynków mieszkalnych w gminie	6 636 883	950 579	96 760	39 150	21 991	24 971	12 670	6 942
przeciętna powierzchnia mieszkania w m ²	74,5	72,6	59,0	85,1	61,6	63,0	55,7	58,5
przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie	2,55	2,27	1,76	3,20	2,45	2,16	2,12	2,47
wydatki budżetu miasta na gospodarkę mieszkaniową w tys. zł	7 379 258 610	1 609 969 205	1 174 998 445	9 067 114	25 187 158	55 337 984	8 689 143	5 617 033
udział wydatków na gospodarkę mieszkaniową w wydatkach gminy (%)	2,98	3,77	5,81	1,17	1,63	3,65	0,71	0,79
Liczba lokali mieszkalnych sprzedanych w ramach transakcji rynkowych	199 318	38 090	21 691	53	1 025	1 265	934	1 325
ogółem								
Liczba lokali mieszkalnych sprzedanych w ramach transakcji rynkowych rynek pierwotny	84 729	19 168	11 172	b.d.	352	363	270	360

Mediana cen za 1 m ² lokali mieszkalnych sprzedanych w ramach transakcji na rynku pierwotnym	5 761	7 067	8 479	b.d.	4 568	5 147	4 902	4 497

Źródło: GUS Bank danych Lokalnych, Rynek nieruchomości, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>

Można zauważyć, że w przypadku liczby mieszkań sprzedawanych w ramach transakcji rynkowych Radom wypada korzystniej od Sosnowca i Elbląga. Więcej tego typu transakcji było w Częstochowie (ale różnica nie jest znacząca). Dowodzi to tego, iż mieszkańcy kupują mieszkania i są one dostępne na rynku. Pozytywne jest także to, że stosunkowo dużo wśród transakcji ogółem dotyczy rynku pierwotnego. Należy podkreślić, że cena mieszkań w Radomiu jest stosunkowo niska szczególnie w relacji do nieodległej Warszawy. Za przeciętne wynagrodzenie radomianin może kupić 1,14 m² mieszkania na rynku pierwotnym, zaś mieszkaniec Warszawy, pomimo znacząco wyższych zarobków, jedynie 0,89 m². Jest to ważna informacja związana z możliwością osiedlenia się w Radomiu nowych mieszkańców i konkurencji ze strony stolicy. Wyższe płace w Warszawie nie rekompensują znacząco wyższej ceny mieszkania. Sprawia to, że osiedlenie się w Radomiu staje się pod tym względem bardziej atrakcyjne¹¹.

Należy zaznaczyć, że w Radomiu trwa także realizacja rządowego programu Mieszkanie Plus. Prace trwają przy ulicy Tytoniowej w odległości 850 metrów od Starego Miasta. Inwestycja obejmuje dwa 7-piętrowe budynki ze 124 mieszkaniami z podstawowym wykończeniem „pod klucz”. Aby w nich zamieszkać, radomianie nie muszą wносить wkładu własnego i nie będą potrzebowali kredytu. Stanowi to interesującą ofertę dla osób, których nie stać na własne mieszkanie z różnych przyczyn.

3.7. AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNA

Działalność sektora obywatelskiego opiera się o stowarzyszenia i fundacje zarejestrowane w Radomiu, bądź posiadające oddziały/koła w naszym mieście. Dane zgromadzone przez Centrum Organizacji Pozarządowych i Komunikacji Społecznej wykazały na dzień 31.12.2020 roku, że na terenie Radomia liczba zarejestrowanych organizacji pozarządowych wyniosła 693.

- Z danych Rejestru Stowarzyszeń prowadzonego przez Urząd Miejski w Radomiu liczba zarejestrowanych stowarzyszeń na koniec 2020 roku wyniosła 492 NGO, w tym:
 - 324 stowarzyszenia zarejestrowane w sądach (w tym w KRS),
 - 120 jednostek terenowych stowarzyszeń – oddziały, koła,
 - 41 stowarzyszeń zwykłych,
 - 7 związków stowarzyszeń.
- Liczba organizacji, które powstały na terenie Radomia w 2020 roku wyniosła 11 w tym:

¹¹ Opracowanie własne na podstawie: GUS Bank danych Lokalnych, Rynek nieruchomości, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>, [dostęp 20.08.2021] oraz GUS Bank Danych Lokalnych, Wynagrodzenia i świadczenia społeczne, Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>, [dostęp 11.08.2021 r.].

- 5 stowarzyszeń rejestrowych,
- 2 jednostki terenowe stowarzyszeń rejestrowych,
- 4 stowarzyszenia zwykłe,
- W ewidencji Biura Sportu na koniec 2020 roku znajdowało się 99 organizacji w tym:
 - 68 stowarzyszeń kultury fizycznej nie prowadzących działalności gospodarczej,
 - 31 uczniowskich klubów sportowych.
- Według danych z bazy Krajowego Rejestru Sądowego, w KRS zarejestrowanych było 102 radomskie fundacje¹².

Wg „Mapy aktywności organizacji i innych podmiotów pozarządowych działających na terenie miasta Radomia” spośród 675 organizacji pozarządowych - 235 dokonało wpisu do „Mapy aktywności (...)”. Najwięcej z nich to organizacje pomocowe i okołopomocowe, a także działające na rzecz osób niepełnosprawnych, bądź na rzecz rozwoju kultury i sportu. 42 radomskie organizacje mają status organizacji pożytku publicznego. W charakterze doradczym i opiniującym działają także: Zespół Konsultacyjny ds. Współpracy Samorządu z Organizacjami Pozarządowymi, Radomska Rada Seniorów, Powiatowa Społeczna Rada ds. Osób Niepełnosprawnych oraz Gminna Rada Sportu. W skład tych ciał wchodzi przedstawiciele radomskich organizacji pozarządowych. W ramach Wydziału Komunikacji Społecznej, Promocji Miasta i Turystyki działa Centrum Organizacji Pozarządowych, którego celem jest tworzenie warunków do powstawania, funkcjonowania oraz rozwoju obywatelskich grup inicjatywnych i radomskich organizacji pozarządowych działających na rzecz mieszkańców Radomia. Centrum Organizacji Pozarządowych oferuje radomskim organizacjom wsparcie w zakresie merytorycznym (szkolenia, warsztaty, konferencje, doradztwo), lokalowym (udostępnianie adresu na potrzeby rejestracji, udostępnianie pomieszczeń i sprzętu biurowego), integracyjnym i promocyjnym, a także finansowym, w ramach prowadzonych konkursów dotacyjnych.

Liczbę działających organizacji pozarządowych należy uznać za satysfakcjonującą, natomiast niewiele z nich to organizacje o naprawdę dużym potencjale. Radomskie NGO mają ograniczoną zdolność do samodzielnego ubiegania się o środki unijne, niewiele z nich opiera swą działalność o osoby zatrudnione w innym charakterze, niż praca wolontariacka. Tezy te potwierdzają wyniki *Ankiety NGO* przeprowadzonej w czerwcu 2021. Tylko połowa organizacji zatrudnia przynajmniej 1 pracownika na umowę o pracę, pozostałe zatem nie prowadzą stałej działalności lub opierają się głównie o pracę wolontariacką swoich członków. Ponad połowa badanych organizacji jako kluczową trudność w swojej działalności wskazało pozyskiwanie środków na działalność statutową lub skomplikowane formalności dotyczące aplikowania u grantodawców. Tylko 40% badanych organizacji wskazało dotacje jako główne źródło przychodów, co oznaczać może, że pozostałym brakuje potencjału i/lub wystarczających umiejętności pozyskiwania funduszy zewnętrznych. Organizacje te wymagają więc wsparcia ze strony miasta zarówno instytucjonalnego, jak i finansowego, a także włączania ich jako partnera w działania Radomia – w celu zdobywania przez nie samodzielnego potencjału na przyszłość. Dla wzmocnienia potencjału radomskich NGO oraz w związku z chęcią wspierania młodzieży w jej aktywności społecznej i obywatelskiej w strukturach Urzędu Miejskiego w Radomiu realizowany jest Projekt pn.: Radomskie Centrum Wolontariatu - Kuźnia Obywatelska, na który gmina pozyskała dofinansowanie ze środków

¹² Dane Centrum Organizacji Pozarządowych, na podstawie Sprawozdania z realizacji „Programu Współpracy Gminy Miasta Radomia z Organizacjami Pozarządowymi na 2020 rok”.

europejskich. Przygotowanie młodzieży do pracy wolontariackiej jest szczególnie ważne z uwagi na fakt, iż same NGO uważają, że mieszkańcy nie chcą się angażować społecznie i tylko 47 % z badanych w ww. *Ankiecie NGO* ma dobre lub bardzo dobre doświadczenia w tym względzie.

W celu wzmocnienia potencjału radomskich NGO miasto może zlecać realizację jak największego zakresu własnych zadań organizacjom pozarządowym, albo przedsiębiorstwom społecznym, w tym spółdzielniom socjalnym. Są to niskokosztowe rozwiązania, a przy tym generujące dodatkową wartość dodaną – budowanie więzi społecznych i relacji pomiędzy władzami Radomia – reprezentowanymi przez Urząd Miejski a obywatelami – reprezentowanymi przez NGO. Dużym i nadal rosnącym zainteresowaniem radomian cieszy się budżet obywatelski, czego dowodem jest liczba mieszkańców, którzy wzięli udział w głosowaniach w poszczególnych latach. W głosowaniu dotyczącym budżetu obywatelskiego na 2014 rok i 2022 rok wzięło udział odpowiednio 8350 i 20 665 głosujących. O pulę środków na 2022 rok ubiegało się 457 projektów, z których wybrano 38 do realizacji¹³. Cieszy zwiększające się zainteresowanie budżetem obywatelskim. Od czasu, kiedy inicjatywy mieszkańców są finansowane z tego źródła przeznaczono na ten cel 45 650 000 zł. Fakt, iż propozycje działań finansowanych z budżetu są analizowane przez mieszkańców, sprzyja wyłanianiu najlepszych i najatrakcyjniejszych rozwiązań dla miasta. Radom powinien zatem wspierać tego typu inicjatywy, gdyż pogłębiają one więź mieszkańców z ich małą ojczyzną, a jednocześnie podnoszą komfort życia w naszym mieście. W kolejnych latach ważne będzie więc stymulowanie procesów wzrostu zaufania społecznego, zwiększania troski o dobro wspólne i wspólną przestrzeń oraz wspieranie aktywności obywatelskiej. Zaangażowaniu społeczeństwa w życie publiczne sprzyja wprowadzona nowelizacja ustawy o samorządzie gminnym podnosząca wysokość środków przeznaczonych na pomysły zgłaszane w ramach Budżetu Obywatelskiego do poziomu 0,5% wydatków Gminy (w samym 2022 roku daje to kwotę 7 250 000 zł). W celu pogłębienia zaangażowania mieszkańców gmina będzie korzystać ze sprawdzonych rozwiązań i poszukiwać także nowych form dialogu ze społeczeństwem.

Istotne znaczenie dla rozwoju gminy ma udział w wyborach i wybór władz, która ma realizować strategię rozwojową danej jednostki terytorialnej. W Radomiu ponad połowa uprawnionych do głosowania mieszkańców uczestniczyła w ostatnich wyborach samorządowych w 2018 roku. Ten fakt nie stawia Radomia wśród porównywalnych miast jako pioniera w aktywizacji społeczeństwa do udziału w wyborach władz. Za nim plasuje się jedynie Elbląg i Sosnowiec, który minimalnie miał gorszy wynik. Pozytywnym jest fakt, że mieszkańcy powiatu radomskiego co do frekwencji wyborczej wyprzedzili radomian. Należy zatem dążyć do większego zainteresowania przyszłością Radomia poprzez świadomy wybór władz samorządowych i zwiększenie zaangażowania mieszkańców we wspólne sprawy.

¹³ Dane własne Urzędu Miejskiego w Radomiu.

Tabela 32. Frekwencja wyborcza w wyborach samorządowych w 2018 roku

2018 rok	Polska	woj. mazowieckie	Warszawa	Powiat radomski	Radom	Częstochowa	Sosnowiec	Elbląg
uprawnieni do głosowania w I turze	30 115 896	4 185 949	1 345 685	120 923	165 357	178 727	162 828	93 086
frekwencja wyborcza w I turze (%)	54,9	60,93	66,59	59,68	52,84	55,86	51,51	47,51
uprawnieni do głosowania w II turze	9 523 401	1 132 170	0	90 338	164 849	0	0	92 794
frekwencja wyborcza w II turze (%)	48,83	51,62	0	51,25	52,86	0	0	41,82

Źródło: GUS, dane BDL, Organizacja państwa i wymiar sprawiedliwości, Organy przedstawicielskie, Wybory samorządowe w 2014 i 2018 roku wg powiatów i gmin, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>, (dostęp: 12.08.2021)

3.8. BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE

W latach 90-tych XX wieku i w pierwszej dekadzie XXI wieku Radom uważany był za miasto o wysokim poziomie przestępczości. Jak wynika ze statystyk, ostatnio poziom bezpieczeństwa znacząco poprawił się - liczba przestępstw spadła z 8 798 rocznie w 2012 roku do 4 590 w 2020 roku. Oznacza to spadek o ponad 50%. Warto też zwrócić uwagę, że Radom jest najbezpieczniejszym miastem na tle porównywanych ośrodków miejskich.

Tabela 33. Przestępstwa stwierdzone przez Policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych na 1000 mieszkańców

Jednostka	Przestępstwa stwierdzone przez Policję ogółem na 1000 mieszkańców							
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Radom	24,76	25,92	19,76	18,80	17,83	23,70	23,60	21,80
Częstochowa	34,12	24,71	21,99	22,74	24,19	23,98	25,03	23,92
Sosnowiec	38,71	37,12	33,04	26,39	25,78	32,35	33,19	29,21
Elbląg	29,06	27,73	26,09	23,69	23,40	22,49	23,40	26,23
Warszawa	32,40	29,07	28,16	27,78	25,98	26,62	28,25	25,51
Powiat radomski	16,82	12,00	11,63	9,18	8,49	10,69	10,46	10,25
Województwo mazowieckie	26,31	22,26	21,06	20,20	19,35	20,92	21,24	20,31
Polska	27,56	22,55	20,80	19,48	19,62	19,99	20,75	19,96

Źródło: GUS Bank Danych Lokalnych, Organizacja państwa i wymiar sprawiedliwości, Przestępstwa stwierdzone przez Policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych, Przestępstwa stwierdzone przez Policję na 1000 mieszkańców, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>, [dostęp 24.11.2021 r.].

W przeważającej części analizowanego okresu przedmiotowy wskaźnik jest w Radomiu korzystniejszy w relacji do wszystkich analizowanych miast, co dowodzi wysokiego poziomu bezpieczeństwa. Warto tę kwestię zauważyć szczególnie w kontekście oceny jakości życia, w której bezpieczeństwo jest istotnym elementem. Zdecydowanie niższym wskaźnikiem jako jedyny może pochwalić się powiat radomski, co może wynikać z mniejszej liczby ludności, jak i charakteru obszaru (w większości jest to obszar wiejski).

Wysoki poziom bezpieczeństwa w mieście potwierdzają wyniki *Ankiety mieszkańców*, w której bezpieczeństwo w mieście znalazło się na 2 miejscu wśród obszarów funkcjonowania miasta, które najbardziej odpowiadają oczekiwaniom radomian. Obszar ten otrzymał ponad 40% wskazań.

Pomimo niskiego zagrożenia przestępczością wskaźnik wykrywalności ich sprawców jest jednym z najniższych wśród porównywanych jednostek – niższą wykrywalność notuje się jedynie na terenie Warszawy oraz województwa mazowieckiego. Należy jednak podkreślić, że poziom wykrywalności przestępstw wzrasta - od 2013 roku w Radomiu zwiększył się o 8,7%.

Tabela 34. Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw stwierdzonych przez Policję w latach 2013-2020

Jednostka	Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw stwierdzonych przez Policję - ogółem							
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Radom	63,7	71,1	60,8	64,2	61,2	70,7	69,3	72,4
Częstochowa	75,0	71,2	67,1	71,8	75,2	73,3	71,4	73,7
Sosnowiec	65,4	68,8	67,1	67,6	74,5	78,1	77,5	75,6
Elbląg	67,9	69,1	65,9	67,0	71,0	72,2	71,7	65,9
Warszawa	45,0	40,6	39,3	43,1	46,4	48,8	49,4	51,5
Powiat radomski	82,3	74,6	74,4	73,6	72,0	74,2	75,8	75,4
Województwo mazowieckie	59,0	54,7	53,8	56,0	60,0	64,6	62,7	64,7
Polska	67,0	65,2	64,7	66,5	71,7	73,4	73,1	73,3

Źródło: GUS Bank Danych Lokalnych, Organizacja państwa i wymiar sprawiedliwości, Przesłane przez Policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych, Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw stwierdzonych przez Policję - ogółem, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>, [dostęp 24.11.2021 r.].

1.

Za szeroko rozumianą poprawę bezpieczeństwa odpowiada wiele instytucji: począwszy od Straży Miejskiej, przez Komendę Miejską Policji, Państwową Straż Pożarną, Państwową Inspekcję Sanitarną, po Radomską Stację Pogotowia Ratunkowego. Wszystkie te instytucje współpracują ze sobą w ramach Komisji Bezpieczeństwa i Porządku dla Miasta Radomia i wdrażania Powiatowego Programu Zapobiegania Przestępczości oraz Ochrony Porządku Publicznego na lata 2019 – 2023, czego efekty widać w przytoczonych powyżej wskaźnikach. Pozytywnie wpłynął na tę kwestię również rozwój monitoringu miejskiego. Konieczne jest zatem rozbudowanie sieci światłowodowej, która pozwoli na dalszy rozwój infrastruktury związanej z monitoringiem i podłączenie do niej wszystkich instytucji odpowiadających za bezpieczeństwo. Wskazane wydaje się również ich wyposażenie w niezbędny sprzęt. Do poprawy poziomu bezpieczeństwa przyczynia się również stworzenie Systemu Wczesnego Ostrzegania i Alarmowania – Miejskiego Centrum Zarządzania Kryzysowego, w ramach którego działają 44 punkty alarmowe i nowoczesna Stacja Dyspozytorska. Ww. działania pozwolą na dalszą poprawę poziomu bezpieczeństwa, co korzystnie wpłynie na jakość życia w mieście, będącą zachętą do mieszkania w Radomiu.

W przypadku przestępstw drogowych w ostatnich 3 latach Radom również wypada dobrze na tle innych podmiotów, lepiej sytuacja kształtuje się jedynie w Warszawie, a w 2020 roku również w Sosnowcu. Należy podkreślić poprawę bezpieczeństwa w tym aspekcie, gdyż w 2013 roku sytuacja była odwrotna – wyższą wartość wskaźnika odnotowano jedynie w przypadku powiatu radomskiego.

Biorąc jednak pod uwagę, że omawiane jest zjawisko jednoznacznie negatywne i mogące dotknąć każdego należy dążyć do poprawy tego wskaźnika, pomimo iż jego poziom może wydawać się

satisfakcjonujący. Sprzyjać temu mogłaby między innymi poprawa stanu dróg i wprowadzenie inteligentnych rozwiązań do transportu miejskiego.

Liczbę przestępstw drogowych obrazuje tabela.

Tabela 35. Przestępstwa stwierdzone przez Policję drogowe na 1000 mieszkańców

Jednostka	Przestępstwa stwierdzone przez Policję drogowe na 1000 mieszkańców							
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Radom	2,95	1,91	1,43	1,52	1,45	1,18	1,33	1,40
Częstochowa	2,62	2,08	1,69	1,67	1,62	1,60	1,68	1,49
Sosnowiec	1,85	1,68	1,68	1,45	1,34	1,65	1,61	1,13
Elbląg	2,03	1,79	1,46	1,37	1,40	1,35	1,39	1,59
Warszawa	2,08	1,43	1,23	1,22	1,10	1,07	1,19	1,17
Powiat radomski	4,83	2,06	1,59	1,38	1,55	1,16	1,49	1,63
Województwo mazowieckie	3,71	2,24	1,90	1,93	1,78	1,71	1,84	1,80
Polska	3,66	2,25	1,99	1,91	1,78	1,72	1,86	1,73

Źródło: GUS Bank Danych Lokalnych, Organizacja państwa i wymiar sprawiedliwości, Przestępstwa stwierdzone przez Policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych, Przestępstwa stwierdzone przez Policję na 1000 mieszkańców, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>, [dostęp 24.11.2021 r.].

Polityka miasta winna zatem być ukierunkowana na utrzymanie wysokiego poziomu bezpieczeństwa i poszukiwania obszarów, w których możliwa jest dalsza jego poprawa, a co za tym idzie podniesienie jakości życia w mieście np.: zwiększenie bezpieczeństwa użytkowników dróg, pieszych i rowerzystów.

3.9. EDUKACJA I SZKOLNICTWO WYŻSZE

Rozwój społeczno-gospodarczy miasta wymaga zwrócenia szczególnej uwagi na efektywną edukację przygotowującą młodych ludzi oraz osoby dorosłe do wyzwań współczesnego, zmieniającego się świata.

Rok szkolny 2019/2020 był trzecim rokiem obowiązywania wprowadzonego od 1 września 2017 r. nowego ustroju szkolnego. Zmiany weszły w życie na podstawie Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe. Obecnie Gmina Miasto Radomia jest organem prowadzącym dla 88 placówek oświatowych (stan na 30 września 2021 r.) w tym:

- 21 samodzielnych przedszkoli,
- 4 zespołów szkolno-przedszkolnych,
- 27 samodzielnych szkół podstawowych,
- 11 liceów ogólnokształcących,
- 8 zespołów szkół zawodowych,
- 2 zespołów szkół artystycznych (muzyczna, plastyczna),
- 4 placówek specjalnych,
- 3 poradni psychologiczno-pedagogicznych,

- Centrum Kształcenia Ustawicznego – w ramach którego funkcjonuje Szkoła Policealna dla Dorosłych oraz Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych i Branżowa Szkoła II stopnia nr 7 w Radomiu,
- Centrum Kształcenia Zawodowego,
- Młodzieżowego Domu Kultury im. Heleny Stadnickiej,
- Publicznego Ogródka Jordanowskiego,
- 2 burs szkolnych,
- Szkolnego Schroniska Młodzieżowego,
- Radomskiego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli.

Edukacją, wychowaniem i opieką w szkołach i przedszkolach prowadzonych przez Gminę Miasta Radomia na dzień 31.03.2021 r. objętych jest 37 545 dzieci i młodzieży. W radomskich placówkach oświatowych zatrudnionych jest według stopni awansu zawodowego:

- 3164 nauczycieli dyplomowanych,
- 790 nauczycieli mianowanych,
- 884 nauczycieli kontraktowych,
- 158 nauczycieli stażystów,
- 71 nauczycieli bez stopnia awansu¹⁴.

Uczniowie radomskich szkół osiągają wysokie wyniki na egzaminach maturalnych i zawodowych. W roku szkolnym 2020/2021 ogólna zdawalność egzaminu maturalnego w radomskich szkołach publicznych kształtowała się na poziomie: **dla liceów ogólnokształcących – 94,5% i dla techników – 82,8%**. Ogólna zdawalność matur była, więc na poziomie **89,6%**, co jest wyższym wynikiem niż średnia dla **województwa 86,6% i kraju 82,5%**

Radomskie placówki edukacyjne charakteryzują się stosunkowo wysoką jakością edukacji. W Rankingu liceów ogólnokształcących 2021 Fundacji Edukacyjnej „Perspektywy” VI Liceum Ogólnokształcące im. Jana Kochanowskiego zajęło 31 miejsce w Polsce i 14 w województwie mazowieckim. Dla porównania w 2015 roku VI Liceum znajdowało się na 28 miejscu w Polsce i na 11 miejscu w województwie. Natomiast w Rankingu Techników 2021 „Perspektyw” Technikum w Zespole Szkół Elektronicznych im. Boh. Westerplatte zajęło 27 miejsce w Polsce i 4 w województwie mazowieckim, a w 2015 roku zajęło 6 miejsce w Polsce i 1 w województwie.

Liczba absolwentów liceów ogólnokształcących w przeliczeniu na 1000 osób w wieku produkcyjnym w Radomiu kształtuje się na wysokim poziomie, na tle miast z grupy porównawczej, wskaźnik ten kształtuje się w 2019 roku na poziomie 16,04 absolwentów/1000 osób w wieku produkcyjnym (1 miejsce). Pod względem dynamiki zjawiska miasto zajmuje 2 miejsce (za Częstochową).

Tabela 36. Licea ogólnokształcące - liczba absolwentów na 1000 osób w wieku produkcyjnym w Radomiu na tle innych jednostek

Wyszczególnienie	2010	2017	2018	2019	dynamika
Radom	17,91	17,22	15,37	16,04	-10,44
Częstochowa	20,65	16,62	15,46	13,69	-33,7
Sosnowiec	7,63	5,01	7,02	6,93	-0,7
Elbląg	12,95	12,16	11,32	10,58	-2,37

¹⁴ Opracowanie własne Gminy Miasta Radomia, stan na 30 marca 2020 r.

M. St. Warszawy	14,72	12,39	12,77	12,76	-1,96
Powiat radomski	3,2	1,92	1,44	1,33	-1,87
Województwo mazowieckie	4,99	4,41	4,15	3,92	-1,07

Źródło: Opracowanie na podstawie danych <https://analizy.monitorrozwoju.pl/>

Liczba absolwentów techników na 1000 osób w wieku produkcyjnych w Radomiu od 2010 roku wzrosła z poziomu 8,85 do 9,82 w 2019 roku. Dynamika zmian tego wskaźnika była najwyższa w 2019 roku wyższy dla Sosnowca (10,96) i Warszawy (43,1). Podczas gdy Radom, Sosnowiec i Warszawa prezentują wartości dodatnie, zaś w przypadku pozostałych jednostek wskaźnik w roku 2019 jest niższy aniżeli w roku 2010.

Tabela 37. Technika - liczba absolwentów na 1000 osób w wieku produkcyjnym w Radomiu na tle innych jednostek

Wyszczególnienie	2010	2017	2018	2019	dynamika
Radom	8,85	9,17	10,32	9,82	5,21
Częstochowa	9,22	9,39	9,46	9,7	-0,54
Sosnowiec	4,75	4,79	4,47	3,32	10,96
Elbląg	7,38	7,48	7,05	7,34	-4
M. St. Warszawy	2,32	3,23	3,3	4,56	43,1
Powiat radomski	1,57	1,39	1,49	1,49	-5,1
Województwo mazowieckie	2,41	2,36	2,31	2,39	-0,83

Źródło: Opracowanie na podstawie danych <https://analizy.monitorrozwoju.pl/>

Ten sam wskaźnik w odniesieniu do szkół zawodowych i branżowych I stopnia między latami 2010 i 2019 znacznie spadł dla Radomia z poziomu 6,08 do 3,28. Spadki zanotowano jednak we wszystkich analizowanych miastach. W porównaniu z innymi miastami liczba absolwentów maleje bardzo szybko Radom odnotowuje najszybszy spadek liczby absolwentów tych szkół.

W radomskich szkołach ponadpodstawowych kształcą się również uczniowie spoza miasta – w roku 2017/2018 naukę pobierało 5 292, w kolejnym 5 397, natomiast w roku szkolnym 2019/2020 były to 5 917 osoby. Młodzież spoza Radomia stanowi duży odsetek uczących się w szkołach ponadpodstawowych, co wskazuje na ponadlokalny charakter miasta pod względem świadczenia usług edukacyjnych.

Wyniki egzaminu ósmoklasisty w roku szkolnym 2020/2021 kształtowały się na poziomie 63% dla języka polskiego (64% - Mazowsze i 60% - Polska), 49% dla matematyki (52% - Mazowsze, 47% - Polska), 69% dla języka angielskiego (71% - Mazowsze, 66% - Polska) i 54% dla języka niemieckiego (54% - Mazowsze, 49% - Polska). Wszystkie wyniki były nieco niższe od średniej dla Mazowsza, ale wyższe od średniej krajowej.

O wysokiej jakości radomskiej oświaty świadczą także wyniki *Ankiety mieszkańców*, w której oferta edukacyjna miasta została oceniona na 4 miejscu spośród obszarów funkcjonowania, które najlepiej

odpowiadają oczekiwaniom radomian.

Analizy budżetu wskazują, iż Gmina Miasta Radomia ponosi wysokie nakłady na oświatę. Wydatki na edukację wyniosły 517 918 913 zł, w tym na inwestycje w oświacie poniesiono nakłady w wysokości 5 499 855 zł. Na szkolnictwo niepubliczne zaś przeznaczono ponad 50 mln zł.

W latach 2015 - 2018 baza dydaktyczna szkół i przedszkoli została wzbogacona o nowe obiekty. Rozbudowano VI Liceum Ogólnokształcącym im. Jana Kochanowskiego (nowe skrzydło budynku oraz sala gimnastyczna) oraz Publiczną Szkołę Podstawową nr 33 im. Kawalerów Orderu Uśmiechu (sale dydaktyczne wraz z kompleksem sportowym) i Publiczną Szkołę Podstawową nr 29 im. Władysława Broniewskiego (hala sportowa).

W roku 2018 oddano na potrzeby Publicznego Przedszkola nr 4 im. Juliana Tuwima przy ul. Kilińskiego wyremontowany budynek dawnego liceum plastycznego, w którym opieką objętych zostało 250 dzieci, a dodatkowo w ramach jednego z projektów unijnych dostosowano część miejsc do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

W latach 2015 - 2018 oddano do użytku boiska sportowe przy:

- Dawnym Publicznym Gimnazjum Nr 1 im. B. Prusa przy ul. Kujawskiej 19,
- Publicznej Szkole Podstawowej Nr 20 im. Obrońców Pokoju przy ul. Malenickiej 29,
- Zespole Szkół Ogólnokształcących Nr 4 z Oddziałami Sportowymi przy ul. Osiedlowej 36 wraz z całorocznym lodowiskiem,
- I Liceum Ogólnokształcącym im. Mikołaja Kopernika przy ul. S. Żeromskiego 10,
- Publicznej Szkole Podstawowej Nr 13 z Oddziałami Integracyjnymi im. Ks. Józefa Poniatowskiego przy ul. H. Sienkiewicza 30,
- Publicznej Szkole Podstawowej Nr 26 przy ul. Woźnickiej 125,
- Publicznej Szkole Podstawowej Nr 2 im. Hansa Christiana Andersena przy ul. Batalionów Chłopskich 16,
- V Liceum Ogólnokształcącym z Oddziałami Dwujęzycznymi im. Romualda Traugutta przy ul. R. Traugutta 52a,
- Publicznej Szkole Podstawowej Nr 25 im. Władysława Jędrasia przy ul. Starokrakowskiej 124/128,
- Publicznej Szkole Podstawowej Nr 28 im. A. Mickiewicza przy ul. Jaracza 8,

- Zespole Szkół Elektronicznych im. Bohaterów Westerplatte przy ul. Sadkowskiej 19.

oraz place zabaw przy:

- Publicznej Szkole Podstawowej Nr 4 im. św. Kazimierza Jagiellończyka przy ul. Wyścigowej 49,
- Przedszkolu Publicznym Nr 3 z Oddziałami Specjalnymi im. Janiny Porazińskiej przy ul. Olsztyńskiej 12,
- Przedszkolu Publicznym Nr 4 im. Juliana Tuwima, przy ul. Kilińskiego 20,
- Przedszkolu Publicznym Nr 9 im. Ewy Szelburg-Zarembiny, przy ul. Kalińskiej 4.

Inne ciekawe inwestycje miasta związane z edukacją dzieci i młodzieży to:

- Zakup do 21 przedszkoli urządzeń do oczyszczania powietrza
- budowa Astrobazy, która w wyniku ogólnopolskiego głosowania została uznana przez internautów za najlepszy projekt budżetu obywatelskiego w 2016 roku w Polsce.

W roku szkolnym 2019/2020 wyremontowano również kilka obiektów:

- przebudowano salę gimnastyczną w Zespole Szkół Zawodowych im. mjr. H. Dobrzańskiego „Hubala”. Zadanie zrealizowano w ramach Budżetu Obywatelskiego.
- przy Publicznej Szkole Podstawowej Nr 15 przy ul. Kieleckiej oddano do użytku nową halę sportową. Obiekt w całości został dostosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych.
- przy Publicznej Szkole Podstawowej Nr 31 przy ul. Białej rozpoczęto budowę nowej sali gimnastycznej. Sala będzie posiadać niezależne wejście, tak aby mieszkańcy osiedla mogli z niej korzystać bez konieczności otwierania szkoły.
- przy Zespole Szkolno-Przedszkolnym Nr 2, ul. Gagarina 19, wybudowano nowy plac zabaw.
- przy Publicznej Szkole Podstawowej Nr 17, ul. Czarnoleska 10, wykonano boisko wielofunkcyjne. Projekt zrealizowano w ramach Budżetu Obywatelskiego.
- w II Liceum Ogólnokształcącym im. M. Konopnickiej przy ul. Kusocińskiego 8 oraz Poradni Psychologiczno – Pedagogicznej Nr 3 przy ul. Główniej 3 wykonano kompleksową wymianę instalacji centralnego ogrzewania, a w Publicznej Szkole Podstawowej Nr 26 wykonano modernizację kotłowni gazowej.

W sierpniu 2020 roku zakończył się kolejny etap modernizacji Publicznego Ogródka Jordanowskiego na osiedlu Obozisko. Obejmował on między wymianę ogrodzenia i części chodników oraz budowę dwóch podjazdów dla osób niepełnosprawnych i przebudowę tarasu. Zostało też wykonane zadanie piaskownicy, ustawiono nowe ławki i stół do gry w szachy. Wykonawca odnowił także elewację wschodniej ściany budynku.

W celu stworzenia przejrzystego i efektywnego systemu administrowania radomską oświatą przy wykorzystaniu nowoczesnych rozwiązań technologii informatycznych wdrożono Zintegrowany System Zarządzania Oświatą. W skład systemu wchodzi: platforma oświatowa, narzędzie do planowania i analiz budżetowych, system wspierający analizę struktury zatrudnienia i wynagrodzeń, system wspomagający rekrutację oraz aplikacje finansowo – księgowo i hurtownia danych oświatowych. Platforma zawiera narzędzia do zarządzania informacją o uczniu m.in. dziennik elektroniczny i e-sekretariat. Jest to jednolite oprogramowanie, z którego korzystają wszystkie placówki w Radomiu oraz Wydział Edukacji i Wydział Budżetu Urzędu Miejskiego w Radomiu.

W radomskich szkołach prowadzone są działania mające na celu zmianę świadomości wśród młodych ludzi i ich rodziców w kwestii możliwości, jakie daje wybór szkoły technicznej. Promowana jest oferta edukacyjna szkół zawodowych przedstawiająca możliwość rozwoju zawodowego oraz warunki zatrudnienia, jakie oferują radomskie firmy. Wdrażane jest kształcenie dualne tzn. połączenie kształcenia teoretycznego z kształceniem praktycznym w celu zastosowania i pogłębienia zdobytej wiedzy i umiejętności zawodowych w rzeczywistych warunkach pracy m.in. w branży metalowej i budowlanej. Powyższe działania przyczyniły się do tego, że tylko na przestrzeni ostatnich lat wzrosła liczba uczniów, którzy aplikowali do szkół zawodowych w Radomiu. Istotnym elementem rozwoju kształcenia zawodowego jest również wdrażanie nowatorskiego modelu kształcenia w ramach współpracy szkół zawodowych, uczelni wyższej i pracodawców, na co gmina otrzymała dofinansowanie ze środków unijnych.

W latach 2015 - 2020 miasto skutecznie ubiegało się o środki pochodzące z budżetu Unii Europejskiej i otrzymało na rzecz radomskiej oświaty ponad 15 mln zł, które wydatkowane były m.in. na dodatkowe zajęcia dla uczniów, a także, co istotne w dalszej perspektywie, na doposażenie pracowni w wielu radomskich szkołach. Wprowadzono również wiele dostosowań i udogodnień dla dzieci/młodzieży z niepełnosprawnościami. W roku szkolnym 2019/2020 realizowane było 5 projektów edukacyjnych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego 2014 – 2020 z Europejskiego Funduszu Społecznego, 1 projekt edukacyjny w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój z Europejskiego Funduszu Społecznego oraz 2 projekty w ramach Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa. Projekty dofinansowane w ramach RPO WM 2014-2020 dotyczą: staży, doradztwa zawodowego, zajęć kształtujących kompetencje kluczowe i umiejętności uniwersalne niezbędne na rynku pracy, studiów podyplomowych, kursów i szkoleń dla nauczycieli, zajęć dodatkowych, wyrównawczych i specjalistycznych oraz utworzenia nowych miejsc w przedszkolach, przeznaczonych również dla dzieci niepełnosprawnych.

Radomskie szkoły artystyczne, tj. Zespół Szkół Muzycznych im. Oskara Kolberga oraz Zespół Szkół Plastycznych im. Józefa Brandta, świadczą dla mieszkańców Radomia szereg usług kulturalnych m.in. odbywają się otwarte wernisaże, warsztaty malarskie, rzeźbiarskie, ceramiczne dla uczniów z terenu miasta i okolic. Szkoła Muzyczna organizuje koncerty z udziałem wybitnych artystów, które są skierowane do społeczności lokalnej.

Wyzwaniem na najbliższe lata jest dokonanie takich zmian w lokalnym systemie edukacji, by jak najefektywniej wykorzystać posiadany potencjał, gdyż oświata to ważny czynnik decydujący o jakości życia mieszkańców i postrzeganiu miasta. Wszelkie działania muszą zatem zmierzać do podnoszenia jakości kształcenia na wszystkich poziomach począwszy od przedszkoli poprzez modernizację istniejącej bazy oświatowej i pozyskiwania na ten cel m.in. środków zewnętrznych. Ważnym wyzwaniem jest też dalsze dostosowywanie kształcenia zawodowego do potrzeb radomskiego rynku pracy i wyzwań gospodarki opartej na wiedzy i innowacjach, zwiększenia intensywności wykorzystania technologii cyfrowych w procesie edukacji oraz opracowanie długofalowego planu inwestycyjnego dotyczącego poprawy stanu bazy lokalowej placówek oświatowych oraz jej wyposażenia.

Przy okazji rozważań dotyczących edukacji młodego pokolenia warto odnieść się do wyników *Ankiety młodzieży*, w której zadano pytanie dotyczące tego, czy Radom jest dla Ciebie dobrym miejscem do rozwoju. Blisko 40% ankietowanych odpowiedziało, że tak. Jest to zatem duża grupa osób, które mogą związać swoją przyszłość z naszym miastem, czemu sprzyjać może właśnie właściwa edukacja.

Miasto musi również wystąpić z ofertą do osób, które nie mają zdania w tym temacie, jak i są odmiennego zdania, bo to pozwoli zatrzymać w Radomiu jak największą grupę ludzi młodych. Zgodnie z wynikami przedmiotowej ankiety młodzi ludzie chcieliby, by Radom był nowoczesny i ekologiczny (62% wskazań), pełen zieleni (50% wskazań) i rozrywkowy (49% wskazań). Są to zatem potencjalne kierunki działań, które powinno podjąć miasto, by móc zatrzymać tu młodych radomian.

Szkolnictwo wyższe

Sieć placówek w ramach systemu szkolnictwa wyższego na terenie Gminy Miasta Radomia tworzą:

- Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny im. Kazimierza Pułaskiego,
- Niepubliczne Nauczycielskie Kolegium Języków Obcych TWP,
- Wyższa Szkoła Biznesu im. Biskupa Jana Chrapka,
- Radomska Szkoła Wyższa,
- Wyższa Szkoła Handlowa¹⁵,
- Prywatna Wyższa Szkoła Ochrony Środowiska,
- Wyższe Seminarium Duchowne,
- Instytut Teologiczny Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie Wydział Teologiczny,
- Wyższa Inżynierska Szkoła Bezpieczeństwa i Organizacji Pracy,
- Wyższa Szkoła Nauk Społecznych i Technicznych.

Według danych GUS, w 2019 roku działało w Radomiu 6 wyższych uczelni, na których studiowało 7 219 studentów. W zestawieniu z innymi miastami na prawach powiatu, przyjętymi do analizy porównawczej, zauważyć można, że liczba studentów w Radomiu jest niższa od liczby studentów właściwych dla Częstochowy oraz Warszawy, przy czym te dysponują znacznie bardziej rozwiniętą ofertą edukacji w ramach szkolnictwa wyższego.

Tabela 38. Liczba studentów w latach 2010-2019 w porównywanych jednostkach

Wyszczególnienie	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Radom	13 257	11 808	10 654	9 844	8 856	7 621	6 990	7 219
Częstochowa	20 522	18 721	16 784	15 347	14 128	13 607	12 809	12 415
Sosnowiec	9 421	7 993	8 372	8 402	8 205	2 487	2 754	2 956
Elbląg	5 007	4 427	3 787	3 521	3 261	3 267	3 100	3 038
M. St. Warszawy	268 555	255 257	247 515	243 264	239 542	230 268	219 559	219 038
Województwo mazowieckie	312 033	294 413	282 873	275 370	269 666	258 910	246 781	244 869
Polska	1 675 815	1 548 748	1 468 406	1 403 794	1 347 481	1 290 245	1 228 667	1 202 582

Źródło: opracowanie na podstawie danych GUS

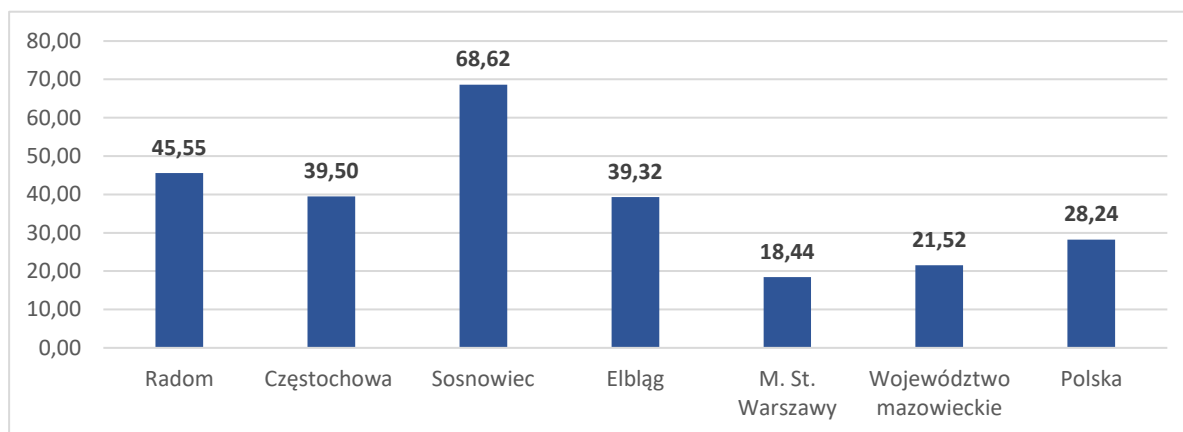
Analizując strukturę liczebną i zmianę na przestrzeni lat, zauważyć można, że liczba osób studiujących nie tylko w Radomiu, ale również w innych miastach znacznie spadła. Nie powinien zatem niepokoić

¹⁵ zmienia nazwę na Akademia Handlowa Nauk Stosowanych

sam fakt występowania tego zjawiska, ale jego skala i tempo zmian. Spośród analizowanych jednostek, Radom charakteryzuje się niemal najwyższym spadkiem liczby studentów, tuż po Sosnowcu, dla którego zmiana oznacza spadek liczby studentów o 6 465, tj. o niemal 69%. Dynamika zmian dla Radomia pozostaje również wyższa aniżeli spadek liczby studentów dla województwa mazowieckiego, czy też skali kraju.

Wykres 11. Spadek liczby studentów w latach 2012-2019 (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W roku 2018 Radom z liczbą studentów przekraczającą 7 tys. plasuje się nisko na tle porównywalnych obszarów. To niemal połowa mniej studentów niż w przypadku Częstochowy, oraz znacznie mniej niż w przypadku przodującej Warszawy. Zarówno Sosnowiec, jak i Elbląg charakteryzują się znacznie niższą liczbą studentów aniżeli Radom.

Zauważaną tendencją jest kontynuowanie studiów II stopnia w innych uczelniach, w tym również w innych miastach, poza Radomiem. Nie jest to tendencja zauważana jedynie w przypadku Radomia, ale dotyczy skali krajowej. Studia II stopnia to niejednokrotnie okres, kiedy studenci podejmują pierwsze kroki zawodowe, kontynuując naukę w formie niestacjonarnej, przemieszczając się pomiędzy miejscem nauki, pracy i domem. Łączenie nauki i pracy związane jest z częstymi migracjami pomiędzy miastami, co również może wpływać na zmianę uczelni dla II stopnia studiów. Wobec powyższego, różnica pomiędzy liczbą absolwentów I i II stopnia studiów w radomskich placówkach wynikać może właśnie ze względu na zmianę uczelni.

Tabela 39. Liczba absolwentów uczelni wyższych w porównywalnych jednostkach

2020 rok	Radom	Częstochowa	Sosnowiec	Elbląg	Warszawa	Woj. mazowieckie	Polska
Liczba absolwentów uczelni wyższych	1 700	3 008	923	870	48 917	55 990	293 120

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Dane statystyczne dla Radomia, jak i dla pozostałych jednostek samorządowych wskazują na malejącą liczbę studentów, co może wskazywać na coraz niższe zainteresowanie edukacją o stopniu wyższym. Należy również zauważyć, że oferta dwóch największych uczelni radomskich, w tym Uniwersytetu Technologiczno-Humanistycznego im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu nie wyróżnia się na tle przeciętnej uczelni w Polsce. Wobec tego oferta placówek może wymagać wsparcia i interwencji w zakresie dostosowania do obecnie panujących warunków, definiowanych przez rynek pracy.

Jedyną publiczną uczelnią działającą w Radomiu jest powstały w 2012 roku w wyniku przekształcenia Politechniki Radomskiej – Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny im. Kazimierza Pułaskiego (UTH). Radomskie uczelnie wyższe oferują zarówno studia I stopnia (6 jednostek), jak i II stopnia (4 jednostki). W 2018 roku studia ukończyło 1542 studentów I stopnia oraz 924 studentów II stopnia. Średnio studia I stopnia kończyło nieco mniej niż w skali kraju kobiet (55,8% w Radomiu w stosunku do 60% średniej krajowej) oraz jednocześnie więcej mężczyzn niż średnia dla kraju (46,2% w Radomiu; 40% w Polsce). W przypadku absolwentów II stopnia proporcje te są bardziej wyrównane – 63,25% kobiet i 36,8% mężczyzn w Radomiu wobec 67% kobiet i 33% mężczyzn ogółem dla Polski). Po studiach I stopnia w 4 z 6 jednostek absolwenci zarabiali więcej w stosunku do średniej krajowej niż w ogółem w Polsce. Absolwenci studiów II stopnia z 2 radomskich szkół wyższych zarabiali w 2018 roku więcej w odniesieniu do średniej płacy w Polsce niż wynosi średnia ogółem dla całego kraju. Pod względem zarobków osiągniętych bezpośrednio po ukończeniu danego etapu studiów Radom osiąga stosunkowo dobre wyniki, nie odstając znacznie od średniej krajowej, a w niektórych przypadkach znacznie ją przewyższając. W stosunku do średniej krajowej, absolwenci radomskich uczelni zarabiają ok. 600 zł brutto więcej w przypadku studiów I stopnia oraz niemal 1000 zł brutto więcej po skończeniu studiów II stopnia. Powyższe dane ukazują także cenną rolę doświadczenia w pracy zarobkowej zdobywanego w trakcie lub nawet przed studiami, które odbija się na wzrost wypłacanych wynagrodzeń po ukończeniu studiów.

Tabela 40. Charakterystyka zarobkowa absolwentów szkolnictwa wyższego w Radomiu w 2018 roku

Liczba absolwentów w 2018 roku	
Kobiety (%)	
Mężczyźni (%)	
Średnie zarobki brutto (zł)	
Stosunek zarobków przeciętnego absolwenta do średnich zarobków w swoim miejscu zamieszkania	
Odszetek absolwentów pracujących etatowo lub na samozatrudnieniu przed studiami	
Średnie zarobki tych studentów brutto (zł)	
Stosunek zarobków przeciętnego absolwenta tej kategorii do średnich zarobków w swoim miejscu zamieszkania	
Odszetek absolwentów pracujących etatowo lub na samozatrudnieniu przed studiami	
Średnie zarobki tych studentów brutto (zł)	
Stosunek zarobków przeciętnego absolwenta tej kategorii do średnich zarobków w swoim miejscu zamieszkania	
Odszetek absolwentów nie pracujących etatowo lub na samozatrudnieniu przed studiami	
Średnie zarobki tych studentów brutto (zł)	
Stosunek zarobków przeciętnego absolwenta tej kategorii do średnich zarobków w swoim miejscu zamieszkania	
Studia I stopnia	

Europejska Uczelnia Społeczno-Techniczna w Radomiu	66	71	29	4496	1,02	70%	5197	1,18	15%	2285	0,52	15%	2105	0,47
Radomska Szkoła Wyższa	116	78	22	4603	0,99	71%	4865	1,05	9%	4643	0,96	20%	3551	0,77
Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu	861	57	43	2831	0,65	17%	4310	0,96	22%	2923	0,67	61%	2248	0,52
Wyższa Inżynierska Szkoła Bezpieczeństwa i Organizacji Pracy w Radomiu	54	15	85	4640	0,97	50%	5073	1,05	41%	4394	0,92	9%	3097	0,75
Wyższa Szkoła Biznesu im. Biskupa Jana Chrapka w Radomiu	136	50	50	4074	0,88	59%	4330	0,92	29%	4064	0,9	12%	1844	0,42
Wyższa Szkoła Handlowa w Radomiu	309	52	48	2881	0,65	29%	3260	0,75	30%	2966	0,68	41%	2083	0,44
POLSKA - OGÓŁEM I STOPIEŃ	175605	60	40	3230	0,7	21%	4197	0,9	19%	3359	0,7	60%	2628	0,6
Studia II stopnia														
Europejska Uczelnia Społeczno-Techniczna w Radomiu	83	81	19	3946	0,86	73%	4329	0,96	11%	2734	0,58	16%	2098	0,42
Prywatna Wyższa Szkoła Ochrony Środowiska w Radomiu	35	32	68	6431	1,4	91%	-	-	6%	-	-	3%	-	-
Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu	578	68	32	3439	0,78	42%	4240	0,96	15%	3543	0,82	43%	2440	0,55
Wyższa Szkoła Handlowa w Radomiu	228	72	28	3273	0,75	71%	3500	0,8	17%	2876	0,67	12%	2168	0,49

POLSKA - OGÓŁEM II STOPIEŃ	129 152	67	33	380 8	0,81	40%	44 71	0,96	16%	402 3	0,86	44%	300 0	0,64

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Radom, poza konurbacjami, jest największym miastem samodzielnym w Polsce, które posiada tylko jedną publiczną wyższą uczelnię. Najbardziej porównywalne miasta, tj. Częstochowa, posiada oddzielnie uniwersytet o profilu humanistycznym oraz politechnikę. Ponadto Częstochowa i Radom to dwa największe samodzielne miasta, które nie posiadają pełnego uniwersytetu klasycznego, a jedynie „przymiotnikowe”.

Radomska oferta szkolnictwa wyższego obejmuje zarówno możliwości kształcenia na kierunkach humanistycznych, jak i technicznych, jednak nie można zapomnieć o tym, że uczelnia o charakterze humanistycznym, tj. Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu został powołany z przekształcenia politechniki. Wobec takiego uwarunkowania wskazywanym jest niewystarczająca humanistyczny charakter tej placówki i zgłaszane zapotrzebowanie na rozwój oferty studiów w kierunku humanistycznym. Obecna oferta nie przewiduje studiów na kierunkach filozofia, historia czy kulturoznawstwo. Podobnie z nauk społecznych brak politologii, socjologii oraz psychologii. Niedostępne są w Radomiu jakiegokolwiek kierunki muzyczne. Tak samo rzecz się ma z szeroko pojętymi naukami przyrodniczymi, co wskazuje, że nie można w Radomiu studiować biologii ani geografii. Wszystkie te kierunki dostępne są na uczelniach w Częstochowie, czy w Warszawie. Wskazuje to na niższą jakość oferty szkolnictwa wyższego na terenie Radomia, aniżeli prezentują to obszary porównywane. Najbardziej podobnym do Radomia obszarem jest Elbląg, który również charakteryzuje się ograniczoną ofertą studiów.

Uczelnia radomska umiarkowanie wyróżnia się dostępnością kierunków związanych ze sztukami plastycznymi i projektowaniem. Poza dość powszechną „edukacją artystyczną” w zakresie plastyki można w Radomiu studiować grafikę, architekturę wnętrz i wzornictwo odzieży. To co wyróżnia radomską ofertę szkolnictwa wyższego, to fakt, że w swojej ofercie posiada możliwość studiowania na kierunku lekarskim, będący tym samym jedynym miastem niewojewódzkim posiadającym uczelnię z kierunkiem lekarskim. Co jednak istotne, to oferta studiów na kierunku lekarskim od początku boryka się z wieloma trudnościami. Z uwagi, iż jest to dziedzina, w której konieczna jest zarówno teoria, jak i praktyka konieczne jest dostosowanie infrastruktury sprzyjającej możliwości nabywania wiedzy i umiejętności. Działania praktyczne w ramach edukacji powinny odbywać się w placówkach leczniczych, tj. w szpitalach, jednak w Radomiu brak jest szpitala klinicznego.

Reasumując, szkolnictwo wyższe na obszarze Gminy Miasta Radomia prezentuje tendencję spadkową pod względem liczby studentów. Zjawisko to nie jest niczym odosobnionym, ponieważ we wszystkich analizowanych jednostkach wykazany został tożsamy trend. Poziom i jakości radomskiego szkolnictwa wyższego oceniany jest jako niski, co wynika z faktu ograniczonej oferty dydaktycznej, ograniczonej dostępności do kierunków, na które byłoby największe zapotrzebowanie, zgodnie z obecnymi uwarunkowaniami rynku pracy.

Pomimo ograniczonych możliwości władz samorządowych w tym zakresie należy użyć wszelkich dostępnych środków, by rozwijać współpracę miasta, przedsiębiorców i radomskich uczelni, bo jest to jeden z kluczowych czynników, które pozwolą na oparcie lokalnej gospodarki na przyszłościowych branżach i nowatorskich trendach rynkowych. Niezbędnym czynnikiem jest więc rozwój uczelni. Jest

to kluczowe wyzwanie dla rozwoju Radomia, gdyż status ośrodka akademickiego pozwoliłby na napływ do miasta młodych, prężnych ludzi, otwartych na innowacje będące istotnym elementem gospodarki opartej na wiedzy. Liczba uczelni musi się więc przełożyć na liczbę studentów, a docelowo – liczbę mieszkańców Radomia. Władze samorządowe ze swej strony dołożą wszelkich starań, by wspierać rozwój najważniejszych uczelni, nauczanie w przyszłościowych branżach i kreowanie wizerunku miasta otwartego na młodych ludzi. Miasta, z którym zwiążą swoją przyszłość.

W przeprowadzonej *Ankiecie młodzieży* 26% ankietowanych wskazało, że Radom powinien być miastem studenckim z wieloma uczelniami i studentami widocznymi na ulicach, zatem wyobrażenie o naszym mieście pozostałych młodych ludzi nie wiąże się ze studiowaniem w nim. Jednocześnie ponad 36% młodzieży uważa, że Radom jest dobrym miejscem do rozwoju, zatem być może nie chce studiować w Radomiu, ale mimo to widzi tu swoją przyszłość. Ponad 63% młodych mieszkańców Radomia nie chce pozostać w mieście, chęć pozostania zadeklarowało tylko 13% ankietowanych, co może mieć znaczący wpływ na liczbę studentów w przyszłych latach. Natomiast z ankiety przeprowadzonej wśród mieszkańców tylko 12,3% ankietowanych stwierdziło, że uczelnie radomskie odpowiadają ich oczekiwaniom. Wyniki te pokazują, że wiele w sprawie zatrzymania młodych ludzi w Radomiu jest jeszcze do zrobienia, ale nie odbędzie się to bez udziału w tym wyższych uczelni, które winny zwiększać prestiż i liczbę atrakcyjnych kierunków, po których absolwenci będą mogli znaleźć pracę w Radomiu za satysfakcjonujące ich wynagrodzenie.

3.10. OCHRONA ZDROWIA

Na terenie Radomia działają 4 szpitale i pogotowie ratunkowe. Nie zawsze przekłada się to jednak na łatwy dostęp do opieki zdrowotnej dla mieszkańców. Na tle innych analizowanych podmiotów radomianie są w gorszej sytuacji w dostępie do służby zdrowia mierzonym kilkoma wskaźnikami.

Tabela 41. Liczba lekarzy na 10 000 mieszkańców

Jednostka	Lekarze (personel pracujący ogółem) na 10 tys. ludności						
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Radom	61,0	66,1	64,4	74,2	74,1	81,0	86,5
Częstochowa	81,2	83,7	93,7	98,9	99,9	94,4	95,9
Sosnowiec	78,0	78,8	97,7	73,5	92,7	91,8	92,3
Elbląg	68,8	74,4	69,0	81,1	77,3	72,6	86,2
Warszawa	109,7	128,9	131,2	138,4	133,0	145,4	149,5
Powiat radomski	15,2	15,5	16,4	15,6	15,8	16,9	18,1
Województwo mazowieckie	61,3	68,2	68,7	71,3	71,7	77,0	80,1
Polska	48,7	52,3	53,5	55,7	56,7	57,7	58,8

Źródło: GUS Bank Danych Lokalnych, *Ochrona zdrowia, opieka społeczna i świadczenia na rzecz rodziny, Kadra medyczna, Lekarze – wskaźniki*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>, [dostęp 24.11.2021 r.].

W przypadku liczby lekarzy ogółem wśród badanych miast w 2019 roku Radom znajduje się na przedostatnim miejscu wyprzedzając tylko nieznacznie Elbląg. Dostępność lekarzy na 10 tys. ludności w tych miastach jest jednak zbliżona. Zdecydowanie wyróżnia się pod tym względem Warszawa, gdzie wskaźnik przyjmuje wartość 149,5. Najgorzej w zestawieniu wypada powiat radomski i różnica ta jest drastyczna. Pamiętać zatem należy, że radomscy lekarze muszą świadczyć usługi

również dla mieszkańców powiatu radomskiego, przez co rzeczywisty dostęp do lekarzy dla radomian może być niższy, niż pokazują dane. W dłuższej perspektywie czasowej pozytywny wpływ na dostępność kadry medycznej w mieście może mieć kształcenie na kierunku lekarskim i pielęgniarstwie dostępnych na miejscowym Uniwersytecie Technologiczno – Humanistycznym.

Sytuacja w przypadku liczby łóżek w szpitalach ogólnych na 10 000 mieszkańców przedstawia się następująco:

Tabela 42. Liczba łóżek w szpitalach ogólnych na 10 000 mieszkańców

2019 rok	Polska	woj. mazowieckie	Warszawa	Powiat radomski	Radom	Częstochowa	Sosnowiec	Elbląg
Liczba łóżek w szpitalach ogólnych na 10 000 mieszkańców	43,46	44,31	66,85	12,34	62,30	70,45	67,31	90,68

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: GUS Bank Danych Lokalnych, *Ochrona zdrowia, opieka społeczna i świadczenia na rzecz rodziny, Szpitale, Łóżka w szpitalach ogólnych – wskaźniki*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>, [dostęp 20.03.2020] oraz GUS Bank Danych Lokalnych, *Ludność, Stan ludności, Ludność wg wieku i płci*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>, [dostęp 13.07.2021 r.].

Wszystkie badane miasta z Warszawą łącznie posiadają więcej łóżek na 10 000 mieszkańców niż Radom. Zauważyć należy, że rzeczywiste obciążenie łóżek w radomskich szpitalach, podobnie jak w przypadku liczby lekarzy, jest większe niż pokazują dane liczbowe. Liczba łóżek przypadająca na 10 000 mieszkańców w 2 szpitalach funkcjonujących w powiecie radomskim z pewnością nie odpowiada zapotrzebowaniu, czego dowodzi powyższa tabela. Należy zauważyć, że oba szpitale zlokalizowane w powiecie radomskim dysponują jedynie kilkoma podstawowymi specjalizacjami oddziałów, zatem naturalnym kierunkiem, w którym udają się pacjenci, są najbliższe szpitale, które zlokalizowane są w Radomiu.

Gmina prowadzi jedną z kluczowych dla miasta i jego obszaru funkcjonalnego placówek służby zdrowia – Radomski Szpital Specjalistyczny, w którym świadczona jest pomoc dla pacjentów w ramach 22 oddziałów. W mieście działa również Mazowiecki Szpital Specjalistyczny Sp. z o.o. w którym funkcjonuje 21 oddziałów szpitalnych z pododdziałami. Ponadto chorzy otrzymają pomoc w Samodzielnym Wojewódzkim Publicznym Zespole Zakładów Psychiatrycznej Opieki Zdrowotnej im. dr Barbary Borzym oraz Radomskim Centrum Onkologii im. Bohaterów Radomskiego Czerwca '76. Nie zaspokaja to jednak w pełni lokalnych potrzeb, z uwagi na ograniczoną bazę i niewielką liczbę medyków zatrudnionych na terenie Radomia.

Sytuację utrudnia konieczność rozwiązania problemów wynikających ze współczesnych problemów cywilizacyjnych związanych ze starzeniem się społeczeństwa, a co za tym idzie zwiększonym zapotrzebowaniem na szpitalne oddziały ratunkowe, onkologię, kardiologię, geriatricę, hospicjum przy szpitalu, domy opieki, etc.

Wśród wszystkich analizowanych w ramach niniejszej Strategii wskaźników dotyczących dostępu do służby zdrowia Radom wypada najkorzystniej w ramach kryterium liczby pielęgniarzek i położnych.

Tabela 43. Pielęgniarki i położne na 10 000 mieszkańców

Jednostka	Pielęgniarki i położne na 10 tys. ludności						
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Radom	99,8	101,9	98,9	99,7	103,1	105,3	114,1
Częstochowa	96,7	97,4	103,0	107,2	113,4	112,8	112,0
Sosnowiec	110,5	111,6	118,7	95,1	101,0	94,9	95,9
Elbląg	105,5	109,5	109,0	113,0	118,0	116,9	123,7
Warszawa							
Powiat radomski	23,8	23,3	24,0	23,7	26,5	28,3	28,3
Województwo mazowieckie	72,3	75,7	75,8	76,3	78,9	77,9	85,9
Polska	66,2	67,6	68,2	67,9	70,9	72,0	73,5

Źródło: GUS Bank Danych Lokalnych, Ochrona zdrowia, opieka społeczna i świadczenia na rzecz rodziny, Pielęgniarki i położne na 10 tys. ludności, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>, [dostęp 02.12.2021 r.].

W Radomiu jest więcej pielęgniarek i położnych na 10 000 mieszkańców niż w Sosnowcu i Częstochowie i choć w stosunku do Elbląga Radom wypada słabiej, to jednak uzyskany wynik nie odbiega od nich znacząco. Wyraźna różnica zauważalna jest tylko w stosunku do Warszawy, przy czym pamiętać należy jednocześnie, że jest to stolica kraju i województwa, co przekłada się na większą liczbę szpitali, a jednocześnie tamtejsze lecznice w znacznej części prowadzone są przez samorząd województwa i wspierane przez niego.

Tabela 44. Liczba przychodni, praktyk lekarskich i porad

2020 rok	Polska	woj. mazowieckie	Warszawa	Powiat radomski	Radom	Częstochowa	Sosnowiec	Elbląg
liczba przychodni	21 496	3 097	1 398	44	145	161	117	83
liczba porad	156 171 210	20 067 802	5 698 702	411 455	935 572	873 186	884 741	591 555

Źródło: GUS, dane BDL, Ochrona zdrowia, opieka społeczna i świadczenia na rzecz rodzin, Ambulatoryjna opieka zdrowotna, Podmioty ambulatoryjne (dostęp: 12.08.2021 r.)

W Radomiu znajduje się 145 przychodni lekarskich. Pod tym względem przewyższa Elbląg (83) i Sosnowiec (117). Sytuacja przedstawia się niekorzystnie w przypadku powiatu radomskiego, w którym znajdują się tylko 44 przychodnie na ponad 150 000 ludności, co z pewnością jest zbyt małą liczbą. Pacjenci z powiatu radomskiego zatem często muszą szukać pomocy także w Radomiu. Co do liczby udzielonych porad Radom wyprzedza jedynie Warszawa.

O ograniczonej dostępności do opieki zdrowotnej świadczy czas oczekiwania na świadczenie – w przypadku Radomskiego Szpitala Specjalistycznego im. dr. Tytusa Chałubińskiego najdłuższy przeciętny czas oczekiwania dotyczy zabiegów w zakresie soczewki (zaćma) i wynosi 965 dni. W kolejce na to świadczenie oczekują 743 osoby. W przypadku fizjoterapii ambulatoryjnej czas oczekiwania na wizytę wynosił w listopadzie 2020 roku 447 dni, a na endoprotezoplastykę stawu kolanowego 405 dni. Niewiele krócej, bo 397 dni, pacjenci musieli oczekiwać na endoprotezoplastykę stawu biodrowego. Na kolejnych 3 miejscach pod względem długości oczekiwania znalazły się: rehabilitacja

ogólnoustrojowa w warunkach stacjonarnych (383 dni), leczenie w zakładzie/ośrodku rehabilitacji leczniczej dziennej (358 dni) oraz leczenie operacyjne zespołu cieśni nadgarstka (325 dni). W przypadku rehabilitacji ogólnoustrojowej w warunkach stacjonarnych przeciętny czas oczekiwania na świadczenie się skraca, ciągle jednak należy czekać ponad rok na przyjęcie.

Na wizytę w poradni neurologicznej dla dzieci w 2020 roku należało oczekiwać 261 dni, a w poradni nefrologicznej 231 dni. W tym przypadku najdłuższy czas oczekiwania został odnotowany we wrześniu 2017 roku, kiedy to przeciętny czas oczekiwania wyniósł 396 dni. Wśród pierwszych 15 świadczeń, na które najdłużej się czeka w przypadku Radomskim Szpitalu Specjalistycznym im. dr. Tytusa Chałubińskiego są: świadczenia z zakresu kardiologii, rehabilitacji neurologicznej w warunkach stacjonarnych, oddziału chirurgii szczękowo-twarzowej, poradni chorób naczyń, poradni rehabilitacyjnej oraz koronarografii.

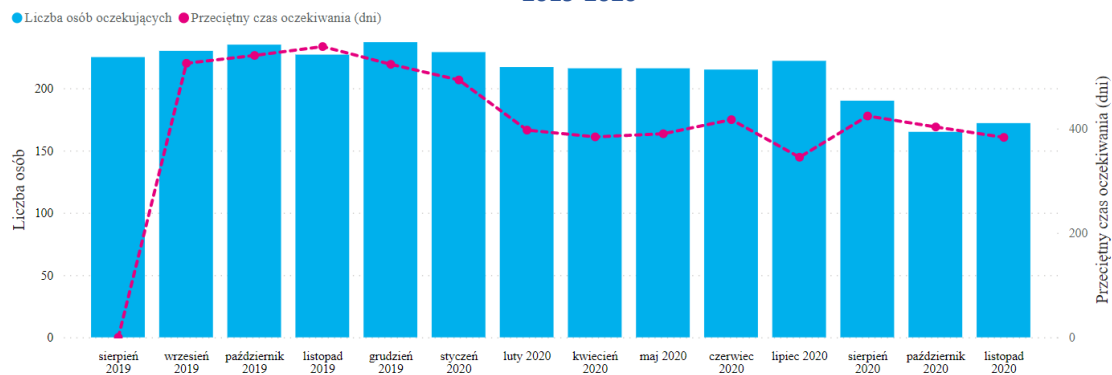

Wykres 12. Kolejki o najdłuższym przeciętnym czasie oczekiwania w Radomskim Szpitalu Specjalistycznym im. dr. Tytusa Chałubińskiego – stan na listopad 2020

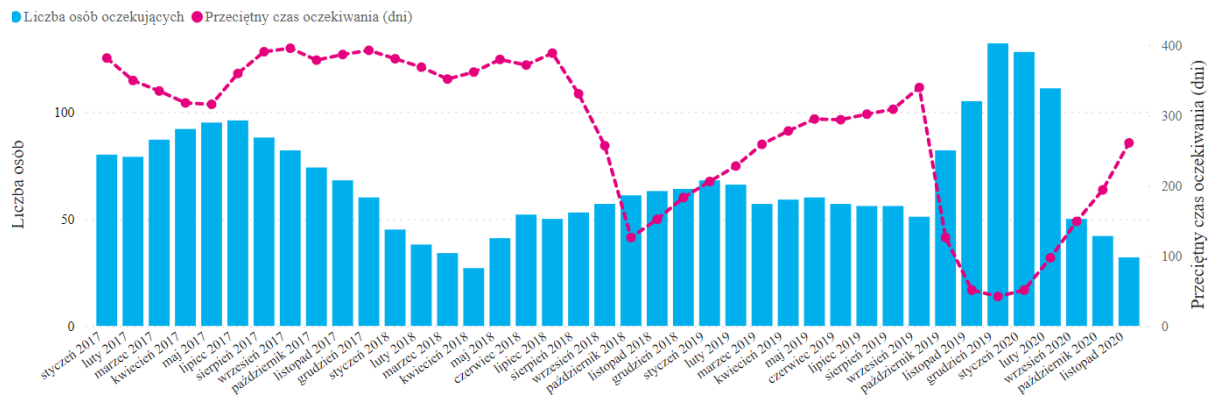
Źródło: Mapy potrzeb zdrowotnych – Baza Analiz Systemowych i Wdrożeńiowych, <https://basiw.mz.gov.pl/>, [dostęp 12.12.2021]

Wykres 13. Przeciętny czas oczekiwania w Radomskim Szpitalu Specjalistycznym na świadczenie rehabilitacji ogólnoustrojowej w warunkach stacjonarnych w latach 2019-2020

Źródło: Mapy potrzeb zdrowotnych – Baza Analiz Systemowych i Wdrożeńiowych, <https://basiw.mz.gov.pl/>, [dostęp 12.12.2021]

Wykres 14. Przeciętny czas oczekiwania w Radomskim Szpitalu Specjalistycznym im. dr. Tytusa Chałubińskiego na świadczenie w poradni neurologicznej dla dzieci w latach 2017-2020

Źródło: Mapy potrzeb zdrowotnych – Baza Analiz Systemowych i Wdrożeniowych, <https://basiw.mz.gov.pl/>, [dostęp 12.12.2021]

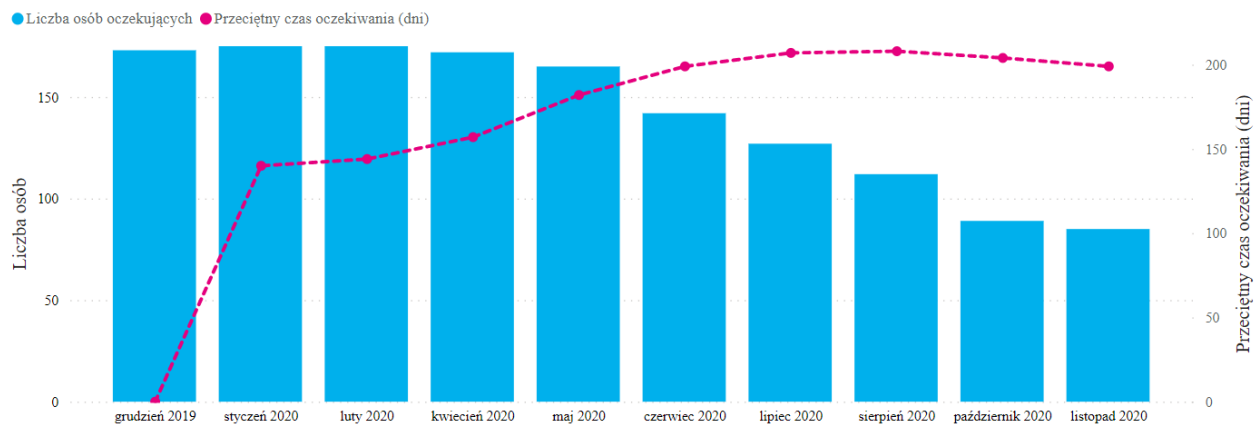
Wykres 15. Kolejki o najdłuższym przeciętnym czasie oczekiwania w Wojskowej Specjalistycznej Przychodni Lekarskiej w Radomiu – stan na listopad 2020

Źródło: Mapy potrzeb zdrowotnych – Baza Analiz Systemowych i Wdrożeniowych, <https://basiw.mz.gov.pl/>, [dostęp 12.12.2021]

Wykres 16. Przeciętny czas oczekiwania w oczekiwania w Wojskowej Specjalistycznej Przychodni Lekarskiej w Radomiu na świadczenie fizjoterapii ambulatoryjnej w latach 2019-2020

Źródło: Mapy potrzeb zdrowotnych – Baza Analiz Systemowych i Wdrożeniowych, <https://basiw.mz.gov.pl/>, [dostęp 12.12.2021]

Fizjoterapia ambulatoryjna jest świadczeniem, na które najdłużej należy czekać w Wojskowej Specjalistycznej Przychodni Lekarskiej w Radomiu. Czas oczekiwania wynosi 199 dni i od maja br. kształtuje się na porównywalnym poziomie. Drugim świadczeniem o ponad 100-dniowym czasie oczekiwania w kolejce są świadczenia z zakresu kardiologii.

Jednocześnie wskaźniki obrazujące stan opieki zdrowotnej w Radomiu, które na tle innych miast obrazują gorszą sytuację radomian pod względem dostępu do opieki zdrowotnej, nie wynikają z niskich nakładów samorządu na tę kwestię, gdyż nie odbiegają one od tego, ile inne miasta wydają na ten cel, a w wielu przypadkach je przewyższają:

Tabela 45. Wydatki w dziale 851 – Ochrona zdrowia

2020 rok	Radom	Częstochowa	Sosnowiec	Elbląg
Wydatki na ochronę zdrowia	40 772 676,56	26 986 424,84	18 259 926,91	11 042 103,20

Źródło: GUS Bank Danych Lokalnych, *Finanse publiczne, Wydatki budżetów gmin i miast na prawach powiatu, Wydatki w Dziale 851- Ochrona zdrowia*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>, [dostęp 13.07.2021 r.].

Dlatego w przyszłości należy zwrócić szczególną uwagę na fakt, by duże nakłady, jakie ponosi gmina na ochronę zdrowia, inwestycje w wyposażenie Radomskiego Szpitala Specjalistycznego, Poradni Specjalistycznych czy Pogotowia Ratunkowego przekładały się na jakość i zwiększenie dostępności mieszkańców do służby zdrowia.

Niedobór łóżek szpitalnych i utrudniony dostęp do lekarzy specjalistów widoczny jest w wynikach *Ankiety mieszkańców*. Dostęp do służby zdrowia uważany jest za niesatysfakcjonujący obszar przez 44% badanych, choć jednocześnie 37% z nich jest odmiennego zdania. Oznacza to, że inwestycje wdrażane w ramach Radomskiego Szpitala Specjalistycznego, czy Pogotowia Ratunkowego są oceniane dobrze, jednak wciąż są niewystarczające i nadal zauważane są potrzeby w tym zakresie.

Infrastruktura zdrowotna w Radomiu nadal wymaga wsparcia – w Programie Wdrożeniowym RIS będącym narzędziem realizacji Regionalnej Strategii Innowacji dla Mazowsza do 2030 r. wskazano planowane inwestycje Szpitala Specjalistycznego im. dr. Tytusa Chałubińskiego:

- Przebudowa Szpitalnego Oddziału Ratunkowego przy Radomskim Szpitalu Specjalistycznym im. dr. Tytusa Chałubińskiego,
- Przebudowa Oddziału Chirurgii Naczyń przy Radomskim Szpitalu Specjalistycznym im. dr. Tytusa Chałubińskiego,
- Przebudowa Oddziału Okulistyki przy Radomskim Szpitalu Specjalistycznym im. dr. Tytusa Chałubińskiego,
- Budowa Pawilonu Chorób Zakaźnych przy Radomskim Szpitalu Specjalistycznym im. dr. Tytusa Chałubińskiego.

4. SFERA GOSPODARCZA

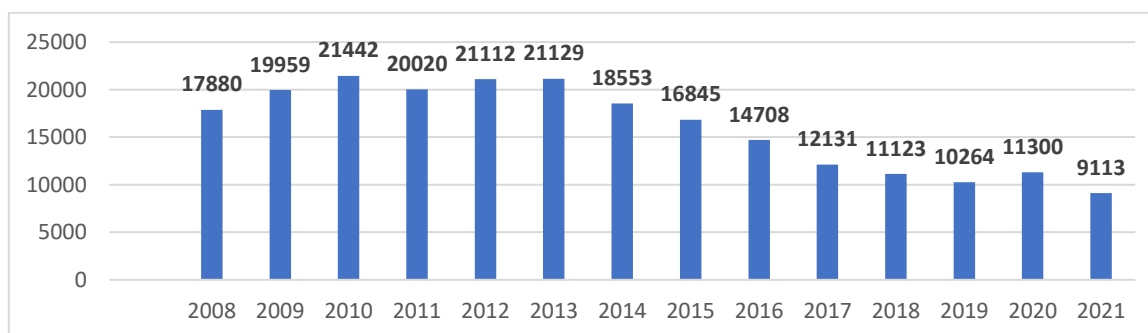
4.1. RYNEK PRACY

Bezrobocie

Bezrobocie jest zjawiskiem społecznym opisującym stan, w którym część osób zdolnych do pracy, nie może znaleźć zatrudnienia. Tak więc, za bezrobotną uważa się osobę, która nie jest nigdzie zatrudniona, nie wykonuje pracy zarobkowej, ani nie prowadzi działalności gospodarczej.

Analizując dane Powiatowego Urzędu Pracy w Radomiu, zauważyć można, iż struktura bezrobocia w latach 2008-2021 ma charakter dynamiczny i skokowy. Dane wskazują, że na początku analizowanego okresu, tj. w roku 2008 na obszarze Radomia bezrobotnych pozostawało 17 880 osób, podczas gdy w listopadzie 2021 roku liczbę osób bezrobotnych szacuje się na 9 113 osoby. Stanowi to spadek o 8 767, tj. o 49,03 %. Szczegółową strukturę liczebności osób bezrobotnych prezentuje poniższy wykres.

Wykres 17. Zmiana liczby osób bezrobotnych w latach 2008-2021¹⁶

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS oraz Powiatowego Urzędu Pracy w Radomiu

Na bazie powyższego, zauważyć można, iż zjawisko bezrobocia wykazuje tendencje skokową, jednak od roku 2015 do roku 2020 obserwowano coroczny spadek liczby osób bezrobotnych, z jedynym wzrostem odnotowanym w roku 2020. Nie mniej jednak wzrost ten, w dalszym ciągu wskazuje na spadek względem roku bazowego.

Tabela 46. Zmiana liczby osób bezrobotnych w latach 2008-2020 w Gminie Miasta Radomia oraz innych, analizowanych jednostkach

Wyszczególnienie	2008	2020	Zmiana	Zmiana %
Radom	17 880	11 300	-6 580	36,80
Częstochowa	8 682	4 732	-3 950	45,50
Sosnowiec	7 400	4 890	-2 510	33,92
Elbląg	5 066	3 204	-1 862	36,75
Powiat radomski	14 491	9 713	-4 778	32,97
M. St. Warszawy	20 682	24 403	3 721	-17,99
Województwo Mazowieckie	178 028	146 375	-31 653	17,78
Polska	1 473 752	1 046 432	-427 320	29,00

¹⁶ Dane dla 2021 – za miesiąc listopad.

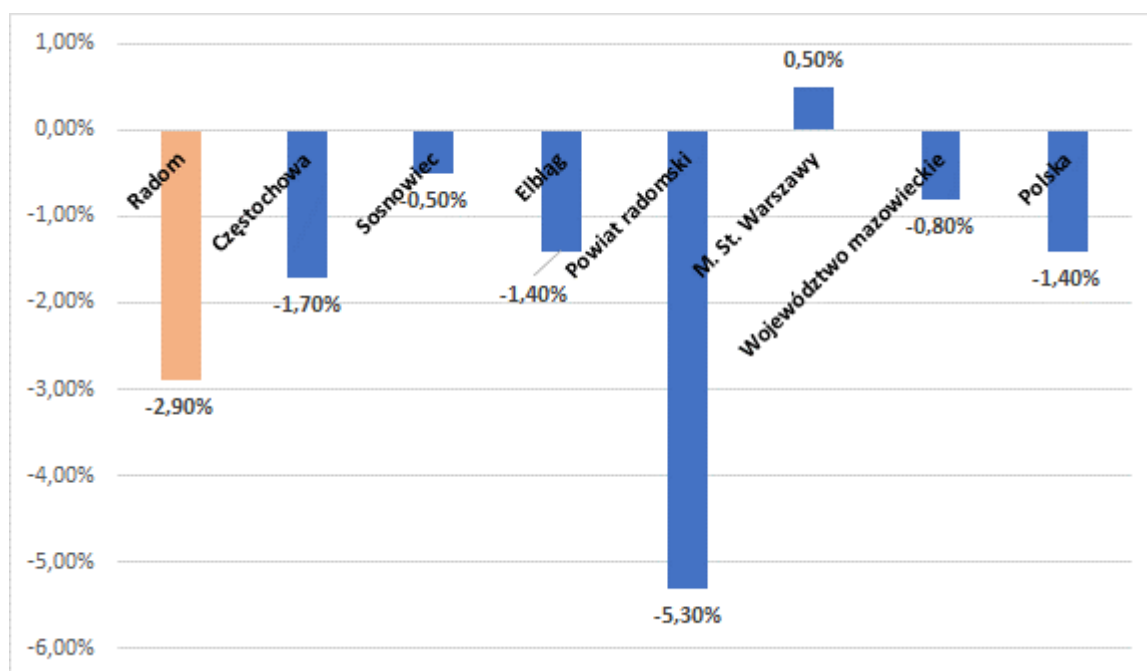

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wskaźnik opisujący % zmiany pomiędzy rokiem 2008 a 2020 wskazuje, że Radom charakteryzuje jeden z wyższych wskaźników (36,80%), przewyższając nieznacznie dynamikę właściwą dla powiatu radomskiego. Dominującą grupą wśród osób bezrobotnych są mężczyźni, którzy w stanowią 50,8% ogólnej liczby osób bezrobotnych. W porównaniu z rokiem ubiegłym, ich udział zwiększył się o 0,6%.

Analizując faktyczny wymiar zjawiska bezrobocia, koniecznym zdaje się ujęcie liczby zarejestrowanych osób bezrobotnych w ogólnej liczbie ludności w wieku produkcyjnym, tj. w ujęciu osób zdolnych do podjęcia pracy zarobkowej. Udział osób bezrobotnych w ogólnej liczbie ludności w wieku produkcyjnym dla Gminy Miasta Radomia w roku 2008 wynosił 12,2%, natomiast w roku 2020 – 9,3%. Wartości te przywołują tendencje spadkową wskaźnika. Wartość korzystnej zmiany pozostaje jedną z wyższych wskaźników w analizowanej grupie obszarów – najwyższą uzyskał powiat radomski (-5,30%).

Wykres 18. Zmiana wskaźnika pn. „Udział osób bezrobotnych w ogólnej liczbie ludności w wieku produkcyjnym” w latach 2008-2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wskaźnik opisujący udział osób bezrobotnych w ogólnej liczbie ludności w wieku produkcyjnym w podziale na płeć osób bezrobotnych dowodzi, że w Radomiu, wyższy jest udział bezrobotnych kobiet. Strukturę zmiany wskaźnika w podziale na płeć przedstawiono w poniższej tabeli, porównując sytuację Gminy Miasta Radomia oraz jednostek porównawczych.

Tabela 47. Udział osób bezrobotnych w ogólnej liczbie ludności w wieku produkcyjnym z uwzględnieniem płci w latach 2008-2020

Wyszczególnienie	2008	2014	2020	Zmiana
Radom	12,20%	13,60%	9,30%	-2,90%
mężczyźni	11,20%	13,70%	8,90%	-2,30%

kobiety	13,30%	13,60%	9,70%	-3,60%
Częstochowa	5,50%	8,50%	3,80%	-1,70%
mężczyźni	5,00%	8,30%	3,40%	-1,60%
kobiety	6,00%	8,80%	4,30%	-1,70%
Sosnowiec	4,90%	7,10%	4,40%	-0,50%
mężczyźni	4,20%	6,30%	4,10%	-0,10%
kobiety	5,60%	7,80%	4,70%	-0,90%
Elbląg	6,00%	8,50%	4,60%	-1,40%
mężczyźni	5,10%	7,80%	3,90%	-1,20%
kobiety	7,00%	9,20%	5,30%	-1,70%
Powiat radomski	15,70%	15,40%	10,40%	-5,30%
mężczyźni	14,20%	15,10%	9,70%	-4,50%
kobiety	17,50%	15,80%	11,20%	-6,30%
M. St. Warszawy	1,90%	4,60%	2,40%	0,50%
mężczyźni	1,80%	4,80%	2,40%	0,60%
kobiety	2,00%	4,50%	2,40%	0,40%
Województwo mazowieckie	5,40%	7,60%	4,60%	-0,80%
mężczyźni	5,00%	7,60%	4,40%	-0,60%
kobiety	5,80%	7,60%	4,90%	-0,90%
Polska	6,00%	7,50%	4,60%	-1,40%
mężczyźni	5,00%	6,90%	4,00%	-1,00%
kobiety	7,00%	8,20%	5,30%	-1,70%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Spośród analizowanych jednostek, najwyższe wartości wskaźnika opisującego udział kobiet i mężczyzn w ogólnej liczbie ludności w wieku produkcyjnym dotyczy powiatu radomskiego, i również w tym przypadku zmiana wskaźnika przyjmuje najwyższą wartość. Drugi z kolei jest Radom. Zgoła odmienna sytuacja dotyczy Miasta Stołecznego Warszawy, w przypadku którego, zmiana wskaźnika, jako jedyna w powyższym porównaniu przyjmuje wartość ujemną. Oznacza to, iż w analizowanym okresie wzrosła liczba osób bezrobotnych. Wobec powyższego, sytuacja Gminy Miasta Radomia charakteryzuje pozytywną tendencją, nawet pomimo wzrostu odnotowanego w roku 2020.

Zjawisko bezrobocia rozpatrywać można również w ujęciu grup wieku, w których problem ten występuje.

Tabela 48. Struktura osób bezrobotnych w ujęciu grup wieku

Wyszczególnienie	2011 ¹⁷	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
do 25 roku życia	2 620	2 611	2 506	1 856	1 647	1 223	971	878	840	953
do 30 roku życia	-	-	-	-	3 688	2 925	2 304	2 124	1 950	2 229
powyżej 50 roku życia	5 338	5 707	5 855	5 500	5 114	4 657	3 741	3 344	3 015	3 220

¹⁷ Dane Głównego Urzędu Statystycznego ukazują dane od roku 2011, zaś w przypadku grupy wieku do 30 roku życia – od 2015 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Bezrobocie ujęte w ramach struktury wieku osób bezrobotnych ukazuje jedynie grupy wieku do 30 roku życia oraz powyżej 50 roku życia. Przedstawione dane ukazują, że osoby powyżej 50 roku życia stanowią 28,50 % wszystkich osób bezrobotnych, podczas gdy w roku 2008 stanowili niespełna 30 %. Wskaźnik przybiera tendencję malejącą. Osoby młode, do 25 roku życia stanowią około 6% całkowitej liczby osób bezrobotnych, co wskazuje, że młoda częśći społeczności lokalnej aktywnie podchodzi do sprawy znalezienia pracy i usamodzielnienia się.

Wskaźnikiem typowym dla analizowanego zjawiska jest stopa bezrobocia, tj. stosunek liczby osób bezrobotnych do liczby ludności aktywnej zawodowo (zasobu siły roboczej danej populacji). Stopa bezrobocia dla Gminy Miasta Radomia, zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego z dnia 28 września 2020 r. wskazują, że na dzień 30 czerwca 2020 roku, wynosiła 12,6% i była wyższa niż w roku 2019 o 1,2 p.p.

Tabela 49. Stopa bezrobocia w porównywanych jednostkach

Wyszczególnienie	2014	2019	2020
Radom	21,6%	11,4%	12,6%
Częstochowa	12,4%	3,2%	3,9%
Sosnowiec	14,2%	5,8%	6,4%
Elbląg	16,6%	7,0%	8,0%
M. St. Warszawa	4,6%	4,6%	1,7%
Powiat radomski	28,6%	16,4%	18,2%
Województwo mazowieckie	10,3%	4,5%	5,0%
Polska	12,0%	5,3%	6,1%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Powyższe zestawienie ukazuje, iż w grupie miast na prawach powiatu, Gmina Miasta Radomia charakteryzuje się najwyższą stopą bezrobocia, znacznie odbiegającą od wyników dla pozostałych tego typu jednostek. Wartość wyższą prezentuje również Powiat radomski. Tak ujęte wartości w zakresie stopy bezrobocia wskazują, że konieczne jest podejmowanie zintensyfikowanych działań na rzecz poprawy dostępności do możliwych form zatrudnienia i rozwoju zawodowego.

Charakterystycznym dla omawianego obszaru jest wysoki poziom bezrobocia, czego efektem jest zarówno wysoki udział osób bezrobotnych w ogólnej liczbie osób w wieku produkcyjnym, jak również wysoka stopa bezrobocia. Do roku 2020 odnotowywano spadek liczby osób bezrobotnych, jak również innych wskaźników związanych ze zjawiskiem bezrobocia, jednak ostatni z analizowanych lat okazał się przewrotny. Sytuacja taka związana jest w znacznej mierze z uwarunkowaniami wynikającymi z obecności i rozprzestrzeniania się koronawirusa, ogłoszenia stanu pandemii i licznych ograniczeń w zakresie prowadzenia poszczególnych branż, zwiększonego pułapu zamykanych działalności gospodarczych i zwiększoną liczbą osób tracących zatrudnienie.

Na zjawisko bezrobocia warto również spojrzeć z perspektywy warunków do życia osób pozostających bez pracy. W normalnych warunkach byt osób i rodzin zapewniany jest poprzez stałe i cykliczne

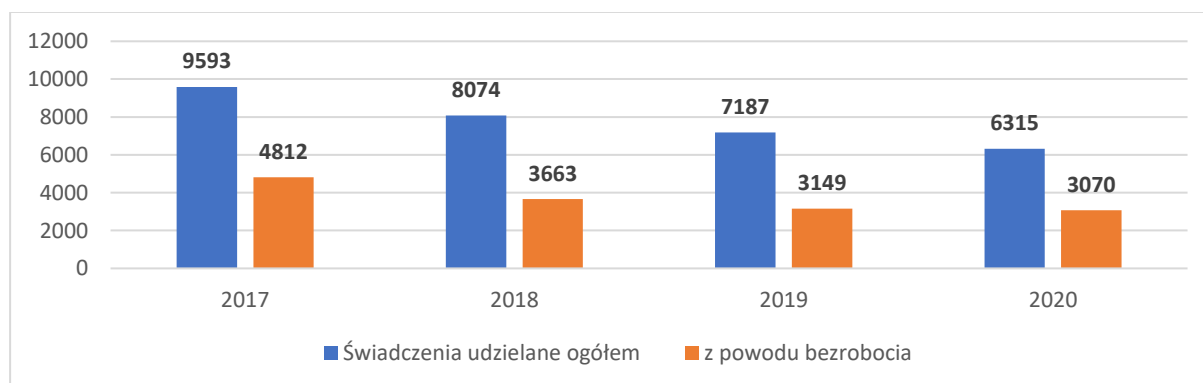

wynagrodzenia, natomiast dla osób bezrobotnych – nie podejmujących zatrudnienia, taka forma nie występuje. Zgodnie z zdaniami Powiatowego Urzędu Pracy w Radomiu wydzielić można osoby bezrobotne z prawem do zasiłku, jak również bez takiego prawa. Zależność posiadania prawa do zasiłku regulowana jest przepisami prawa, które wskazują, że zasiłek przysługuje pod warunkiem zarejestrowania w urzędzie pracy oraz w przypadku, gdy w urzędzie pracy nie ma dla niego odpowiedniej propozycji pracy, stażu, przygotowania zawodowego, lub w okresie 18 miesięcy poprzedzających dzień zarejestrowania, łącznie przez okres co najmniej roku m.in.:

- był zatrudniony i osiągał wynagrodzenie w kwocie co najmniej minimalnego wynagrodzenia za pracę, od którego była opłacana składka na Fundusz Pracy,
- świadczył usługi na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia, jeżeli podstawę wymiaru składki na ubezpieczenie społeczne i Fundusz Pracy stanowiła kwota co najmniej minimalnego wynagrodzenia za pracę w przeliczeniu na okres pełnego miesiąca,
- opłacał składki na ubezpieczenia społeczne z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej lub współpracy przy tej działalności, jeżeli podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne i Fundusz Pracy stanowiła kwota wynosząca co najmniej minimalne wynagrodzenie.

Wobec tego, wśród osób bezrobotnych, zamieszkujących teren Radomia oraz zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy pozostaje jedynie 1 894 osób z prawem do zasiłku, stanowiąc tym samym 17,76% ogólnej liczby osób bezrobotnych. Ponad 80 % osób bezrobotnych to osoby nieposiadające prawa do zasiłku. Uwarunkowanie takie ma wpływ na obniżający się komfort życia sporej części radomskiego społeczeństwa. Tak więc, zjawisko bezrobocia ma bezpośrednie przełożenie na częstotliwość i wysokość udzielanych świadczeń społecznych. Niespełna 20% osób bezrobotnych posiadając tytuł prawny do zasiłku korzysta z oferowanego wsparcia, co z kolei wpływa na wysoką liczbę udzielanych świadczeń pomocy społecznej. Dane Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Radomiu wskazują, że bezrobocie jest nadrzędnym powodem udzielania pomocy społecznej i wsparcia rodziny. Strukturę zjawiska na przestrzeni ostatnich lat prezentuje poniższy wykres.

Wykres 19. Udział osób bezrobotnych w ogólnej liczbie osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej

Źródło: opracowanie własne

W każdym analizowanym roku, dla niemal połowy udzielanych świadczeń powodem nadrzędnym było bezrobocie oraz wynikający z tego zjawiska brak samodzielności ekonomicznej.

Istotnym zagadnieniem w ujęciu bezrobocia i rynku pracy jest również funkcjonująca tzw. „szara strefa”, opisująca niezarejestrowaną działalność gospodarczą i wykonywanie pracy najemnej bez nawiązanego stosunku pracy, umowy zlecenia czy jakiegokolwiek innej podstawy wykonywania

obowiązków związanych z pracą. Wśród głównych przyczyn podejmowania pracy nierejestrowanej pozostają m.in. niewystarczające dochody oraz możliwość utraty świadczeń społecznych po podjęciu pracy rejestrowanej.

Powiatowy Urząd Pracy w skali roku udostępnia wiele ofert pracy, jak również zapewnia możliwość skorzystania z dostępnych instrumentów rynku pracy osobom zarejestrowanym jako bezrobotne, jak również wspiera pracodawców. Wśród instrumentów stosowanych przez PUP są:

- staże zawodowe, z których w roku 2020 skorzystało 259 osób, podczas gdy w roku 2017 odbiorcy stanowili 415 osób,
- podjęcie działalności gospodarczej, dla której wsparcie w 2020 roku udzielono 301 osobom, zaś w roku 2017 – 436 osobom.,
- podjęcie pracy w ramach refundacji kosztów zatrudnienia bezrobotnego, z którego w roku 2020 skorzystało 216 osób, a w roku 2017 – 419 osób,
- rozpoczęcie prac społecznie użytecznych zleconych w roku 2020 – 231 osobom, a w roku 2017 – 311 osobom,
- podjęcie pracy interwencyjnej przez 47 osób w roku 2020, podczas gdy w roku 2017 – 82 osób,
- zatrudnienie bezrobotnych po 50 roku życia w przypadku 36 os w roku 2020, a w roku 2017 – 44 osób.

Z kolei przedsiębiorcy prowadzący działalność na terenie miasta Radomia zgłaszają do Powiatowego Urzędu Pracy wolne miejsca pracy. W roku 2020 zgłoszonych zostało 238 wakatów, co stanowi niemal dwukrotnie mniejszą liczbę aniżeli w roku 2017 (426 miejsc pracy). Nie mniej jednak uwarunkowanie takie wynika głównie z sytuacji pandemicznej, niejednokrotnie wymuszające zamknięcie działalności gospodarczej, czy jej znaczne ograniczenie, co skutkowało brakiem zatrudniania nowych pracowników oraz brakiem zgłoszeń wolnych miejsc pracy.

Zakres bezrobocia analizować można również z perspektywy posiadanych uprawnień, kompetencji i doświadczeń zawodowych, poprzez zestawienie ich z obecnymi trendami w zakresie istniejących realiów rynkowych, w tym z zawodami deficytowymi i nadwyżkowymi. Zgodnie z corocznie analizowanymi barometrami zawodów, w tym z barometrem zawodów na rok 2020, w Radomiu największe zapotrzebowanie dotyczy pracowników takich sektorów jak:

- IT: administratorów stron internetowych, grafików komputerowych, projektantów i administratorów baz danych, programistów oraz informatyków,
- budowlanego: cieśli i stolarzy budowlanych, dekarzy i blacharzy budowlanych, inżynierów, budownictwa, kierowników budowy, monterów instalacji budowlanych,
- medycznego: lekarzy, pielęgniarek i położnych, psychologów i psychoterapeutów,
- oświatowego: nauczycieli praktycznej nauki zawodu, nauczycieli przedmiotów zawodowych, nauczycieli szkół specjalnych i oddziałów integracyjnych,
- kadr i płac: pracowników ds. rachunkowości i księgowości, samodzielnych księgowych.

Nadwyżkę poszukujących pracy stanowią pracownicy administracyjni i biurowi. Jednak znaczna większość profesji zawodowych pozostaje w zestawieniu równowagi popytu i podaży. Co również istotne, tendencja taka utrzymuje się w okresie ostatnich analizowanych lat.

To co uwidacznia się pod względem analizy barometru zawodów wskazuje, że radomski rynek pracy gotowy jest na przyjęcie nowych pracowników, jednak kluczowe jest to, że zgodnie z kształtującymi się tendencjami rynku pracy oraz uwarunkowaniami właściwymi dla edukacji i późniejszego obierania ścieżki zawodowej, koniecznym pozostaje wskazanie, iż radomski rynek pracy ceni sobie specjalistów, pracowników posiadających kierunkowe wykształcenie, szczególnie w ramach przedstawionych zawodach deficytowych. Należy także zwrócić uwagę, iż profesje wskazane jako deficytowe są zawodami, dla których poziom wynagrodzeń znacznie przekracza stawkę najniższego wynagrodzenia, co wiąże się bezpośrednio ze znacznie wyższymi kosztami pracodawcy, a co za tym idzie konieczności poszukiwania nowego kapitału.

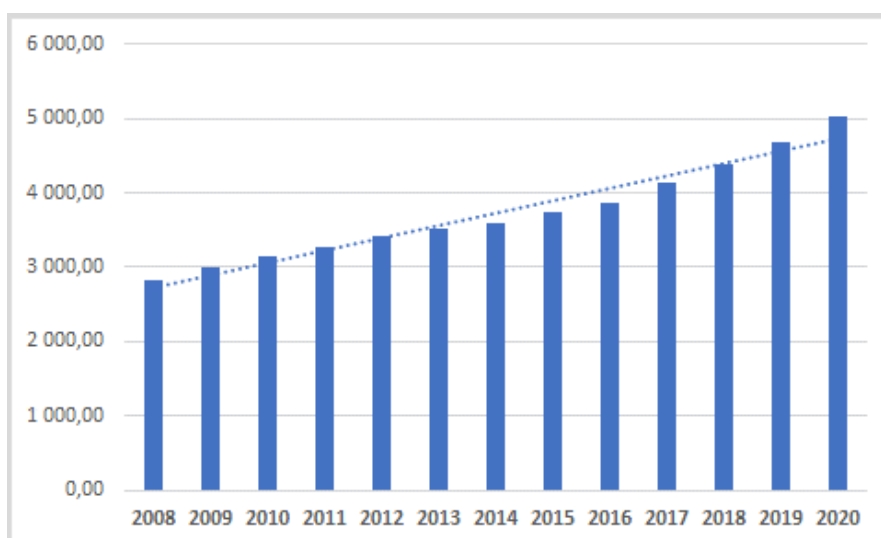
Obecne uwarunkowania rynku pracy mają swoje podłoże w ofercie edukacyjnej, szczególnie nawiązującej do szkolnictwa wyższego. Radomska oferta szkolnictwa wyższego obejmuje zarówno kształcenie profilowane humanistycznie, jak i technicznie. Z jednej strony widoczne jest zapotrzebowanie na kierunki humanistyczne, zaś z drugiej barometr zawodów wskazuje, iż na poziomie deficytowym klasyfikują się profesje techniczne, specjalistyczne, co powinno mieć wpływ na profilowanie oferty edukacyjnej.

Wobec powyższego, pomimo wzrostu bezrobocia w roku 2020, reprezentowany przez Gminę Miasta Radomia wykazuje pozytywną tendencję w zakresie stosowanych rozwiązań i aktywnych działań podejmowanych przez Powiatowy Urząd Pracy w Radomiu, jak również wskazuje na coraz wyższą samodzielność zawodową i ekonomiczną mieszkańców. Ma to z kolei wpływ na wzrastający poziom życia. Oczekiwany jest kontynuowanie obecnych i podejmowanie kolejnych inicjatyw na rzecz wsparcia i rozwoju społeczności w zakresie edukacji, szkolenia oraz zatrudnienia, wraz z aktywnym działaniem na rzecz zwiększenia mobilności zawodowej i rozwijania kompetencji, niezbędnych do tworzenia rynku pracy o wysokiej atrakcyjności i specjalizacji.

Wynagrodzenia

Na koniec 2020 r. w Radomiu przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto wynosiło 5 033,24 zł, a na przestrzeni analizowanych lat zauważalny był systematyczny wzrost, rok do roku. W porównaniu z 2008 r. płace w mieście wzrosły o 2 214,84 zł, a więc odnotowano dynamikę wzrostu płac na poziomie 78,59%.

Wykres 20. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w Radomiu w latach 2008-2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Sytuacja Radomia pod względem wynagrodzeń na tle Częstochowy, Sosnowca oraz Elbląga kształtowała się korzystnie. W każdym z wymienionych miast przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w 2020 r. było niższe niż w Radomiu odpowiednio o 157,53 zł w Częstochowie, 24,41 zł w Sosnowcu oraz o 80,65 zł w Elblągu. Podobnie, niższy poziom płac odnotowano w powiecie radomskim – w tym przypadku przeciętna pensja brutto w Radomiu była wyższa o 670,89 zł. Ponadto, również dynamika wzrostu wynagrodzeń w Radomiu (78,59%), w analizowanych latach, była wyższa niż w porównywanych miastach, z wyjątkiem Elbląga (85,44%), jak również powiatu radomskiego (86,05%).

Porównując Radom do stolicy, wypada on jednak zdecydowanie mniej korzystnie, w której w 2020 r. przeciętnie pracujący miesięcznie zarabiali 7 17,46 zł brutto, a więc o 2 114,22 zł więcej niż osoby zatrudnione na terenie Radomia. Osoby zatrudnione w Radomiu zarabiały również mniej niż w województwie mazowieckim, ale porównywalnie do zarobków w Polsce. W 2020 r. w województwie mazowieckim przeciętne wynagrodzenia brutto wynosiło 6 581,81 zł, a więc było o 1 548,57 zł wyższe niż w Radomiu. Natomiast w kraju przeciętne miesięczne zarobki w analogicznym okresie wyniosły 5 253,32 zł, a więc mniej niż w Radomiu i mniej niż w województwie mazowieckim.

Tabela 50. Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto

Wyszczególnienie	2008	2011	2014	2017	2020	Zmiana [zł]	Dynamika zmian [%]
Radom	2 818,40	3 258,68	3 598,94	4 123,36	5 033,24	2 214,84	78,59%
Częstochowa	2 745,37	3 197,12	3 526,81	3 954,16	4 875,71	2 130,34	77,60%
Sosnowiec	2 880,92	3 236,16	3 624,37	4 139,10	5 008,83	2 127,91	73,86%
Elbląg	2 670,79	3 168,80	3 620,55	4 044,35	4 952,59	2 281,80	85,44%
Powiat radomski	2 344,76	2 719,60	3 062,57	3 477,49	4 362,35	2 017,59	86,05%
m. st. Warszawa	4 504,85	4 936,36	5 385,80	6 059,04	7 147,46	2 642,61	58,66%
Województwo mazowieckie	4 036,26	4 504,66	4 927,34	5 523,65	6 581,81	2 545,55	63,07%
Polska	3 158,48	3 625,21	4 003,99	4 527,89	5 253,32	2 364,84	74,87%

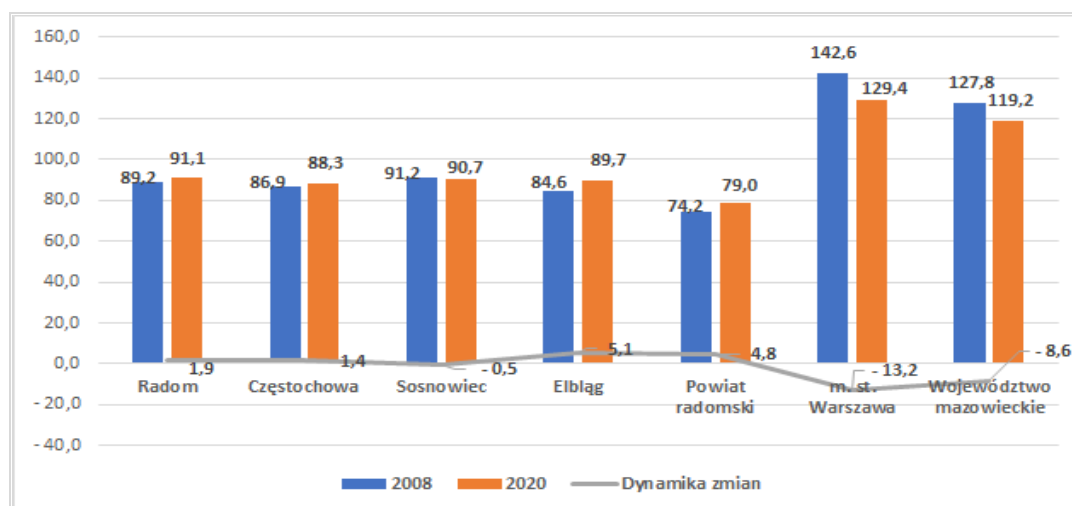
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Natomiast warto zauważyć, że Radom charakteryzował się znacznie wyższą dynamiką wzrostu płac w porównaniu zarówno do stolicy (58,66%), województwa mazowieckiego (63,07%), jak i Polski (74,87%).

Na poniższym wykresie przedstawiono relację przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w porównaniu do średniej krajowej.

Wykres 21. Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w relacji do średniej krajowej [%]

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Jak istotną kwestią jest poziom płac wyraźnie pokazuje Ankieta mieszkańców przeprowadzona w związku z opracowywaną strategią. Aż 81% radomian wskazało, że lepsze zarobki mogłyby ich skłonić do zmiany aktualnego miejsca pracy. Powód ten znacząco wyprzedził takie potencjalne przyczyny, jak dobra atmosfera pracy, czy możliwość rozwoju zawodowego. Podobnego zdania jest również młodzież, co zostało zbadane w ramach przeprowadzonej Ankiety młodzieży. Aż 77% respondentów planuje kierować się wysokością zarobków przy wyborze przyszłej pracy, a dopiero na drugim miejscu własnymi zainteresowaniami. Wnioski, które można z tego wyciągnąć, jasno wskazują na profil poszukiwanego inwestora w Radomiu, który nie powinien oferować samej możliwości zatrudnienia, a w szczególności miejsca pracy właściwie wynagradzane. To dobrze opłacana praca może zatrzymać radomian w naszym mieście.

Rozwiązaniem wielu problemów radomskiego rynku pracy mogłoby być pozyskanie nowych inwestorów, którzy będą tworzyć miejsca pracy i zatrudniać specjalistów z naszego rynku za atrakcyjne

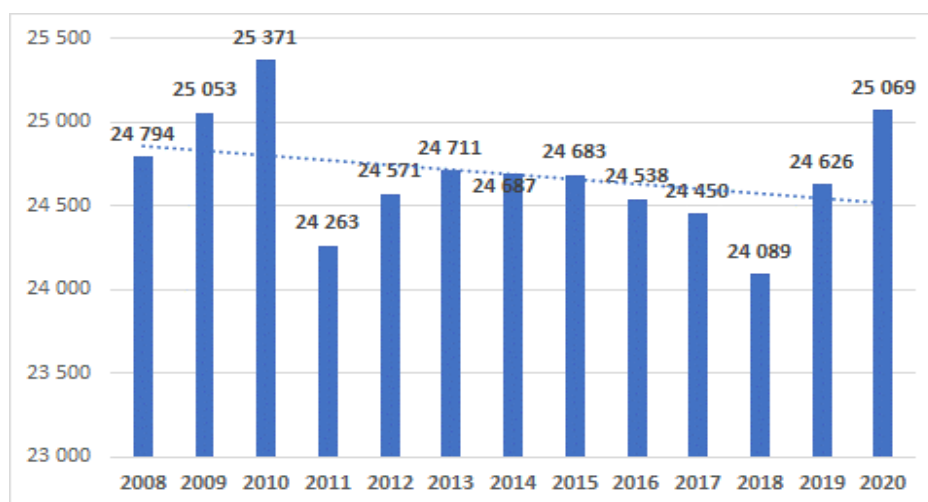
na rynku wynagrodzenie. Aktualnie jest to utrudnione, gdyż większość terenów inwestycyjnych znajdujących się w zasobach gminy została już rozdysponowana. Dlatego za niezbędne należy uznać przeznaczanie nowych terenów pod inwestycje. Zwiększy to atrakcyjność Radomia dla firm, co docelowo przełoży się na korzyści dla całego regionu.

Należy zwrócić uwagę na jeszcze jedno zjawisko, które negatywnie wpływa na rynek pracy. „W przypadku ośrodków, w których zarobki są niższe pobieranie świadczeń 500+ powodować może rezygnację z zatrudnienia, szczególnie przez kobiety. Jest to związane z niższymi zarobkami kobiet, a także koniecznością godzenia z obowiązkami zawodowymi ról społecznych związanych z rodzicielstwem i prowadzeniem gospodarstwa domowego, tradycyjnie przypisanych kobietom. Świadczenia z pomocy społecznej stanowiąc mogą w takim przypadku równowartość wynagrodzenia za pracę, bez konieczności jej świadczenia. Wyższe płace stanowiąc będą zachętę do podejmowania pracy bądź nierezygnowania z zatrudnienia.

4.2. DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZA I PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ

W 2020 r. na obszarze Radomia liczba podmiotów gospodarczych wynosiła 25 069. W porównaniu do 2008 r. liczba przedsiębiorstw zwiększyła się o 275, a tempo zachodzących zmian było niewielkie – na poziomie 1,11%.

Wykres 22. Podmioty gospodarki narodowej ogółem na terenie Radomia w latach 2008 - 2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Jak widać na przedstawionym wykresie liczebność przedsiębiorstw dynamicznie się zmieniała w każdym z analizowanych lat, jednak liczba przedsiębiorstw zawsze przekraczała 24 tys. podmiotów.

Radom, pod względem liczebności podmiotów gospodarczych w 2020 r. znalazł się na drugim miejscu wśród porównywanych miast, tuż za Częstochową (27 081) i tym samym wyprzedził Sosnowiec (22 294) oraz Elbląg (13 337). Ponadto Radom uzyskał zdecydowanie lepszy wynik niż porównywany powiat radomski, na terenie którego liczba podmiotów gospodarczych wynosiła 12 775 szt. W porównaniu do Warszawy miasto wypada bardzo słabo, jednak zdecydowanie odmienny charakter Warszawy pod względem wielu uwarunkowań nie może stanowić podstawy do uznania sytuacji Radomia za złą w porównaniu do tej jednostki. Podmioty gospodarcze działające w Radomiu w 2020 r.

stanowiły 2,83% wszystkich podmiotów gospodarczych województwa mazowieckiego oraz 0,54% gospodarki kraju.

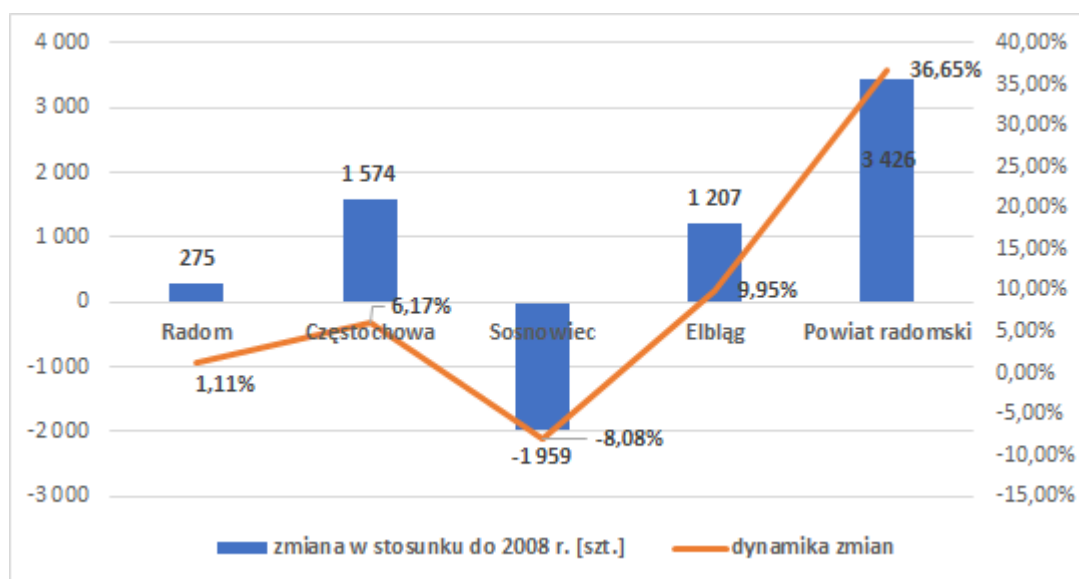
Tabela 51. Podmioty gospodarki narodowej w Radomiu i porównywanych podmiotach

Nazwa	ogółem		zmiana w ogólnej liczbie podmiotów 2009/2020		Sektor publiczny	Sektor prywatny
	2008	2020	szt.	%	2020	
Radom	24 794	25 069	275	1,11%	350	24 479
Częstochowa	25 507	27 081	1 574	6,17%	569	26 132
Sosnowiec	24 253	22 294	-1 959	-8,08%	503	21 548
Elbląg	12 130	13 337	1 207	9,95%	664	12 630
Powiat radomski	9 349	12 775	3 426	36,65%	275	12 428
m.st.Warszawa	324 282	475 287	151 005	46,57%	4 578	441 832
Województwo mazowieckie	649 354	887 329	237 975	36,65%	12 180	840 461
Polska	3 757 093	4 663 378	906 285	24,12%	111 789	4 467 158

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Z punktu widzenia zmian jakie zaszły w Radomiu oraz w porównywanych miastach oraz powiecie radomskim w latach 2008 – 2020 Radom charakteryzuje się najniższą dynamiką zmian poniżej 1,11%, a liczba przedsiębiorstw zwiększyła się jedynie o 275 podmiotów. Wśród porównywanych miast, to na terenie Częstochowy powstało najwięcej nowych przedsiębiorstw – 1 574 szt. Natomiast pod względem dynamiki zmian wśród omawianych miast dominował Elbląg – 9,95%, choć przyrost liczby podmiotów gospodarczych był mniejszy niż w Częstochowie. Radom wypada również zdecydowanie mniej korzystnie w porównaniu do powiatu radomskiego, w którym sektor przedsiębiorstw powiększył się w analizowanym okresie o 3 426 podmiotów, a dynamika zmian wynosiła 36,65%. Sytuacja Radomia oraz pozostałych jednostek jest jednak zdecydowanie korzystniejsza niż w Sosnowcu, gdzie nastąpił znaczący spadek liczby przedsiębiorstw o 8,08% w odniesieniu do 2008 r.

Wykres 23. Porównanie zmian w liczebności podmiotów gospodarczych Radomia i innych jednostek wraz w latach 2008 - 2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na terenie Radomia w 2020 r. było zarejestrowanych 350 podmiotów w sektorze publicznym oraz 24 479 w sektorze prywatnym. Analiza danych dotyczących liczby podmiotów gospodarczych zarówno sektora publicznego jak i sektora prywatnego wskazuje na zróżnicowaną sytuację związaną z prowadzeniem działalności gospodarczej, co nie jest zjawiskiem odosobnionym od sytuacji w województwie czy też w kraju – dominuje działalność sektora prywatnego, a sektor publiczny pozostaje w mniejszości.

W poniższej tabeli przedstawiono szczegółowe dane dotyczące liczby podmiotów w poszczególnych sektorach na terenie Radomia.

Tabela 52. Podmioty gospodarcze w Radomiu wg sektorów własnościowych w latach 2008 - 2020

Wyszczególnienie		2008	2011	2014	2017	2020
podmioty gospodarki narodowej ogółem		24 794	24 263	24 687	24 450	25 069
Sektor publiczny	Ogółem	406	386	388	378	350
	państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego	270	263	263	251	230
	przedsiębiorstwa państwowe	3	1	1	1	0
	spółki handlowe	31	26	27	26	19
	spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego	0	0	0	0	0
	państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego, gospodarstwa pomocnicze	3	-	-	-	-
Sektor prywatny	ogółem	24 388	23 877	24 294	23 977	24 479
	osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	19 791	19 078	19 026	18 369	19 410
	spółki handlowe	1 508	1 631	1 907	2 189	1 793
	spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego	232	249	284	318	201
	spółdzielnie	76	75	79	80	43
	fundacje	55	61	80	106	110

stowarzyszenia i organizacje społeczne	376	432	478	539	505

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W gospodarce Radomia podobnie jak we wszystkich porównywanych podmiotach kluczową rolę odgrywa sektor prywatny – w każdym omawianym samorządzie udział przedsiębiorstw z sektora prywatnego stanowił więcej niż 90% wszystkich podmiotów gospodarki narodowej – najwięcej w Radomiu - 97,65% oraz w powiecie radomskim – 97,28%, a najmniej w Warszawie – 92,96%.

W sektorze publicznym w 2020 r. w Radomiu ze względu na formę prawną występowały tylko dwa typy podmiotów tj. państwowe i samorządowe jednostki budżetowe, które w 2020 r. stanowiły 65,71% wszystkich podmiotów w tym sektorze, oraz spółki handlowe. Natomiast w sektorze prywatnym według form własnościowych w każdym z analizowanych lat najliczniejszą grupę stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, których liczba w 2020 r. na terenie Radomia wyniosła 19 410, czyli 79,29% wszystkich podmiotów gospodarczych w sektorze prywatnym oraz 97,65% wszystkich podmiotów gospodarki narodowej w Radomiu. Drugą najliczniejszą grupę podmiotów sektora prywatnego w Radomiu stanowiły spółki handlowe, a w dalszej kolejności stowarzyszenia i organizacje społeczne oraz co ważne spółki z udziałem kapitału zagranicznego. W wymienionych grupach podmiotów obserwuje się korzystne zmiany tj. ich liczba wzrosła w porównaniu z rokiem 2008, odpowiednio o 18,90% (285 szt.) w odniesieniu do spółek handlowych, o 34,41% (129 szt.) w grupie stowarzyszeń i organizacji społecznych. Również fundacje stanowią liczną grupę w sektorze prywatnym – w 2020 r. ich liczba wynosiła 110 szt., a ich liczebność wzrosła o 100% w stosunku do 2008 r.

Niestety w analizowanym okresie w Radomiu w ww. głównych grupach przedsiębiorców zaszły również niekorzystne zmiany tj. w grupie osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą odnotowano spadek o 381 podmiotów, jednakże ich liczebność była najniższa w latach 2015 - 2018 (poniżej 19 tys.), ale w 2019 r. ich liczba wzrosła do 19 410 podmiotów i utrzymała się na tym samym poziomie w 2020 roku.

Na przestrzeni ostatnich 12 lat w Radomiu nastąpił spadek liczby nowych podmiotów rejestrujących działalność gospodarczą. Podobnie sytuacja kształtowała się w porównywanych podmiotach - w zestawieniu z innymi miastami (poza Warszawą) Radom odnotował drugi co do wielkości największy spadek (-787 podmiotów) tuż za Częstochową (- 1 016 podmiotów). Niekorzystna zmiana w postaci spadku nowo rejestrowanych podmiotów dotyczy także Polski w porównaniu z 2009 r. liczba takich podmiotów zmniejszyła się o 20 566. Natomiast pozycja Radomia wypada zdecydowanie niekorzystnie w porównaniu z powiatem radomskim, Warszawą oraz województwem mazowieckim, w których odnotowano wzrost nowo rejestrowanych podmiotów gospodarczych.

Tabela 53. Porównanie liczby podmiotów gospodarczych nowo zarejestrowanych w Radomiu oraz innych jednostkach

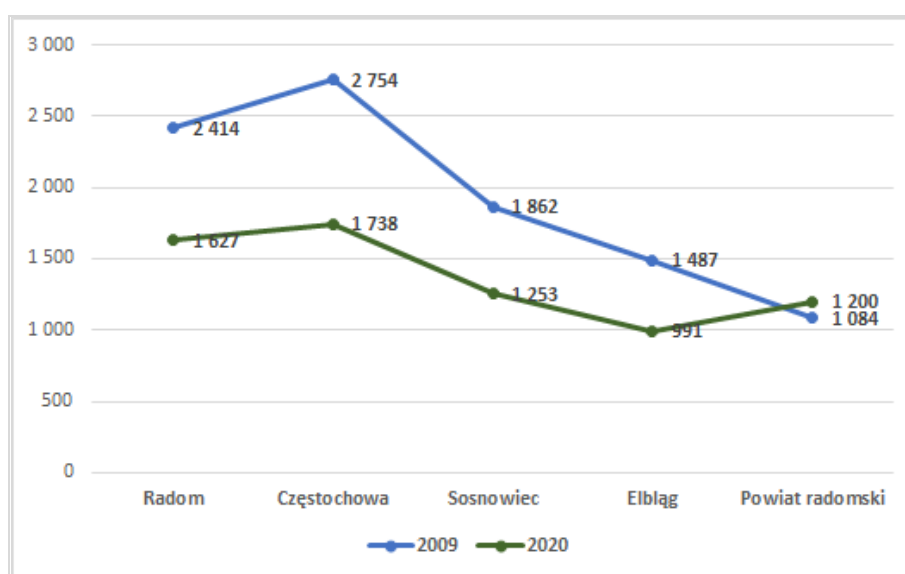
Podmioty nowo zarejestrowane w rejestrze REGON	2009	2020	zmiana	dynamika zmian
Radom	2 414	1 627	-787	-32,60%
Częstochowa	2 754	1 738	-1 016	-36,89%
Sosnowiec	1 862	1 253	-609	-32,71%
Elbląg	1 487	991	-496	-33,36%

Powiat radomski	1 084	1 200	116	10,70%
m.st.Warszawa	22 884	32 805	9 921	43,35%
Województwo mazowieckie	51 916	61 837	9 921	19,11%
Polska	349 656	329 090	-20 566	-5,88%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 24. Podmioty nowo zarejestrowane w rejestrze REGON w Radomiu oraz w porównywanych jednostkach - porównanie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W analizowanym okresie można mówić również o pozytywnym zjawisku zmniejszania się liczby podmiotów, które wyrejestrowują swoją działalność z terenu Radomia. W ostatnich 12 latach liczba wyrejestrowań ulegała pewnym wahaniom, co można zaobserwować również w większości pozostałych porównywanych podmiotów.

Tabela 54. Porównanie liczby podmiotów gospodarczych wyrejestrowanych w Radomiu oraz innych jednostkach

Podmioty wyrejestrowane	2009	2020	zmiana	dynamika zmian
Radom	2 027	1 132	-895	-44,15%
Częstochowa	2 362	1 158	-1 204	-50,97%
Sosnowiec	2 522	794	-1 728	-68,52%
Elbląg	1 333	646	-687	-51,54%
Powiat radomski	1 142	601	-541	-47,37%
m.st.Warszawa	18 661	13 488	-5 173	-27,72%
Województwo mazowieckie	53 670	29 052	-24 618	-45,87%
Polska	357 530	170 140	-187 390	-52,41%

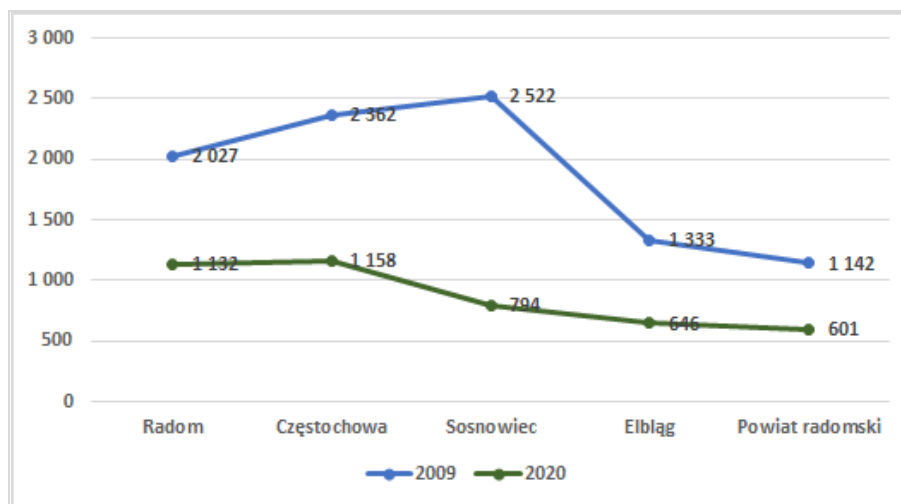
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W każdym z analizowanych podmiotów zaobserwować można znaczące zmniejszenie się podmiotów wyrejestrowanych – w porównaniu z innymi miastami (poza Warszawą) oraz powiatem radomskim

Radom znalazł się na trzeciej pozycji (- 895), a z punktu widzenia dynamiki zachodzących zmian na pozycji piątej (-44,15%), co daje wynik bardzo zbliżony do powiatu radomskiego (-47,37%) oraz województwa mazowieckiego (-45,87%).

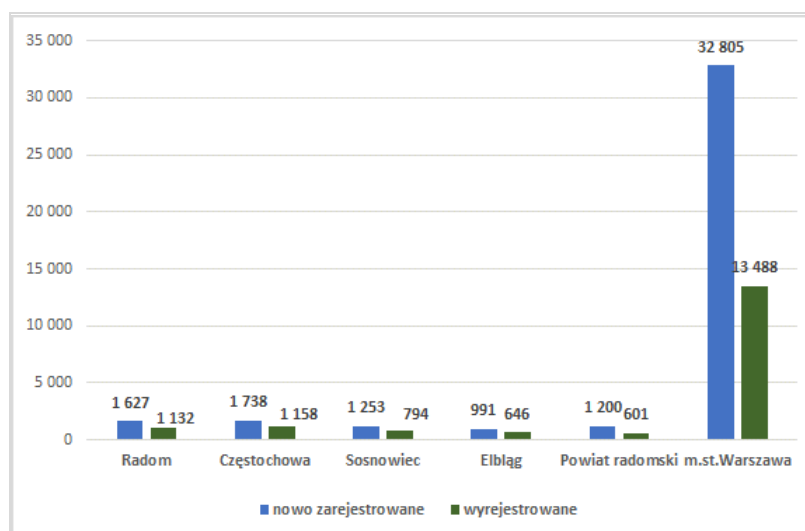
Wykres 25. Podmioty wyrejestrowane w Radomiu i wybranych jednostkach - porównanie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Relacja pomiędzy podmiotami nowo zarejestrowanymi oraz wyrejestrowanymi w Radomiu mimo kilku wahań w ujęciu rocznym charakteryzowała się nadwyżką podmiotów nowo zarejestrowanych – wyjątek stanowiły lata 2011, 2016 oraz 2018. Przewaga nowych rejestracji nad wyrejestrowaniami działalności gospodarczej może być wynikiem m.in. dobrego klimatu do prowadzenia działalności gospodarczej na terenie miasta, który może być związany z systemem zachęt dla przedsiębiorców. Podobną sytuację można obserwować w pozostałych porównywanych podmiotach. Na poniższym wykresie przedstawiono dane porównawcze dla 2020 r.

Wykres 26. Relacja nowo zarejestrowanych podmiotów do liczby podmiotów wyrejestrowanych w Radomiu oraz innych jednostkach w 2020 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Radom po utracie funkcji miasta przemysłowego podobnie jak inne gminy zarówno w regionie jak i w Polsce, charakteryzuje się zróżnicowanym profilem prowadzonej na jej terenie działalności gospodarczej, z przeważającą działalnością inną niż przemysł oraz rolnictwo. Analizując sytuację w miastach w latach 2009 - 2020 z punktu widzenia udziału poszczególnych rodzajów działalności gospodarczych prowadzonych na terenie Radomia można zauważyć duże zróżnicowanie rodzajowe, jednakże kilka branż w sektorze prywatnym znacząco się wyróżnia – ich udział w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych jest bliski 10% lub więcej. Wśród branż dominujących można wymienić: podmioty z sekcji F (Budownictwo), G (Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle) oraz C (przetwórstwo przemysłowe) oraz M (działalność profesjonalna, naukowa i techniczna). Duże znaczenie mają również branże takie jak sekcja H (transport i gospodarka magazynowa), Q (opieka zdrowotna i pomoc społeczna) oraz S i T (pozostała działalność usługowa oraz Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby).

Strukturę prowadzonej działalności gospodarczej w sektorze prywatnym na terenie Radomia przedstawia podział podmiotów gospodarczych wg sekcji PKD.

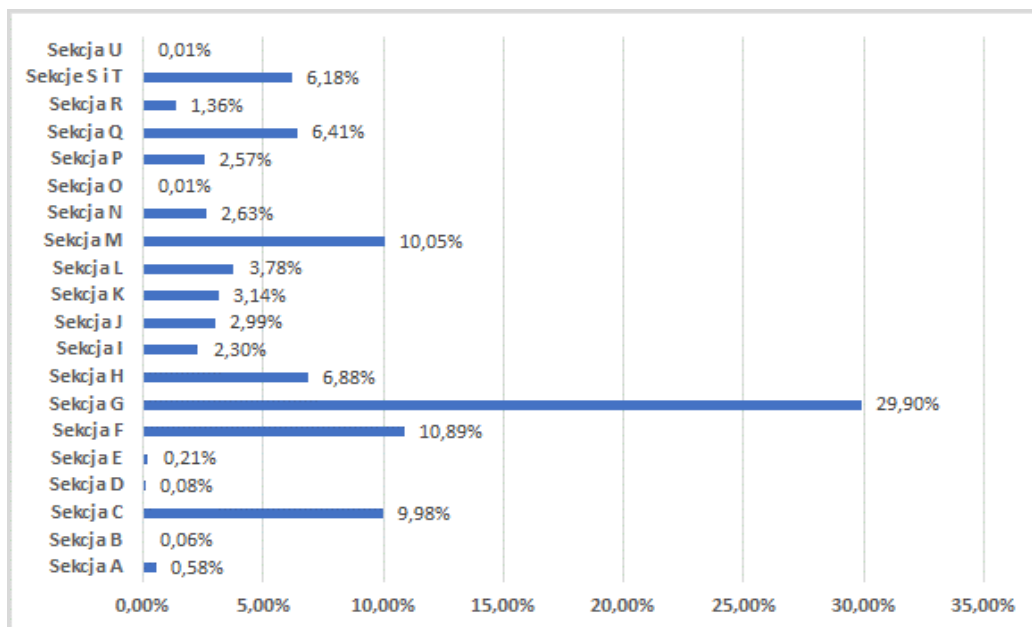
Tabela 55. Podmioty wg sekcji PKD 2007 w sektorze prywatnym w Radomiu w latach 2009 - 2020

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Udział w 2020 r. [%]
ogółem	24 666	24 986	23 877	24 181	24 320	24 294	24 217	24 065	23 977	23 610	24 099	24 479	
Sekcja A	253	275	255	225	195	139	137	142	141	143	141	142	0,58%
Sekcja B	13	14	14	16	15	18	18	18	17	18	16	15	0,06%
Sekcja C	2 755	2 827	2 693	2 676	2 666	2 622	2 603	2 572	2 560	2 425	2 456	2 442	9,98%
Sekcja D	12	15	21	21	21	24	24	20	19	19	17	20	0,08%
Sekcja E	52	57	63	66	63	63	65	62	61	58	55	52	0,21%
Sekcja F	2 348	2 420	2 349	2 366	2 317	2 309	2 302	2 295	2 305	2 313	2 505	2 666	10,89%
Sekcja G	9 556	9 333	8 613	8 548	8 517	8 408	8 229	8 031	7 812	7 442	7 358	7 318	29,90%
Sekcja H	1 762	1 755	1 633	1 682	1 671	1 674	1 677	1 653	1 620	1 655	1 679	1 683	6,88%
Sekcja I	568	573	563	569	562	569	564	552	542	554	572	564	2,30%
Sekcja J	454	504	511	518	568	584	610	628	627	662	691	733	2,99%
Sekcja K	974	965	922	916	922	878	849	817	796	779	774	768	3,14%
Sekcja L	601	636	663	698	731	766	792	824	841	851	889	925	3,78%
Sekcja M	1 886	1 979	1 928	2 002	2 041	2 078	2 095	2 128	2 215	2 306	2 393	2 459	10,05%
Sekcja N	448	461	447	469	508	514	533	543	561	577	605	643	2,63%
Sekcja O	2	2	2	3	3	2	2	2	2	2	2	2	0,01%
Sekcja P	376	412	438	575	618	620	640	644	622	623	615	628	2,57%
Sekcja Q	1 079	1 166	1 199	1 238	1 267	1 340	1 383	1 384	1 431	1 472	1 519	1 570	6,41%
Sekcja R	299	307	292	288	300	311	309	311	321	298	323	333	1,36%
Sekcje S i T	1 228	1 284	1 270	1 304	1 334	1 373	1 382	1 437	1 482	1 410	1 485	1 513	6,18%
Sekcja U	0	1	1	1	1	2	2	2	2	2	2	2	0,01%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

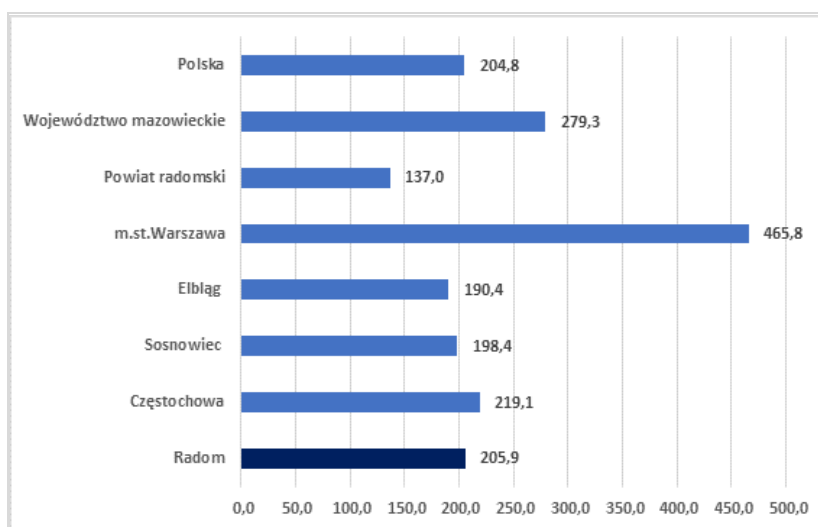
Wykres 27. Podmioty gospodarcze wg sekcji PKD 2007 w Radomiu w 2020 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Mieszkańcy Radomia wykazują się znaczącą aktywnością gospodarczą, co znajduje swoje odzwierciedlenie we wskaźniku nasycenia przedsiębiorczością. Liczba podmiotów przypadających na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym wyniosła na koniec roku 2020 – 205,9, co stawia go na drugiej pozycji wśród porównywanych miast tj. za Częstochową, dla której wartości wskaźnika wynosiła 219,1. Radom uzyskał również wynik korzystniejszy od wartości dla Polski – 204,8 oraz trochę niższy niż dla województwa mazowieckiego – 279,3. Ponadto sytuacja Radomia w odniesieniu do poziomu przedsiębiorczości mierzonego przedmiotowym wskaźnikiem jest zdecydowanie lepsza niż w powiecie radomskim, który osiągnął najniższą wartość spośród wszystkich porównywanych podmiotów – 137,0.

Wykres 28. Podmioty gospodarcze przypadające na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym w Radomiu oraz jednostkach porównawczych w 2020 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Zajmowanie przez Radom wysokiej pozycji w zakresie wartości wskaźnika podmiotów gospodarczych przypadających na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym wśród porównywanych podmiotów pozwala wnioskować o dość wysokim poziomie przedsiębiorczości mieszkańców miasta.

Jedną z możliwości oceny atrakcyjności inwestycyjnej i konkurencyjności danego obszaru jest jego ocena poprzez obecności przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego. Analizy dokonano poprzez porównanie liczby podmiotów gospodarczych z kapitałem zagranicznym wg formy własności tj. z punktu widzenia spółek handlowych.

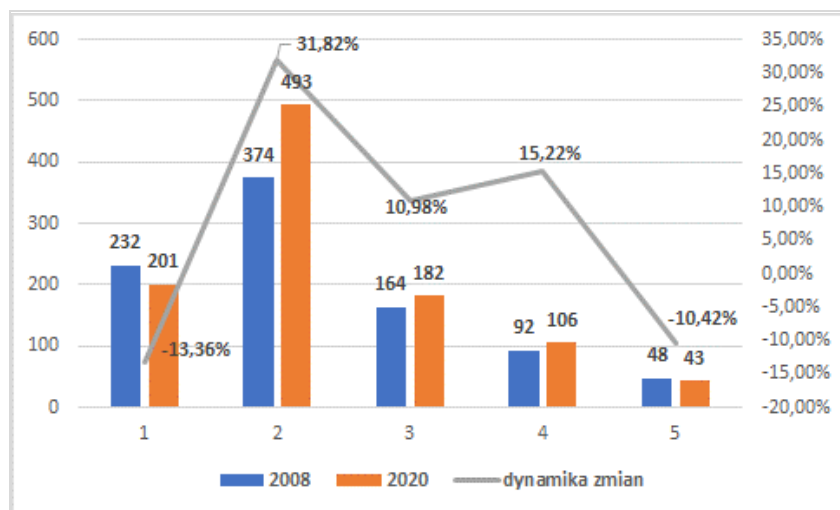
W 2020 r. liczba podmiotów z kapitałem zagranicznym na terenie Radomia wynosiła 201, był to drugi najlepszy wynik wśród porównywanych miast oraz powiatu radomskiego, jednakże ich liczba na przestrzeni lat zmniejszyła się o 31 w porównaniu do 2008 r. Najwięcej podmiotów z kapitałem zagranicznym w 2020 r. funkcjonowało w Częstochowie – 493 podmioty, również w tym mieście ich liczba zwiększyła się w największym stopniu. Radom był również zdecydowanie atrakcyjniejszy dla podmiotów z kapitałem zagranicznym niż pobliski powiat radomski, na terenie którego tego typu przedsiębiorstw było najmniej i jednocześnie był to jedyny z porównywanych podmiotów, w którym liczebność tych podmiotów zmniejszyła się.

Tabela 56. Spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego w Radomiu oraz innych podmiotach w latach 2008-2020 – porównanie

Wyszczególnienie	2008	2020	zmiana [szt.]	dynamika zmian [%]
Radom	232	201	-31	-13,36%
Częstochowa	374	493	119	31,82%
Sosnowiec	164	182	18	10,98%
Elbląg	92	106	14	15,22%
Powiat radomski	48	43	-5	-10,42%
m.st.Warszawa	19 072	28 224	9 152	47,99%
Województwo mazowieckie	23 502	34 401	10 899	46,37%
Polska	63 741	78 597	14 856	23,31%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 29. Spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego w Radomiu oraz porównywanych miastach i powiecie radomskim w 2020 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Charakter działalności gospodarczej poza liczebnością przedsiębiorstw oraz profilem prowadzonej przez nich działalności można zdefiniować również poprzez ocenę wielkości przedsiębiorstw działających na danym obszarze.

W poniższej tabeli przedstawiono strukturę podmiotów gospodarczych na terenie Radomia z punktu widzenia liczby osób zatrudnionych, wraz ze wskazaniem % udziału poszczególnych grup w analizowanych latach.

Tabela 57. Struktura wielkości przedsiębiorstw na terenie Radomia w latach 2008-2020

Wyszczególnienie	2008	2011	2014	2017	2020
ogółem	24 794	24 263	24 687	24 450	25 069
0 - 9	23 733	23 179	23 671	23 426	24 145
	95,72%	95,53%	95,88%	95,81%	96,31%
10 - 49	853	869	805	805	727
	3,44%	3,58%	3,26%	3,29%	2,90%
50 - 249	180	190	187	195	175
	0,73%	0,78%	0,76%	0,80%	0,70%
250 - 999	23	22	20	20	18
	0,09%	0,09%	0,08%	0,08%	0,07%
1000 i więcej	5	3	4	4	4
	0,02%	0,01%	0,02%	0,02%	0,02%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W Radomiu dominującą rolę odgrywa mikroprzedsiębiorczość tj. mikro i małe podmioty gospodarcze – głównie podmioty zatrudniające do 9 osób, co jest również związane z przeważającą liczbą jednoosobowych działalności gospodarczych. W 2020 r. przedsiębiorstwa do 9 osób stanowiły 96,31% wszystkich podmiotów gospodarczych funkcjonujących w Radomiu, podobnie było we wszystkich analizowanych latach. Przedsiębiorstwa małe (10–49) na terenie Radomia stanowią drugą kluczową grupę w strukturze podmiotów gospodarczych w 2020 r. stanowiły one 2,90% sektora gospodarki, jednak w porównaniu z 2008 r. zauważalne jest zmniejszenie się tej grupy (spadek o 126 podmiotów).

Z kolei wśród średniej wielkości przedsiębiorstw nie odnotowano dużych zmian – ich liczebność zmniejszyła się o 5 podmiotów, jednakże udział w ogólnej liczbie podmiotów pozostał na porównywalnym poziomie około 0,7%.

W Radomiu funkcjonują również przedsiębiorstwa duże – zatrudniające między 250 a 999 pracowników, jednakże jest ich niewiele w porównaniu do pozostałych grup przedsiębiorstw – w 2020 r. było 18 takich podmiotów (0,07% wszystkich przedsiębiorstw). Należy zauważyć, że w tej grupie odnotowano spadek aż o 5 podmiotów w porównaniu z 2008 r. Ponadto w Radomiu działalność gospodarczą prowadzą również 4 przedsiębiorstwa, które zatrudniają 1000 i więcej osób każdy. W latach 2008 – 2020 jedynie 1 podmiot ubył z tej grupy.

Opisana struktura radomskich przedsiębiorstw z przewagą firm z sektora MŚP jest naturalna dla samorządów nie posiadających charakteru przemysłowego. W takich przypadkach największe potrzeby w zakresie działalności gospodarczej związane są z handlem i usługami, które zaspokajane są właśnie przez mniejszych przedsiębiorców, w tym jednoosobowe działalności gospodarcze. Dominująca rola przedsiębiorstw MŚP w sektorze gospodarki Radomia zapewnia stabilizację finansową i mniejsze ryzyko wzrostu bezrobocia z powodu zamknięcia większego zakładu pracy. Przedsiębiorstwa jednoosobowe bądź firmy o statusie małych lub średnich lepiej dostosowują się do zmian w otoczeniu zewnętrznym. Natomiast obecność dużych przedsiębiorstw można rozpatrywać zarówno jako szansę, jak i zagrożenia. Z jednej strony mimo dotychczasowych niewielkich zmian w liczebności dużych przedsiębiorstw, każdy ich likwidacja wiąże się z utratą ponad 250 lub więcej miejsc pracy, co stanowić może istotny problem dla radomskiego rynku pracy. Z drugiej zaś strony obecność takich podmiotów w strukturze gospodarczej miasta stwarza szanse rozwoju społeczno – gospodarczego – zwiększenia wpływów do budżetu, zapewnienie zatrudnienia i stabilność dla mieszkańców.

Struktura przedsiębiorstw Radomia oraz innych omawianych podmiotów zachowuje te same proporcje – dominują przedsiębiorstwa z sektora MŚP, w tym do najliczniejszej grupy należą podmioty zatrudniające do 9 osób – ich udział w każdym z porównywanych podmiotów wynosi ponad 96%, z wyjątkiem Częstochowy, w której jest to 95,45%. W dalszej kolejności podobnie jak w Radomiu najczęściej podmiotów gospodarczych należy do grupy zatrudniającej od 10 do 49 pracowników. We wszystkich porównywanych podmiotach niewielki udział mają duże przedsiębiorstwa zatrudniające 250 i więcej przedsiębiorstw – w tej grupie Radom zajmuje wyższą pozycję jedynie od powiatu radomskiego (0,04%) oraz 1000 i więcej – w tym przypadku Radom znajduje się na tym samym poziomie co Częstochowa, Sosnowiec oraz Polska oraz osiąga gorszy wynik niż Warszawa (0,04%) oraz województwo mazowieckie (0,03%).

Tabela 58. Podmioty gospodarcze według wielkości w Radomiu oraz porównywanych jednostkach w 2020 r.

Nazwa	0-9	10-49	50-249	250-999	1000 i więcej
Radom	96,31%	2,90%	0,70%	0,07%	0,02%
Częstochowa	95,45%	3,69%	0,73%	0,10%	0,02%
Sosnowiec	96,45%	2,83%	0,61%	0,09%	0,02%
Elbląg	96,33%	2,86%	0,70%	0,10%	0,01%
m.st.Warszawa	96,61%	2,64%	0,59%	0,12%	0,04%
Powiat radomski	96,49%	3,03%	0,44%	0,04%	0,01%

Województwo mazowieckie	96,64%	2,70%	0,54%	0,09%	0,03%
Polska	96,43%	2,89%	0,59%	0,08%	0,02%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

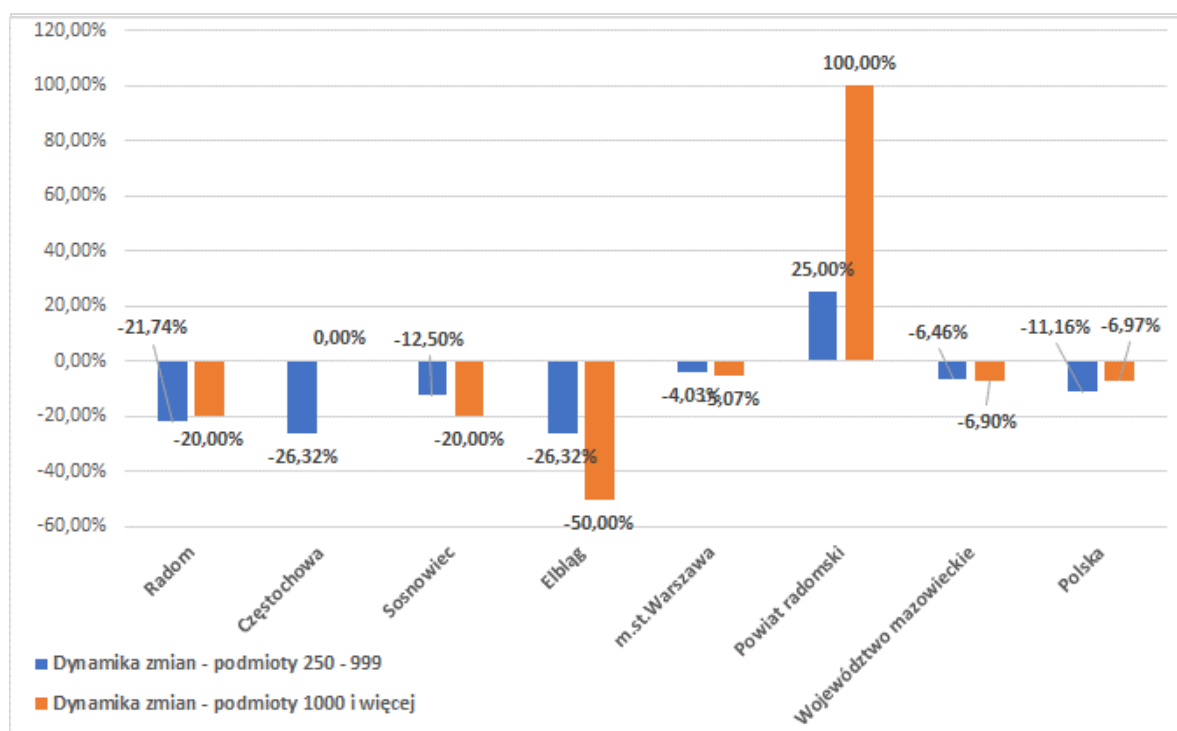
Jak wspomniano wcześniej zmiany w liczebności dużych przedsiębiorstw mają istotny wpływ na gospodarkę, a szczególnie zatrudnienie oraz wpływy do budżetu na danym obszarze. W tym aspekcie Radom odnotował niewielkie bądź porównywalne zmiany do omawianych podmiotów porównawczych – na terenie wszystkich analizowanych podmiotów liczba dużych przedsiębiorstw zmniejszyła się, z wyjątkiem powiatu radomskiego, gdzie zarówno wśród podmiotów zatrudniających powyżej 250 pracowników, jak również powyżej 1000 pracowników nastąpił wzrost.

Tabela 59. Duże podmioty gospodarcze w Radomiu oraz innych jednostkach w latach 2008-2020 - porównanie zmian

Nazwa	250-999		1000 i więcej	
	Zmiana ilościowa [szt.]	Dynamika zmian [%]	Zmiana ilościowa [szt.]	Dynamika zmian [%]
Radom	-5	-21,74%	-1	-20,00%
Częstochowa	-10	-26,32%	0	0,00%
Sosnowiec	-3	-12,50%	-1	-20,00%
Elbląg	-5	-26,32%	-1	-50,00%
m.st.Warszawa	-24	-4,03%	-11	-5,07%
Powiat radomski	1	25,00%	1	100,00%
Województwo mazowieckie	-55	-6,46%	-18	-6,90%
Polska	-446	-11,16%	-56	-6,97%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 30. Duże podmioty gospodarcze w Radomiu oraz innych jednostkach w latach 2008-2020 - dynamika zmian

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wskaźnikiem, który wyraźnie wskazuje na stan gospodarki jest m.in. wskaźnik nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Wartość tego wskaźnika dla Radomia jest piątym co wysokości spośród całej grupy porównawczej, oraz trzecim spośród porównywanych miast. Najgorszy wynik wśród porównywanych podmiotów w 2019 r. odnotowano w powiecie radomskim. Radom wypada znacznie gorzej w odniesieniu do tempa wzrostu wskaźnika do pozostałych porównywanych podmiotów – zajmuje on drugie miejsce od końca tuż za Elblągiem.

Tabela 60. Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw na 1 mieszkańca w Radomiu na tle innych podmiotów

Wyszczególnienie	2008	2011	2014	2017	2019	Zmiana [zł]	Dynamika zmian [%]
Radom	2 518	2 068	2 197	2 028	3 181	663	26,33%
Częstochowa	4 129	3 305	4 120	4 294	7 502	3 373	81,69%
Sosnowiec	2 293	2 690	3 486	6 629	4 265	1 972	86,00%
Elbląg	2 947	1 515	1 706	1 308	2 470	-477	-16,19%
Powiat radomski	758	945	564	739	1 148	390	51,45%
m. st. Warszawa	12 081	11 798	11 564	14 207	17 631	5 550	45,94%
Województwo mazowieckie	6 014	5 629	6 291	7 271	8 522	2 508	41,70%
Polska	3 518	3 392	3 905	4 141	5 207	1 689	48,01%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W zakresie rozwoju gospodarczego Radomia zauważalnym problemem rozwojowym miasta jest niewielka ilość wolnych terenów inwestycyjnych, gdyż większość zasobów gminy została już zagospodarowana. Pozyskiwanie nowych inwestorów jest więc utrudnione. Na terenie miasta występują jednak tereny mogące potencjalnie stanowić tereny inwestycyjne, jednak są to tereny należące do prywatnych właścicieli. Jednym ze sposobów zwiększenia dostępności terenów

inwestycyjnych mogłoby być stworzenie spójnego systemu informacji o potencjalnych obszarach pod inwestycje należących zarówno do miasta, jak i prywatnych właścicieli – swoisty spis informacji o działkach dostępny w formie e-usługi dla inwestorów oraz właścicieli terenów chcących udostępnić swój grunt. Ponadto, kolejnym z możliwych i planowanych rozwiązań mających poprawić atrakcyjność inwestycyjną miasta, jak również stanowić impuls do dalszego rozwoju gospodarczego ma być stworzenie dzielnicy przemysłowej.

Jednym z rozwiązań dotyczących przyciągnięcia inwestorów jest rozwój centrów usług dla biznesu. W Radomiu funkcjonuje obecnie kilkanaście przedsiębiorstw świadczących nowoczesne usługi biznesowe. Miasto zabiega o przyciąganie inwestorów krajowych i zagranicznych, którzy mogą rozszerzyć tę listę. Ważnym działaniem w procesie kreowania marki Radomia, jako miejsca przyjaznego usługom dla biznesu, jest profesjonalna, udana współpraca władz lokalnych z inwestorami, branżą nieruchomości komercyjnych, firmami rekrutacyjnymi, szkołami wyższymi oraz instytucjami otoczenia biznesu. Pozycja miasta na mapie nowoczesnych usług biznesowych może również wzrosnąć dzięki wprowadzaniu odpowiednich rozwiązań w zakresie zarządzania i rozwoju miasta, w tym w zakresie planowania przestrzennego oraz długofalowej polityce wsparcia szkolnictwa (z uwzględnieniem rozwijanego już wspólnie z radomskimi uczelniami systemu kształcenia dualnego). Radom powinien być w okresie najbliższych lat bardzo dobrze przygotowany do przyjęcia inwestorów z sektora nowoczesnych usług biznesowych w obszarze różnorodnych projektów outsourcingowych, usług wspólnych czy IT. Pozyskanie rozpoznawalnej w branży firmy może pomóc miastu i przyciągnąć kolejnych inwestorów. Ponadto bliskość Radomia do Warszawy i jego poprawiająca się dostępność komunikacyjna jest również czynnikiem istotnym w kontekście tzw. deglomeracji instytucji centralnych czyli możliwości zlokalizowania w Radomiu m.in. centrów operacyjnych pracujących np. na rzecz agend rządowych w Warszawie. Wszystkie te działania mogłyby się również przyczynić do wzmocnienia funkcji metropolitalnych Radomia i wzmocnienia jego roli w województwie.

Istotnym aspektem z punktów widzenia budowania konkurencyjności i atrakcyjności inwestycyjnej regionu, a którego wyraźny deficyt dostrzegany jest w Radomiu stanowi brak inkubatorów przedsiębiorczości, tj. podmiotów których głównym celem jest wspieranie rozwoju przedsiębiorstw na każdym możliwym polu. Praktyczne ujęcie działalności inkubatorów przedsiębiorczości skierowane jest głównie na wykorzystywanie potencjału kadrowego w postaci młodych przedsiębiorców czy studentów, co dodatkowo wskazywałoby na nawiązanie ścisłej współpracy sektora przedsiębiorczego z placówkami prowadzącymi szkolnictwo wyższe. Przyjęte do porównania jednostki miejskie dysponują w swojej ofercie współpracą inkubatorów przedsiębiorczości, co może stawiać je w lepszej sytuacji aniżeli miasto Radom. Istotnym dla Radomia będzie rozszerzenie możliwości inwestycyjnych i biznesowych podejmując kroki w kierunku utworzenia i rozwoju działalności inkubatorów przedsiębiorczości, które aktywnie wspierają start-upy, czyli młodych i zdolnych przedsiębiorców, rozpoczynających działalność gospodarczą, zapewniając wsparcie logistyczne, prawne a także lokalowe.

Pomimo takiego uwarunkowania, Radom podejmuje liczne działania oparte o zasadę współpracy i korelacji celowości działań z organizacjami pozarządowymi i organizacjami wsparcia biznesu, jednak to inkubatory przedsiębiorczości ujmowane są jako źródło przyszłości i budowania nowoczesnego i innowacyjnego biznesu.

Jednym z ważnych elementów rozwijania działalności gospodarczej jest funkcjonowanie specjalnych stref ekonomicznych. Na terenie miasta funkcjonuje Tarnobrzaska Specjalna Strefa Ekonomiczna

EURO-PARK WISŁOSAN. Na obszarze radomskiej podstrefy TSSE działa 25 podmiotów gospodarczych. Udzielone zezwolenie na prowadzenie działalności w obrębie strefy uprawnia przedsiębiorcę do pomocy regionalnej z tytułu poniesionych nakładów inwestycyjnych.

Radom może wykorzystać wiele przewag konkurencyjnych, by zachęcać inwestorów, w tym:

- bliskość Warszawy wraz z poprawiającą się dostępnością komunikacyjną tego miasta i rozbudowywanym lotniskiem w Radomiu,
- możliwość pozyskania kadry z doświadczeniem,
- szkolnictwo zawodowe otwarte na współpracę z przedsiębiorcami,
- arbitraż kosztowy: jeden z czynników stymulujących inwestycje branżowe związane z poszukiwaniem efektywności,
- skupienie w Radomiu firm zajmujących się usługami z obszaru kontaktu z klientem zatrudniających 1900 osób w ramach 15 centrów usług: biznesowych (SSC), outsourcingu, usług biznesowych (BPO) i centrów IT (stan na III kw. 2018 r.) z możliwością zatrudnienia w tej branży do roku 2025 kolejnych 5 000 osób,
- rewitalizację dawnej Fabryki Broni i przekształcenie jej w nowoczesne centrum biznesowe.¹⁸

4.3. FINANSE SAMORZĄDOWE

Dochody ogółem Gminy Miasta Radomia w 2020 r. wynosiły 1 464 235 775,47 zł, co w porównaniu z rokiem porównawczym 2008 stanowi wzrost o ponad 712 mln zł. W latach 2008 - 2020 dochody rosły systematycznie z niewielkimi wahaniami (spadkami), jednakże dynamika zmian była bardzo korzystna – w stosunku do roku bazowego wynosi ona 94,79%.

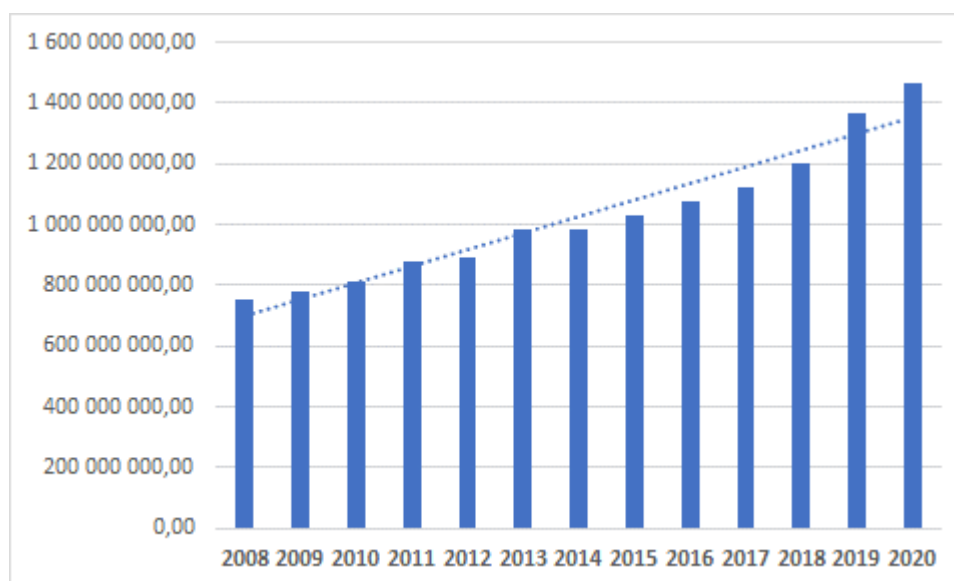
Tabela 61. Dochody ogółem Gminy Miasta Radomia w latach 2008-2020 wraz z dynamiką zmian

2008	2011	2014	2017	2020	Zmiana	Dynamika zmian
751 704 680,41	878 598 692,14	985 194 664,40	1 124 757 715,83	1 464 235 775,47	712 531 095,06	94,79%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 31. Dochody ogółem Gminy Miasta Radomia w latach 2008-2020

¹⁸Opracowanie własne na podstawie Usługi biznesowe w Radomiu, Związek Liderów Sektora Usług Biznesowych (ABSL), <http://investinradom.pl/page/10,publikacje.html?id=43>

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Niepokojąco zaś kształtują się dochody własne naszego miasta na tle innych podmiotów.

Tabela 62. Analiza dochodów własnych na tle wybranych miast

Wyszczególnienie	Radom	Częstochowa	Sosnowiec	Elbląg
dochody własne ogółem	603 927 744,53	751 568 928,39	652 862 124,71	331 564 436,59
udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa razem	286 559 374,21	337 927 699,52	308 683 636,87	162 751 157,69
udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa podatek dochodowy od osób fizycznych	274 226 778,00	319 404 928,00	296 412 669,00	157 240 951,00
udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa podatek dochodowy od osób prawnych	12 332 596,21	18 522 771,52	12 270 967,87	5 510 206,69

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na tle wszystkich analizowanych miast na prawach powiatu Radom posiada najmniejsze dochody własne ogółem i najmniejsze udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa. Wyjątkiem jest Elbląg, ale posiada on znacznie mniej mieszkańców niż pozostałe analizowane miasta, zatem i dochody ma proporcjonalnie mniejsze. Wszystkie pozostałe miasta mają dochody własne zauważalnie wyższe, w tym Częstochowa o prawie 150 mln zł.

Sytuację Radomia mogą znacząco skomplikować aktualnie procedowane zmiany legislacyjne w systemie podatkowym, które wiązać się mogą z obniżeniem dochodów gmin z PIT o 25-30%. Oznaczać to będzie znaczne obniżenie kwoty, którą gmina ma do dyspozycji na świadczenie usług publicznych. Z pewnością może się to również odbić negatywnie na możliwości ponoszenia wydatków prorozwojowych.

Wydatki ogółem Gminy Miasta Radomia w 2020 r. wynosiły 1 541 648 529,53 zł, co w porównaniu z rokiem porównawczym 2008 stanowi wzrost o ponad 764 mln zł. W latach 2008-2020 wydatki rosły systematycznie z niewielkimi wahaniami (spadkami) - dynamika zmian wynosi 98,28%.

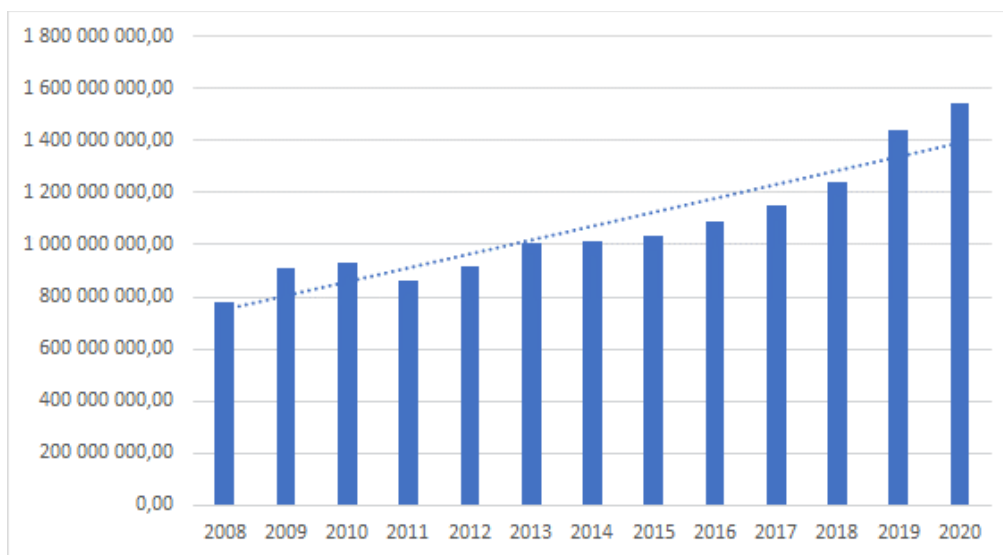

Tabela 63. Wydatki ogółem Gminy Miasta Radomia w latach 2008-2020

Wyszczególnienie	2008	2011	2014	2017	2020
Radom	777 499 039,17	863 581 326,44	1 013 393 860,40	1 152 480 461,80	1 541 648 529,53

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

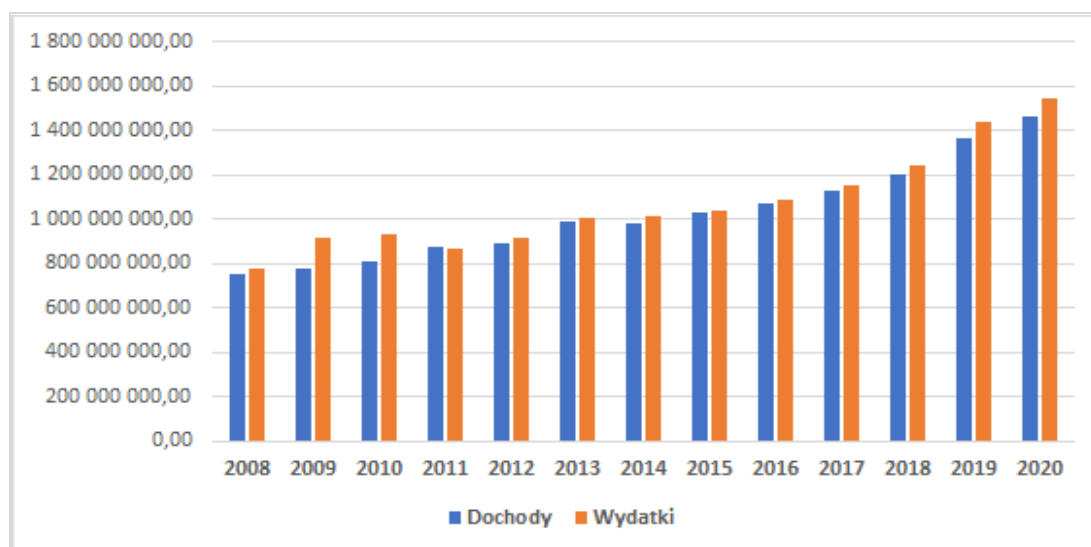
Wykres 32. Wydatki ogółem w Radomiu w latach 2008 -2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

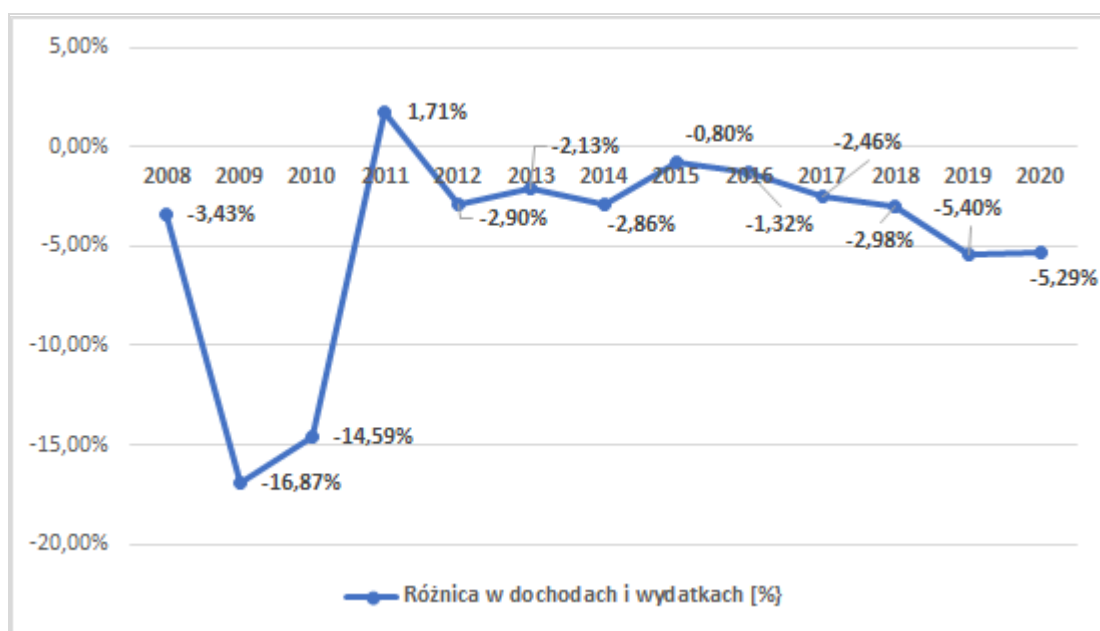
Porównując dochody i wydatki Gminy Miasta Radomia na przestrzeni wszystkich analizowanych lat, przeważają wydatki na dochodami, z wyjątkiem 2011 r., gdzie budżet zamknięto z przewagą dochodów na poziomie 1,71% w stosunku do wydatków. W pozostałych latach dochody nie pokrywały wydatków.

Wykres 33. Porównanie dochodów i wydatków w latach 2008 - 2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 34. Różnica w dochodach i wydatkach w ujęciu % w latach 2008-2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

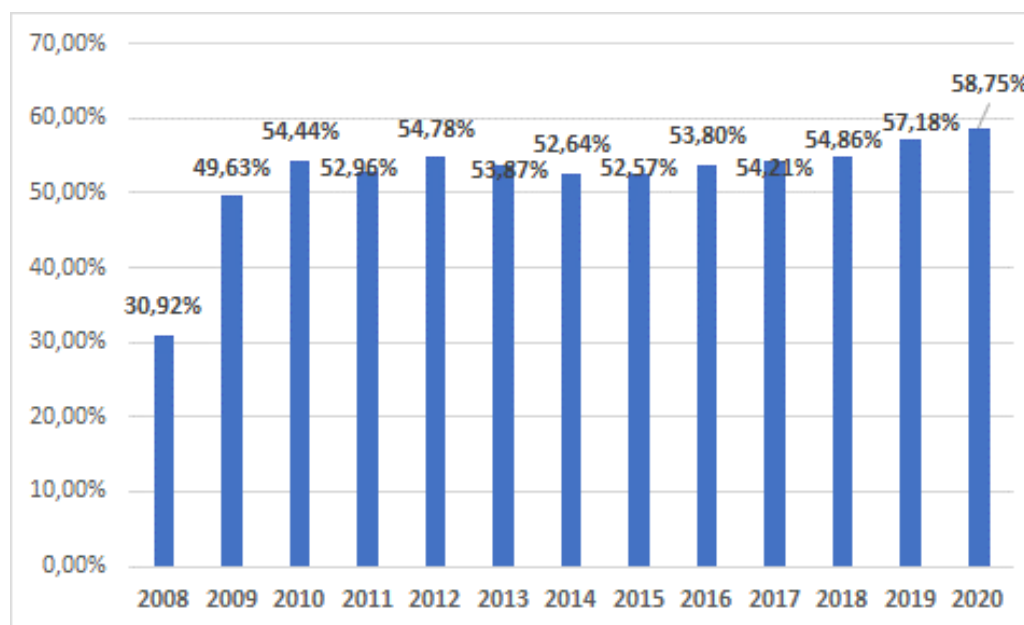

Tabela 64. Wysokość dotacji oraz subwencji w budżecie Gminy Miasta Radomia w latach 2008 - 2020

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Subwencja ogólna	232 419 030,00	264 104 890,00	278 253 828,00	293 714 031,00	328 503 385,00	327 182 140,00	310 818 036,00	319 194 113,00	316 604 368,00	322 004 444,00	346 377 476,00	374 694 824,00	399 716 099,00
Dotacja	-	123 763 058,92	164 340 061,51	171 580 982,78	159 982 817,11	204 147 010,46	207 817 604,09	221 465 906,73	261 144 951,76	287 733 428,80	313 806 321,23	406 782 148,10	460 591 931,94
Razem	232 419 030,00	387 867 948,92	442 593 889,51	465 295 013,78	488 486 202,11	531 329 150,46	518 635 640,09	540 660 019,73	577 749 319,76	609 737 872,80	660 183 797,23	781 476 972,10	860 308 030,94

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 35. Udział dotacji oraz subwencji w dochodach ogółem w latach 2008 - 2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Porównanie dochodów i wydatków przeliczeniu na 1 mieszkańca

Za najważniejszą metodę porównywania dochodów Radomia z innymi miastami uznano przeliczenie ich na jednego mieszkańca – co pozwoliło uniknąć porównywania dochodów w niemiarodajnych wartościach bezwzględnych i porównanie Radomia do innych analizowanych jednostek.

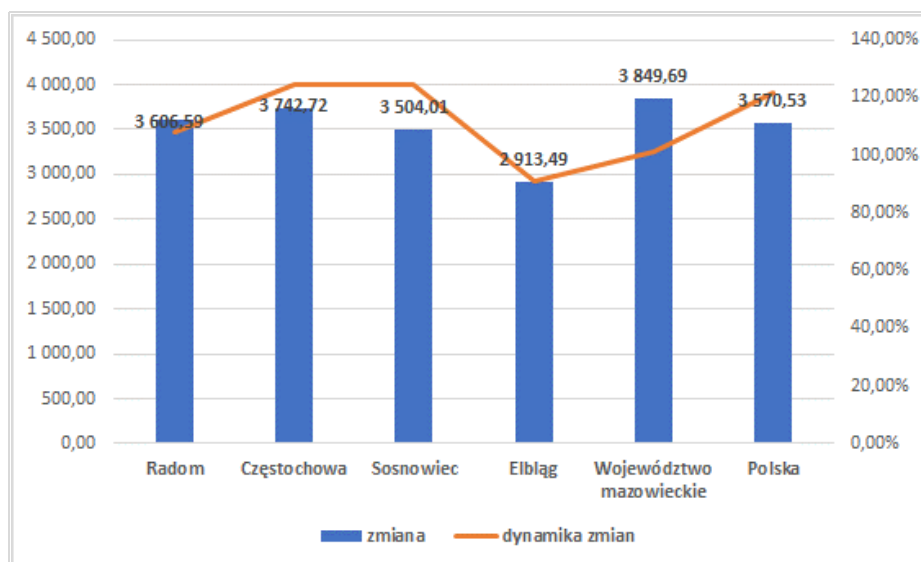
Tabela 65. Dochody Radomia w przeliczeniu na 1 mieszkańca na tle innych podmiotów

Wyszczególnienie	2008	2011	2014	2017	2020	zmiana
Radom	3 348,34	3 974,37	4 522,69	5 246,85	6 954,93	3 606,59
Częstochowa	3 014,06	3 891,56	4 555,20	5 325,35	6 756,78	3 742,72
Sosnowiec	2 820,85	2 955,52	3 684,70	4 541,81	6 324,86	3 504,01
Elbląg	3 199,29	3 890,32	4 218,72	4 975,58	6 112,78	2 913,49
Województwo mazowieckie	3 806,31	4 275,61	5 031,14	6 077,00	7 656,00	3 849,69
Polska	2 932,15	3 444,21	3 970,71	4 937,72	6 502,68	3 570,53

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na tle średniej dochodów na 1 mieszkańca gmin i miast na prawach powiatu w województwie mazowieckim (w 2020 roku wynosiły 7 656,00 zł.) dochody Radomia (6 954,93 zł w przeliczeniu na 1 mieszkańca w analogicznym okresie) mieszczą się poniżej średniej dla tego województwa. Na tle Polski jako całości oraz w zestawieniu z innymi analizowanymi o miastami dochody w przeliczeniu na 1 mieszkańca nie odbiegają znacząco od innych analizowanych podmiotów. Są wyższe od średniej dla wszystkich gmin w Polsce, Elbląga, Sosnowca i Częstochowy.

Wykres 36. Dochody na 1 mieszkańca w Radomiu oraz innych podmiotów – porównanie zmian w latach 2008 - 2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Podobnie do poziomu dochodów kształtuje się poziom wydatków Radomia na tle innych jednostek.

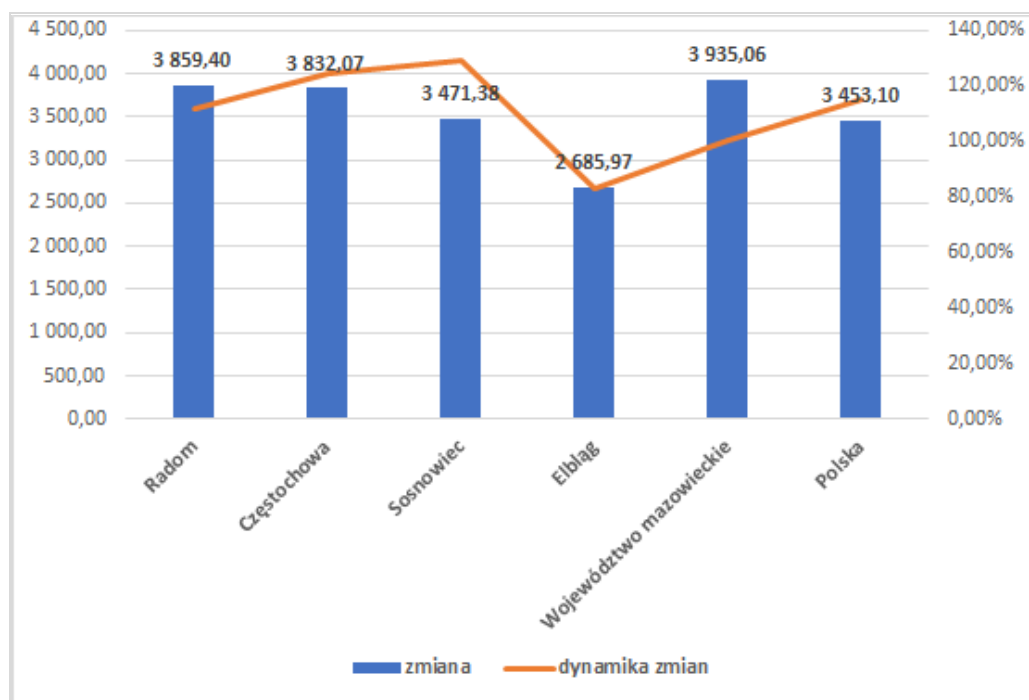
Tabela 66. Wydatki w przeliczeniu na 1 mieszkańca na tle analizowanych podmiotów

Wyszczególnienie	2008	2011	2014	2017	2020	zmiana
Radom	3 463,23	3 906,44	4 652,14	5 376,18	7 322,63	3 859,40
Częstochowa	3 086,02	4 062,81	4 614,12	5 380,25	6 918,09	3 832,07
Sosnowiec	2 684,90	3 191,71	3 649,09	4 619,87	6 156,28	3 471,38
Elbląg	3 247,03	4 008,17	4 538,75	4 988,91	5 933,00	2 685,97
Województwo mazowieckie	3 928,94	4 545,29	4 995,65	6 072,24	7 864,00	3 935,06
Polska	2 992,58	3 665,02	4 020,68	4 957,75	6 445,68	3 453,10

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wydatki Radomia w przeliczeniu na 1 mieszkańca nie odbiegają znacząco od wydatków porównywanych miast na prawach powiatu. Należy jednak zauważyć, że wydatki Radomia są wyższe od wydatków na 1 mieszkańca Częstochowy, Sosnowca, Elbląga i średniej obliczanej dla wszystkich gmin w Polsce. Radom wydaje natomiast mniej niż wynosi średnia dla gmin w województwie mazowieckim – taka relacja utrzymywała się we wszystkich analizowanych latach. Dystans pomiędzy wydatkami Radomia i średniej dla kraju, również w analizowanym okresie nie był zbyt duży.

Wykres 37. Wydatki na 1 mieszkańca miasta na tle innych podmiotów

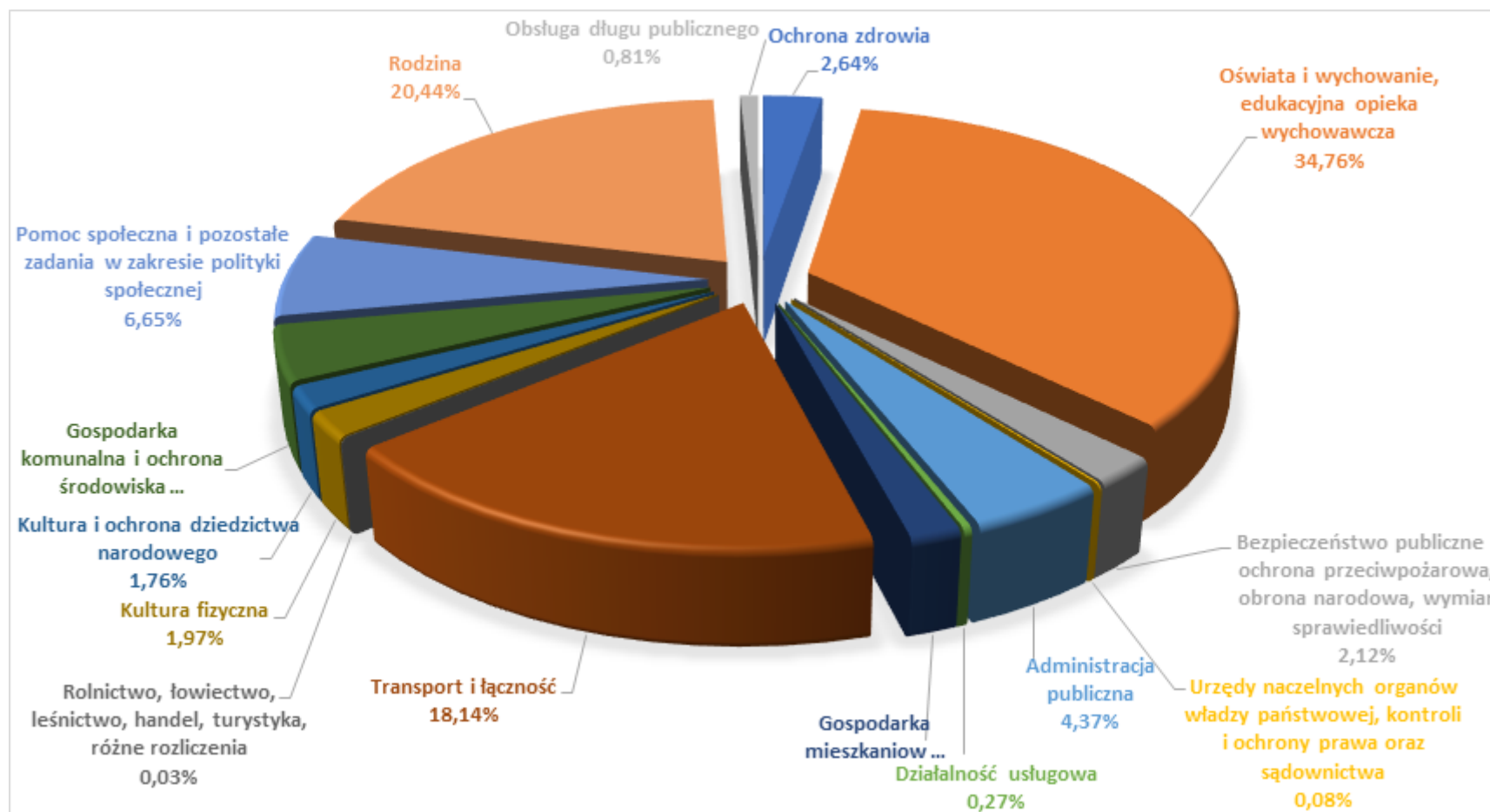

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Strukturę wydatków Gminy Miasta Radomia wg klasyfikacji budżetowej obrazuje poniższy wykres.

Wykres 38. Struktura wydatków Gminy Miasta Radomia w 2020 roku wg. klasyfikacji budżetowej

Źródło: opracowanie Urzędu Miejskiego w Radomiu na podstawie: Sprawozdania rocznego z wykonania budżetu Gminy Miasta Radomia za 2020 roku, Prezydent Miasta Radomia, marzec 2021

Oświata jest jedną z najbardziej kosztownych pozycji na liście wydatków Gminy Miasta Radomia - Radom ponosi na nią największe nakłady (aż 34,76% wydatków budżetu). Tak sytuacja jest jednak typowa również dla innych samorządów w Polsce.

Tabela 67. Wydatki Radomia na edukację w 2020 roku na tle wybranych miast

Rok	Radom	Częstochowa	Sosnowiec	Elbląg
2020	490 467 743,44	481 559 294,05	339 314 873,68	230 998 626,04

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Jak wynika z danych, spośród badanych miast Radom poniósł w 2020 r. ponad 490 mln zł, a więc najwięcej spośród porównywanych miast. Dodatkowo z danych Wydziału Edukacji wynika dodatkowo, że wysokość tych wydatków w 2020 r. wyniosła nawet więcej tj. 517 918 913 zł, w tym na inwestycje poniesiono nakłady w wysokości 5 499 855 zł oraz na szkolnictwo niepubliczne przeznaczone zostało 50 456 737 zł.

Kondycja finansowa i możliwości finansowania edukacji w znaczący sposób przekładają się na jakość infrastruktury oraz poziom kształcenia w poszczególnych placówkach oświatowych. Wydatki przeznaczone na oświatę stanowią duże obciążenie dla każdej gminy. Coraz częściej spotyka się sytuację, gdzie subwencja oświatowa otrzymana z budżetu państwa jest niewystarczająca i część kosztów związanych z oświatą finansowana jest ze środków gminnych – taka sytuacja dotyczy również Radomia. Jak wspomniano wcześniej, w budżecie Gminy Miasta Radomia znaczący udział mają subwencja ogólna oraz dotacje, jest to również sytuacja dość charakterystyczna dla innych budżetów samorządowych. Wysoki poziom edukacji na terenie Radomia jest jednym z czynników budujących jego konkurencyjność, jednakże jednocześnie stanowiący wysoki obciążenie, gdyż różnica pomiędzy otrzymywaną subwencją oświatową a kosztami funkcjonowania systemu edukacji musi pokrywać miasto.

W latach 2008 - 2020 wydatki na oświatę i wychowanie znacząco przewyższały otrzymywaną subwencję ogólną, a dokładnie część oświatową subwencji ogólnej.

Tabela 68. Udział części oświatowej subwencji ogólnej w subwencji ogólnej [%]

Wyszczególnienie	2008	2020
Subwencja ogólna łącznie	232 419 030,00	399 716 099,00
część oświatowa subwencji ogólnej	202 943 573,00	343 697 018,00
uzupełnienie subwencji ogólnej	5 769 748,00	2 174 753,00
część wyrównawcza subwencji ogólnej	10 377 643,00	33 709 508,00
część równoważąca subwencji ogólnej	13 328 066,00	20 134 820,00
Udział subwencji oświatowej w subwencji ogółem [%]	87,32%	85,99%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W analizowanych latach zwiększył się poziom subwencji ogólnej i jednocześnie wysokość części oświatowej subwencji, jednakże z punktu widzenia udziału części oświatowej subwencji w subwencji ogólnej odnotowano zmniejszenie jej wartości.

Miasto Radom, pomimo wysokiego bezrobocia i problemów, z którymi musi się zmagać, koncentruje swoją uwagę na młodym pokoleniu np.: poprzez realizację wielu projektów edukacyjnych

z dofinansowaniem ze środków zewnętrznych. Inwestuje w doposażanie pracowni, dodatkowe zajęcia, sprzęt i pomoce naukowe. Planowane są dalsze działania, by system kształcenia był dostosowany do potrzeb gospodarki opartej na wiedzy – co oznacza konieczność stałego zwiększania poziomu edukacji już od najmłodszych lat. Ważny jest rozwój kreatywności, kompetencji i postaw przedsiębiorczych wśród młodych mieszkańców Radomia. Należy również zwracać uwagę, by kształcenie młodzieży, szczególnie kształcenie zawodowe, było sprofilowane pod potrzeby nowoczesnych przedsiębiorstw z innowacyjnych i przyszłościowych branż tak, aby ostatecznie odpowiadało obecnym i przyszłym potrzebom radomskiego rynku pracy. Dobrze wykwalifikowana kadra jest atutem przy pozyskiwaniu inwestorów, których obecność w mieście wpłynie na zmniejszenie bezrobocia pozwalając na znalezienie satysfakcjonującego zatrudnienia w Radomiu.

Nie należy jednak zapominać o konieczności ponoszenia tych wydatków jak najbardziej efektywnie. Z jednej strony na pewnych kwestiach nie można oszczędzać, z drugiej jednak poziom wydatków jest rzeczywiście jednym z najwyższych spośród badanych miast, również miast o podobnej liczbie mieszkańców, zatem i o zbliżonej liczbie uczniów (Częstochowa i Sosnowiec). Należy więc równolegle tworzyć możliwie najlepszą ofertę edukacyjną dla młodego pokolenia, ale w sposób jak najbardziej ekonomiczny, co wiązać się musi z racjonalizacją wydatków na ten cel.

Również wysokie nakłady, kolejne pod względem udziału w budżecie miasta, dotyczą działu pomoc społeczna – stanowią one 6,65 % ogółu wydatków. Na tle innych miast Radom przeznaczą wysokie, choć nie najwyższe kwoty na ten obszar działalności samorządu. Podkreślić również należy, że jako jedyne z badanych nasze miasto poniosło mniejsze wydatki na ten cel 2020 niż w 2019 roku.

Tabela 69. Wydatki Radomia na pomoc społeczną na tle wybranych miast

Rok	Radom	Częstochowa	Sosnowiec	Elbląg
2020	91 803 625,82	95 715 026,68	78 284 903,65	50 695 149,88

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wysokość wydatków na pomoc społeczną trudno ocenić jednoznacznie. Wziąwszy pod uwagę wyższe niż w pozostałych ośrodkach bezrobocie rejestrowane, wydatki na pomoc społeczną stanowią naturalną odpowiedź na zapotrzebowanie społeczne. Jednakże, w przeciwieństwie do wydatków na edukację, które stanowią pewną inwestycję w przyszłość, wydatki na pomoc społeczną są reakcją wyłącznie na bieżące problemy. Toteż ważną wydaje się optymalizacja wydatków na pomoc społeczną i taka koncentracja na najbardziej istotnych kwestiach, by ograniczyć zjawisko dziedziczenia ubóstwa. Należy więc stawiać na edukację, która powinna wpływać na świadomość ludzi, by woleli podjąć zatrudnienie, zrezygnować z bierności społeczno – zawodowej i życia ze świadczeń pomocy społecznej, bądź trwania w szarej strefie.

Odmienne natomiast kształtuje się struktura wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego.

Tabela 70. Wydatki Radomia na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w 2020 roku na tle wybranych podmiotów

2020	Radom	Częstochowa	Sosnowiec	Elbląg
Wydatki na kulturę w zł	27 159 076,17	47 934 348,26	26 209 263,02	13 401 374,41
Udział wydatków na kulturę w wydatkach ogółem	1,8	3,2	2,1	1,9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W porównaniu do innych analizowanych miast Radom ponosi najmniejsze wydatki po przeliczeniu ich na udział w wydatkach ogółem, ale w wartościach w złotych mniejsze wydatki ponosi Sosnowiec. Fakt ponoszenia niskich nakładów na kulturę wymaga dogłębnej analizy i wyciągnięcia wniosków na przyszłość tak, by Radom systematycznie podnosił nakłady na kulturę, ale jednocześnie maksymalizował uzyskiwane efekty. Dziedzictwo kulturowe Radomia warte jest inwestowania zwłaszcza przy tak bogatym zapleczu historycznym miasta. Jednocześnie należy pamiętać o tym, że oferta kulturalna powinna być traktowana jako jeden z mierników jakości życia mieszkańców oraz postrzegania miasta na zewnątrz. Zwiększy to atrakcyjność Radomia, co przełoży się na lepszą opinię i zwiększenie liczby turystów.

Należy także zwrócić uwagę na poziom wydatków inwestycyjnych w budżecie miasta, co pokaże, jaka część środków jest inwestowana, a jaka służy wydatkom bieżącym.

Tabela 71. Udział wydatków inwestycyjnych gmin i powiatów w wydatkach ogółem

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Radom	17,0	24,6	22,0	11,6	13,3	14,9	16,5	15,7	7,0	7,3	10,0	14,5	13,0
Częstochowa	18,3	17,1	15,2	21,4	16,8	13,2	14,7	15,1	10,7	10,2	14,5	11,7	9,4
Sosnowiec	12,1	18,6	10,7	12,1	13,8	5,8	8,7	14,9	5,4	13,2	15,8	10,0	14,6
Elbląg	17,5	19,0	27,3	17,3	19,0	22,7	14,4	8,3	6,7	9,3	7,6	9,2	4,3
Województwo mazowieckie	22,1	21,4	22,7	18,5	16,8	15,6	17,7	14,3	11,1	13,9	17,3	14,5	12,4
Polska	19,9	21,7	23,1	21,0	17,4	16,2	18,0	16,6	11,0	13,7	18,7	16,2	14,3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Należy zauważyć, że w przypadku większości analizowanych podmiotów (poza Sosnowcem) wydatki inwestycyjne zmniejszyły się w 2020 roku w stosunku do roku poprzedzającego oraz do roku bazowego, w przypadku części z nich – znacząco. Radom w stosunku do innych miast ponosi wydatki inwestycyjne w średniej wysokości (w 2020 r. większe od Częstochowy i Elbląga, a w poprzednich latach także od Sosnowca).

Ciekawe wyniki daje porównanie innymi analizowanymi jednostkami środków z UE w przeliczeniu na 1 mieszkańca.

Tabela 72. Środki gmin i powiatów z UE na finansowanie programów i projektów w przeliczeniu na 1 mieszkańca

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Radom	0,0	2,0	2,2	4,6	7,9	9,3	11,9	10,3	8,8	15,7	19,8
Częstochowa	8,7	4,9	8,8	8,6	6,6	5,6	5,2	7,1	11,5	18,1	13,0
Sosnowiec	4,1	7,5	34,4	12,6	6,2	4,5	12,8	11,3	14,1	8,5	9,3
Elbląg	6,2	4,4	13,3	7,9	11,3	12,8	3,8	5,0	13,1	11,0	4,4
Województwo mazowieckie	23,7	13,8	9,6	7,6	8,6	10,8	6,6	14,4	30,2	25,7	17,5
Polska	30,6	27,1	26,0	19,8	20,6	26,3	9,9	12,7	23,2	24,6	20,1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na tle innych podmiotów Radom wypada zadowolająco, w przypadku miast posiada drugie (tuż za wynikiem dla Polski) co do wielkości środki przeznaczane na finansowanie programów i projektów w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2020 r. Na tle bliskiego powiatu Radomskiego miasto

wypada bardzo korzystnie – w przeliczeniu na 1 mieszkańca Radom wydał w 2020 r. o 9,9 zł więcej niż w powiecie. Oznacza to, że duża część inwestycji posiada dofinansowanie zewnętrzne, a samo pozyskiwanie funduszy jest na wysokim poziomie, pomimo niedostępnego dla Radomia do 2020 roku finansowania w ramach Programu Operacyjnego Polska Wschodnia.

Podsumowując, relacja dochodów i wydatków budżetu Gminy Miasta Radomia wskazuje na przewagę wydatków nad dochodami, co nie jest korzystne, gdyż nie wypracowuje się nadwyżki finansowej. Taka sytuacja utrzymywała się na przestrzeni ostatnich lat. Ponadto, w Gminie obserwowany jest niski poziom dochodów własnych w dochodach ogółem, jak również wysoki udział dotacji i subwencji. Struktura wydatków budżetowych wskazuje, że Radom dominującą część środków wydaje na zadania związane z edukacją i wychowaniem, rodziną oraz transportem i łącznością. Również wydatki związane z pomocą społeczną stanowią istotną kategorię budżetową. Jak wspomniano powyżej, w znaczący sposób budżet Gminy obciążają wydatki w zakresie edukacji, które pokrywane są zarówno z części oświatowej subwencji ogólnej, jak również ze środków własnych. Przekazywana subwencja oświatowa jest jednak niewystarczająca by pokryć wydatki w tym zakresie, co powoduje, że miasto musi braki pokryć ze środków własnych, co w konsekwencji prowadzi do ograniczenia rozwoju innych obszarów. Wskazane elementy wpływają na możliwości inwestycyjne miasta, które w dużej mierze musi skupiać się na realizowaniu działań bieżących, a dopiero w miarę możliwości przeznaczać środki na działalność rozwojową.

5. SFERA PRZESTRZENNA - PRZESTRZEŃ I ŚRODOWISKO

5.1. PRZESTRZEŃ

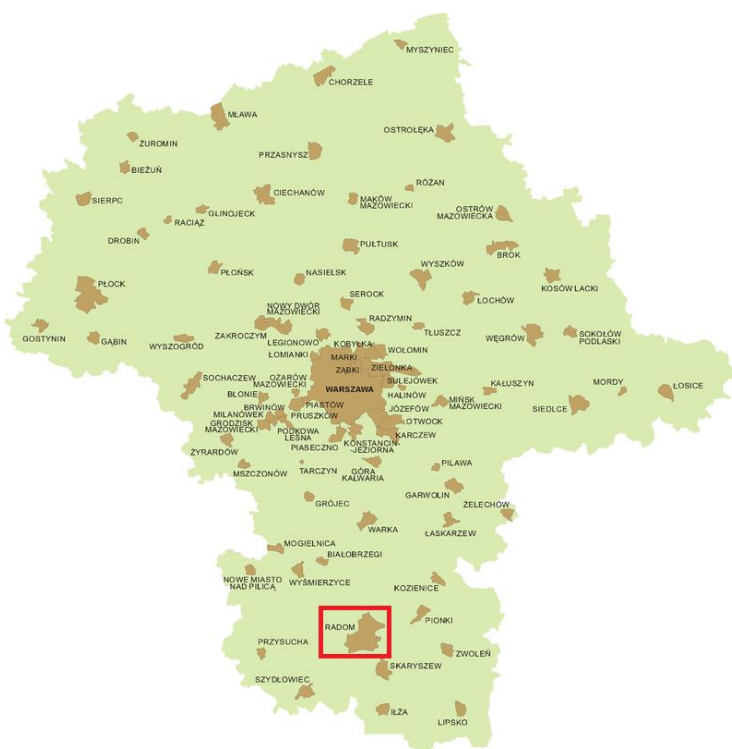
Położenie

Radom położony jest pomiędzy centrum a południowo-wschodnią częścią Rzeczypospolitej Polskiej. To główny ośrodek regionu między Wisłą, Pilicą i Górami Świętokrzyskimi. Radom położony jest w centralno-wschodniej Polsce, w województwie mazowieckim. Jest największym ośrodkiem miejskim znajdującym się w widłach Pilicy i Wisły, jak również jest to miasto na trasie łączącej dwie historyczne stolice państwa: Kraków i Warszawę.

Województwo mazowieckie, do którego terytorialnie należy Radom, jest największe w kraju w ujęciu ludnościowym i powierzchniowym. Odległość w linii prostej z Radomia do najdalszego północnego krańca województwa wynosi ponad 230 km. Z drugiej strony granica województwa świętokrzyskiego – za Wierzbicą – przebiega w odległości zaledwie 22 km od radomskiego placu Konstytucji i tylko 15 km od południowej granicy gminy miejskiej Radom. Radom bowiem włączono do województwa mazowieckiego z dość niewielkim przyległym okręgiem, tworzącym charakterystyczny cypel.

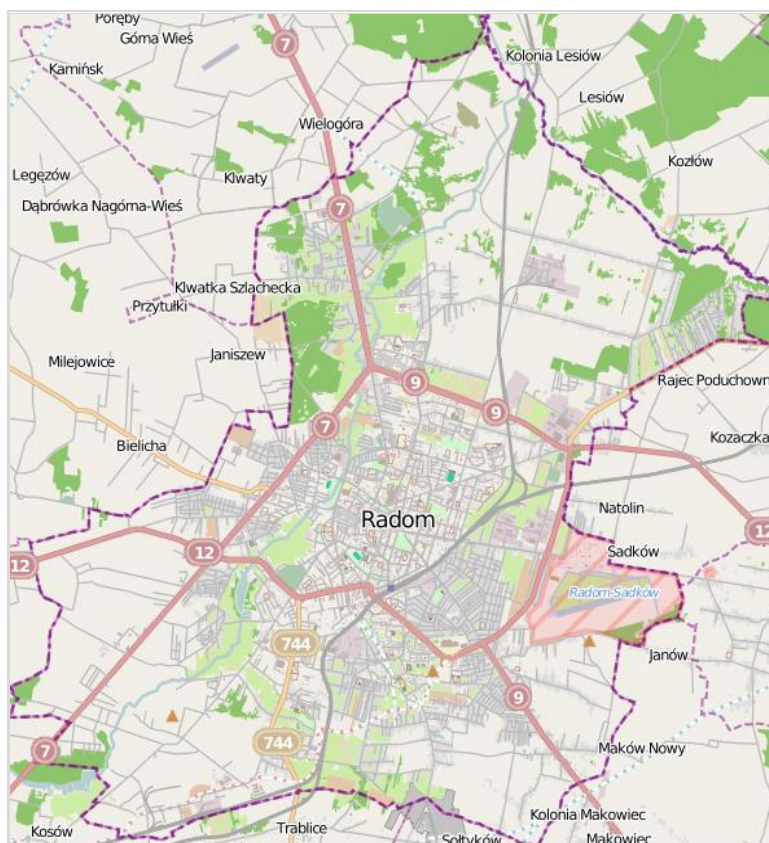

Mapa 8. Lokalizacja Radomia na tle województwa mazowieckiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie https://pl.wikipedia.org/wiki/Wojew%C3%B3dztwo_mazowieckie#/media/File:Mazowieckie-miasta.png

Mapa 9. Mapa lokalizacyjna Radomia

Źródło: <http://www.google.pl>

Radom jest ważnym ośrodkiem administracyjnym, edukacyjnym oraz kulturalnym. Miasto pełni dla podregionu rolę głównego węzła komunikacyjnego szlaków o znaczeniu krajowym: Warszawa – Radom – Kraków – granica państwa, Warszawa – Radom – Rzeszów – granica państwa, Wrocław – Łódź – Radom – Lublin – granica państwa.

Radom stanowi jeden z węzłów tzw. centralnej metropolii sieciowej, określonej w „projekcie eksperckim” Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju powstałym pod kierunkiem prof. Kroclego z PAN. Centralną metropolię sieciową w tym ujęciu tworzy wielobok: Warszawa-Radom-Kielce-Kraków-Katowice-Częstochowa-Łódź-Warszawa.

Ważnym czynnikiem rozwoju Radomia jest położenie na przecięciu ważnych szlaków komunikacyjnych. W skali kraju są to ciągi łączące najważniejsze ośrodki osadnicze:

- ciąg południkowy N-SSW: Warszawa-Radom-Kielce-Kraków,
- ciąg równoleżnikowy WNW-SES: Łódź-Radom-Lublin,
- dodatkowym ciągiem południkowym jest: N-SSE: Warszawa-Radom-Rzeszów-Koszyce (Słowacja).

Sam Radom położony jest w terenie o typie rzeźby określanym jako równina falista. Barrierami geograficznymi potencjalnie ograniczającymi regionalną dostępność Radomia są większe rzeki, kompleksy leśne i wyniosłości terenowe. Na południu i zachodzie naturalnymi ograniczeniami regionu Radomia są wyżynne wzniesienia tzw. mezozoicznego obrzeżenia Gór Świętokrzyskich, zajęte przez rozległe kompleksy leśne. W pobliżu Radomia występują naturalne złoża surowców: ruda żelaza, wapień, piaskowiec i glina ceramiczna, co wpłynęło na charakter przemysłowy regionu, jak i samego miasta.

Wielkość miasta

Międzynarodowym ujęciem jest również rozpatrywanie ośrodka miejskiego jako obszaru funkcjonalnego rozciągającego się również poza granicami gminy miejskiej. To obszar w promieniu codziennych, swobodnych kontaktów z miastem centralnym, stanowiący faktyczny organizm miejski w wymiarze społeczno-gospodarczym. Dla miast wielkości Radomia promień taki szacuje się na około 20 km.

Według oszacowania wielkości funkcjonalnych obszarów miejskich z roku 2014 pozycja Radomia wśród samodzielnych ośrodków jest podobna jak w ujęciu „gminnym”. Radom znajduje się na 15. miejscu w kraju z szacunkową liczbą 350 tys. ludności. Nieco większe (360-380 tys.) ośrodki to Białystok, Częstochowa i Rybnik, zaś nieco mniejsze (300-330 tys.) – Kielce, Rzeszów i Toruń.

Otoczenie ponadregionalne

Najbliższe (według odległości w linii prostej) od Radomia porównywalne bądź większe ośrodki to: Kielce na południowym zachodzie (70 km), Lublin na wschodzie i Warszawa na północy (po ok. 100 km) oraz Łódź na zachodzie (120 km). Nieco dalej leżą znaczące ośrodki na południowym zachodzie: Częstochowa (160 km), Kraków (170 km) i konurbacja śląsko-dąbrowska (Sosnowiec – 190 km). W podobnej odległości leżą na południowym wschodzie Rzeszów (160 km), a na północnym wschodzie białoruski Brześć (190 km). Jednocześnie najbliższa od Radomia granica państwa to fragment w rejonie styku granic Białorusi i Ukrainy – w odległości 170 km na wschód od Radomia. Cały bieg granicy z Ukrainą na długich odcinkach wypada w odległości ok. 200 km od Radomia. Niewiele dalej na południu przebiega granica ze Słowacją.

Strategiczny wymiar dla położenia Radomia ma fakt, iż w promieniu 200 km leżą cztery największe polskie ośrodki miejskie: Warszawa, Kraków, Łódź i konurbacja śląsko-dąbrowska; ponadto największe miasto Polski Wschodniej – Lublin. Radom stanowi jeden z węzłów tzw. centralnej metropolii sieciowej,

określonej w „projekcie eksperckim” Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju powstałym pod kierunkiem prof. Korcellego z PAN. Centralną metropolię sieciową w tym ujęciu tworzy wielobok: Warszawa–Radom–Kielce–Kraków–Katowice–Częstochowa–Łódź–Warszawa. Stosunkowa bliskość większych ośrodków jest szansą, ale i zagrożeniem. Jednocześnie należy zauważyć, iż pod tym względem Radom nie wyróżnia wśród porównywalnych miast.

Zarządzanie gospodarką przestrzenną i podstawowe opracowania polityki przestrzennej

Polityka przestrzenna Radomia kształtowana jest przez studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego przyjęte uchwałą nr 221/99 Rady Miejskiej w Radomiu z dnia 29 grudnia 1999 roku z późniejszymi zmianami. Obecnie trwają prace nad sporządzeniem nowego Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego – prace nad tym opracowaniem planistycznym zostały zainicjowane przyjęciem uchwały Nr 678/2018 Rady Miejskiej w Radomiu z dnia 28 maja 2018 r. w sprawie przystąpienia do sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Radom. Ponadto obecnie na obszarze Radomia obowiązuje 77 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (dalej: mpzp).

Radom wśród porównanych podmiotów jest jednym z wiodących samorządów, w których zmiana wielkości powierzchni objętej mpzp była najwyższa – o 136,68% w porównaniu z rokiem 2009, co stawia Radom na drugim miejscu tuż za Częstochową - 529,83%, tym samym tempo przyrostu było w Radomiu bardzo wysokie w porównaniu z innymi omawianymi samorządami - wyższe nawet niż w skali województwa (17,33%) czy kraju (22,88%).

Tabela 73. Powierzchnia Radomia oraz porównywanych jednostek objęta obowiązującymi planami ogółem [ha] w latach 2009-2020

Wyszczególnienie	2009	2020	zmiana [ha]	zmiana [%]
Radom	758	1 794	1 036	136,68%
Częstochowa	657	4 138	3 481	529,83%
Sosnowiec	3 015	4 486	1 471	48,79%
Elbląg	3 350	3 631	281	8,39%
m.st.Warszawa	12 089	20 469	8 380	69,32%
Powiat radomski	9 993	11 818	1 825	18,26%
Województwo mazowieckie	1 013 087	1 188 613	175 526	17,33%
Polska	8 003 374	9 834 550	1 831 176	22,88%

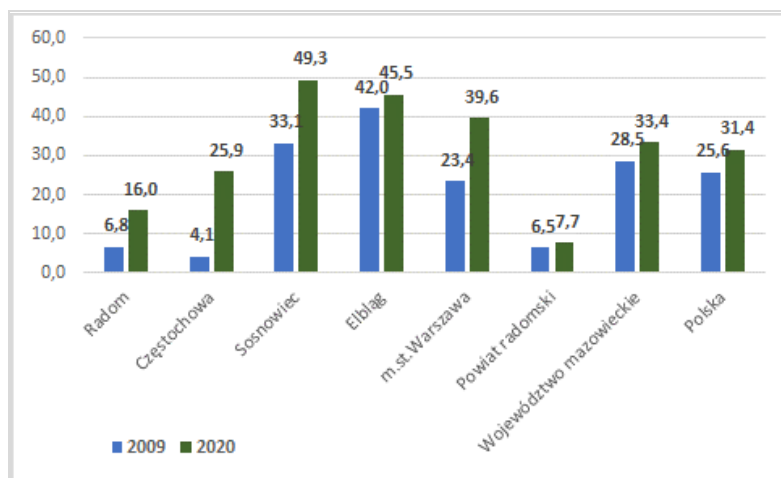
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na poniższym wykresie przedstawiono w ujęciu % udział powierzchni Radomia i pozostałych samorządów objętych mpzp w ogólnej powierzchni. W tym ujęciu w 2020 r. w Radomiu, który ma 111,8 km² powierzchni, 16% w powierzchni ogółem miasta było objętych obowiązującymi mpzp. W porównaniu do innych analizowanych jednostek Radom znajduje się w lepszej sytuacji tylko w stosunku do powiatu radomskiego – 7,7%, który posiada znacząco większą powierzchnię i dużo gruntów rolnych. Należy jednak zauważyć, że pod względem zmiany udziału powierzchni objętej mpzp

w stosunku do 2009 r. Radom zajmuje już 4. pozycję – zmiana na poziomie 9,2 p.p., tuż za Częstochową (21,8 p.p.), Sosnowcem (16,2 p.p.) oraz Warszawą (16,2 p.p.).

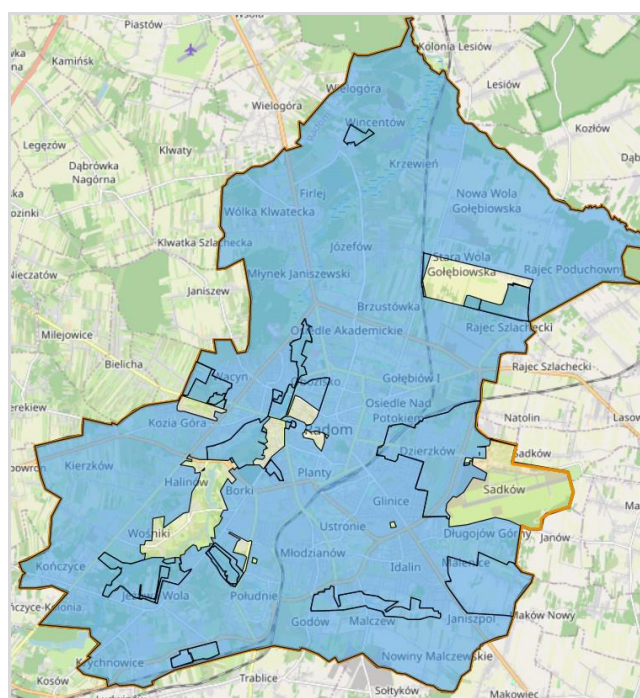
Wykres 39. Udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem [%]

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Należy zatem dążyć do opracowywania i uchwalania MPZP dla miasta Radomia, bo sprzyja to uporządkowaniu zabudowy i tworzeniu terenów o spójnym charakterze i przeznaczeniu, co zwiększa jakość życia w mieście i podnosi jego atrakcyjność inwestycyjną. W związku z tym Radom kontynuuje proces tworzenia nowych mpzp, co obrazuje poniższa mapa, na której przedstawiono obszary, dla których miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego znajdują się w opracowaniu – obszary te zaznaczono kolorem niebieskim. Łącznie trwają prace nad 12 mpzp.

Mapa 10. Obszary dla których przystąpiono do opracowania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego

Źródło: <https://mpu.radom.pl/mapa/>

Decyzje o ustaleniu celu publicznego i o warunkach zabudowy

W roku 2020 w Radomiu wydano 179 decyzji o ustaleniu lokalizacji celu publicznego oraz 451 decyzji o warunkach zabudowy. W okresie 2009 – 2020 liczba decyzji celu publicznego wahała się w granicach od 102 decyzji w roku 2013 do 230 w roku 2015, natomiast decyzje o warunkach zabudowy od 424 w 2015 r. do 860 w 2009 r.

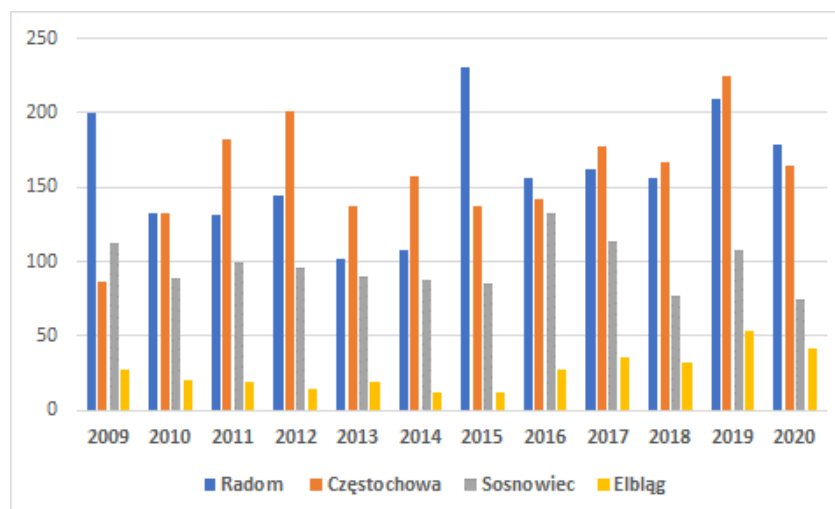
Tabela 74. Decyzje o lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz decyzje o warunkach zabudowy wydane w Radomiu w latach 2009 - 2020

Rok	Decyzje o lokalizacji celu publicznego	Decyzje o warunkach zabudowy
2009	200	860
2010	133	699
2011	131	604
2012	144	553
2013	102	505
2014	108	506
2015	230	424
2016	156	455
2017	162	459
2018	156	520
2019	209	488
2020	179	451

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Poniżej zaprezentowano porównanie liczby wydanych decyzji o lokalizacji inwestycji celu publicznego w Radomiu oraz porównywanych miastach. Dane na wykresie wskazują, że w każdym z analizowanych lat największą liczbę takich decyzji wydawano w Radomiu oraz w Częstochowie. Na terenie Radomia największa liczba decyzji została wydana w 2009 r., 2015 r. oraz w 2019 r. Liczba decyzji wydawanych w Radomiu była jednak zdecydowanie niższa niż na terenie m. st. Warszawy. Najmniejszą liczbą wydanych decyzji w każdym roku charakteryzował się Elbląg.

Wykres 40. Decyzje o lokalizacji inwestycji celu publicznego wydane w Radomiu oraz wybranych miastach w latach 2009 - 2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W ogólnej liczbie decyzji o warunkach zabudowy w 2020 r. 70,51% stanowią decyzje wydane na budynki w zabudowie mieszkaniowej jednorodzinnej a zabudowa wielorodzinna stanowiła 3,99%. W latach 2019-2020 zauważalny był wzrost decyzji w zakresie zabudowy wielorodzinnej, jednakże w każdym z analizowanych lat dominowały decyzje dotyczące zabudowy jednorodzinnej, co świadczy o intensywnym rozwoju tej formy budownictwa na obszarze Radomia.

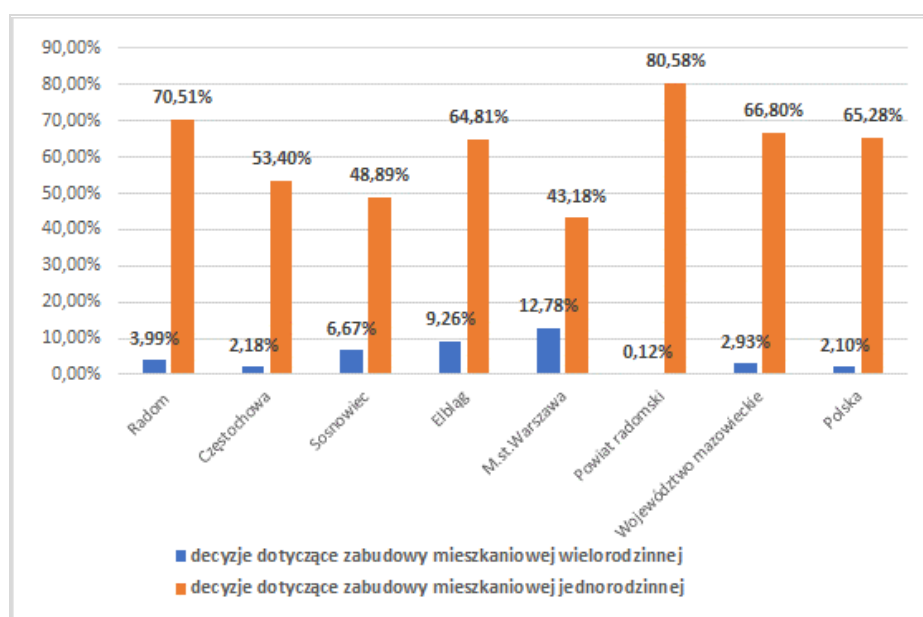
Tabela 75. Liczba wydanych decyzji o warunkach zabudowy w podziale na zabudowę wielorodzinną i jednorodzinna w latach 2009 - 2020

Rok	Zabudowa wielorodzinna	Zabudowa jednorodzinna
2009	4	516
2010	8	454
2011	8	538
2012	5	288
2013	2	274
2014	9	265
2015	9	245
2016	8	278
2017	3	307
2018	6	402
2019	14	339
2020	18	318

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Natomiast liczba wydanych decyzji o warunkach zabudowy dla zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej w Radomiu jest dużo niższa niż w porównywalnym okresie w województwie mazowieckim, w którym stanowiły one 2,93% ogółu decyzji, w powiecie radomskim stanowią one 0,12%, w Warszawie 12,78%, w Częstochowie 2,18%, w Sosnowcu 6,67% oraz w Elblągu 9,26%. Dla zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej w Radomiu decyzje na poziomie 70,51% są wyższe od wszystkich porównywanych samorządów, z wyjątkiem powiatu radomskiego z wynikiem 80,58%.

Wykres 41. Udział % decyzji dotyczących zabudowy wielorodzinnej i jednorodzinnej w porównywanych samorządach w 2020 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W Radomiu w 2020 r. wydano 50 decyzji o warunkach zabudowy usługowej oraz 65 decyzji dla innej zabudowy. W analizowanych latach liczba analizowanych decyzji była zróżnicowana i ulegała wahaniom, jednak w latach 2009 – 2014 dominowały decyzje dla zabudowy innej, a w kolejnych latach ich liczba była porównywalna.

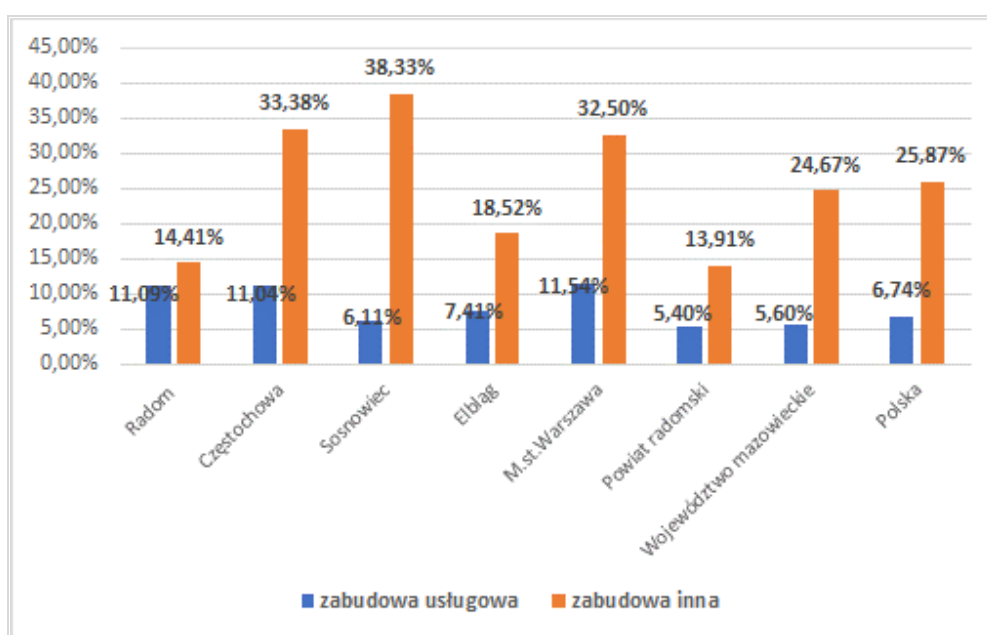
Tabela 76. Liczba wydanych w Radomiu decyzji o warunkach zabudowy w podziale na zabudowę usługową oraz inną zabudowę w latach 2009 - 2020

Rok	Zabudowa usługowa	Zabudowa inna
2009	137	203
2010	96	141
2011	35	23
2012	51	209
2013	81	148
2014	54	178
2015	86	84
2016	85	84
2017	77	72
2018	32	80
2019	58	77
2020	50	65

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Decyzje o warunkach zabudowy dla zabudowy usługowej w Radomiu na poziomie 11,09% są wyższe niż w Częstochowie (11,04%), Sosnowcu (6,11%), Elblągu (7,41%), powiecie radomskim (5,40%) oraz województwie mazowieckim (5,60%). Stosunek wydanych decyzji zabudowy dla zabudowy innej w Radomiu wynoszący 14,41% jest wyższy jedynie niż ten w powiecie radomskim (13,91%). W pozostałych samorządach udział decyzji dotyczących zabudowy innej jest znacznie wyższy.

Wykres 42. Udział % decyzji dotyczących zabudowy usługowej oraz zabudowy innej w porównywanych samorządach w 2020 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na wygląd i funkcjonowanie miasta oddziałują np.: utrata przemysłowego statusu, co zmieniło oblicze dzielnic, w których ulokowane były zakłady. Jednocześnie miasto rozrasta się, pojawiają się nowe dzielnice mieszkaniowe i przemysłowe. Brak koordynacji działań spowodował, że miasto na niektórych obszarach rozwija się w sposób nieharmonijny, co wymaga poprawy w ramach wieloletnich działań.

W Radomiu, tak jak i w innych miastach Polski, mamy do czynienia z suburbanizacją. Ludność przesiedla się na obrzeża miasta i do gmin sąsiednich. Rozlewająca się zabudowa miejska jest chaotyczna i słabo wyposażona w infrastrukturę techniczną i społeczną. Często brak jest tam utwardzonych ulic, kanalizacji, szkół czy urządzonej zieleni i obszarów rekreacji. Rozpraszanie zabudowy mieszkaniowej na rozległych terenach powoduje zwiększenie zapotrzebowania na infrastrukturę, co wpływa negatywnie na finanse miasta. Ze względu na konieczność codziennych dojazdów mieszkańców przedmieść do pracy, miasto jest dodatkowo obciążone wzmożonym ruchem samochodowym oraz koniecznością zapewnienia komunikacji zbiorowej.

Radom nie posiada spójnej polityki dotyczącej lokalizowania handlu i usług. Centra handlowe, obiekty usługowe i administracyjne rozproszone są po całym mieście. Na terenach poprzemysłowych i wzdłuż ulic wylotowych z miasta powstały substandardowe strefy usługowo-handlowe. Jednocześnie wewnątrz osiedli oraz w centrum miasta jest coraz mniej drobnego handlu, który zastępują sklepy wielkopowierzchniowe usytuowane na osiedlach, a także w centrum miasta. Wszystkie te zjawiska generują zbędny ruch samochodowy i obniżają rangę śródmieścia jako miejsca skupiającego życie miejskie.

Rozpraszanie funkcji generujących skupiska ludzi oraz ruch pieszy obniżyło znaczenie centrum miasta jako głównego miejsca handlu i pracy. Funkcje centrum stopniowo ograniczają się do gastronomii i rozrywki oraz przestrzeni publicznych, z których mieszkańcy korzystają sezonowo. Śródmieście stało się mniej atrakcyjne w stosunku do nowoczesnych, wygodnych centrów handlowych. Wyprowadzanie się ludności, relokacja miejsc pracy i handlu wzmacnia problem niedoinwestowania centrum miasta, które od lat boryka się z licznymi lukami zabudowy, jej złym stanem technicznym czy znacznym odsetkiem pustostanów. Szczególne nasilenie tych problemów występuje w zachodniej części centrum (zwłaszcza Miasto Kazimierzowskie). Występowanie takich obszarów obciąża wizerunek miasta i obniża jakość życia radomian.

W starych dzielnicach (np. Kaptur, Glinice) mamy do czynienia z bezpośrednim sąsiedztwem zabudowy powstałej w różnym czasie, a więc w odmiennych stylach, o różnych funkcjach. Zabudowa mieszkaniowa miesza się tam z uciążliwymi usługami, występują znaczne braki infrastruktury technicznej (brak utwardzonych ulic, kanalizacji). Dzielnice te są pozbawione zorganizowanych przestrzeni publicznych, a ogrzewanie budynków paliwem stałym często niskiej jakości, powoduje znaczne zanieczyszczenie powietrza. Na obrzeżach śródmieścia (np. Stare Miasto, osiedle Mariackie) spotkać można starą, zaniedbaną, drewnianą zabudowę.

Dokonująca się rozbudowa radomskiego lotniska stanowi szansę rozwojową nie tylko pod względem gospodarczym, ale również urbanistycznym. W najbliższym czasie można się spodziewać ruchu inwestycyjnego związanego z lokowaniem się hoteli i centrów logistycznych, a w dalszej kolejności biurów i obiektów usługowych, których powstawanie będzie stymulowało dobrze prosperujące lotnisko. Ten ruch inwestycyjny stanowi wielki potencjał, lecz jednocześnie zagrożenie dla ładu przestrzennego, podobnie jak nieodłączne od funkcji lotniska oddziaływanie akustyczne. Nieskoordynowane działania inwestorów prywatnych i państwowych oraz Radomia i gmin podmiejskich mogą zaprzepaścić jedyną w swoim rodzaju szansę wykreowania nowej struktury urbanistycznej w korytarzu łączącym lotnisko ze śródmieściem, spowodować dalszą degradację samego śródmieścia oraz zintensyfikować konflikty środowiskowe z funkcją mieszkaniową.

Radom posiada małą liczbę przestrzeni publicznych w dzielnicach zabudowy jednorodzinnej, natomiast w powojennych dzielnicach zabudowy wielorodzinnej są one niewłaściwie zagospodarowane. Niestety, pomimo podejmowanego w ostatnich latach znacznego wysiłku inwestycyjnego, z problemem tym mamy również do czynienia w przypadku centralnych przestrzeni publicznych. Niektóre główne ulice i place, naturalnie predestynowane do pełnienia funkcji przestrzeni publicznych, wciąż mają niewykorzystany potencjał w tym zakresie (np. Rynek). Dodatkowym problemem jest brak dogodnego powiązania istniejących przestrzeni publicznych (np. parków), tak aby tworzyły spójną sieć.

Wielowiekowy, spontaniczny rozwój osadnictwa w rejonie Radomia spowodował degradację przyrody na terenie i wokół miasta. Wskutek tego radomianie mają do dyspozycji małą liczbę podmiejskich terenów rekreacyjnych, dodatkowo słabo dostępnych zrównoważonymi środkami transportu – pieszym i rowerowym. Problem ten wzmacnia dalsze pochłanianie terenów otwartych na cele budowlane. Wyzwaniem jest stworzenie spójnej sieci miejskich i podmiejskich terenów otwartych, zapewniających realizację funkcji środowiskowych, przyrodniczych i rekreacyjnych, w tym wymianę powietrza w mieście.

Krajobraz kulturowy stanowi zasób miasta, mogący stanowić jego przewagę konkurencyjną w zakresie atrakcyjności mieszkaniowej i turystycznej. Śródmieście Radomia posiada piękny krajobraz urbanistyczny, mający wysoki, lecz słabo wykorzystywany potencjał budowania wizerunku historycznego i atrakcyjnego turystycznie miasta. Wysokie walory historycznej zabudowy obniża niestety degradacja zabytkowych budynków, niski poziom estetyczny sztyldów i chaos reklamowy. Wykorzystania wymagają przyrodnicze i kulturowe walory Piotrówki oraz doliny rzeki Mlecznej.

Infrastruktura drogowa i dostępność komunikacyjna

Miasto od lat dokłada starań, by przemieszczanie się po mieście było ułatwione i komfortowe. Dobrze przemyślana infrastruktura transportowa jest jedną z odpowiedzi na problemy z przestrzenią miejską. Choć nadal jest wiele do zrobienia w tej kwestii, stan dróg w Radomiu – przy dużym współudziale środków unijnych – stale się poprawia. Wskaźniki wskazują na progres w tym zakresie widoczny w porównaniu do roku 2007 i w latach 2015-2020.

Tabela 77. Długość dróg w Radomiu w okresie 2007-2020

Wyszczególnienie	2007 r.	2015 r.	2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r.	2020 r.
długość dróg gminnych w km	190,94	213,96	213,96	213,96	222,44	222,44	224,05
długość dróg powiatowych w km	100,59	111,49	115,01	115,01	119,91	120,61	120,61

Źródło: Opracowanie na podstawie danych Miejskiego Zarządu Dróg i Komunikacji w Radomiu

Długość dróg gminnych na terenie Radomia na przestrzeni lat 2007-2020 zwiększyła się o 33,11 km, tj. o 17,34%. Natomiast drogi powiatowe zostały rozbudowane o 20,2 km, czyli o prawie 20%.

Warto zwrócić uwagę, że przez Radom przebiegają trzy drogi krajowe, które w mieście się krzyżują. Do tych dróg należy DK7 Żukowo – Chyżne, DK9 Radom – Rzeszów i DK12 Łęknica – Dorohusk. Drogi

te w ostatnim czasie przeszły modernizację, która poprawiła przepustowość ulic w centrum Radomia i zwiększyła jego atrakcyjność. Modernizacja DK12 (Aleja Wojska Polskiego) w Radomiu i powiększenie ronda ks. Jerzego Popiełuszki, łączącego DK12 z DK9 (ul. Stanisława Żółkiewskiego) wpływa znacząco na funkcjonowanie planowanego do otwarcia Portu Lotniczego Warszawa - Radom im. Bohaterów Radomskiego Czerwca 1976 roku (znanego jako Radom Sadków). Drogi krajowe nr 9 oraz 12 przebiegające przez Radom należą do transeuropejskiej sieci transportowej TEN-T. Ponadto planowany jest nowy wariant przebiegu drogi ekspresowej S12 z Radomia do Puław.

Posiadana długość dróg publicznych gminnych oraz długość dróg gminnych i powiatowych na 10 tys. mieszkańców stawia Radom na trzecim miejscu spośród wybranych analizowanych miast, w tym na równi z Elblągiem. Należy jednak zwrócić uwagę, że wśród analizowanych jednostek Radom charakteryzuje się najwyższą dynamiką zmian w tym obszarze, tj. nastąpił wzrost o 49,50% w stosunku do roku 2008 r. W zestawieniu ze spadkiem liczby ludności świadczy to m.in. o wysokiej dynamice dekoncentracji i rozpraszania zainwestowania miasta w badanym okresie. Zjawisko to należy uznać za niekorzystne z punktu widzenia ekologii i ekonomii miejskiej. Do podobnych wniosków prowadzi porównanie przyrostu gęstości sieci dróg o nawierzchni twardej, które wskazuje, że w Radomiu jest on mniejszy jedynie od zmian jakie zaszły w powiecie radomskim oraz województwie mazowieckim.

Tabela 78. Długość dróg gminnych i powiatowych o nawierzchni twardej na 10 tys. mieszkańców w Radomiu oraz porównywanych podmiotach

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Zmiana 2008/2020
Radom	10,1	10,1	10,1	11,9	12,2	12,3	12,4	13,0	13,5	13,6	14,7	14,9	15,1	49,50%
Częstochowa	16,6	15,9	16,3	16,5	16,6	16,9	17,1	17,5	17,8	18,0	18,4	18,7	19,1	15,06%
Sosnowiec	15,2	15,2	14,3	14,4	14,6	14,9	15,1	15,3	15,5	15,7	15,9	16,0	16,2	6,58%
Elbląg	11,6	11,6	11,9	12,1	12,4	12,4	12,5	13,7	13,7	13,8	14,8	15,0	15,1	30,17%
Powiat radomski	69,5	75,8	76,6	79,5	80,3	81,8	84,7	86,9	86,6	90,9	91,7	92,1	95,7	37,70%
Powiat m. st. Warszawa	10,4	10,6	11,1	11,0	11,2	11,1	11,4	11,4	11,3	11,4	11,4	11,5	12,2	17,31%
Województwo mazowieckie	49,3	52,9	53,8	55,3	55,8	56,3	57,2	58,1	59,0	60,5	61,5	62,2	63,6	29,01%
Polska	56,2	58,0	58,9	60,5	60,5	61,3	62,3	63,1	64,0	65,4	66,6	67,3	69,2	23,13%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W zakresie jakości dróg istotną rolę odgrywa również ich nawierzchnia. Radom oprócz budowy nowych odcinków dróg i poszerzania sieci drogowej, inwestuje również w nawierzchnię. W latach 2008 – 2020 długość dróg gminnych i powiatowych na 100 km² wzrosła o 80,3 km, tj. o 39,77%. Zatem wartość analizowanego wskaźnika jest znacząco wyższa od pozostałych omawianych podmiotów, w tym również powiatu radomskiego, m.st. Warszawy oraz województwa mazowieckiego.

Tabela 79. Drogi gminne i powiatowe na 100 km² według typu nawierzchni

Wyszczególnienie	drogi gminne i powiatowe o twardej nawierzchni na 100 km ²			drogi gminne i powiatowe o gruntowej nawierzchni na 100 km ²		
	2008	2020	zmiana	2008	2020	zmiana
Radom	201,9	282,2	39,77%	60,0	25,8	-57,00%
Częstochowa	249,5	260,8	4,53%	94,7	110,4	16,58%
Sosnowiec	368,5	352,1	-4,45%	14,6	18,4	26,03%
Elbląg	183,0	223,9	22,35%	24,3	17,3	-28,81%
Powiat m. st. Warszawa	343,8	423,3	23,12%	83,6	31,8	-61,96%
Powiat radomski	66,5	95,2	43,16%	37,2	20,4	-45,16%

Województwo mazowieckie	72,2	97,0	34,35%	52,7	43,8	-16,89%
Polska	68,5	84,7	23,65%	39,0	37,3	-4,36%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Ponadto, jak zauważono w Radomiu systematycznie przybywa dróg o nawierzchni twardej, a jednocześnie zmniejsza się długość dróg o nawierzchni gruntowej, co znacząco wpływa na jakość poruszania się. W 2020 r. drogi gruntowe liczyły 25,8 km i w porównaniu do roku 2008 ich długość zmniejszyła się o ponad 50%. Szczególne znaczenie dla dużej liczby mieszkańców ma realizacja Radomskiego Programu Drogowego. Od 2015 roku prowadzone są prace związane z utwardzeniem dróg dojazdowych w mieście. Do 2018 r. objęto nim 137 ulic¹⁹, co bardzo ułatwiło codzienne funkcjonowanie osób mieszkających w ich sąsiedztwie. Prowadzone są dalsze inwestycje w tym zakresie.

Porównując Radom z innymi jednostkami w zakresie nawierzchni dróg, uplasował się on na drugim miejscu wśród wszystkich porównywanych podmiotów, tuż za m. st. Warszawa. Natomiast w dwóch miastach, tj. Częstochowie i Sosnowcu, zachodzi zjawisko odmienne - dróg gruntowych przybywa. Zaprezentowane dane wskazują na ciągłe inwestowanie władz Radomia w infrastrukturę drogową, jednakże w celu zapewnienia odpowiedniego standardu poruszania się po radomskich drogach, wciąż pozostaje wiele dróg wymagających interwencji.

Większość inwestycji przewidzianych w Planie Rozwoju Podstawowego Układu Drogowego Miasta Radomia na lata 2011 – 2020 została zrealizowana. W ostatnich latach zakończyła się:

- budowa węzła komunikacyjnego wraz z budową ul. Młodzianowskiej do połączenia z projektowaną obwodnicą południową,
- budowa obwodnicy południowej,
- budowa przedłużenia ul. Mieszka I do ul. Witosa,
- przebudowa drogi krajowej nr 9 i 12 ul. Wojska Polskiego i ul. Żółkiewskiego na odcinku od ul. Zborowskiego do ul. Kozienickiej wraz z przebudową ul. Zwolińskiego,
- budowa ul. Hodowlanej,
- przebudowa dróg ul. Miłej, Czystej, Limanowskiego etc.

W 2018 r. w Radomiu rozpoczęły się dwie długo oczekiwane inwestycje związane z poprawą stanu dróg w mieście - jest to budowa trasy N-S oraz przebudowa Alei Wojska Polskiego. Na obie inwestycje miasto pozyskało dofinansowanie zewnętrzne. Budowa trasy N-S jest szczególnie ważna dla upłynnienia ruchu w mieście, zaś znaczenie przebudowy Alei Wojska Polskiego znacząco wzrosło w związku z planami utworzenia na Sadkowie lotniska zapasowego dla Okęcia.

Prace dotyczące budowy trasy N-S na terenie miasta zostały podzielone na 3 etapy:

1. Etap pierwszy od ronda na ul. 25 Czerwca – ul. Beliny-Prażmowskiego do ul. Żeromskiego – etap został zakończony.
2. Etap drugi od ul. Żakowickiej do ul. Czarnoleskiej.
3. Etap trzeci od ul. Żeromskiego do ul. Energetyków – w trakcie realizacji.

Należy jednak podkreślić, że nie tylko sama długość dróg i ich nawierzchnia decyduje o jakości przemieszczania się po mieście, ale kluczowe znaczenie ma sama organizacja ruchu i właściwie przemyślana sieć dróg. W kolejnych latach polityka miasta musi więc koncentrować się na tym,

¹⁹ Dane własne Miejskiego Zarządu Dróg i Komunikacji w Radomiu

by wszelkie inwestycje drogowe przekładały się na ich jakość i możliwość takiej organizacji ruchu, by nadać prymat transportowi publicznemu i zmniejszyć korki. Ważne jest także, by skrócić czas dojazdu, co podniesie jakość życia mieszkańców Radomia. Odpowiedzią na tę potrzebę byłoby stworzenie wysokiej jakości korytarzy transportowych łączących ze sobą poszczególne dzielnice Radomia, w tym część z nich z pominięciem śródmieścia. W ramach korytarzy tworzone byłyby pętle autobusowe, węzły przesiadkowe, parkingi P&R i B&R, buspasy, co pozwoli na znaczne przyspieszenie publicznego transportu zbiorowego w Radomiu. Sprawi to, że komunikacja miejska stanie się znacznie bardziej konkurencyjna w stosunku do poruszania się po mieście samochodem prywatnym.

W mieście zauważalna jest także potrzeba związana z koniecznością zwiększenia ilości inteligentnych rozwiązań w zakresie komunikacji miejskiej, poprzez wprowadzenie inteligentnych systemów transportowych.

Około 20% podróży po Radomiu odbywa się przy pomocy ruchu pieszego²⁰, dlatego na wzór Radomskiego Programu Drogowego planowane jest uruchomienie programu budowy i remontów chodników, gdyż ich jakość w niektórych miejscach może zniechęcać do poruszania się po mieście pieszo.

W ostatnich latach wdrożono kartę miejską, która początkowo zastępowała jedynie bilet autobusowy i zwiększała wygodę osób mających prawo do ulgi (nie trzeba okazywać dokumentów do niej uprawniających). W 2017 roku Radomska Karta Miejska zyskała szereg nowych funkcji. Stopniowo zastępuje karty biblioteczne, pozwala także na wypożyczenie roweru miejskiego, a w przyszłości na wstęp na miejskie pływalnie, czy bezgotówkowe

zapłacenie za parking.

Udanym przedsięwzięciem jest również stopniowo rozwijany System Dynamicznej Informacji Pasażerskiej w Radomiu. Oba te działania stanowią udogodnienie dla mieszkańców i stają się załączkiem inteligentnego systemu zarządzania transportem planowanego do wdrożenia w kolejnych latach.

Publiczna komunikacja miejska

Publiczna komunikacja miejska w Radomiu opiera się o 29 funkcjonujących linii autobusowych (w tym 3 linie nocne). Do obsługi linii zaangażowanych jest 185 autobusów, z których:

- 19 szt. wyposażonych jest w napęd elektryczny - zeroemisyjny,
- 42 szt. wyposażonych jest w napęd CNG, tj. sprężony gaz ziemny - niskoemisyjny,
- pozostałe pojazdy wyposażone są w napęd z silników Diesla.

²⁰ Na podstawie wyników badania ankietowego przeprowadzonego na potrzeby opracowania Strategii ROF

Łączna liczba pojazdów nisko lub zeroemisyjnych wynosi 61 szt. i stanowi ok. 33% ogółu eksploatowanego taboru co stawia Radom w czołówce polskich miast pod tym względem.

Wszystkie eksploatowane autobusy są pojazdami niskopodłogowymi, co ma szczególne znaczenie dla osób z dysfunkcją ruchu przy wejściu do autobusu. Autobusy są wyposażone w szereg udogodnień dla pasażerów, w tym m.in. System głosowych i wizualnych zapowiedzi przystanków – System Dynamicznej Informacji Pasażerskiej oraz urządzenia Systemu Karty Miejskiej – biletu elektronicznego. Znaczna część autobusów jest wyposażona w klimatyzację i monitoring przestrzeni pasażerskiej. W 24 autobusach istnieje możliwość wniesienia opłaty za przejazd przy użyciu karty płatniczej – zakup biletu w kasowniku wyposażonym w terminal płatniczy. Usługa ta będzie sukcesywnie rozwijana przy zakupach nowych pojazdów. W kolejnych latach planowana jest dalsza odnowa taboru, której celem nadrzędnym jest poprawa jakości usług przewozowych z uwzględnieniem aspektu proekologicznego, z jednoczesnym wykorzystaniem nowych technologii, w tym technologii napędu niskoemisyjnego oraz zeroemisyjnego - elektrycznego i wodorowego.

Długość sieci komunikacyjnej radomskiej komunikacji miejskiej wynosi 194 km, a długość linii 363 km. Parametry te będą sukcesywnie rozwijane wraz z rozwojem miasta i sieci drogowej przystosowanej do ruchu autobusów. Na terenie miasta zlokalizowane są 574 przystanki autobusowe, przy czym ok. 250 jest wyposażonych w wiaty przystankowe, z czego 45 szt. posiada oświetlenie wnętrza wiaty, co poprawia komfort oczekiwania na autobus w porze nocnej. Na terenie miasta są eksploatowane również 3 "zielone przystanki", tj. wyposażone w zieleni na dachu oraz na tylnej ścianie wiaty. W najbliższych latach planowany jest zakup i unowocześnianie wiat przystankowych wyposażonych w oświetlenie przy zastosowaniu paneli fotowoltaicznych.

Dodatkowo 68 przystanków jest wyposażone w elektroniczne tablice Systemu Dynamicznej Informacji Pasażerskiej, prezentujące rozkład jazdy autobusów w trybie on-line. Informacje te dostępne są również w Internecie na interaktywnej mapie miasta Radomia oraz w aplikacji na urządzenia mobilne MyBus. Planowany jest dalszy rozwój systemu.

W najbliższych latach planowana jest rozbudowa kolejowej infrastruktury przystankowej, w ramach której powstaną przystanki: Radom Nowa Wola Gołębiowska, Radom Północny, Radom Gołębiów, Radom Wschodni i Radom Południowy. Utworzenie przystanków pociągnie za sobą konieczność ich integracji z siecią komunikacji zbiorowej, wpłynie na poprawę dostępności do usług przewozowych świadczonych przez kolej. W sąsiedztwie tych przystanków planowane jest utworzenie parkingów P+R. Po zakończeniu inwestycji przystanki kolejowe staną się węzłami przesiadkowymi integrującymi komunikację zbiorową kolejową - regionalną i miejską - lokalną oraz indywidualną.

Długość bus-pasów, które uprzywilejowują transport publiczny wynosi w Radomiu tylko 1,2 km. Ten parametr powinien być rozwijany w przyszłości, najlepiej w połączeniu z wprowadzeniem inteligentnego systemu sterowania ruchem drogowym przy zastosowaniu priorytetów dla komunikacji zbiorowej. Wprowadzenie obszarowego systemu sterowania ruchem ułatwi wyznaczenie kanałów wysokiej jakości obsługi komunikacyjnej na głównych ciągach komunikacyjnych z priorytetem dla komunikacji zbiorowej.

W/w działania wielopłaszczyznowe przyczynią się do zwiększenia mobilności mieszkańców, poprawią standard obsługi mieszkańców i zachęcą do korzystania w większym zakresie z komunikacji zbiorowej.

Współpraca z gminami ościennymi w zakresie komunikacji zbiorowej

Gmina Miasta Radomia współpracuje z gminami ościennymi w zakresie obsługi gmin sąsiednich przez radomską komunikację miejską. Zgodnie ze stanem na 2021 r. realizowane jest 6 porozumień międzygminnych w zakresie wspólnej realizacji komunikacji miejskiej. Porozumienia zawarte są z gminami: Jedlnia-Letnisko, Jastrzębia, Gózd, Kowala, Skaryszew, Zakrzew. Na mocy zawartych porozumień międzygminnych na terenie gmin obowiązują wszystkie zasady taryfowo-porządkowe jak na terenie miasta Radomia. Dalszy rozwój komunikacji o charakterze międzygminnym jest możliwy, jednak jest uzależniony od możliwości finansowych gmin, na terenie których będą realizowane przewozy.

Oprócz radomskiej komunikacji zbiorowej obsługującej sąsiednie gminy, dociera do nich również komunikacja realizowana przez przewoźników komercyjnych na zasadach ustalanych indywidualnie przez każdego z nich. Na terenie Radomia udostępnionych przewoźnikom prywatnym jest 125 przystanków. Firmy konstruuja rozkłady jazdy na terenie Radomia w oparciu o sieć udostępnionych przystanków. Poza granicami Radomia uzgadniają możliwość korzystania z przystanków z zarządcami przystanków. Zakres przewozów jest uzależniony od opłacalności przewozów w danej relacji przewozowej.

Ścieżki rowerowe

Długość ścieżek rowerowych na terenie Gminy Miasta Radomia w 2020 r. wynosiła 101,2 km i w porównaniu z rokiem bazowym 2011 odnotowano znaczący wzrost w tym zakresie, tj. o 332,48%. Uzyskany wynik jest efektem licznych działań inwestycyjnych na przestrzeni analizowanych lat w tego typu infrastrukturę.

Tabela 80. Długość ścieżek rowerowych w Radomiu i porównywanych jednostkach w latach 2011 - 2020

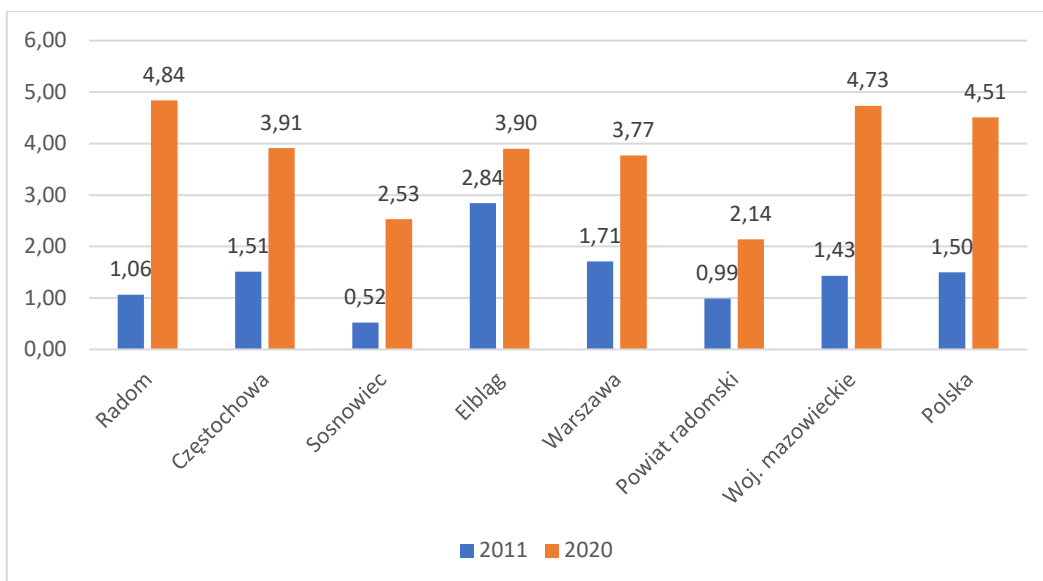
Wyszczególnienie	ścieżki rowerowe (drogi dla rowerów) ogółem										Dynamika zmian
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Radom	23,4	36,2	35,6	35,6	41,2	47,5	51,9	61,2	67,3	101,2	332,48%
Częstochowa	35,7	35,7	44,8	51,0	65,0	67,1	69,0	75,7	78,2	85,0	138,10%
Sosnowiec	11,3	11,3	11,3	11,3	20,0	20,5	23,1	45,0	45,0	50,0	342,48%
Elbląg	35,3	35,9	36,1	38,0	40,9	41,9	44,1	44,1	44,4	46,2	30,88%
M.st.Warszawa	291,8	318,3	359,6	412,5	457,2	496,2	537,7	590,0	644,7	676,1	131,70%
Powiat radomski	14,8	15,4	2,6	5,4	7,0	10,0	9,0	9,1	29,5	32,5	119,59%
Województwo mazowieckie	755,8	875,4	912,6	1 108,3	1 279,1	1 408,4	1 561,1	1 995,6	2 342,1	2 565,8	239,48%
Polska	5 782,8	6 955,3	7 726,0	9 347,5	10 797,2	11 258,4	12 138,2	13 904,7	15 538,7	17 254,6	198,38%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Porównując Radom z innymi jednostkami należy stwierdzić, że pod względem procentowego przyrostu długości ścieżek rowerowych, jest on na drugim miejscu, tuż za Sosnowcem, na terenie którego długość ścieżek zwiększyła się o 342,48%. Natomiast dynamika zmian, jaka zaszła w tym zakresie w Radomiu, jest znacznie większa od tej w powiecie radomskim (119,59%) oraz od wyniku województwa mazowieckiego (239,48%). Najmniej ścieżek rowerowych zostało wybudowanych w Elblągu - wzrost na poziomie 30,88%.

Wykres 43. Ścieżki rowerowe [w km] na 10 tys. ludności w latach 2011 r. oraz w 2020 r.

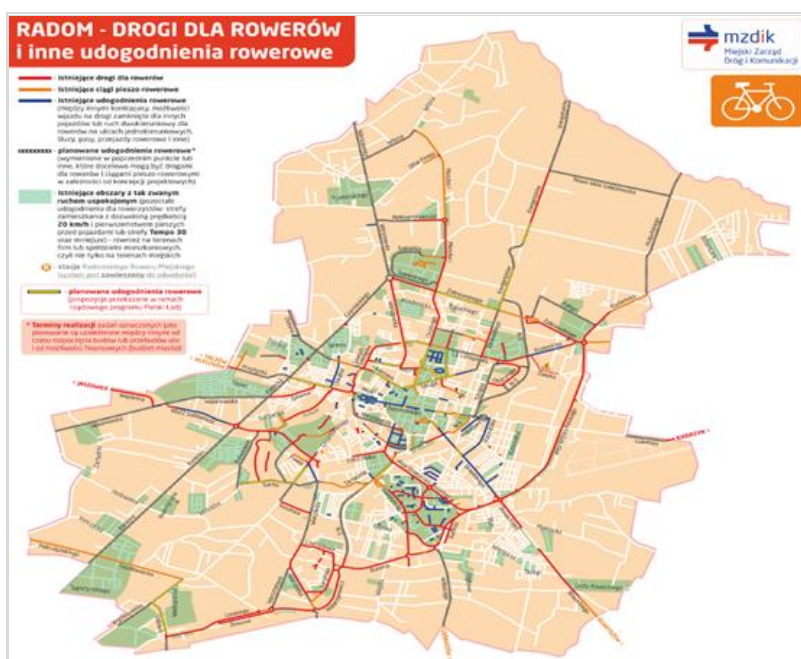

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Aktualnie posiadana długość sieci ścieżek rowerowych na 10 tys. mieszkańców w Radomiu na tle porównywanych jednostek w 2020 r. kształtowała się na poziomie 4,84 km. Radom na tle innych omawianych jednostek uzyskał zatem najwyższy wynik w 2020 r., wyższy nawet niż ten dla województwa mazowieckiego. Ponadto porównując długość z roku 2011 i 2020 Radom uzyskał najwyższy przyrost długości ścieżek rowerowych na 10 tys. mieszkańców wśród wszystkich omawianych jednostek, tj. wzrost o 3,78 km.

Na poniższej mapie zaprezentowano przebieg dróg dla rowerów oraz ciągów pieszo – rowerowych na terenie Radomia.

Mapa 11. Drogi dla rowerów oraz ciągi pieszo – rowerowe na terenie Radomia

Źródło: <https://mzdik.pl/index.php?id=186>

Ponadto ważna jest również kontynuacja współpracy Radomia z sąsiednimi jednostkami w zakresie budowy dróg dla rowerów, co zapewni spójność sieci rowerowej. Współpraca ta, między innymi w zakresie tworzenia sieci ścieżek rowerowych, rozpoczęła się w 2016 roku wraz z utworzeniem Stowarzyszenia „Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego” (ROF). Należy do niego 16 jednostek samorządu terytorialnego (Gmina Miasta Radomia i 14 innych gmin i miast z subregionu radomskiego oraz powiat radomski). Zgodnie ze statutem celem Stowarzyszenia jest m.in. wspieranie zrównoważonego rozwoju i zwiększenia konkurencyjności ROF w skali interregionalnej, w tym: wzmocnienia zdolności instytucjonalnych, przyspieszenia rozwoju społeczno-gospodarczego, poprawy funkcjonalności oraz stanu środowiska przyrodniczego ROF. W ramach opracowanej *Strategii Rozwoju Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego* planowany jest rozwój współpracy w ramach ROF w różnych dziedzinach, co pozwoli na szersze widzenie problemów i wspólne dążenie do ich rozwiązywania.

Dodatkowo o słuszności kontynuacji działań w zakresie rozbudowy sieci ścieżek rowerowych świadczą odpowiedzi mieszkańców Radomia uzyskane podczas badania ankietowego. Ponad 40% osób biorących udział w *Ankiecie mieszkańców* w ramach pytań dotyczących stref funkcjonowania miasta, uznało ścieżki rowerowe, ich długość, jakość i dostępność z miejsca zamieszkania za spełniające ich oczekiwania. Podobna sytuacja została zaobserwowana w odniesieniu do komunikacji publicznej, gdzie blisko 37% mieszkańców uznaje ją również za spełniającą ich oczekiwania. W pytaniu dotyczącym stref funkcjonowania, które najmniej odpowiadają oczekiwaniom mieszkańców w odniesieniu do ścieżek rowerowych blisko 24% ankietowanych wypowiedziało się, że nie spełniają ich oczekiwań, a w odniesieniu do komunikacji publicznej 19,5%.

Warto podkreślić, że prowadzone są kolejne prace na rzecz rozwoju sieci dróg rowerowych. W kolejnych latach ważne jest więc dalsze rozbudowywanie ścieżek rowerowych w celu tworzenia ich sieci pozwalającej na sprawne przemieszczanie się po wszystkich dzielnicach miasta.

Zachodzące w Radomiu procesy przestrzenne generują potrzeby przemieszczania się po mieście. Obserwowany w ostatnich latach dynamiczny rozwój transportu drogowego odbija się negatywnie zarówno na swobodzie przemieszczania się, jak i jakości życia w mieście. Codziennie do miasta wjeżdżają tysiące samochodów, których ograniczona przestrzeń śródmiejska nie jest i nigdy nie będzie w stanie pomieścić. Niewystarczająca przepustowość obwodnic w stosunku do głównych ulic śródmiejskich powoduje, że te w godzinach szczytu są zakorkowane. Potencjał zrównoważonych środków transportu - pieszego, rowerowego i zbiorowego – w obsłudze śródmieścia i dzielnic mieszkaniowych jest niedostatecznie wykorzystany na skutek braku faktycznej preferencji dla nich w rozwiązaniach infrastrukturalnych i organizacji ruchu. Bariery rozwojowymi miasta w tym zakresie są: brak komunikacji zbiorowej wysokiej przepustowości, słaba dostępność centrum oraz wymagająca dopracowania sieć linii autobusowych. Niewykorzystany potencjał tkwi w ruchu pieszym i rowerowym. Niska jakość chodników, zajmowanie ich przez samochody oraz dyskryminacja pieszych w organizacji ruchu zniechęcają do poruszania się pieszo po mieście. Rozwiązania wymaga problem dzikiego i niezgodnego z prawem parkowania samochodów oraz bariery komunikacyjne i architektoniczne dla niepełnosprawnych i osób z wózkami. Zdominowanie ruchu miejskiego przez transport samochodowy powoduje zanieczyszczenie miasta hałasem i spalinami, co wraz z zagrożeniem bezpieczeństwa znacznie obniża jakość życia w mieście, zwłaszcza na obszarach śródmiejskich. Choć nadal jest wiele do zrobienia w tej kwestii, stan dróg w Radomiu – przy dużym udziale środków unijnych – stale się poprawia.

System ciepłowniczy

Na terenie Gminy Miasta Radomia zadaniami miasta w zakresie produkcji i przesyłu ciepła zajmuje się Radomskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej „RADPEC” Spółka Akcyjna, będąca firmą o 55-letniej tradycji. Większościowym akcjonariuszem spółki jest Gmina Miasta Radomia.

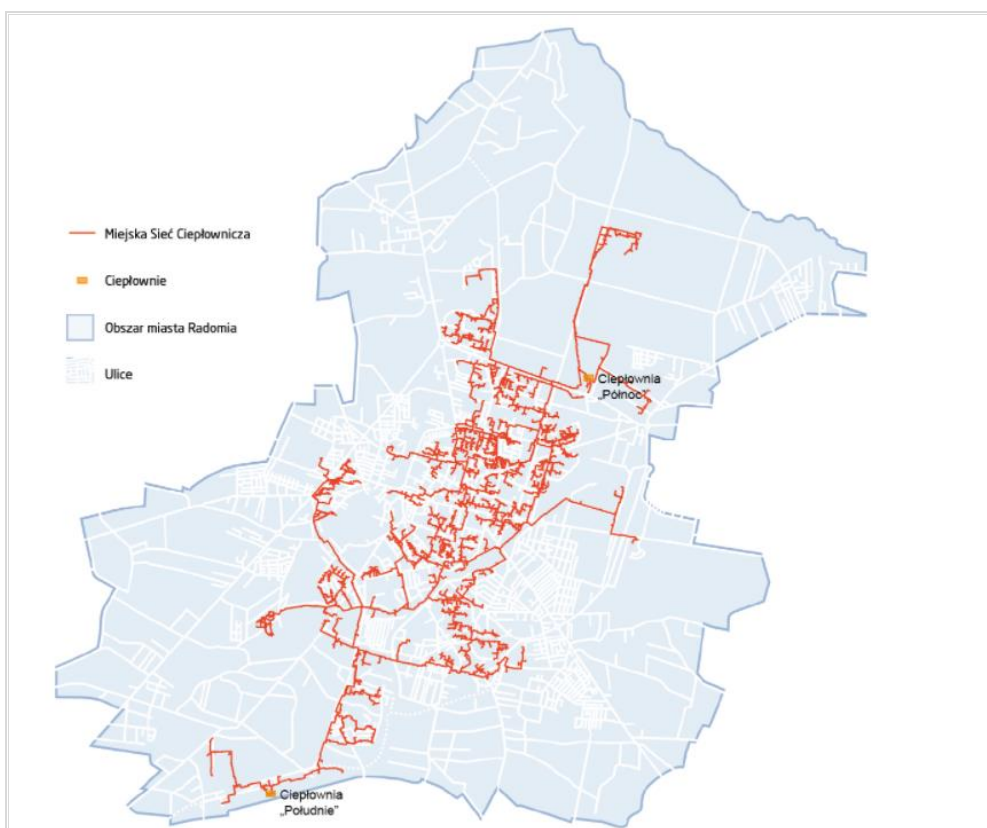
System ciepłowniczy zarządzany przez Spółkę obejmuje miejską sieć ciepłowniczą, której właścicielem jest RADPEC, jak i źródła ciepła. Przedsiębiorstwo prowadzi działalność koncesjonowaną na podstawie koncesji na wytwarzanie energii cieplnej oraz koncesji na dystrybucję i przesył.

Źródłami ciepła produkującymi ciepło na potrzeby systemu ciepłowniczego są:

- Ciepłownia „Południe”, gdzie zainstalowano sześć kotłów WR-25 na węgiel kamienny – miał IIA o wydajności nominalnej 169,5 MW,
- Ciepłownia „Północ”, gdzie zainstalowano cztery WR-25 na węgiel kamienny – miał IIA wydajności nominalnej 116,3 MW.

Miejska sieć ciepłownicza Radomia obejmuje długość wysokoparametrowych i niskoparametrowych sieci ciepłowniczych „RADPEC” S.A. i wynosi 176,4 km, z czego sieci preizolowane stanowią 73,6%. Z sieci ciepło dostarczane jest do 1077 węzłów cieplnych. 647 spośród nich to węzły będące własnością „RADPEC” S.A. 298 węzłów pracuje pod nadzorem telemetrii i dzięki temu możliwe jest monitorowanie parametrów dostarczanego do nich ciepła a także zdalne sterowanie pracą urządzeń zainstalowanych w tych węzłach²¹.

Mapa 12. Sieć ciepłownicza na terenie Radomia

Źródło: <https://www.radpec.com.pl/o-firmie/sieci-cieplownicze.html>

²¹ Źródło: <https://www.radpec.com.pl/o-firmie/sieci-cieplownicze.html>

Odbiorcami ciepła systemowego w Radomiu są gospodarstwa domowe, handel i usługi, przemysł, podmioty użyteczności publicznej oraz inne kategorie odbiorców.

Produkcja energii ciepłej w źródłach ciepła będących własnością RADPEC związana jest z emitowaniem zanieczyszczeń do powietrza, a więc również pogarszaniem jego jakości. Spółka dokłada jednak wszelkich starań by prowadzić swoją działalność w sposób najbardziej ekologiczny i coraz bardziej przyjazny środowisku. W 2004 r. „RADPEC” uzyskał certyfikat Zintegrowanego Systemu Zarządzania: „Jakość, Bezpieczeństwo i Higiena Pracy, Środowisko” przyznany mu przez Polskie Centrum Badań i Certyfikacji S.A. Certyfikat ten świadczy o tym, że firma spełnia wymagania międzynarodowych norm ISO 9001, ISO 14001 i krajowej normy PN-ISO 45001. W 2019 r. firma przeszła pomyślnie audyt odnowienia i otrzymała certyfikat ISO na kolejne lata.

Zamierzenia Spółki skupiają się na poszerzeniu działalności o produkcję i sprzedaż energii elektrycznej, uzyskanie statusu efektywnego systemu ciepłowniczego, budowę trwałych i pozytywnych relacji z interesariuszami, osiągnięcie pozycji lidera w branży. W celu ich urzeczywistnienia Spółka realizuje różne inwestycje mające na celu ograniczanie negatywnego wpływ systemu ciepłowniczego i prowadzonej przez siebie działalności. W ostatnich latach zrealizowano kilka projektów także z udziałem środków zewnętrznych, m.in. projekty z zakresu ograniczania strat ciepła, zmniejszenia emisji spalin, redukcji zanieczyszczeń wprowadzonych do atmosfery poprzez wykonanie nowej sieci ciepłowniczej itp. W związku z postępującymi zmianami klimatu, czego konsekwencją są również różnego rodzaju zmiany przepisów w zakresie ochrony środowiska, w tym nowych obostrzeń i ograniczeń nakładanych również na sektor ciepłowniczy, konieczne jest kontynuowanie działań w zakresie transformacji ciepłownictwa w kierunku obniżania negatywnego wpływu na środowisko, a więc produkcji i dostarczania ciepła odbiorcom w sposób ekologiczny.

Działania Spółki powinny zatem koncentrować się na stosowaniu nowoczesnych rozwiązań w ciepłownictwie, jak również dostosowaniu działalności Spółki do wymogów Dyrektywy 2010/75/EU w sprawie emisji przemysłowych (IED) i wynikających z tej Dyrektywy konkluzji BAT, dalszym eliminowaniu strat ciepła na przesyłach, prowadzeniu sukcesywnych prac remontowych związanych z doszczelnieniem sieci, izolacją termiczną oraz wymianą wydzielonych odcinków sieci na nowe wykonane w technologii preizolowanej, zwiększaniu wykorzystania w swojej działalności paliw bardziej ekologicznych niż węgiel itp.

Zasoby mieszkaniowe

Na koniec 2020 r. w Radomiu było 85 380 mieszkań, przeciętna powierzchnia użytkowa jednego mieszkania wyniosła 61,6 m², natomiast przeciętnie na 1 osobę przypadało 25,1 m² powierzchni użytkowej mieszkania. W latach 2008 – 2020 liczba mieszkań w mieście regularnie wzrastała - liczba mieszkań w analizowanym czasie wzrosła o 6 932, tj. o 8,84%. Ponadto, sukcesywnie zwiększała się także przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania oraz przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę. Adekwatnie do liczby mieszkań rosła również liczba izb w mieszkaniu.

Tabela 81. Zasoby mieszkaniowe w Radomiu w latach 2008 - 2020

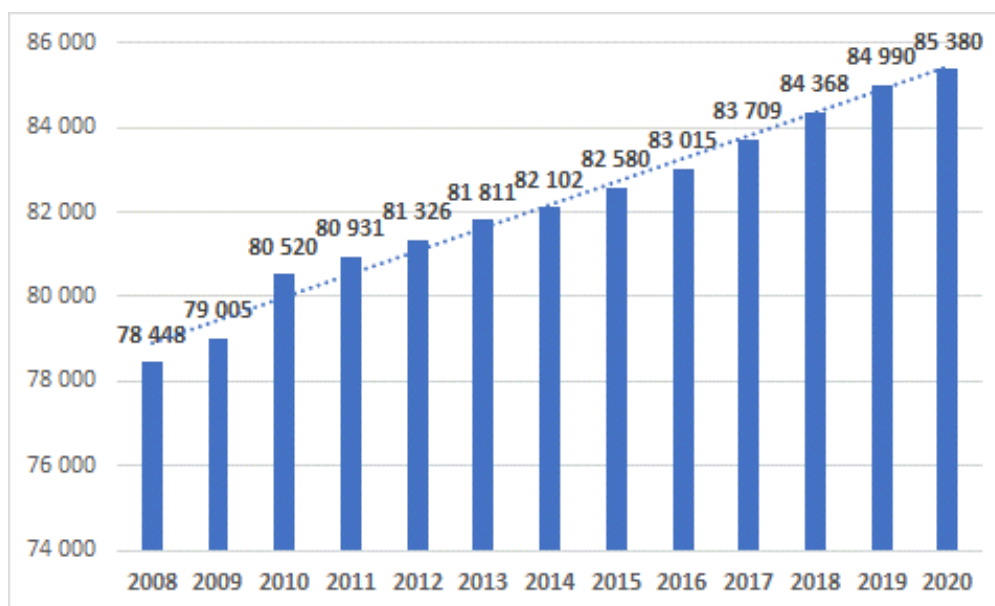
Wyszczególnienie	ogółem		powierzchnia użytkowa mieszkań m ²
	mieszkania	izby	
2008	78 448	263 034	4 616 503
2009	79 005	265 411	4 672 196

2010	80 520	271 603	4 806 999
2011	80 931	273 480	4 851 534
2012	81 326	275 159	4 892 402
2013	81 811	277 221	4 938 017
2014	82 102	278 593	4 971 852
2015	82 580	280 489	5 018 119
2016	83 015	282 285	5 062 575
2017	83 709	284 715	5 118 741
2018	84 368	287 070	5 172 054
2019	84 990	289 137	5 220 582
2020	85 380	290 774	5 259 770

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 44. Zasoby mieszkaniowe w Radomiu

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wzrost liczby mieszkań jest trendem utrzymującym się zarówno w kraju, jak i województwie mazowieckim. Systematycznie rosnące ceny mieszkań nie zahamowały popytu na mieszkania. Okres 10-letni to 11% wzrost ilości mieszkań w Polsce i 17% w województwie mazowieckim.

Tabela 82. Zasoby mieszkaniowe w Radomiu oraz porównywanych jednostkach w 2008 r. oraz w 2020 r.

Wyszczególnienie	mieszkania			izby			powierzchnia użytkowa mieszkań [m ²]		
	2008	2020	zmiana	2008	2020	zmiana	2008	2020	zmiana
Radom	78 448	85 380	6 932	263 034	290 774	27 740	4 616 503	5 259 770	643 267
Częstochowa	95 975	100 763	4 788	315 946	338 431	22 485	5 784 800	6 344 703	559 903
Sosnowiec	91 028	93 158	2 130	292 444	303 393	10 949	4 935 864	5 186 301	250 437
Elbląg	44 657	47 934	3 277	154 798	166 221	11 423	2 566 413	2 805 869	239 456

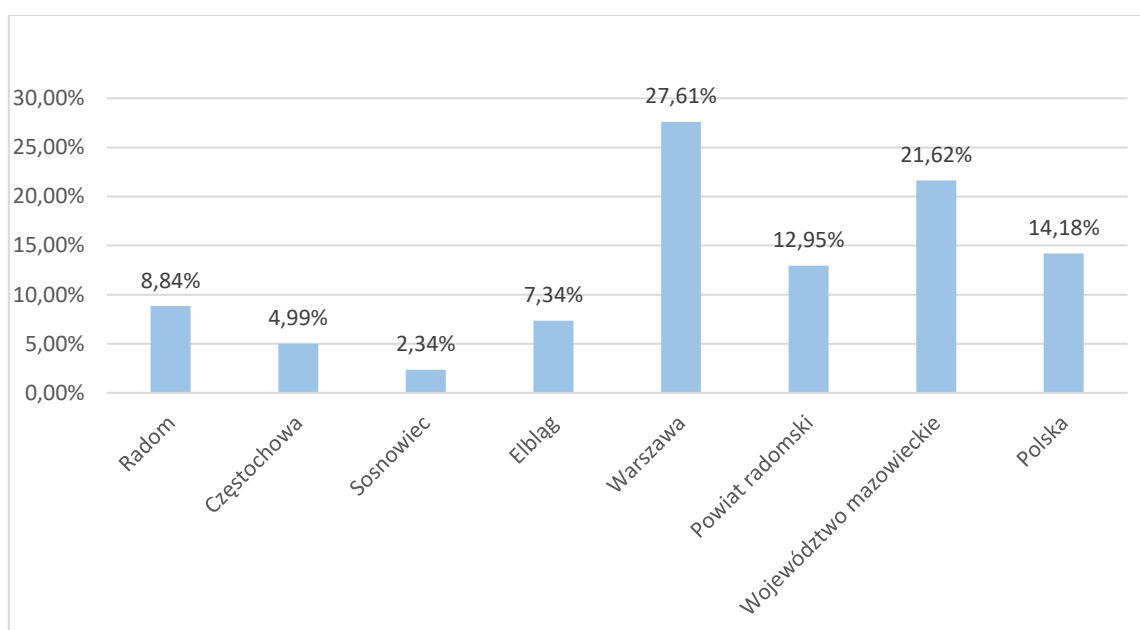

m. st. Warszawa	799 661	1 020 433	220 772	2 503 336	3 196 637	693 301	45 906 295	60 159 226	14 252 931
Powiat radomski	42 135	47 592	5 457	155 023	187 899	32 876	3 241 035	4 049 878	808 843
Województwo mazowieckie	1 963 621	2 388 163	424 542	6 911 817	8 631 240	1 719 423	134 366 165	173 343 233	38 977 068
Polska	13 150 294	15 015 333	1 865 039	48 703 136	57 357 792	8 654 656	923 411 289	1 118 813 208	195 401 919

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Radom wśród porównywanych miast (Częstochowa, Sosnowiec oraz Elbląg) jest na pierwszym miejscu pod względem zarówno przyrostu liczby mieszkań, liczby izb, jak również powierzchni użytkowej mieszkań. Pod względem wzrostu liczby mieszkań wyprzedza również powiat radomski. Wśród porównywanych miast Radom charakteryzuje się również największym tempem zachodzących zmian, co prezentuje poniższy wykres.

Wykres 45. Przyrost liczby mieszkań [%] w Radomiu oraz porównywanych jednostkach w latach 2008-2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W Radomiu wraz ze wzrostem liczby mieszkań zwiększyły się wskaźniki mieszkaniowe w tym przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania jak i przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na osobę. Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania wzrosła w okresie 2008 – 2020 r. o 2,8 m², a przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na osobę o 4,5 m².

Tabela 83. Zasoby mieszkaniowe w Radomiu w latach 2008-2020 – wskaźniki

Rok	przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania	przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na osobę	mieszkania na 1000 mieszkańców	przeciętna liczba izb w mieszkaniu	przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie	przeciętna liczba osób na 1 izbę
2008	58,8	20,6	349,9	3,35	2,86	0,85
2009	59,1	20,9	353,7	3,36	2,83	0,84
2010	59,7	21,7	363,3	3,37	2,75	0,82

2011	59,9	22	366,9	3,38	2,73	0,81
2012	60,2	22,3	370,2	3,38	2,7	0,8
2013	60,4	22,6	374,5	3,39	2,67	0,79
2014	60,6	22,9	378	3,39	2,65	0,78
2015	60,8	23,2	382	3,4	2,62	0,77
2016	61	23,5	386,1	3,4	2,59	0,76
2017	61,1	23,9	390,1	3,4	2,56	0,75
2018	61,3	24,3	396	3,4	2,52	0,74
2019	61,4	24,7	402,1	3,4	2,49	0,73
2020	61,6	25,1	407,9	3,41	2,45	0,72

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W związku z nieustającymi zmianami w zasobie mieszkaniowym każdej z analizowanych jednostek zauważalne są również zmiany we wskaźnikach dotyczących tego zasobu. Na tle wybranych miast wskaźnik przeciętnej powierzchni użytkowej mieszkania w Radomiu jest większy od wskaźnika odnotowanego dla Sosnowca i Elbląga, a minimalnie mniejszy niż dla Częstochowy. Ponadto przeciętna powierzchnia mieszkania w Radomiu jest o 2,6 m² większa niż ta w Warszawie. Radom znajduje się zatem na drugim miejscu wśród porównywanych miast w odniesieniu do przeciętnej powierzchni użytkowej mieszkania [m²], jednak pod względem przyrostu zajmuje pierwsze miejsce – pomiędzy rokiem 2008 a 2020 nastąpiła zmiana o 2,8 m². W odniesieniu do wskaźnika „mieszkania na 1000 mieszkańców” Radom zajmuje dopiero trzecią pozycję wśród analizowanych miast. Należy także zauważyć, że we wszystkich omawianych podmiotach, w tym w Radomiu, zmianie uległy wartości wskaźników dotyczących przeciętnej liczby osób na 1 mieszkanie oraz na 1 izbę – w przypadku każdego z samorządów wartość tego wskaźnika zmniejszyła się.

Tabela 84. Porównanie wskaźników dotyczących zasobu mieszkaniowego w Radomiu i wybranych jednostkach w 2008 r. oraz w 2020 r.

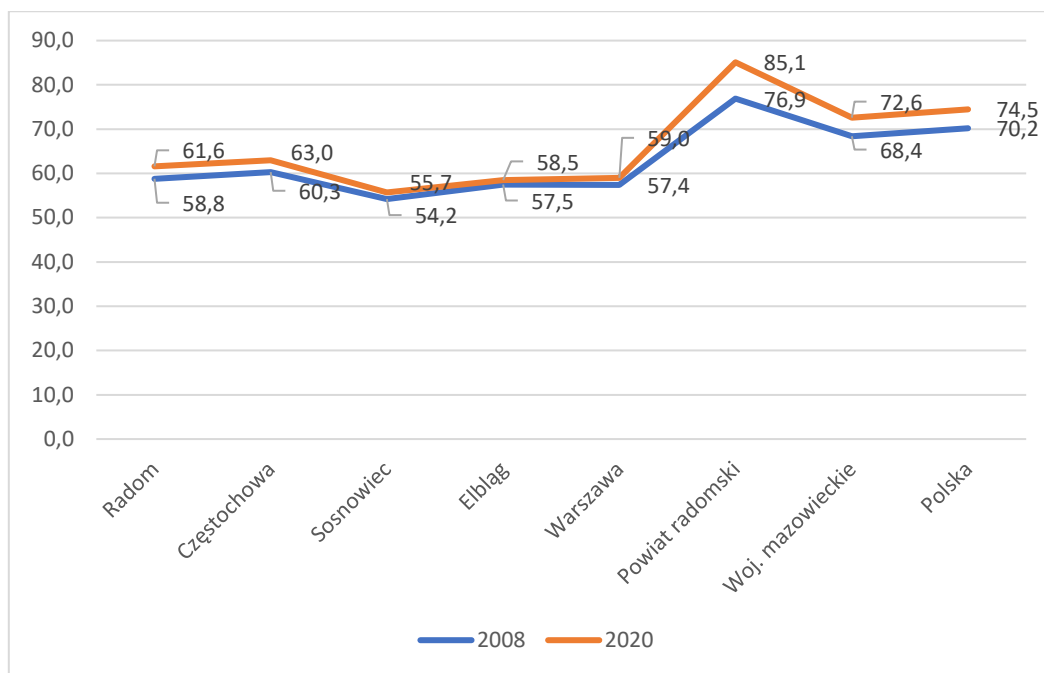
Nazwa	przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania [m ²]		przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę [m ²]		mieszkania na 1000 mieszkańców		przeciętna liczba izb w 1 mieszkaniu		przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie		przeciętna liczba osób na 1 izbę	
	2008	2020	2008	2020	2008	2020	2008	2020	2008	2020	2008	2020
Radom	58,8	61,6	20,6	25,1	349,9	407,9	3,35	3,41	2,86	2,45	0,85	0,72
Częstochowa	60,3	63,0	24,0	29,2	398,9	463,2	3,29	3,36	2,51	2,16	0,76	0,64
Sosnowiec	54,2	55,7	22,3	26,2	411,4	471,5	3,21	3,26	2,43	2,12	0,76	0,65
Elbląg	57,5	58,5	20,3	23,7	353,2	404,2	3,47	3,47	2,83	2,47	0,82	0,71
Powiat radomski	76,9	85,1	22,1	26,6	287,6	312,7	3,68	3,95	3,48	3,20	0,94	0,81
m.st. Warszawa	57,4	59,0	26,8	33,5	467,7	568,8	3,13	3,13	2,14	1,76	0,68	0,56
Województwo mazowieckie	68,4	72,6	25,8	32,0	377,3	440,2	3,52	3,61	2,65	2,27	0,75	0,63
Polska	70,2	74,5	24,2	29,2	344,8	392,4	3,70	3,82	2,90	2,55	0,78	0,68 ²²

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

²² Dane dostępne jedynie dla roku 2019

Wykres 46. Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w 2008 r. oraz 2020 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Jakość i standard mieszkań można ocenić na podstawie ich dostępności do podstawowej infrastruktury technicznej, takiej jak np. wodociąg czy sieć kanalizacyjna oraz gaz sieciowy. Standardy obsługi infrastrukturalnej i wyposażenia zasobów mieszkalnych z roku na rok ulegają poprawie. W Radomiu w 2019 r. 98,6% mieszkań posiadało podłączenie do sieci wodociągowej, 94,8% mieszkań posiadało łazienkę a 87,1% centralne ogrzewanie.

Tabela 85. Standard wyposażenia mieszkań w Radomiu w instalacje techniczno-sanitarne

Rok	Wodociąg	Ustęp Splukiwany	Łazienka	CO	Gaz sieciowy
2008	76 794	74 286	71 429	66 258	65 906
2009	77 352	74 852	72 008	66 858	66 053
2010	79 352	78 433	76 002	69 297	66 499
2011	79 763	78 850	76 420	69 716	66 640
2012	80 159	79 249	76 826	70 128	66 743
2013	80 644	79 734	77 321	70 642	66 903
2014	80 935	80 025	77 613	70 934	67 010
2015	81 418	80 510	78 103	71 455	67 208
2016	81 853	80 952	78 545	71 957	67 384
2017	82 550	81 649	79 254	72 678	67 580
2018	83 209	82 310	79 922	73 365	67 353
2019	83 835	82 940	80 560	74 018	67 564

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Mieszkania znajdujące się na obszarze Radomia są wyposażone w podstawową infrastrukturę techniczno-sanitarną, jak również w gaz sieciowy. W 2019 r. 98,6% mieszkań było podłączonych

do sieci wodociągowej. Natomiast łazienka znajdowała się odpowiednio w 94,8% wszystkich mieszkań w mieście. Liczba mieszkań wyposażonych w centralne ogrzewanie wynosiła w 2019 r. 87,1%.

Tabela 86. Mieszkania w Radomiu wyposażone w instalacje - w % ogółu mieszkań

Rok	Wodociąg	Łazienka	Centralne ogrzewanie
2008	97,9	91,1	84,5
2009	97,9	91,1	84,6
2010	98,5	94,4	86,1
2011	98,6	94,4	86,1
2012	98,6	94,5	86,2
2013	98,6	94,5	86,3
2014	98,6	94,5	86,4
2015	98,6	94,6	86,5
2016	98,6	94,6	86,7
2017	98,6	94,7	86,8
2018	98,6	94,7	87,0
2019	98,6	94,8	87,1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Standardy wyposażenia zasobów mieszkalnych w Radomiu w infrastrukturę techniczno-sanitarną są wyższe niż wskaźniki uzyskane w kraju i w województwie - odpowiednio wodociąg o 1,7% i 2,6%, łazienka o 3% i 2,8%, centralne ogrzewanie o 4,1% dla kraju, natomiast dla województwa wskaźnik jest wyższy o 0,1%.

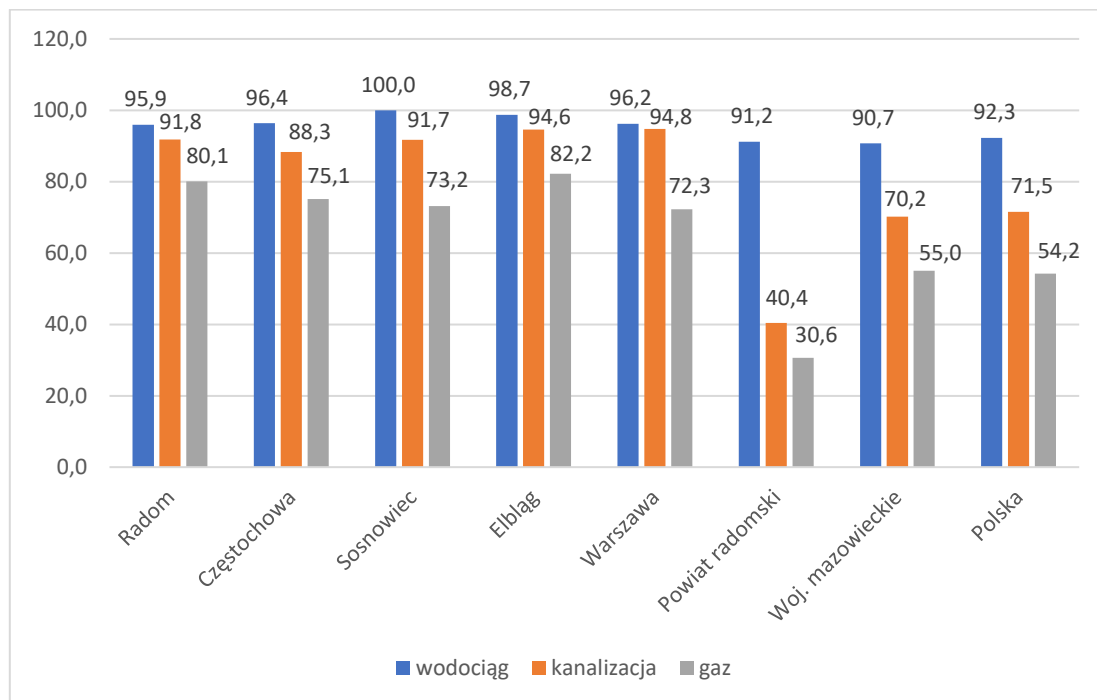
Tabela 87. Mieszkania wyposażone w instalacje - w % ogółu mieszkań w porównywanych podmiotach w 2020 r.

Wyszczególnienie	Wodociąg	Ustęp spłukiwany	Łazienka	Centralne ogrzewanie	Gaz sieciowy
Radom	98,7	97,6	94,8	87,2	80,1
Częstochowa	98,6	97,3	95,7	85,5	75,1
Sosnowiec	99,5	97,4	95,8	79,9	73,2
Elbląg	99,9	98,8	96,0	86,8	82,3
Powiat radomski	99,7	99,3	98,3	96,0	71,9
m.st. Warszawa	90,9	85,3	82,1	72,8	32,0
Województwo mazowieckie	96,1	93,9	92,0	87,3	58,4
Polska	97,0	94,0	91,8	83,1	57,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 47. Korzystający z instalacji w % ogółu ludności w porównywanych samorządach w 2020 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Mieszkania będące w zasobie gminy miasta Radomia stanowią niewielki udział w liczbie mieszkań ogółem (w 2009 r. - 6,5%, w 2018 r. - 4,6 %). Również niewielki jest stosunek powierzchni użytkowej tych mieszkań w powierzchni użytkowej wszystkich mieszkań w mieście (4,3% w 2009 r., 2,8% w 2018 r.). Udział mieszkań komunalnych zarówno pod kątem ich liczby i powierzchni użytkowej zmalał względem 2009 roku.

Tabela 88. Mieszkania w zasobie Radomia

Wyszczególnienie	2009	2013	2015	2016	2018
liczba mieszkań w zasobie gminy	5 155	4 247	4 041	3 995	3 858
powierzchnia użytkowa mieszkań w zasobie gminy [m ²]	201 256	156 184	151 827	150 487	144 589
średnia powierzchnia użytkowa mieszkania w zasobie gminy [m ²]	39,0	36,8	37,6	37,7	37,5
udział liczby mieszkań komunalnych w liczbie mieszkań ogółem [%]	6,5	5,2	4,9	4,8	4,6
udział pow. użytkowej mieszkań komunalnych w pow. użytkowej mieszkań ogółem [%]	4,3	3,2	3,0	3,0	2,8
liczba mieszkań niezamieszkałych w zasobie gminy	50	166	112	87	91
udział mieszkań niezamieszkałych w liczbie mieszkań komunalnych [%]	1,0	3,9	2,8	2,2	2,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W 2020 r. liczba budynków mieszkalnych w mieście wynosiła 21 991, co stawia Radom na drugim miejscu wśród analizowanych miast, tuż za Częstochową. Natomiast analizując tempo przyrostu

budynków mieszkalnych w latach 2008 - 2020 to miasto dominuje wśród analizowanych jednostek, jak również osiąga wynik niewiele gorszy od powiatu radomskiego, m. st. Warszawy czy też województwa.

Tabela 89. Budynki mieszkalne na terenie Radomia oraz porównywanych jednostek

Wyszczególnienie	2008	2020	Zmiana [szt.]	Tempo zmian [%]
Radom	19 428	21 991	2 563	13,19%
Częstochowa	22 821	24 971	2 150	9,42%
Sosnowiec	11 672	12 670	998	8,55%
Elbląg	6 304	6 942	638	10,12%
Powiat radomski	34 053	39 150	5 097	14,97%
m. st. Warszawa	82 207	96 760	14 553	17,70%
Województwo mazowieckie	820 124	950 579	130 455	15,91%
Polska	5 751 174	6 636 883	885 709	15,40%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na terenie Radomia rozwija się budownictwo mieszkaniowe, o czym świadczy przyrost liczby mieszkań oraz budynków mieszkalnych. Z analizy wybranych wskaźników wynika, że w 2020 r. oddano 2,1 mieszkania na 1000 ludności Radomia, a więc o 0,5 mieszkania mniej niż w roku 2008.

Tabela 90. Budownictwo mieszkaniowe - wskaźniki dla Radomia w latach 2008 - 2020

Rok	mieszkania na 1000 ludności	powierzchnia użytkowa mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 ludności [m ²]
2008	2,6	274,0
2009	2,8	288,1
2010	5,3	389,8
2011	2,1	228,4
2012	2,1	219,7*
2013	2,6	244,4
2014	1,6	185,7
2015	2,5	245,4
2016	2,3	232,6
2017	3,5	287,0
2018	3,4	272,7
2019	3,3	255,3
2020	2,1	216,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Sytuacja Radomia na tle porównywanych samorządów wypada niekorzystnie, gdyż w 2020 r. to na jego terenie oddano najmniej mieszkań do użytkowania na 1000 ludności. Ponadto w porównaniu z rokiem 2008 w Radomiu odnotowano spadek wartości tego wskaźnika, podobnie jak w Częstochowie.

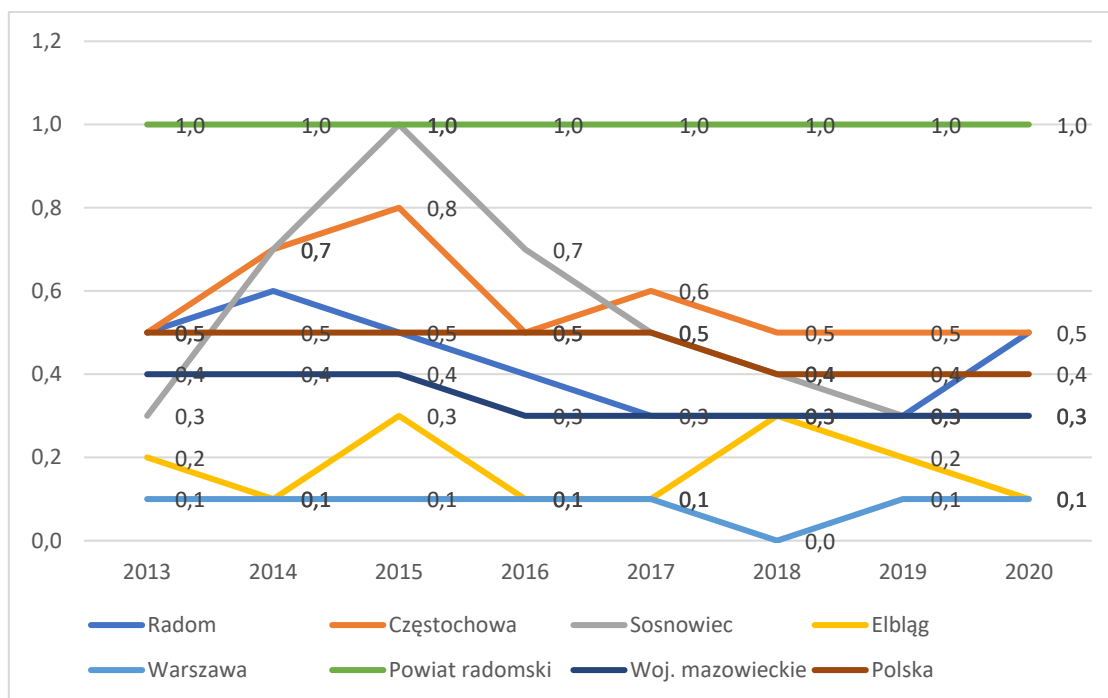

Tabela 91. Budownictwo mieszkaniowe - wskaźniki dla jednostek porównawczych w latach 2008 - 2020

Nazwa	Mieszkania oddane do użytkowania na 1000 ludności		Zmiana
	2008	2020	
Radom	2,6	2,1	-0,5
Częstochowa	3,0	2,7	-0,3
Sosnowiec	1,0	2,2	1,2
Elbląg	2,7	5,1	2,4
Powiat radomski	3,5	4,2	0,7
m.st.Warszawa	11,2	13,1	1,9
Województwo mazowieckie	7,3	8,6	1,3
Polska	4,3	5,8	1,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

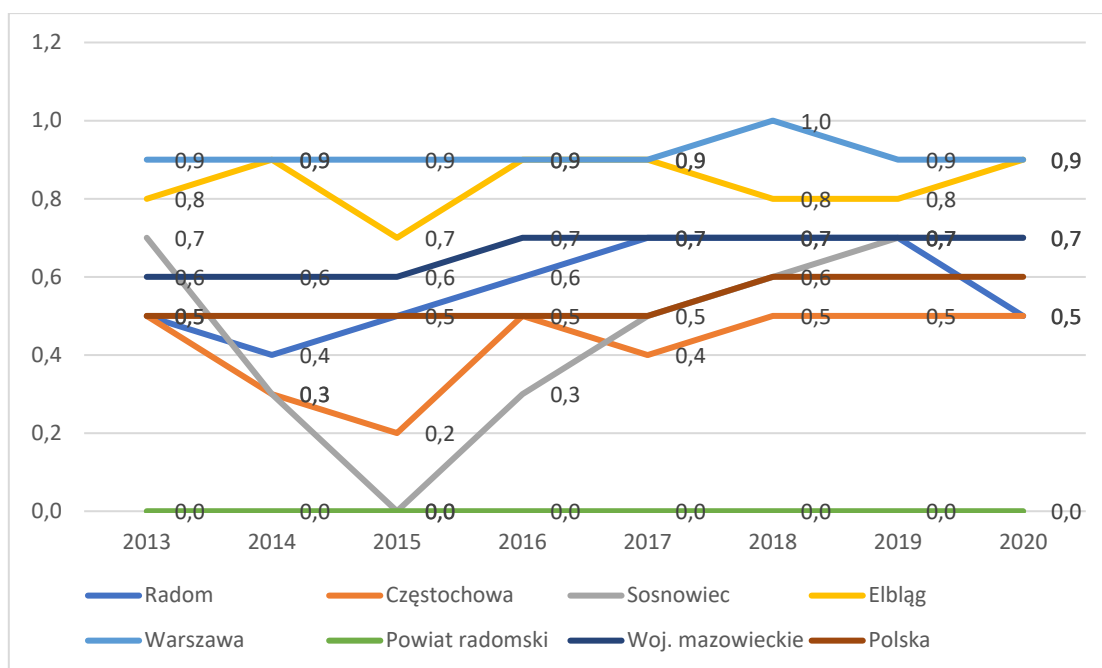
Wykres 48. Udział % mieszkań oddanych do użytkowania w nowych budynkach jednorodzinnych w łącznej liczbie mieszkań oddanych do użytkowania w nowych budynkach mieszkalnych w latach 2013 – 2020 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 49. Udział % mieszkań oddanych do użytkowania w nowych budynkach wielorodzinnych w łącznej liczbie mieszkań oddanych do użytkowania w nowych budynkach mieszkalnych w latach 2013 – 2020 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Przestrzenne rozmieszczenie zabudowy mieszkaniowej²³

Jednym z podstawowych procesów kształtujących strukturę przestrzenną miasta jest rozmieszczenie i rozwój zabudowy mieszkaniowej. Rozwój przestrzenny miasta - nowe inwestycje mieszkaniowe i ich rozlokowanie ma wpływ na rozmieszczenie ludności w mieście. Budynki mieszkalne w gminie to historyczna zabudowa XIX-wieczna zlokalizowana w śródmieściu, osiedla mieszkaniowe z budynkami wielorodzinnymi Osiedle XV-Lecia, Ustronie, Południe, Gołębiów, Michałów czy Osiedle Nad Potokiem oraz dzielnice z zabudową jednorodziną Dzierzków, Glinice, Idalin, Pruszków, zabudowa jednorodzinna zlokalizowana jest na obrzeżach miasta. W chwili obecnej obserwowana jest w mieście dekoncentracja zabudowy wielorodzinnej. Nowe inwestycje mieszkaniowe są związane z przestrzennym rozwojem miasta i ekspansją terenów zurbanizowanych na nowe obszary. Nowo powstająca zabudowa mieszkaniowa, wypełniając istniejące luki w przestrzeni miasta, przede wszystkim w jego peryferyjnych dzielnicach, powoduje spadek udziału zasobów położonych w centrum przy jednoczesnym wzroście na peryferiach.

Analiza rozmieszczenia budynków mieszkaniowych w mieście została wykonana w podziale na liczbę kondygnacji, odnosząc się do przyjętego w studium obowiązującym podziału na jednostki urbanistyczne.

Najwyższe budynki mieszkaniowe w Radomiu to budynki 12- i 11-kondygnacyjne. Budynków 12-kondygnacyjnych jest łącznie 12, zlokalizowane one są w jednostkach urbanistycznych Gołębiów I (8 budynków) i Zamłynie (4 budynki). Łączna liczba budynków 11-kondygnacyjnych to 125. Najwięcej budynków tej wysokości (po 10 i więcej) zlokalizowanych jest w jednostkach Ustronie, Michałów Czachówek, Osiedle Nad Potokiem, Centrum i Borki.

²³ Opracowane przez Miejską Pracownię Urbanistyczną na potrzeby SUIKZP.

Budynki jedno, dwu i trzy kondygnacyjne stanowią w mieście 95,2% wszystkich budynków mieszkaniowych, pozostałe 4,8% to budynki czterokondygnacyjne i wyższe.

Tabela 92. Liczba budynków mieszkalnych wg kondygnacji w jednostkach urbanistycznych (Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Ewidencji Gruntów i Budynków)

Nr jednostki	Jednostka urbanistyczna	Liczba budynków mieszkalnych wg kondygnacji											
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
19	Gołębiów I	17	33	26	13	21	x	x	2	1	x	x	8
14	Zamłynie	219	245	54	7	24	1	x	x	1	x	2	4
25	Ustronie	8	2	x	x	39	x	x	1	2	x	22	x
50	Michałów	9	5	1	5	36	x	x	1	1	1	11	x
8	Czachówek	25	49	38	5	6	x	x	1	x	x	10	x
18	Gołębiów II	15	42	5	55	44	7	2	7	x	x	8	x
7	Os. Nad Potokiem	34	139	25	24	62	x	1	3	1	x	13	x
3	Centrum	22	101	104	22	22	3	x	x	x	x	11	x
12	Borki	173	89	68	6	21	x	x	x	x	x	13	x
6	Os. XV Lecia	17	146	6	16	69	x	x	x	x	6	7	x
36	Południe I	97	57	9	4	27	1	x	x	x	x	5	x
37	Południe II	41	53	44	6	58	x	x	x	x	x	4	x
26	Prędocinek	68	39	1	3	49	x	x	x	x	x	3	x
17	Akademickie	170	89	45	x	4	x	x	x	x	x	5	x
4	Centrum Północ	38	76	29	11	7	3	1	x	x	x	2	
10	Planty Zach.	149	127	23	13	35	1	x	x	1	x	2	x
2	Centrum Południe	40	127	141	73	17	x	x	x	x	x	2	x
24	Glinice Zach.	498	462	186	6	7	x	x	x	x	x	5	x
9	Planty Wsch	6	15	16	35	16	1	7	x	x	x	x	x
62	Józefów	104	156	10	8	3	1	x	x	x	x	x	x
29	Idalin	898	936	509	20	5	1	x	x	x	x	x	x
45	Woźniki	232	363	23	4	14	x	x	x	x	x	x	x
39	Potkanów	43	8	3	x	1	x	x	x	x	x	x	x
40	Krychnowice	83	79	6	x	2	x	x	x	x	x	x	x
38	Jeżowa Wola Wschód	235	188	26	1	5	x	x	x	x	x	x	x
52	Gołębiów Przemysłowy	37	71	2	1	1	x	x	x	x	x	x	x
11	1905 Roku	71	38	5	0	1	x	x	x	x	x	x	x
1	Stare Miasto	118	126	23	x	2	x	x	x	x	x	x	x
22	Dzierzków Południowy	225	34328	2	x	x	x	x	x	x	x	x	x
27	Młodzianów	521	393	43	3	1	x	x	x	x	x	x	x
56	Elektrociepłownia	2	6	3	4	x	x	x	x	x	x	x	x
5	Obozisko	114	38	1	16	x	x	x	x	x	x	x	x
33	Sadków	69	35	23	6	x	x	x	x	x	x	x	x
47	Kozia Góra	590	405	191	11	x	x	x	x	x	x	x	x
48	Wacyn	274	475	83	5	x	x	x	x	x	x	x	x
41	Jeżowa Wola Zach.	193	154	28	2	x	x	x	x	x	x	x	x
30	Malczew Janiszpol	170	216	21	2	x	x	x	x	x	x	x	x
23	Glinice Wsch.	707	363	186	6	x	x	x	x	x	x	x	x
63	Wólka Klwatecka	345	367	37	3	x	x	x	x	x	x	x	x
15	Kaptur	689	488	103	5	x	x	x	x	x	x	x	x
32	Malenice	261	328	55	2	x	x	x	x	x	x	x	x
34	Żakowice I	245	101	26	1	x	x	x	x	x	x	x	x

46	Kierzków	322	314	25	1	x	x	x	x	x	x	x	x
35	Żakowice II	74	58	12	x	x	x	x	x	x	x	x	x
31	Długojów	238	225	38	x	x	x	x	x	x	x	x	x
49	Młynek Janiszewski	91	83	12	x	x	x	x	x	x	x	x	x
58	Mleczna	90	75	9	x	x	x	x	x	x	x	x	x
53	Rajec Szlachecki	45	85	7	x	x	x	x	x	x	x	x	x
54	Stara Wola Gołębiowska	104	101	10	x	x	x	x	x	x	x	x	x
51	Brzustówka	107	121	10	x	x	x	x	x	x	x	x	x
55	Rajec Poduchowny	426	468	33	x	x	x	x	x	x	x	x	x
42	Pruszków	152	129	10	x	x	x	x	x	x	x	x	x
21	Dzierzków Północny	49	103	5	x	x	x	x	x	x	x	x	x
20	Gołębiowska	93	103	4	x	x	x	x	x	x	x	x	x
57	Nowa Wola Gołębiowska	82	100	4	x	x	x	x	x	x	x	x	x
28	Godów	292	368	12	x	x	x	x	x	x	x	x	x
61	Filrej	181	105	4	x	x	x	x	x	x	x	x	x
43	Kończyce	140	105	4	x	x	x	x	x	x	x	x	x
16	Koniówka	84	82	2	x	x	x	x	x	x	x	x	x
44	Woźniki Zach.	69	49	1	x	x	x	x	x	x	x	x	x
13	Halinów	105	494	4	x	x	x	x	x	x	x	x	x
60	Wincentów	127	63	1	x	x	x	x	x	x	x	x	x
59	Krzewień	18	10	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x

Źródło: Opracowanie Miejskiej Pracowni Urbanistycznej w Radomiu

Tabela 93. Dane wskaźnikowe dotyczące zabudowy w jednostkach urbanistycznych

Nr jednostki	Jednostka urbanistyczna	Wskaźniki					
		Liczba budynków mieszkalnych ogółem	Średnia liczba kondygnacji	Których budynków jest najwięcej [kondygn.]	Jaki budynek najwyższy [kondygn.]	Liczba budynków najwyższych	Udział budynków najwyższych [%]
19	Gołębiów I	121	3,6	2	12	8	6,6
14	Zamłynie	557	2,0	2	12	4	0,7
25	Ustronie	74	6,4	5	11	22	29,7
50	Michałów	70	5,3	5	11	11	15,7
8	Czachówek	134	3,0	2	11	10	7,5
18	Gołębiów II	185	4,1	4	11	8	4,3
7	Os. Nad Potokiem	302	3,2	2	11	13	4,3
3	Centrum	285	3,1	3	11	11	3,9
12	Borki	370	2,2	1	11	13	3,5
6	Os. XV Lecia	267	3,3	2	11	7	2,6
36	Południe I	200	2,3	1	11	5	2,5
37	Południe II	206	3,1	5	11	4	1,9
26	Prędocinek	163	2,7	1	11	3	1,8
17	Akademickie	313	1,8	1	11	5	1,6
4	Centrum Północ	167	2,4	2	11	2	1,2
10	Planty Zach.	351	2,1	1	11	2	0,6
2	Centrum Południe	400	2,8	3	11	2	0,5
24	Glinice Zach.	1164	1,8	1	11	5	0,4
9	Planty Wsch	96	3,7	4	7	7	7,3
62	Józefów	282	1,8	2	6	1	0,4

29	Idalin	2369	1,9	2	6	1	0,0
45	Wońniki	636	1,8	2	5	14	2,2
39	Potkanów	55	1,3	1	5	1	1,8
40	Krychnowice	170	1,6	1	5	2	1,2
38	Jeżowa Wola Wsch.	455	1,6	1	5	5	1,1
52	Gołębiów Przemysłowy	112	1,7	2	5	1	0,9
11	1905 Roku	115	1,5	1	5	1	0,9
1	Stare Miasto	269	1,7	2	5	2	0,7
22	Dzierzków Południowy	967	2,2	3	5	2	0,2
27	Młodzianów	961	1,5	1	5	1	0,1
56	Elektrociepłownia	15	2,6	2	4	4	26,7
5	Obozisko	169	1,5	1	4	16	9,5
33	Sadków	133	1,7	1	4	6	4,5
47	Kozia Góra	1197	1,7	1	4	11	0,9
48	Wacyn	837	1,8	2	4	5	0,6
41	Jeżowa Wola Zach.	377	1,6	1	4	2	0,5
30	Malczew Janiszpol	409	1,6	2	4	2	0,5
23	Glinice Wsch.	1262	1,6	1	4	6	0,5
63	Wólka Klwatecka	752	1,6	2	4	3	0,4
15	Kapturek	1285	1,6	1	4	5	0,4
32	Malenice	646	1,7	2	4	2	0,3
34	Żakowice I	373	1,4	1	4	1	0,3
46	Kierzków	662	1,6	1	4	1	0,2
35	Żakowice II	144	1,6	1	3	12	8,3
31	Długojów	501	1,6	1	3	38	7,6
49	Młynek Janiszewski	186	1,6	1	3	12	6,5
58	Mleczna	174	1,5	1	3	9	5,2
53	Rajec Szlachecki	137	1,7	2	3	7	5,1
54	Stara Wola Gołębiowska	215	1,6	1	3	10	4,7
51	Brzustówka	238	1,6	2	3	10	4,2
55	Rajec Poduchowny	927	1,6	2	3	33	3,6
42	Pruszków	291	1,5	1	3	10	3,4
21	Dzierzków Północny	99	1,5	1	3	3	3,0
20	Gołębiowska	201	1,6	2	3	5	2,5
57	Nowa Wola Gołębiowska	186	1,6	2	3	4	2,2
28	Godów	672	1,6	2	3	12	1,8
61	Filrej	290	1,4	1	3	4	1,4
43	Kończyce	227	1,4	1	3	3	1,3
16	Koniówka	168	1,5	1	3	2	1,2
44	Wońniki Zach.	119	1,4	1	3	1	0,8
13	Halinów	603	1,8	2	3	4	0,7
60	Wincentów	191	1,3	1	3	1	0,5
59	Krzewień	28	1,4	1	2	10	35,7

Źródło: Opracowanie Miejskiej Pracowni Urbanistycznej w Radomiu

Tabela 94. Liczba budynków mieszkalnych wg grup wysokości w jednostkach urbanistycznych

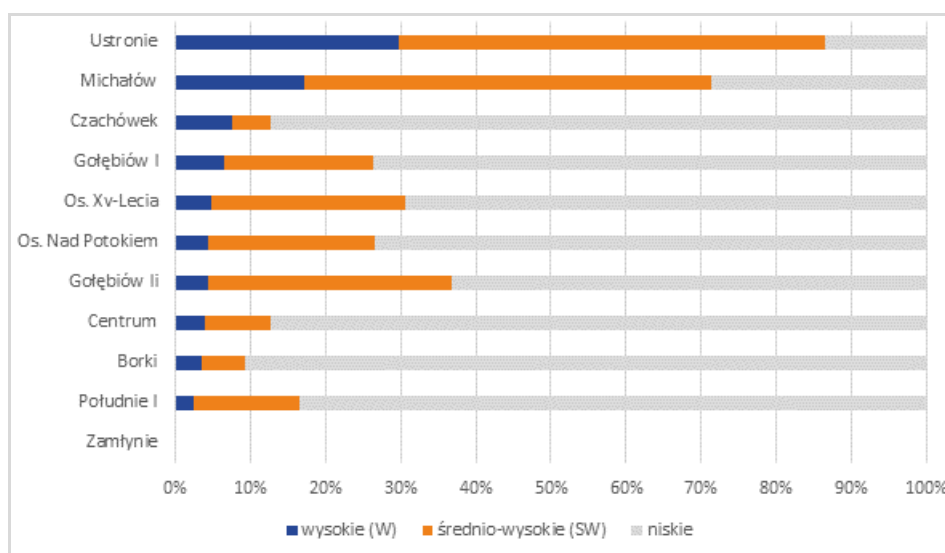
Nr jednostki	Jednostka urbanistyczna	Liczba budynków wg grup wysokości			Udział budynków w jednostce		
		wysokie (W)	średnio-wysokie (SW)	niskie (N)	W	SW	N
19	Gołębiów I	8	24	89	6,6%	19,8%	73,6%
14	Zamłynie	6	26	525	1,1%	4,7%	94,3%
25	Ustronie	22	42	10	29,7%	56,8%	13,5%
50	Michałów	12	38	20	17,1%	54,3%	28,6%
8	Czachówek	10	7	117	7,5%	5,2%	87,3%
18	Gołębiów II	8	60	117	4,3%	32,4%	63,2%
7	Os. Nad Potokiem	13	67	222	4,3%	22,2%	73,5%
3	Centrum	11	25	249	3,9%	8,8%	87,4%
12	Borki	13	21	336	3,5%	5,7%	90,8%
6	Os. Xv-Lecia	13	69	185	4,9%	25,8%	69,3%
36	Południe I	5	28	167	2,5%	14,0%	83,5%
37	Południe II	4	58	144	1,9%	28,2%	69,9%
26	Prędocinek	3	49	111	1,8%	30,1%	68,1%
17	Akademickie	5	4	304	1,6%	1,3%	97,1%
4	Centrum Północ	2	11	154	1,2%	6,6%	92,2%
10	Planty Zach.	2	37	312	0,6%	10,5%	88,9%
2	Centrum Południe	2	17	381	0,5%	4,3%	95,3%
24	Glinice Zach.	5	7	1152	0,4%	0,6%	99,0%
9	Planty Wsch.	0	24	72	0,0%	25,0%	75,0%
62	Józefów	0	4	278	0,0%	1,4%	98,6%
29	Idalin	0	6	2363	0,0%	0,3%	99,7%
45	Woźniki	0	14	622	0,0%	2,2%	97,8%
39	Potkanów	0	1	54	0,0%	1,8%	98,2%
40	Krychnowice	0	2	168	0,0%	1,2%	98,8%
38	Jeżowa Wola Wsch.	0	5	450	0,0%	1,1%	98,9%
52	Gołębiów Przemysłowy	0	1	111	0,0%	0,9%	99,1%
11	1905 Roku	0	1	114	0,0%	0,9%	99,1%
1	Stare Miasto	0	2	267	0,0%	0,7%	99,3%
22	Dzierzków Południowy	0	2	965	0,0%	0,2%	99,8%
27	Młodzianów	0	1	960	0,0%	0,1%	99,9%
56	Elektrociepłownia	0	0	15	0,0%	0,0%	100,0%
5	Obozisko	0	0	169	0,0%	0,0%	100,0%
33	Sadków	0	0	133	0,0%	0,0%	100,0%
47	Kozia Góra	0	0	1197	0,0%	0,0%	100,0%
48	Wacyn	0	0	837	0,0%	0,0%	100,0%
41	Jeżowa Wola Zach.	0	0	377	0,0%	0,0%	100,0%
30	Malczew Janiszpol	0	0	409	0,0%	0,0%	100,0%
23	Glinice Wsch.	0	0	1262	0,0%	0,0%	100,0%
63	Wólka Klwatecka	0	0	752	0,0%	0,0%	100,0%
15	Kaptur	0	0	1285	0,0%	0,0%	100,0%
32	Malenice	0	0	646	0,0%	0,0%	100,0%
34	Żakowice I	0	0	373	0,0%	0,0%	100,0%
46	Kierzków	0	0	662	0,0%	0,0%	100,0%
35	Żakowice II	0	0	144	0,0%	0,0%	100,0%
31	Długojów	0	0	501	0,0%	0,0%	100,0%
49	Młynek Janiszewski	0	0	186	0,0%	0,0%	100,0%
58	Mleczna	0	0	174	0,0%	0,0%	100,0%
53	Rajec Szlachecki	0	0	137	0,0%	0,0%	100,0%
54	Stara Wola Gołębiowska	0	0	215	0,0%	0,0%	100,0%

51	Brzustówka	0	0	238	0,0%	0,0%	100,0%
55	Rajec Poduchowny	0	0	927	0,0%	0,0%	100,0%
42	Pruszków	0	0	291	0,0%	0,0%	100,0%
21	Dzierzków Południowy	0	0	99	0,0%	0,0%	100,0%
20	Gołębiowska	0	0	201	0,0%	0,0%	100,0%
57	Nowa Wola Gołębiowska	0	0	186	0,0%	0,0%	100,0%
28	Godów	0	0	672	0,0%	0,0%	100,0%
61	Firlej	0	0	290	0,0%	0,0%	100,0%
43	Kończyce	0	0	227	0,0%	0,0%	100,0%
16	Koniówka	0	0	168	0,0%	0,0%	100,0%
44	Wośniki Zach.	0	0	119	0,0%	0,0%	100,0%
13	Halinów	0	0	603	0,0%	0,0%	100,0%
60	Wincentów	0	0	191	0,0%	0,0%	100,0%
59	Krzewień	0	0	28	0,0%	0,0%	100,0%

Źródło: Opracowanie Miejskiej Pracowni Urbanistycznej w Radomiu

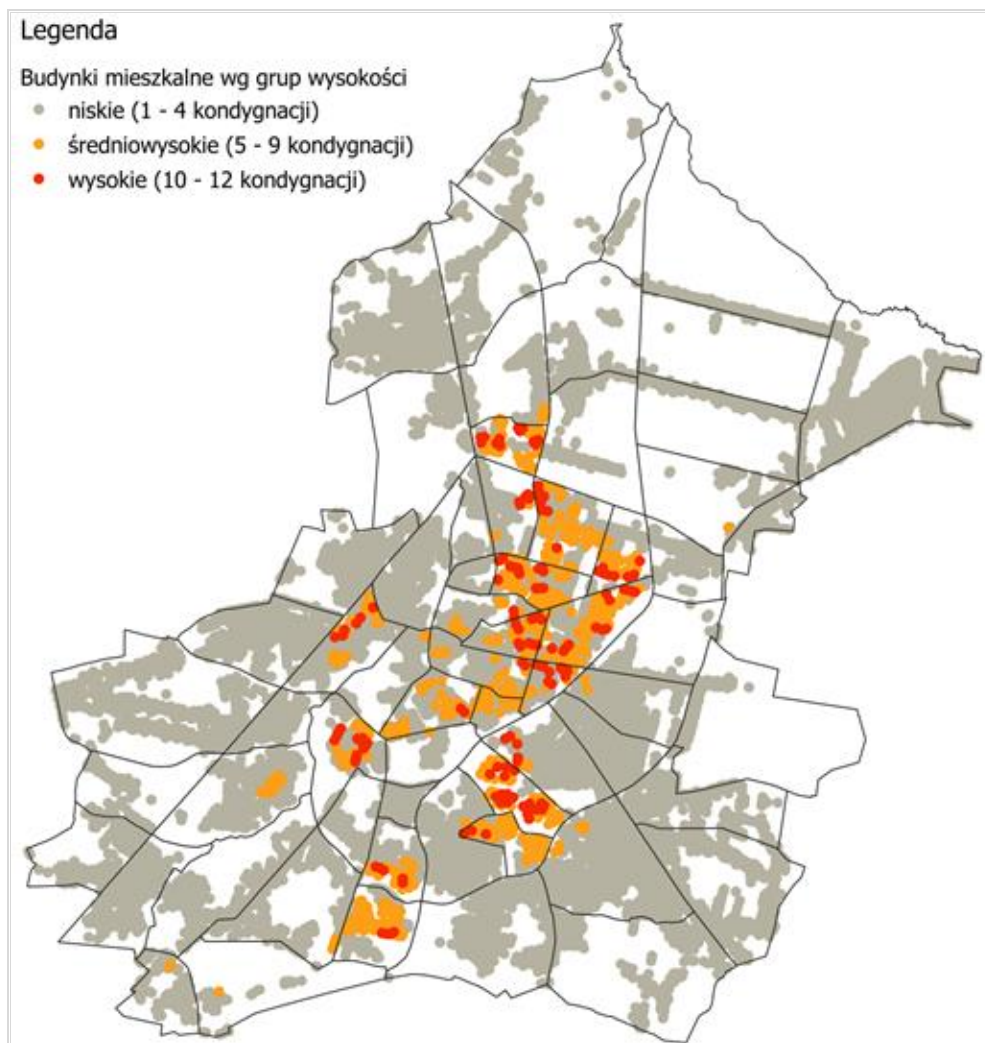
Wykres 50. Udział budynków mieszkalnych poszczególnych grup wysokości w wybranych jednostkach urbanistycznych

Źródło: Opracowanie Miejskiej Pracowni Urbanistycznej w Radomiu

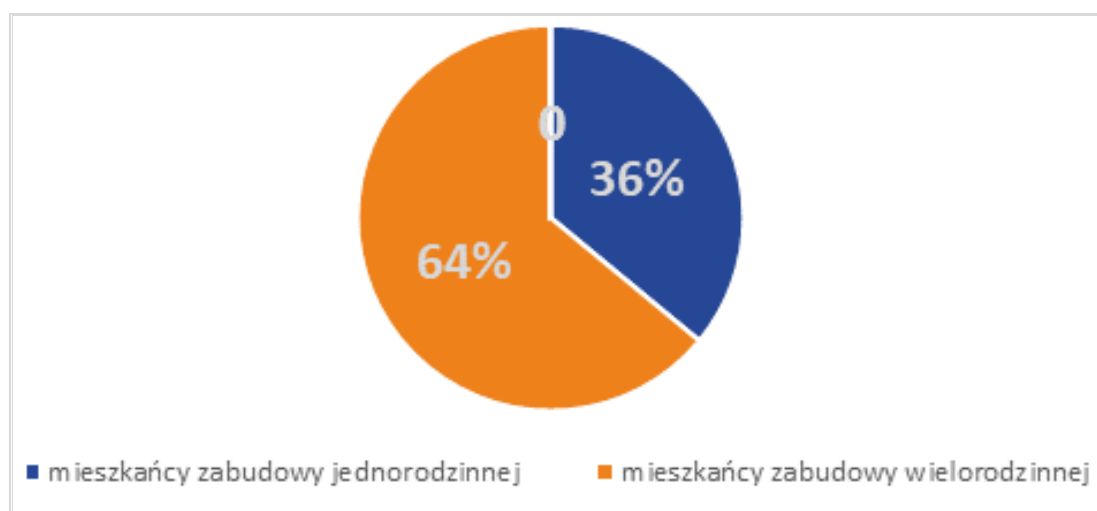

Mapa 13. Klasyfikacja budynków mieszkalnych wg grup wysokości

Źródło: Opracowanie Miejskiej Pracowni Urbanistycznej w Radomiu

Wykres 51. Mieszkańcy Radomia wg zamieszkiwanej zabudowy w 2019 r.

Źródło: Opracowanie Miejskiej Pracowni Urbanistycznej w Radomiu

Tabela 95. Liczba mieszkańców w zabudowie wielo- i jednorodzinnej

Wyszczególnienie	Liczba mieszkańców	Procent mieszkańców
mieszkańcy zabudowy jednorodzinnej	68 892	34,4%
mieszkańcy zabudowy wielorodzinnej	131 371	65,6%
mieszkańcy razem	200 263	100,0%

Źródło: Opracowanie Miejskiej Pracowni Urbanistycznej w Radomiu

Diagnoza przestrzenna miejskiego obszaru funkcjonalnego Radomia - Opracowanie: MPU Radom na potrzeby SUIKZP

We współczesnych czasach rozpatrywanie miasta w granicach administracyjnych nie odpowiada ani zasięgowi przestrzennemu funkcji miejskich ani zasięgowi faktycznych procesów urbanizacyjnych. Procesy osadnicze o charakterze miejskim odbywają się nie tylko w granicach administracyjnych miasta, ale w obrębie całej aglomeracji miejskiej, a nawet, w odpowiednio mniejszym natężeniu, w obrębie całego miejskiego obszaru funkcjonalnego. Aglomerację miejską można zdefiniować jako spójny przestrzennie obszar osadniczy o przeważających funkcjach nierolniczych. Pojęciem o jeszcze szerszym zakresie przestrzennym jest miejski obszar funkcjonalny (MOF). Obejmuje on obszar intensywnych codziennych dojazdów ludności do miasta centralnego, tj. głównie do pracy i szkoły.

W miejskim obszarze funkcjonalnym z definicji mają miejsce procesy osadnicze polegające na lokowaniu się miejskich funkcji zagospodarowania przestrzennego, zwłaszcza mieszkalnictwa i usług. Procesy te noszą nazwę suburbanizacji i skutkują tzw. rozlewaniem się miasta [ang. *urbansprawl*] na przyległe tereny wiejskie. W procesie suburbanizacji mamy do czynienia z przenoszeniem się funkcji miejskich z miasta, lecz bez tworzenia struktur przestrzennych o charakterze miejskim. Funkcje miejskie lokują się więc w przestrzeni o wiejskich formach zagospodarowania (luźna, niska zabudowa jednorodzinna, słabe wyposażenie w infrastrukturę urbanistyczną). Należy przy tym zauważyć, że suburbanizacja nie dotyczy wyłącznie gmin podmiejskich. Występuje ona również w obrębie miasta, gdyż jego granice administracyjne nie stanowią granicy struktury osadniczej o funkcjach miejskich. Struktury przestrzenne o wiejskich formach zagospodarowania występują także w obrębie granic administracyjnych miasta Radomia.

Suburbanizacja oznacza tworzenie ułomnych struktur osadniczych w typie tzw. międzymiasta [niem. *Zwischenstadt*], nie mającego ani wykształconych cech miejskich ani wiejskich. Z jednej strony, wyprowadzając kapitał inwestycyjny, ogranicza możliwości rozwoju pełnowartościowego miasta. Z drugiej niszczy tereny wiejskie, które tracą swój specyficzny charakter krajobrazowy i przyrodniczy. Rozproszone osadnictwo konsumuje znaczne ilości terenów otwartych, które pozbawiane są w ten sposób możliwości pełnienia funkcji przyrodniczych, rekreacyjnych i żywicielskich. Z punktu widzenia miasta najistotniejsze jest ograniczanie ilości naturalnych terenów rekreacyjnych wokół miasta.

Suburbialne struktury osadnicze nie stanowią pełnowartościowego miasta ze względu na znaczne odległości pomiędzy obiektami o różnorodnych funkcjach miejskich. Mieszkańcy ekstensywnych przedmieść regularnie muszą przemieszczać się na znaczne odległości celem załatwienia codziennych spraw, takich jak zakupy, praca czy oświata. Usługi ponadpodstawowe natomiast dostępne są wyłącznie w mieście. Wymienione regularne przemieszczenia do miasta obciążają je wzmożonym ruchem samochodowym oraz wszystkimi jego negatywnymi konsekwencjami. Dzieje się tak, gdyż rozproszonych struktur osadniczych nie da się w sposób ekonomiczny i efektywny obsłużyć środkami transportu alternatywnymi względem samochodu. Mieszkańcy gmin podmiejskich korzystają

z infrastruktury miejskiej, natomiast podatki płacą w gminach podmiejskich. Wszystkie wymienione problemy oznaczają, że suburbanizacja obciąża miasto centralne oraz jego mieszkańców znacznymi kosztami. Opisane wyżej zależności powodują, że suburbanizacja uznawana jest za zjawisko wysoce negatywne. Opracowanie racjonalnej polityki przestrzennej miasta wymaga opanowania procesów przestrzennych dziejących się w całym miejskim obszarze funkcjonalnym.

W latach 2007–2013 w ramach "Konkursu dotacji na działania wspierające jednostki samorządu terytorialnego w zakresie planowania miejskich obszarów funkcjonalnych" zdelimitowano Radomski Obszar Funkcjonalny (ROF), obejmujący Radom - miasto rdzeniowe ROF, pełniące funkcję koordynatora projektu, powiat radomski, gminę miejską i wiejską Pionki, gminy miejsko-wiejskie Łża i Skaryszew oraz gminy wiejskie Gózd, Jastrzębia, Jedlińsk, Jedlnia-Letnisko, Kowala, Pionki, Przytyk, Wierzbica, Wolanów, Zakrzew, Orońsko. W ramach tego projektu opracowano ogólną strategię rozwoju ROF a także sektorowych aspektów - transportowego i przyrodniczego. Starosta Radomski, Prezydent Miasta Radomia oraz burmistrzowie i wójtowie wymienionych gmin powołali Stowarzyszenie Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego. W dniu 01.04.2016 r. Prezydent Miasta Radomia, Starosta Powiatu Radomskiego oraz 14 burmistrzów i wójtów gmin sąsiednich złożyło do Zarządu Województwa Mazowieckiego wniosek o określenie obszaru funkcjonalnego o znaczeniu regionalnym pod nazwą Radomski Obszar Funkcjonalny²⁴. Niestety, ze względu na świadome zaniedbania władz samorządowych województwa mazowieckiego, działania te jak dotąd nie przełożyły się na oficjalne utworzenie miejskiego obszaru funkcjonalnego Radomia na podstawie art. 49d ust. 2 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2017 r. poz. 1073, z późn. zm.).

Zgodnie z KPZK 2030 Radom zaliczony został do kategorii ośrodków regionalnych, dla których wyznaczenie miejskich obszarów funkcjonalnych (MOF) nie jest obowiązkowe, lecz zalecane. Delimitacja takiego obszaru oraz „opracowanie strategii i planu zagospodarowania obszaru funkcjonalnego ośrodka regionalnego” stanowi zalecenie KPZK (6.1.2). Wskazany w KPZK miejscem delimitacji obszaru funkcjonalnego jest plan zagospodarowania przestrzennego województwa (PZPW). Zgodnie z art. 39 ust. 3 pkt 4 UPZP w PZPW określa się „granice i zasady zagospodarowania obszarów funkcjonalnych o znaczeniu ponadregionalnym oraz, w zależności od potrzeb, granice i zasady zagospodarowania obszarów funkcjonalnych o znaczeniu regionalnym”.

W Planie zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego, przyjętym Uchwałą nr 22/18 z dnia 19 grudnia 2018 r. Sejmiku Województwa Mazowieckiego nie dokonano delimitacji MOF Radomia, ani nie rozważono potrzeby takiej delimitacji. Nieutworzenie Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego spowodowało ograniczenie możliwości prowadzenia skutecznej polityki przestrzennej na terenie miasta Radomia, powiatu radomskiego i pozostałych gmin objętych wnioskiem. Wpłynęło negatywnie na możliwość współuczestniczenia przez wymienione jednostki samorządu lokalnego w prowadzeniu polityki przestrzennej województwa mazowieckiego na mocy art. 49f ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym²⁵. Ponadto ograniczyło możliwości pozyskiwania

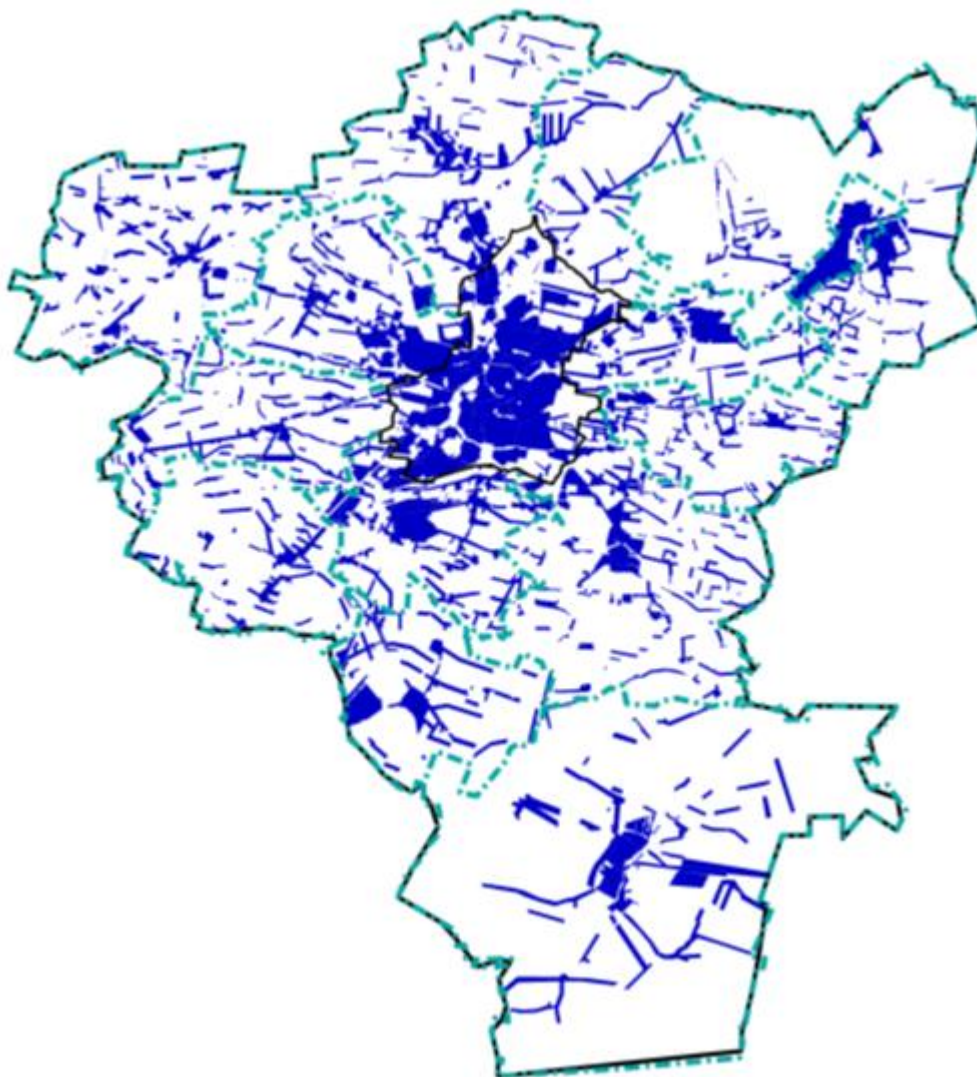
²⁴ Wymienieni przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego działali w trybie art. 49d ust. 2 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2017 r. poz. 1073, z późn. zm.) (UPZP), zgodnie z którym „samorząd województwa może, z własnej inicjatywy lub na wniosek samorządu gminnego lub samorządu powiatowego, określić obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym i ich granice”. Ust. 3 art. 49d UPZP nakazuje samorządowi województwa przedstawienie takiego wniosku do zaopiniowania jednostkom samorządu terytorialnego

²⁵ Polityka przestrzenna województwa w stosunku do obszaru funkcjonalnego o znaczeniu ponadregionalnym lub o znaczeniu regionalnym jest prowadzona w konsultacji z jednostkami samorządu terytorialnego, które są położone na terenie danego obszaru funkcjonalnego. (art. 49f UPZP).

środków z funduszy europejskich na rozwój regionalny, w szczególności skorzystania z funduszy przewidzianych w ramach instrumentu zintegrowanych inwestycji terytorialnych (ZIT)²⁶. Wykluczenie MOF Radomia z możliwości uczestniczenia w programie ZIT przyczyniło się do dalszego utrwalenia prowincjonalnego charakteru miasta Radomia i regionu radomskiego, związanego z utratą statusu miasta wojewódzkiego w wyniku reformy administracyjnej z 1999 r.

Mapa 14. Tereny osadnicze wyznaczone w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego

Źródło: opracowanie własne MPU

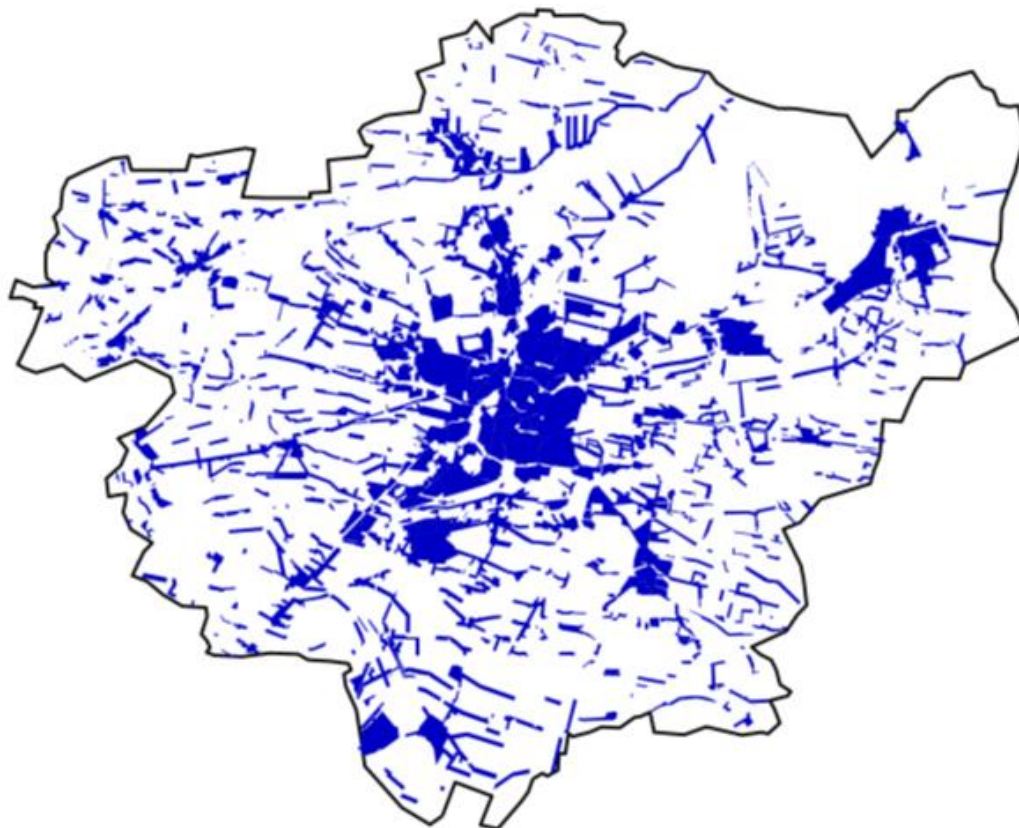
Powyższa rycina przedstawia rozkład wszystkich terenów osadniczych planowanych w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego. Rozkład terenów osadniczych, jak również układ przestrzenny obszaru ROF, wyraźnie pokazuje odrębność miasta i gminy Iłży od reszty ROF. Z tego względu do celu dalszych analiz

²⁶ Programowanie perspektywy finansowej 2014-2020 - Umowa Partnerstwa w pkt. 3.3.2 stwierdza, iż ZIT realizowane są obligatoryjnie na terenie miast wojewódzkich i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie, ale również fakultatywnie w miastach o charakterze regionalnym i subregionalnym i na obszarach powiązanych z nimi funkcjonalnie. Realizacja ZIT w tych obszarach miejskich zależy od decyzji samorządów poszczególnych województw.

dodatkowo wyznaczono miejski obszar funkcjonalny (MOF) Radomia jako ROF bez miasta i gminy Iłży. Tak zdelimitowany obszar jest strukturą przestrzenną bardziej adekwatną do analizy struktury osadniczej miejskiego obszaru funkcjonalnego Radomia, jakkolwiek zebrane dane odnoszone będą również do całości zdelimitowanego uprzednio Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Mapa 15. Tereny osadnicze wyznaczone w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin miejskiego obszaru funkcjonalnego Radomia

Źródło: opracowanie własne MPU

Powyższa rycina pokazuje stopniowe zmniejszanie się zagęszczenia planowanych terenów osadniczych od Radomia w kierunku granic obszaru. Na rysunku, na którym pokazano granice gmin, widać, jak Radom stopniowo rozlewa się na obszar sąsiednich gmin, zwłaszcza Zakrzewa, Jedlińska, Jedlni - Letnisko, Skaryszewa i Kowali. Zaplanowano w nich rozległe, zwarte obszary osadnicze, przypominające w tej skali struktury miejskie. Zjawiska tworzenia zwartych struktur w obliczu postępującej suburbanizacji same w sobie można ocenić pozytywnie. Gdyby całość podmiejskiego rozwoju osadniczego skupiała się na tych obszarach, mogłyby się tworzyć policentryczna struktura osadnicza MOF. Wymagałoby to jednak wyposażenia tych terenów przez gminy w infrastrukturę urbanistyczną oraz zapewnienia odpowiedniej intensywności i zwartości zabudowy. Tymczasem znaczna ilość i rozciągłość pozostałych terenów osadniczych planowanych przez gminy czyni taką opcję niemożliwą do urzeczywistnienia ze względu na nieuniknione rozproszenie kapitału inwestycyjnego.

Rycina pokazuje planową kontynuację ułomnych struktur osadniczych wsi w układach ulicowych. Obudowa dróg wiejskich zabudową mieszkalną jest niekorzystna ze względu na:

- niemożność wykształcenia zwartych miejscowości opartych na sieci centrów osadniczych,

- niemożność zapewnienia wydajnej obsługi układów osadniczych transportem zrównoważonym, tj. pieszym, rowerowym i zbiorowym,
- generowanie znacznego ruchu samochodowego, obciążającego miejscowości i miasto centralne ruchem, zanieczyszczeniem powietrza, hałasem i zagrożeniem wypadkami,
- utrudnienie poruszania się po drogach samochodem, ze względu na konieczność ograniczenia prędkości oraz rowerem w celach rekreacyjnych na skutek dużego ruchu samochodowego,
- rozcinanie terenów otwartych, co degradowuje ich wartość przyrodniczą i rekreacyjną.

Jednym z kluczowych zadań planowania przestrzennego w większości krajów Europy Zachodniej jest zapobieganie powstawaniu tego typu struktur osadniczych. W Anglii zakazano rozwoju zabudowy wzdłuż dróg (tzw. *ribbon development*) już w latach 30-tych XX w.

Ilość terenów osadniczych planowanych w studiach gminnych jest niewspółmiernie duża w stosunku do obecnego stanu zagospodarowania oraz możliwego zapotrzebowania. Ponieważ gminy nie posiadają bilansów planowanych terenów osadniczych, wyliczono ją na podstawie zdigitalizowanych do postaci rastrowej rysunków studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin MOF i ROF, wprowadzonych do programu CAD. Siłą rzeczy więc, przeprowadzone badanie ma charakter szacunkowy. Jako tereny osadnicze przyjęto tereny przeznaczone w studiach gminnych pod mieszkalnictwo, usługi, przemysł i infrastrukturę, w tym drogi w ramach układów osadniczych, tj. związane z zabudową. Nie zaliczono doń terenów zabudowy zagrodowej (MR).

W oparciu planowaną ilość terenów osadniczych oszacowano następujące parametry:

- odsetek nowo planowanych względem obecnych terenów mieszkaniowych,
- pojemność nowo planowanych terenów mieszkaniowych,
- pojemność nowo planowanych terenów mieszkaniowych na tle aktualnej ludności gmin,
- odsetek dodatkowo planowanej ludności względem obecnej²⁷.

²⁷Odsetek nowo planowanych względem obecnych terenów mieszkaniowych oszacowano na bazie parametrycznej ilości terenów mieszkaniowych zajętej przez obecną liczbę mieszkańców. Tę wyliczono przyjmując następujące parametry:

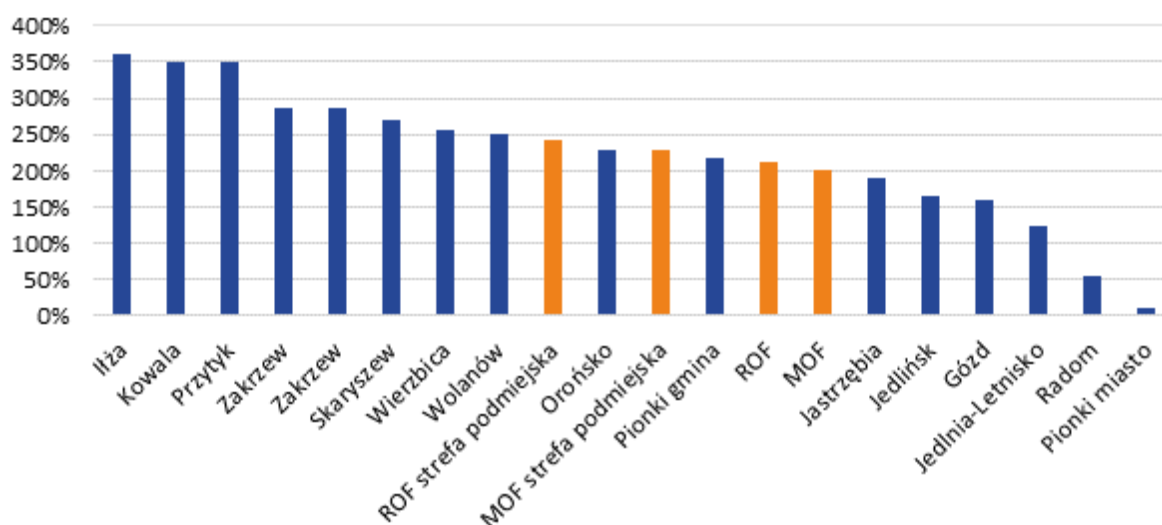
- w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich: 12,5 jednostek mieszkaniowych na hektar powierzchni terenu (jm/ha), co odpowiada zabudowie jednorodzinnej na działkach o wielkości 800 m²; przy założeniu 2,64 osób na jednostkę mieszkaniową (os/jm) (była to średnia z 2018 r.) przeliczeniowa gęstość zaludnienia obszarów wiejskich wyniosła 33 os/ha; powierzchnia terenów mieszkaniowych = 60% powierzchni wszystkich terenów osadniczych

- w mieście Radomiu gęstość zaludnienia wyliczono na podstawie parametru intensywności zabudowy (I) przyjmując średnią I = 0,5, powierzchnię użytkową mieszkania (Pu) = 28,2 m² na osobę (m²/os) (średnia wartość z 2018 r.) i powierzchnię użytkową (Pu) = 70% powierzchni całkowitej (Pc) zabudowy = 40,3 m²Pc/os, powierzchnia terenu mieszkaniowego (Ptm) wyniosła 80,6 m²/os (47 jm/ha); powierzchnia terenów mieszkaniowych = 40% powierzchni terenów osadniczych

- w mieście Pionkach przyjęto I = 0,3; 3,3 x 40,3 m²Pc/os = 134 m²Ptm/os (28 jm/ha); powierzchnia terenów mieszkaniowych = 30% powierzchni terenów osadniczych (ze względu na rozległość terenu przemysłowego po zakładach Pronit Pionki).

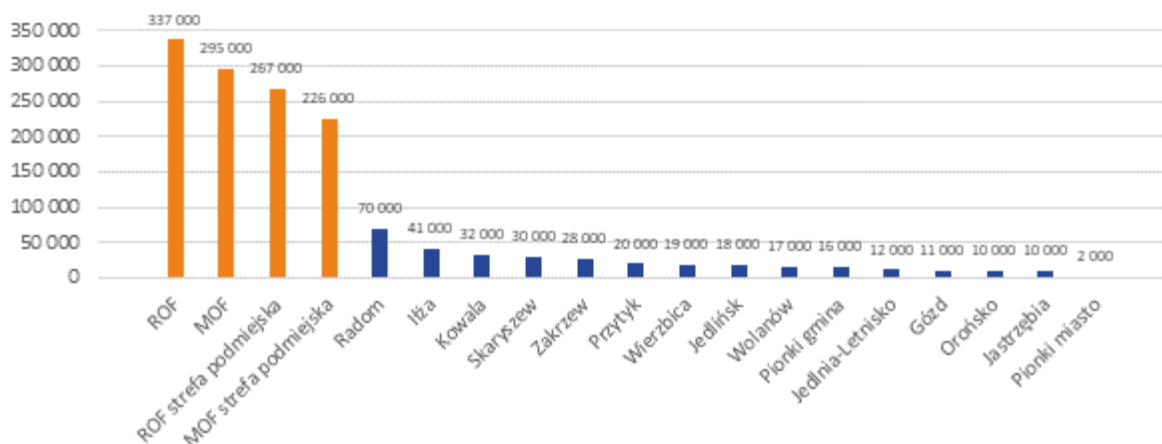
Wykres 52. Odsetek nowo planowanych terenów mieszkaniowych

Źródło: opracowanie własne MPU

Wg przyjętej metodologii najwyższym stosunkiem ilości nowo planowanych terenów mieszkaniowych do obecnie zajętych cechuje się miasto i gmina Iłża (362%), zaś najniższym miasto Pionki (12%) (Rys. 3). Radom planuje powiększenie terenów mieszkaniowych o 55%. Średnia dla MOF wynosi 200%. Wziąwszy pod uwagę samą strefę podmiejską MOF – 229%, a ROF – aż 243%.

Wykres 53. Szacunkowa pojemność nowo planowanych terenów mieszkaniowych

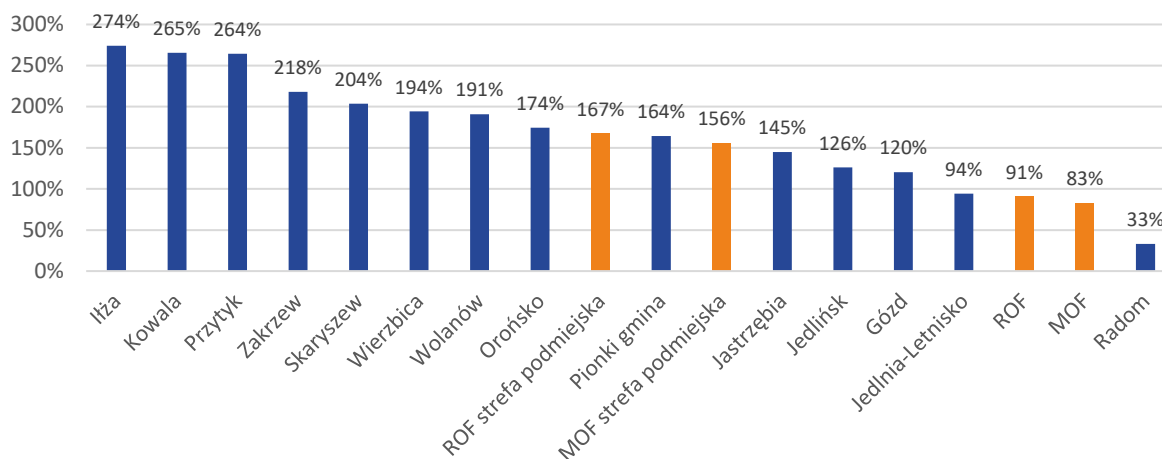
Źródło: opracowanie własne MPU

Według przyjętych, szacunkowych parametrów w całym Radomskim Obszarze Funkcjonalnym mogłoby się osiedlić 337 000 nowych mieszkańców, tj. prawie drugie tyle (91%) co obecnych²⁸.

²⁸ Pojemność nowo planowanych terenów mieszkaniowych obliczono, przyjmując następujące parametry:
dla gmin wiejskich i miejsko-wiejskich: 2,5 os/jm (wartość przewidywana przez GUS dla 2025 r.), przy gęstości 10 jm/ha, gęstość zaludnienia (GI) = 25 os/ha
dla miasta Radomia: 2,5 os/jm, 30 jm/ha, GI = 75 os/ha
dla miasta Pionki: 2,5 os/jm, 25 jm/ha, GI = 62,5 os/ha.

Wykres 54. Odsetek ludności możliwej do osiedlenia na nowo planowanych terenach osadniczych względem obecnej liczby ludności

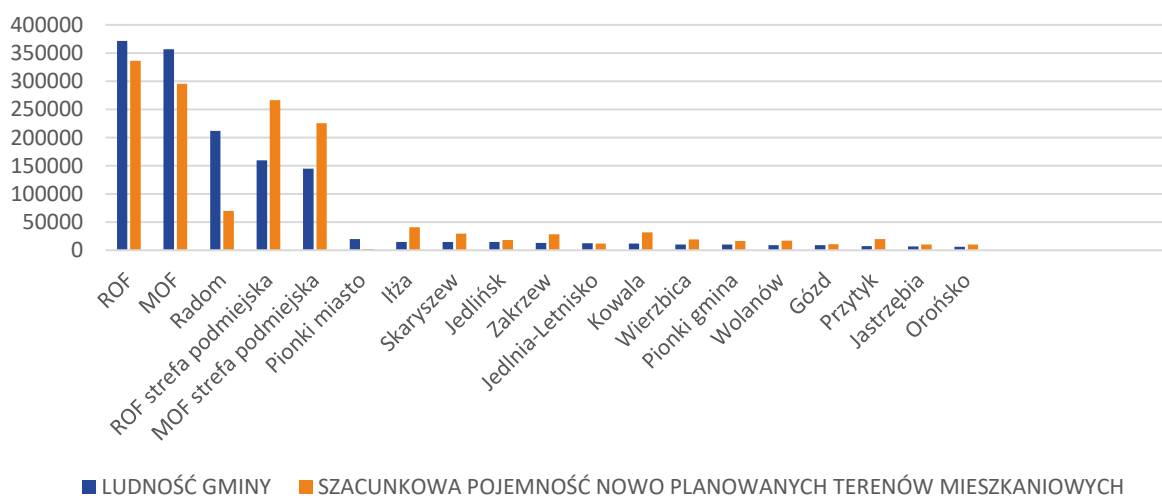

Źródło: opracowanie własne MPU

Najwyższy odsetek nowo planowanej ludności w stosunku do obecnej występuje w gminie miejsko-wiejskiej Łtży. Zakładając wykorzystanie wszystkich terenów mieszkaniowych przewidzianych w studium gminnym, liczba ludności gminy mogłaby wzrosnąć aż o 274% (Rys. 5). Kolejnymi gminami z tak przeszacowanymi parametrami są Kowala (265%) i Przytyk (264%). W takim scenariuszu ludność tych gmin wynosiłaby: dla Łtży – 41 tys. mieszkańców (wzrost o 26 tys.), Kowali – 32 tys. (wzrost o 20 tys.), a Przytyka – 20 tys. (wzrost o 12,5 tys.). W strefie podmiejskiej MOF mogłoby się osiedlić dodatkowych 156% obecnej ludności obszaru, tj. 226 tys. ludzi (Rys. 5 i 4). Oznacza to, że do gmin podmiejskich mógłby przenieść się cały Radom!

Powyższy wykres pokazuje skalę przeszacowania ilości terenów przeznaczonych pod mieszkalnictwo w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin radomskiego obszaru funkcjonalnego. Największa różnica pomiędzy obecnym a planowanym zaludnieniem występuje w strefach podmiejskich ROF i MOF.

Wykres 55. Pojemność nowo planowanych terenów mieszkaniowych na tle aktualnej ludności jednostek terytorialnych

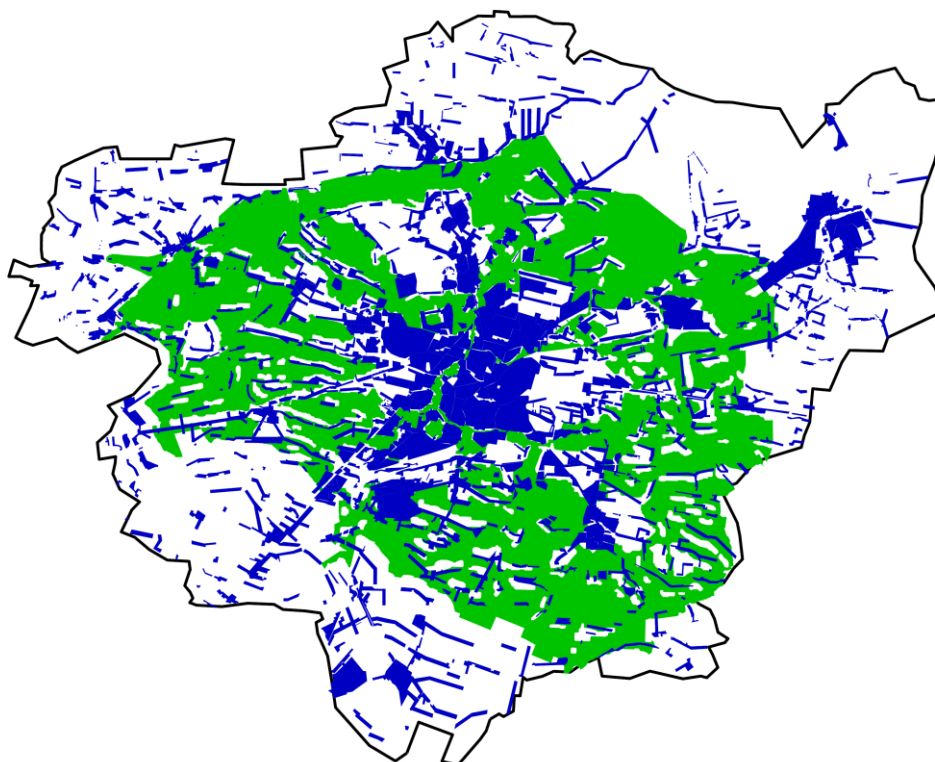
Źródło: opracowanie własne MPU

W latach 2007–2013 w ramach "Konkursu dotacji na działania wspierające jednostki samorządu terytorialnego w zakresie planowania miejskich obszarów funkcjonalnych" opracowano „Koncepcję utworzenia, ochrony, zagospodarowania i zarządzania sieci terenów otwartych (*greenbelt*) w obrębie Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego”. Pierścień zielony wokół Radomia obejmuje tereny otwarte, czyli niestanowiące terenów zwartej zabudowy. Jak widać na mapie, wykluczono zeń obszary przeznaczone pod osadnictwo w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin ROF. Problemem warunkującym skuteczne wdrożenie idei pierścienia zielonego na gruncie radomskim jest znaczny stopień rozproszenia zabudowy wiejskiej.

Ideą przyświecającą wyznaczaniu pierścieni zielonych w Europie Zachodniej jest wykluczenie rozwoju osadniczego z terenów podmiejskich. Zgodnie z tą ideą pierścień zielony powinien ściśle przylegać do zwartych miejscowości, z jednoczesnym świadomym wskazaniem niewielkich rezerw terenowych umożliwiających rozwój osadniczy odpowiednio dużych i rozwiniętych, wskazanych miejscowości. Przy rozproszonej strukturze osadniczej MOF Radomia ciężko jest wyodrębnić zwarte osady wiejskie. Ten kłopot, jak również wykluczenie z pierścienia terenów „lekką ręką” przewidzianych pod osadnictwo, wypacza rodzime wdrożenie wspomnianej idei pierścieni zielonych. Drugim problemem jest występujący w obecnym systemie prawnym planowania i zagospodarowania przestrzennego brak mechanizmu prawnego ochrony pierścieni zielonych przed zabudową powstającą na mocy decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu. Ochrona pierścienia w pozostałych przypadkach, tj. przed zabudową na podstawie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (MPZP) leży w gestii gmin. Brak ponadlokalnego planowania przestrzennego wiążącego gminy uniemożliwia odgórne narzucenie gminom ochrony ponadlokalnego pierścienia zielonego. Ochrona spójności pierścienia zależy więc od dobrej woli rad poszczególnych gmin.

Mapa 16. Pierścień zielony miejskiego obszaru funkcjonalnego Radomia

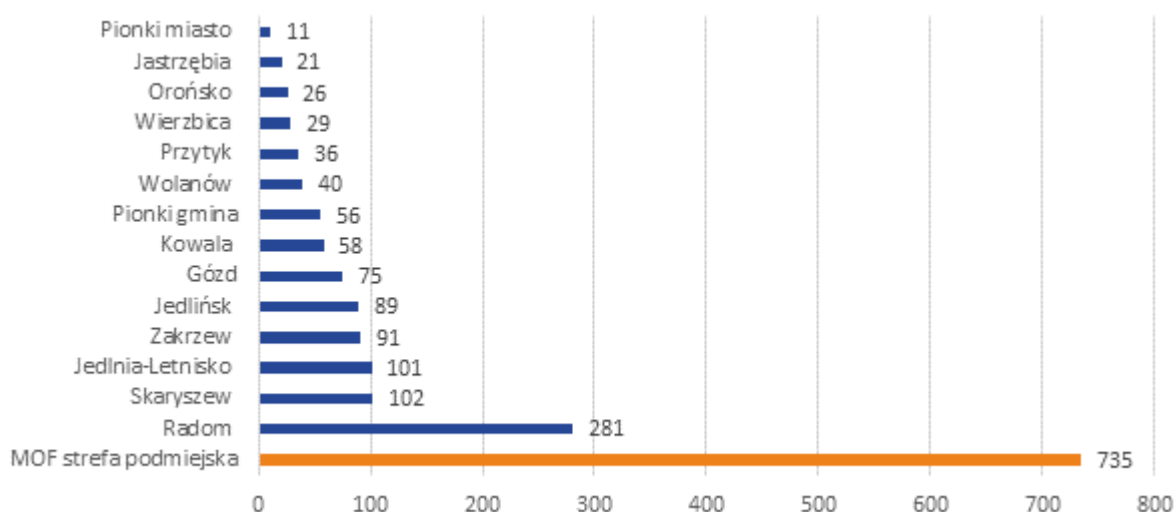
Źródło: opracowanie własne MPU

Przeprowadzona analiza nie obrazuje rzeczywistego rozmiaru suburbanizacji mającej miejsce w miejskim obszarze funkcjonalnym Radomia. Objęła ona wyłącznie strategiczny, kierunkowy aspekt planowania przestrzennego. Ów może mieć przełożenie na rzeczywistość inwestycyjną jedynie w przypadku uchwalenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na całości obszarów osadniczych wskazanych w studiach gminnych, co jest mało realne. Tak czy inaczej, większość działalności budowlanej, zwłaszcza na terenach wiejskich, odbywa się nie na podstawie planów miejscowych, lecz decyzji o warunkach zabudowy, które nie muszą być zgodne z kierunkami wyznaczonymi w studiach gminnych. Biorąc pod uwagę mało restrykcyjne wymogi uzyskania warunków zabudowy, oznacza to, że faktyczna ilość dostępnych terenów inwestycyjnych jest jeszcze większa niż ilość wskazana w studiach gminnych. Przedstawione zestawienia pokazują jednakowoż podejście do planowania przestrzennego podradomskich gmin, które podejmując dyskutowane decyzje strategiczne, nie biorą pod uwagę ani ponadlokalnego interesu całości MOF, ani wytycznych wynikających z obowiązującego teoretycznie paradygmatu zrównoważonego rozwoju przestrzennego.

Rzeczywisty wymiar suburbanizacji w MOF Radomia obrazują dane statystyczne na temat budownictwa mieszkaniowego.

Wykres 56. Liczba pozwoleń na budowę i zgłoszeń budowy nowych budynków mieszkalnych w 2018 r. w MOF Radomia

Źródło: opracowanie własne MPU

Liczba zezwoleń na budowę budynków mieszkaniowych w strefie podmiejskiej miejskiego obszaru funkcjonalnego w 2018 r. była aż 2,6 razy większa niż na obszarze miasta. Jednakowoż, rozpatrując sumaryczną liczbę mieszkań oddanych do użytkowania w 2018 r., w przypadku Radomia jest ona wyższa (722) niż dla powiatu radomskiego (543) (GUS, BDL, 2020).

W ramach badania ponadlokalnych uwarunkowań rozwoju przestrzennego Radomia rozesłano ankietę do gmin Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego na temat problemów gospodarki przestrzennej i planowania przestrzennego występujących w gminach. Ankieta zawierała następujące pytania:

1. Jakie są najważniejsze problemy gospodarki przestrzennej w Państwa gminie?
2. Jakie kroki podejmują lub zamierzają podjąć władze gminy, aby stawić czoła wymienionym problemom?
3. Z jakimi problemami związanymi z planowaniem przestrzennym borykają się władze gminy?

4. Czy widzą Państwo potrzebę współpracy gmin ROF w zakresie prowadzenia wspólnej polityki przestrzennej?
5. Czy uważają Państwo, że integracja polityki przestrzennej i planowania przestrzennego gminy z polityką i planowaniem przestrzennym miasta Radomia jest potrzebna?
6. Czy władze gminy chciałyby zlecić opracowywanie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Prezydentowi miasta Radomia i podległej mu Miejskiej Pracowni Urbanistycznej?
7. Czy władze gminy przystąpiły lub zamierzają przystąpić do zmiany lub opracowania nowego studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy w związku ze zmianami wytycznych sporządzania tegoż, wprowadzonymi do ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym w 2015 roku?

Odpowiedzi na ankietę udzieliło tylko 5 z 15 ankietowanych gmin.

W zakresie problemów gospodarki przestrzennej i planowania przestrzennego gminy najczęściej wskazywały szczegółowe problemy, takie jak konflikty związane z lokalizacją biogazowni i farm wiatrowych czy dużych terenów przemysłowych. Jedna z podradomskich gmin za największy problem uważa niesprawną komunikację. Jako możliwe recepty planistyczne gminy wskazują większą ilość planów miejscowych, jedna z nich wyraża chęć sporządzenia planu dla całego obszaru gminy. Wskazano też na zmianę studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Zwrócono też uwagę na brak środków na planowanie przestrzenne.

W kwestii współpracy gmin ROF w zakresie prowadzenia polityki przestrzennej potrzebę taką wskazano w przypadku inwestycji o znaczeniu ponadlokalnym, ochrony przyrody i polityki komunikacyjnej. Jedna gmina ogólnie stwierdziła taką potrzebę. Gmina Orońsko nadmieniła, że uchwałą Rady Gminy nr XIV/85/19 z dnia 15.11.2019 r. wystąpiła ze Stowarzyszenia Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego.

W zakresie integracji polityki przestrzennej gminy z polityką przestrzenną miasta Radomia tylko dwie gminy wyraziły taką potrzebę – Iłża i Orońsko. Może dziwić, iż zrobili to akurat te gminy. Iłża jest najbardziej oddaloną od Radomia gminą ROF, natomiast Orońsko zeń wystąpiło. Jedna z gmin ościennych wskazała, iż taka integracja nie jest potrzebna ze względu na odmienne uwarunkowania gminy wiejskiej i miejskiej. Inna przyznała rację odnośnie potrzeby integracji polityki przestrzennej na etapie uzgodnień strategicznych odnośnie infrastruktury ponadlokalnej (np. drogi, lotnisko).

Tylko jedna z gmin wyraziła chęć zlecenia opracowywania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy prezydentowi miasta Radomia reprezentowanego i podległej mu MPU. Paradoksalnie tą gminą jest Orońsko, które wystąpiło z ROF. Pozostałe gminy nie uzasadniły braku potrzeby takiego zlecenia, oprócz jednej gminy – Jedlińska - która argumentowała takie stanowisko samodzielnością planistyczną gminy. Stwierdzono, iż najlepiej, jeśli gmina wykonuje plany sama, nie wzięwszy pod uwagę, że mała gmina nie ma do tego wystarczających zasobów kadrowych i zadania te są i tak zlecane na zewnątrz, częstokroć podmiotom nie związanym w żaden sposób z regionem.

Niektóre z gmin przystąpiły do zmiany swojego studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, niektóre zmieniają studia w zakresie częściowym, niektóre nie zamierzają zmieniać studium w najbliższym czasie. Gmina Jedlińsk ze względu na prawdopodobne zmiany stanu prawnego w zakresie planowania przestrzennego.

Podsumowując wyniki ankiety, przesłanie odpowiedzi przez tylko 5 z 15 gmin świadczy o braku chęci do głębszej refleksji na temat problemów gminnej gospodarki przestrzennej. Wygląda na to, iż polityka przestrzenna gmin sprowadza się do wykonywania niezbędnych, narzuconych ustawowo obowiązków jak sporządzanie studium i wydawanie decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu. Można stwierdzić, iż większość gmin prowadzi reaktywną gospodarkę przestrzenną, ukierunkowaną na realizację zgłaszanych potrzeb inwestycyjnych. Brak jest strategicznego pojmowania i prowadzenia aktywnej polityki przestrzennej. Wśród przebadanych gmin dominuje brak świadomości istotności powiązań funkcjonalno-przestrzennych występujących w ramach miejskiego obszaru funkcjonalnego. Żadna z gmin nie zwróciła uwagi na rozliczne problemy generowane przez suburbanizację: ani ekonomiczne, ani środowiskowe, ani społeczne. Pomimo, iż większość z tego typu problemów dotyczy miasto centralne, to dotyczą one także gmin podmiejskich, np. w zakresie trudności w zapewnieniu infrastruktury technicznej i społecznej, czy degradacji krajobrazu. Tylko jedna z gmin wskazała na istotność kłopotów komunikacyjnych związanych z dojazdami do Radomia.

5.2. ŚRODOWISKO

Lasy

W 2020 r. na terenie Radomia powierzchnia lasów zajmowała 765,62 ha, co stanowiło 6,85% powierzchni całego miasta. W porównaniu do innych podmiotów zajmuje on drugą pozycję od końca, tuż za Częstochową, na terenie której udział powierzchni lasów wynosi 3,97%. Radom wypada zatem zdecydowanie słabiej w odniesieniu do innych porównywanych jednostek, w tym m.in. do powiatu radomskiego, gdzie lasy obejmują 26,86% powierzchni ogółem powiatu.

Tabela 96. Udział powierzchni lasów w powierzchni ogółem w Radomiu oraz porównywanych samorządach w 2020 r.

Wyszczególnienie	Powierzchnia ogółem	Powierzchnia lasów	Udział w powierzchni ogółem [%]
Radom	11 180	765,62	6,85%
Częstochowa	15 971	633,82	3,97%
Sosnowiec	9 106	1 463,23	16,07%
Elbląg	7 982	2 121,20	26,57%
M.st.Warszawa	51 724	7 266,98	14,05%
Powiat radomski	152 978	41 085,33	26,86%
Województwo mazowieckie	3 555 847	833 293,68	23,43%
Polska	31 270 525	9 260 266,62	29,61%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Mimo niskiego w porównaniu do innych omawianych jednostek poziomu lesistości Radomia, zauważalne jest pozytywne zjawisko zwiększania się powierzchni lasów na przestrzeni analizowanych lat – w porównaniu z 2008 r. powierzchnia lasów zwiększyła się o 37,14 ha, co plasuje go tuż za Częstochową, gdzie odnotowano wzrost o 81,75 ha.

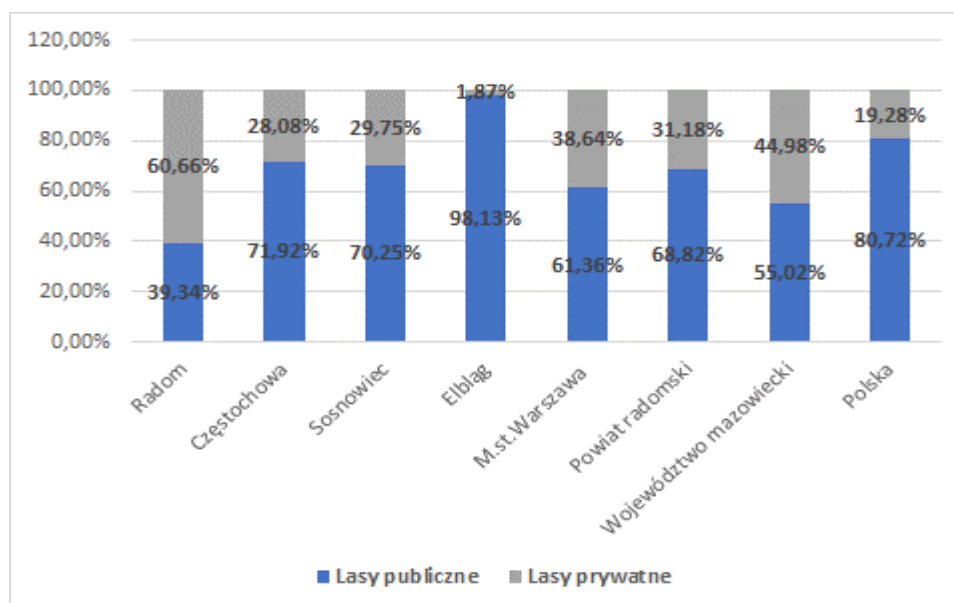
Tabela 97. Powierzchnia lasów w Radomiu oraz porównywanych jednostkach

Wyszczególnienie	2008	2011	2014	2017	2020	Zmiana [ha]
Radom	728,5	781,6	767,17	767,61	765,62	37,14
Częstochowa	552,1	648,8	646,47	648,28	633,82	81,75
Sosnowiec	1 530,3	1 481,7	1 439,57	1 436,80	1 463,23	-67,04
Elbląg	2 116,1	2 141,4	2 148,15	2 148,84	2 121,20	5,07
M.st.Warszawa	7 966,7	7 016,1	7 122,53	7 193,30	7 266,98	-699,73
Powiat radomski	37 601,8	40 723,4	40 946,57	41 076,67	41 085,33	3 483,57
Województwo mazowieckie	797 120,6	810 216,3	821 882,10	829 670,18	833 293,68	36 173,13
Polska	9 066 362,5	9 143 313,9	9 197 879,01	9 242 439,18	9 260 266,62	193 904,14

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Z punktu widzenia struktury własności lasów wśród prawie wszystkich porównywanych podmiotów dominuje własność publiczna. W tym zakresie dominuje Elbląg, gdzie lasy publiczne stanowią 98,13% całkowitej powierzchni lasów. W Radomiu natomiast obserwowana jest odwrotna proporcja, tj. 60,66% powierzchni lasów ogółem stanowiły w 2020 r. własność prywatną.

Wykres 57. Struktura własności lasów w powierzchni lasów ogółem na terenie Radomia i porównywanych jednostek w 2020 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na terenie Nadleśnictwa Radom przeważają siedliska lasów mieszanych z dominacją sosny²⁹. W Radomiu funkcjonuje utworzony w 1994 r. Leśny Kompleks Promocyjny „Puszcza Kozienicka” z utworzoną przez Nadleśnictwo Radom ścieżką edukacyjną. Jest to miejsce bardzo chętnie odwiedzane przez mieszkańców Gminy Miasta Radomia w celu wypoczynku i rekreacji.

²⁹ Źródło: Program ochrony środowiska dla miasta Radomia na lata 2021-2026 z perspektywą do roku 2030

Tereny rekreacyjne (zieleni)

Na terenie Radomia występują tereny rekreacyjne (zieleni), które pełnią różne funkcje i rangę. Występują tereny mające znaczenie ogólnomiejskie, jak i lokalne. Do terenów rekreacyjnych można zaliczyć m.in. parki spacerowo – wypoczynkowe, jak również zieleńce oraz tereny zieleni osiedlowej.

Tabela 98. Powierzchnia terenów rekreacyjnych (zieleni) na terenie Radomia w 2008 i 2019 r.

Wyszczególnienie	Powierzchnia [ha]		Zmiana [ha]	Zmiana [%]
	2008	2019		
parki spacerowo - wypoczynkowe	68,9	66,07	-2,83	-4,11%
zieleńce	180,4	169,94	-10,46	-5,80%
tereny zieleni osiedlowej	200,8	210,71	9,91	4,94%
Razem	450,1	446,72	-3,38	-0,75%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Zgodnie z danymi GUS w 2019 r. na terenie Radomia znajdowały się parki spacerowo-wypoczynkowe, których ogólna powierzchnia zajmowała 66,07 ha. Natomiast liczba zieleńców wynosiła 90 szt., a ich powierzchnia 169,94 ha. Z kolei tereny zieleni osiedlowej to 210,71 ha. Łącznie zatem powierzchnia tego typu terenów zajmowała 446,72 ha. Należy jednak zauważyć, że w porównaniu z rokiem 2008 łączna powierzchnia obszarów rekreacyjnych (zieleni) zmniejszyła się o 3,38 ha, w tym najwięcej ubyło obszarów zieleńców (- 10,46 ha).

Radom dysponuje znacznie większą powierzchnią terenów zieleni niż powiat radomski, jak również miasto Elbląg. Porównując jednak analizowane obszary do tych na terenie m. st. Warszawy są one znacząco mniejsze, co oczywiście jest związane m.in. z różnicą w powierzchni ogólnej obu miast. W stosunku do powierzchni zieleni województwa mazowieckiego, udział tych terenów stanowi 6,49%, a w powierzchni terenów na obszarze kraju – 0,72%.

Tabela 99. Tereny zieleni w porównywanych jednostkach w 2019 r. [ha]

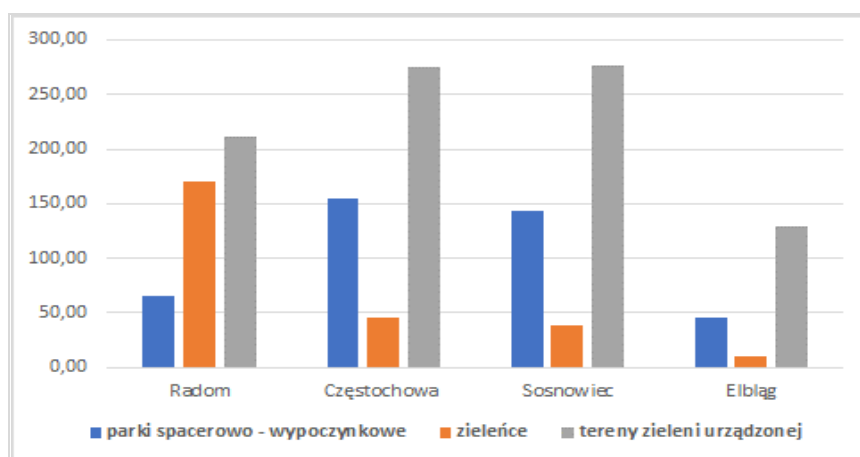
Wyszczególnienie	Parki Spacerowo - Wypoczynkowe	Zieleńce	Tereny Zieleni Urzędzonej	Łącznie
Radom	66,07	169,64	210,71	446,4
Częstochowa	154,78	45,44	274,64	474,9
Sosnowiec	143,56	38,08	276,71	458,4
Elbląg	46,31	9,86	129,92	186,1
m.st.Warszawa	926,17	234,75	2 155,85	3 316,8
Powiat radomski	49,00	15,50	57,87	122,4
Województwo mazowieckie	2 173,02	851,09	3 851,23	6 875,3
Polska	24 114,72	12 177,12	25 594,60	61 886,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Radom dysponuje natomiast podobną powierzchnią analizowanych terenów rekreacyjnych (zieleni) jak miasto Częstochowa oraz Sosnowiec – różnice są niewielkie tj. wynoszą 11,9 ha w stosunku do Sosnowca oraz 28,4 ha w stosunku do Częstochowy. Z porównywanych miast Elbląg posiada najmniejszą ilość takich obszarów. Niemniej z porównywanych miast Radom dysponuje największą powierzchnią zieleńców oraz dość dużą powierzchnią terenów zieleni urządzonej.

Wykres 58. Tereny zieleni w porównywanych miastach w 2019 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

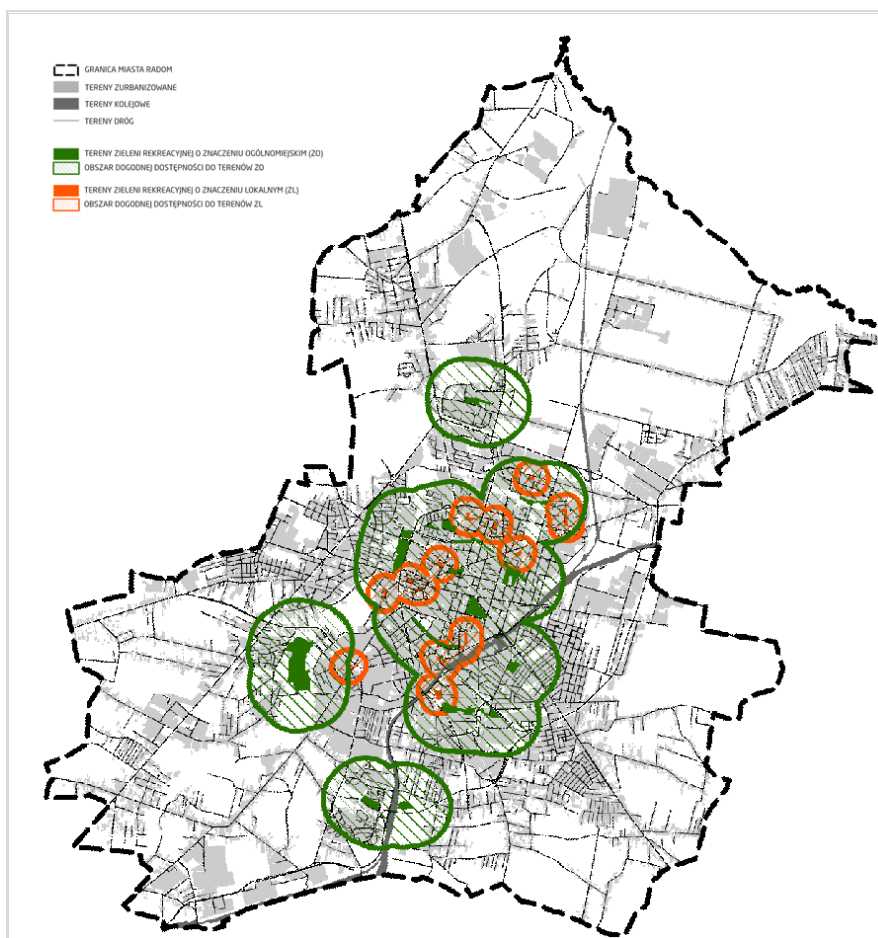
Na potrzeby opracowania *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego* Miejska Pracownia Urbanistyczna w Radomiu również dokonała analizy terenów rekreacyjnych (zieleni) tj. podzieliła te tereny na tereny rekreacyjne o znaczeniu lokalnym oraz o znaczeniu ogólnomiejskim. Zgodnie z przyjętym podziałem zdelimitowane tereny rekreacyjne o znaczeniu ogólnomiejskim zajmują powierzchnię 96 ha. Są to głównie parki miejskie, skwery i zieleń osiedlowa. Natomiast tereny rekreacyjne o znaczeniu lokalnym wyznaczono na powierzchni 12 ha – są to mniejsze skwery, zieleńce, zieleń osiedlowa. Tereny zieleni są rozmieszczone nierównomiernie. Skupiają się głównie w strefie śródmiejskiej.

Wokół terenów rekreacyjnych o znaczeniu ogólnomiejskim, jak i lokalnym wyznaczono obszary miejskie o dogodnej dostępności. Są to:

- obszary w odległości 237 m od terenów rekreacyjnych o znaczeniu lokalnym,
- obszary w odległości 635 m od terenów rekreacyjnych o znaczeniu ogólnomiejskim (obszary w zasięgu dojścia w czasie 10 min. do tych terenów: $4,8\text{km}/\text{h} \times 10\text{min.}/1,26 = \text{odległość } 635\text{m}$).

Mapa 17. Dostępność do terenów zieleni w Radomiu

Źródło: Opracowanie Miejskiej Pracowni Urbanistycznej w Radomiu

Z przeprowadzonych przez MPU analiz wynika, że brakuje terenów rekreacyjnych w obrębie obszarów zurbanizowanych poza śródmiejskich, między innymi na osiedlach Wacyn, Koźia Góra, Wólka Klwatecka, Dzierzków, Idalin, Długojów.

Radom od lat prowadzi rewitalizację terenów zieleni w celu poprawy jakości życia mieszkańców, jednakże powyższy wniosek o niewystarczającej ilości terenów rekreacyjnych na terenie Radomia potwierdzają również wyniki badania ankietowego przeprowadzonego wśród mieszkańców („Ankiety mieszkańców”). Ponad połowa osób, które wzięły w niej udział uznaje dostępność i jakość parków i terenów zieleni za spełniające ich oczekiwania, a tylko 18% jest przeciwnego zdania.

Korytarze ekologiczne

Korytarze ekologiczne zidentyfikowane w obrębie Radomia mają znaczenie lokalne (poza doliną Pacynki), jednak są niezwykle ważne dla zachowania zasobów przyrodniczych miasta. Najważniejszym stanowiącym niejako kręgosłup systemu przyrodniczego miasta jest korytarz ekologiczny doliny rzeki Młecznej wraz z dopływającą do niej Kosówką. Poprzez znajdującą się na północnym wschodzie dolinę Pacynki (korytarz ekologiczny o znaczeniu regionalnym) oraz kompleksem lasu Pacynka łączy się z obszarem o znaczeniu krajowym tj. z Puszcza Koziennicką. Od sprawnego funkcjonowania tych dolin uzależnione jest utrzymanie wysokich walorów przyrodniczych i krajobrazowych Radomia. Z obszarów

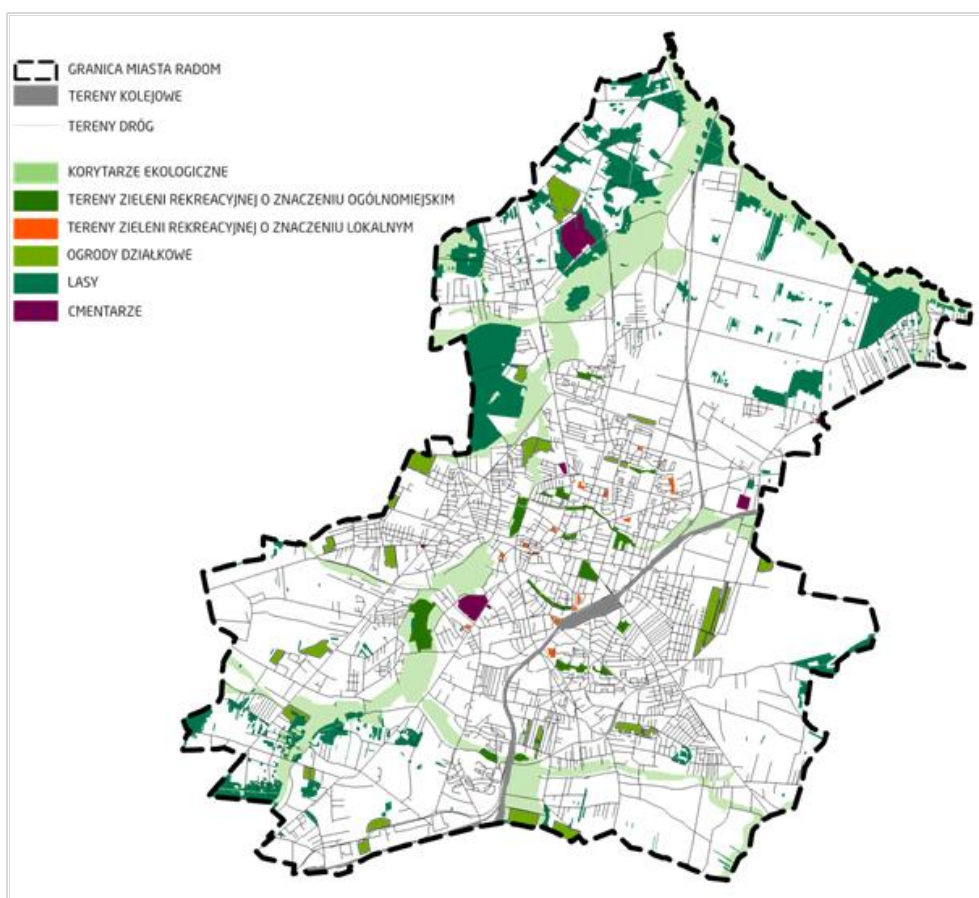
węzłowych o znaczeniu międzynarodowym i krajowym następuje bowiem zasilanie biologiczne całego obszaru Radomia.

Korytarze ekologiczne w mieście umożliwiają migrację roślin, zwierząt i grzybów, zapewniają warunki przewietrzania oraz zapewniają wodę dla środowiska żywego. Podlegają ochronie na podstawie ustawy o ochronie przyrody.

W mieście realizowane są różne obszarowe formy zieleni urządzonej m.in. parki (miejskie i podworskie), zieleńce, skwery, zieleń osiedlowa. Pełnią one ważną funkcję rekreacyjną dla mieszkańców, jednocześnie będąc ostoją wysokiej bioróżnorodności. Część z nich chroniona jest na podstawie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Spośród 10 parków miejskich, trzy wpisane są do rejestru zabytków: Park „Stary Ogród”, Park im. Tadeusza Kościuszki i Park „Leśniczówka”, podlegając ochronie na podstawie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ogródki działkowe zajmują 159,77 ha w Radomiu. Stanowią tereny rekreacyjno-wypoczynkowe, służące podniesieniu standardów ekologicznych otoczenia. Wraz z terenami zieleni tworzą tereny aktywne przyrodniczo obszarów zurbanizowanych. W Radomiu rozmieszczone są wokół strefy śródmiejskiej. Ograniczenia w zagospodarowaniu przestrzennym wynikają z ustawy o rodzinnych ogrodach działkowych.

Mapa 18. Istniejący system przyrodniczy Radomia

Źródło: Opracowanie Miejskiej Pracowni Urbanistycznej w Radomiu, zgodnie z aktualnie obowiązującym Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego

Obszary chronione

Powierzchnia obszarów prawnie chronionych na terenie Radomia w 2020 r. wynosiła 378,96 ha, co stanowiło 3,39% ogólnej powierzchni miasta. Pod względem zajętości powierzchni przez obszary chronione Radom osiąga jeden z najniższych wyników spośród porównywanych miast – mniejszym udziałem tych terenów w ogólnej powierzchni miasta dysponuje tylko Sosnowiec (0,42%), a największym miasto Elbląg.

Tabela 100. Obszary chronione Radomia na tle porównywanych jednostek w 2020 r.

Nazwa	Powierzchnia obszarów chronionych [ha]	Procentowy udział obszarów chronionych w powierzchni ogólnej [%]
Radom	378,96	3,39%
Częstochowa	1 012,00	6,34%
Sosnowiec	37,96	0,42%
Elbląg	4 464,34	55,93%
M.st.Warszawa	12 178,94	23,55%
Powiat radomski	33 156,80	21,67%
Województwo mazowieckie	1 058 138,91	29,76%
Polska	10 106 401,24	32,32%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

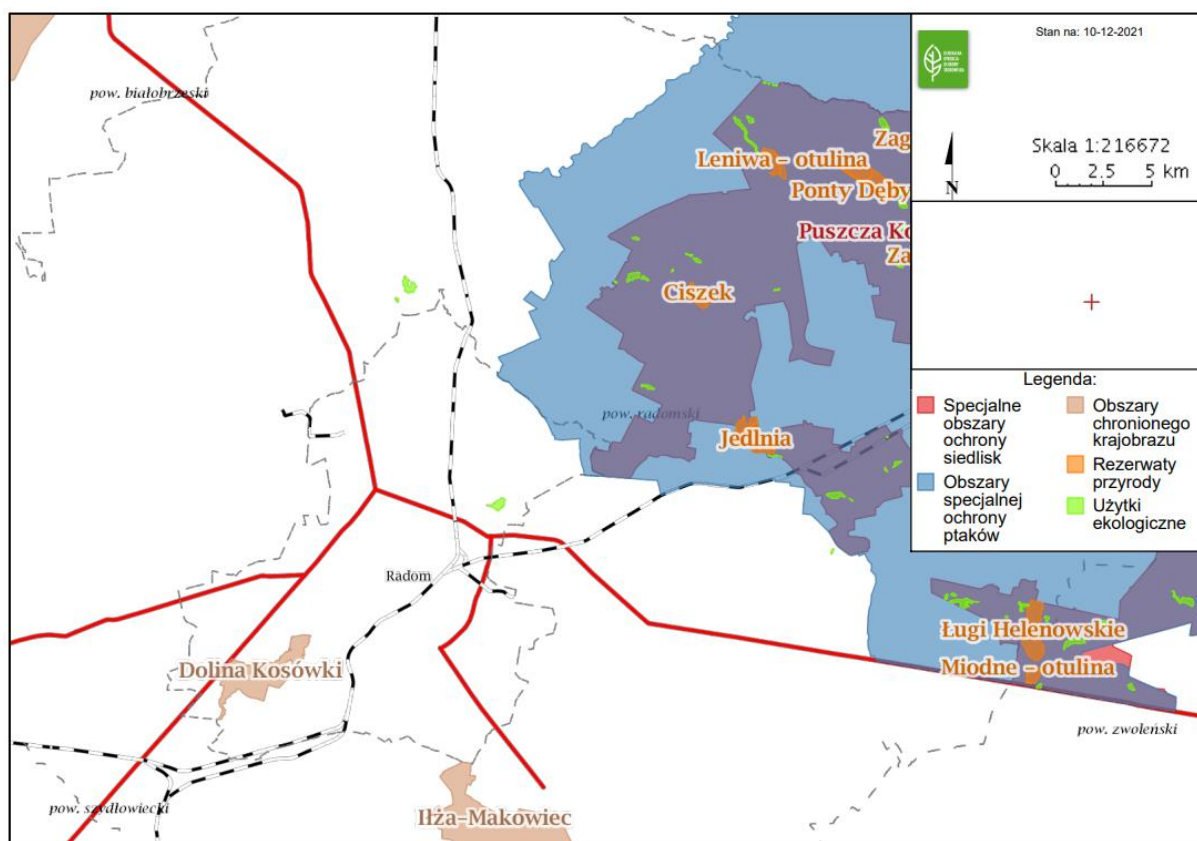
Radom na tle miasta st. Warszawy, powiatu radomskiego, województwa mazowieckiego oraz Polski wypada dość niekorzystnie pod względem występowania obszarów chronionych, jednakże na tak dużą rozbieżność w stosunku do tych jednostek składa się wiele czynników, jak np. powierzchnia, funkcje, zróżnicowanie terenu itd.

Na obszarze Radomia zlokalizowane są następujące formy ochrony przyrody:

- Obszar Natura 2000: Ostoja Kozienicka (PLB140013) i Puszcza Kozienicka (PLH140035),
- Obszar Chronionego Krajobrazu „Dolina Kosówki”,
- Użytek ekologiczny „Bagno”,
- 29 pomników przyrody.

Mapa 19. Schematyczne rozmieszczenie form ochrony przyrody względem obszaru Gminy Miasta Radomia

Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/>

W północno-wschodniej części obszaru miasta Radomia, wyznaczono obszar specjalnej ochrony ptaków Ostoja Kozienicka (kod obszaru PLB140013). Obejmuje on znaczną część jednego z większych kompleksów leśnych środkowej części kraju, tj. Puszczy Radomsko-Kozienickiej, znajdującej się w widłach pradolin Wisły, Radomki i Zagożdżonki. Powierzchnia obszaru wynosi 68 301,2 ha, z czego 126,1 ha znajduje się na obszarze miasta Radomia. W Ostoi Kozienickiej występuje co najmniej 29 gatunków ptaków umieszczonych w Załączniku I Dyrektywy Ptasiej oraz 7 gatunków z Polskiej Czerwonej Księgi (PCK). Wysoką liczebność osiągają takie gatunki ptaków jak: bocian biały, bąk i rybitwa czarna. W okresie lęgowym, co najmniej 1% populacji krajowej w ostoi zasiedlanych jest przez bączka, bociana czarnego i lelka. W standardowym formularzu danych o obszarze, jako największe zagrożenie uznano zanieczyszczenia środowiska o natężeniu średnim o charakterze mieszanym. Dla Ostoi Kozienickiej jest ustanowiony plan zadań ochronnych.

Fragment Puszczy Kozienickiej (kod obszaru PLH140035). o powierzchni 0,96 ha, przy ul. Chmielińskiego znajduje się na granicy miasta. W Puszczy występują cenne siedliska przyrodnicze, gatunki chronione i zagrożone wymarciem w skali kraju i Europy. Na wskazanym fragmencie występuje las – bór mieszany świeży.

Obszar Chronionego Krajobrazu „Dolina Kosówki” zlokalizowany jest w południowo-zachodniej części obszaru miasta Radomia i obejmuje fragment rzeki Kosówki wraz jej doliną oraz tereny przyległe do niej, głównie od strony południowo-wschodniej. Obszar Chronionego Krajobrazu obejmuje powierzchnię 246 ha, w tym tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowych ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb

związanych z turystyką i wypoczynkiem. Obszar powstał w oparciu o dokumentację przygotowaną w 2008 roku przez Klub Przyrodników Regionu Radomskiego pn. Charakterystyka geograficzno-przyrodnicza projektowanego Obszaru Chronionego Krajobrazu „Dolina Kosówki” na podstawie 20-letnich obserwacji tego obszaru. W oparciu o ten dokument Rada Miejska w Radomiu uchwałą nr 480/2009 z dnia 23 lutego 2009 r. ustanowiła tę formę ochrony prawnej na terenie miasta Radomia tworząc Obszar Chronionego Krajobrazu „Dolina Kosówki”. Powstały obszar podzielono równocześnie na dwie strefy krajobrazowe:

- strefa A - tereny objęte różnymi formami ochrony przyrody, tereny ekosystemów leśnych oraz tereny rolniczej przestrzeni produkcyjnej i tereny dolin wybranych cieków wodnych,
- strefa B - tereny zabudowane oraz pozostałe tereny niezakwalifikowane do strefy A.

Dla strefy A i B ustanowiono działania w zakresie czynnej ochrony i zakazy, a dodatkowo dla strefy B nakazy. W strefie A ustanowiono m.in. zakaz lokalizowania obiektów budowlanych w pasie szerokości 100 m od linii brzegów rzeki, z wyjątkiem urządzeń wodnych oraz obiektów służących prowadzeniu racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej lub rybackiej.

Użytek 136 powstał w 1996 r. na podstawie Rozporządzenia Nr 73 Wojewody Radomskiego z dnia 19 grudnia 1996 r. w sprawie uznania za użytki ekologiczne. Obejmuje torfowisko o łącznej powierzchni 6,86 ha, na części działki nr ewid. 246. Zlokalizowany jest w północno-wschodniej części miasta. Na obszarze zakazano m.in. zmiany sposobu użytkowania ziemi i przekształcania jego obszaru.

Na obszarze miasta Radomia znajduje się 29 pomników przyrody reprezentujących typ jedno i wieloobiektowy. Znacznej większości pomników przyrody nie nadano nazw w aktach prawnych. Wśród pomników nazwanych wyróżnić można:

- „Antoni” – dwa drzewa gatunku buk pospolity o obwodach pni 321 cm oraz 261 cm, wysokościach 21 m oraz 20 m (typ: wieloobiektowy, podtyp: drzewa),
- „Dąb Wolności” – drzewo gatunku dąb szypułkowy o rozpiętości korony 18 x 23 cm (typ: jednoobiektowy, podtyp: drzewo),
- „Starodrzew Nowego Ogrodu w Radomiu” - grupa drzew o gatunkach jesion wyniosły, dąb, dąb czerwony, lipa drobnolistna, klon pospolity, grab zwyczajny, korkowiec amurski, zlokalizowana w Parku im. T. Kościuszki (typ: wieloobiektowy, podtyp: grupa drzew),
- „Korkowiec” – korkowiec amurski (typ: jednoobiektowy, podtyp: drzewo),
- „Fastigiata” - dąb szypułkowy odmiana stożkowa Fastigiata o obwodzie pnia 208 cm (typ: jednoobiektowy, podtyp: drzewo),
- „Aleja nad Sadkówką” – aleja 14 drzew, w tym jesionów wyniosłych i wiązu szypułkowego (typ: wieloobiektowy, podtyp: aleja),
- „Dąb Niepodległości” – drzewo w gatunku dąb szypułkowy o pierścieniu 110 cm i obwodzie 346 cm.

Stan wszystkich pomników przyrody oceniany jest jako dobry. Istotnym zasobem przyrodniczym są także korytarze ekologiczne. Na obszarze Radomia wskazano korytarze o znaczeniu lokalnym – w dolinach rzeki Mlecznej, Kosówki oraz Pacynki stanowiące najważniejszy element systemu przyrodniczego łączący obszar miasta z pozostałymi częściami sieci korytarzy o znaczeniu regionalnym i krajowym.

Podsumowując, Radom charakteryzuje się stosunkowo niskim wskaźnikiem objęcia obszaru gminnego formami ochrony przyrody w stosunku do porównywanych jednostek. Zasoby przyrodnicze, w tym

również obecność rozległych form obszarowych wpływa na atrakcyjność jednostek administracyjnych, co wskazuje, że w takim ujęciu Radom charakteryzuje się stosunkowo niską atrakcyjnością.

Zasoby wodne³⁰

Radom pod względem hydrograficznym należy do dorzecza Środkowej Wisły i jej lewobrzeżnego dopływu – Radomki. Największy ciek Gminy Miasta Radomia stanowi rzeka Mleczna, która płynie w granicach miasta z południa na północ na długości 19,6 km. Jej bezpośrednimi dopływami są rzeka Pacynka i Potok Północny oraz rzeka Cerekwianka, rzeka Kosówka, ciek od Potkanowa i Potok Godowski.

Poza wodami płynącymi, na terenie miasta występują wody stojące – stawy, oczka wodne, m.in. zespół oczek wodnych w Parku Gołębiów, w Parku Michałów, w Parku Ustronie, skwer przy ul. Jana Pawła II, zbiorniki Godów. Na rzece Mlecznej w centrum Gminy Miasta Radomia znajduje się sztuczny, przepływowy zbiornik zaporowy na jazie piętrzącym, pełniący funkcję retencyjną „Zalew Borki” (ok. 9 ha). Ponadto w Gminie Miasta Radomia liczne stawy i oczka wodne występują również w dolinie rzeki Kosówki, staw funkcjonuje w parku miejskim Stary Ogród oraz m.in. dzielnicy Malczew - Staw Malczewski. Mniejsze stawy zlokalizowane są na działkach prywatnych m.in. przy ul. Maratońskiej i Jana Pentza. Natomiast w dolinie rzeki Mlecznej występują okresowe oczka wodne, rozlewiska i zbiorniki retencyjne kanalizacji deszczowej.

Monitoring jakości wód prowadzi WIOŚ w Warszawie. Na podstawie prowadzonych badań powstała Ocena jednolitych części wód za 2017 rok. Stan wód powierzchniowych na terenie Gminy Miasta Radomia określa się jako zły, na co mają wpływ głównie wysokie wyniki zawartości azotu rozpuszczonego oraz wysoka wartość wskaźnika BZT5.

Gmina Miasta Radomia znajduje się w obrębie IX regionu lubelsko–podlaskiego, na obszarze jednego obszaru jednolitych części wód podziemnych: JCWPd nr 87. Jakość wód podziemnych na terenie Gminy Miasta Radomia kontrolowana jest w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska w sieci krajowej, która na obszarze miasta obejmuje 1 punkt kontrolno – pomiarowy nr 290 (Radom – Wacyń) ujmujący wody górnekredowego poziomu wodonośnego. Ostatnie badania w ww. punkcie zostały wykonane w 2019 roku. Na podstawie danych Inspekcji Ochrony Środowiska dotyczącej stanu jednolitych części wód podziemnych, stan jakości wód w punkcie pomiarowym nr 290 (Radom – Wacyń) określa się jako wody I jakości czyli wody bardzo dobrej jakości.

Jakość powietrza

W Radomiu, podobnie jak w większości gmin w Polsce, zanieczyszczenia powietrza są głównie powodowane przez sektor bytowo – komunalny. Jest to związane z wykorzystywaniem na cele grzewcze paliw powodujących wysoki poziom emisji oraz źródeł ciepła o niskiej sprawności. Obecnie również w Radomiu zagrożeniami dla jakości środowiska są pyły zawieszane PM10, PM2,5 oraz benzo(a)piren, których głównym źródłem emisji jest niepełne spalanie paliw stałych, w tym przede wszystkim słaba jakość węgla i drewna. Największym źródłem emisji tych substancji są paleniska domowe, w tym nadal użytkowane piece kaflowe oraz otwarte kominki. Sumarycznie emisja

³⁰ Źródło: na podstawie Programu ochrony środowiska dla miasta Radomia na lata 2021-2026 z perspektywą do roku 2030

ze spalania węgla kamiennego i spalania drewna (czyli bardzo powszechnego biopaliwa) jest znacznie wyższa z indywidualnego ogrzewania niż emisja ze spalania tych paliw w energetyce przemysłowej (pełne spalanie, urządzenia ochrony atmosfery – odpylanie, stosowanie paliw lepszej jakości) lub przy ogrzewaniu indywidualnym wykorzystującym jako paliwo gaz/olej opałowy. W energetyce (ciepłownie, elektrociepłownie), poprzez praktycznie pełne spalanie węgla, jak również biomasy, w bardzo wysokich temperaturach oraz odpylanie spalin, emisja pyłu oraz benzo(a)pirenu jest bardzo mała, co powoduje, iż ciepło z sieci ciepłowniczej uważane jest za najbardziej ekologiczne, na równi z energią cieplną pozyskiwaną z OZE.

Kolejnym sektorem, który przyczynia się do degradacji środowiska naturalnego oraz negatywnie oddziałuje na zdrowie ludzi jest transport. Szacuje się, że odpowiada za nieco ponad 10% emisji zanieczyszczeń do powietrza. Transport stanowi źródło emisji tlenków azotu, tlenków węgla, węglowodorów aromatycznych oraz metali ciężkich. Jest także źródłem emisji pierwotnej pyłu zawieszonego PM10 (zawartego w spalinach, pochodzącego ze zużycia elementów pojazdów, takich jak opony, tarcze sprzęgła, tarcze hamulców oraz ze zużycia nawierzchni drogowej) oraz emisji wtórnej (unos pyłu z powierzchni i poboczy dróg).

Ocena jakości powietrza

Oceny jakości powietrza na analizowanym obszarze dokonano w oparciu o „Raport wojewódzki za rok 2020. Roczna ocena jakości powietrza w województwie mazowieckim” (Warszawa 2021), który corocznie opracowuje Główny Inspektorat Ochrony Środowiska, Departament Monitoringu Środowiska.

Ocena jakości powietrza w województwie mazowieckim dokonywana jest w oparciu o podział na 4 strefy: aglomerację warszawską (kod PL1401), miasto Płock (kod PL1402), miasto Radom (kod PL1403) i strefę mazowiecką (kod PL0404).

Tabela 101. Strefa miasta Radom – dane podstawowe

Kod strefy	Nazwa strefy	Typ strefy	Powierzchnia strefy [km ²]	Liczba mieszkańców strefy	Klasyfikacja wg kryteriów dot. ochrony zdrowia [tak/nie]	Klasyfikacja wg kryteriów dot. ochrony roślin [tak/nie]
PL1403	miasto Radom	miasto pow. 100.000 mieszk.	112	211 371	tak	nie

Źródło: Roczna ocena jakości powietrza w województwie mazowieckim, Warszawa 2021

Zgodnie z informacjami zawartymi w Raporcie, które można przenieść również na poziom Radomia - głównym źródłem zanieczyszczenia powietrza w województwie mazowieckim jest emisja antropogeniczna pochodząca z sektora bytowo-komunalnego (emisja powierzchniowa), z transportu (emisja liniowa) oraz z działalności przemysłowej (emisja punktowa). Znaczący udział w stężeniach substancji na obszarze województwa ma napływ zanieczyszczeń z pozostałego obszaru Polski oraz napływ transgraniczny. Głównymi lokalnymi źródłami zanieczyszczeń są kominy domów ogrzewanych indywidualnie oraz komunikacja samochodowa na obszarach bezpośrednio sąsiadujących z drogami o znacznym natężeniu ruchu. Przemysł zlokalizowany na obszarze województwa mazowieckiego,

głównie energetyka zawodowa, ze względu na dużą wysokość emitorów, w znacznym stopniu eksportuje zanieczyszczenia poza granice województwa.

Wyniki oceny dla poszczególnych stref ze względu na ochronę zdrowia wskazują na dobrą jakość - przyznano im oceny na poziomie klasy A (tzn. nie przekraczający poziomu docelowego), z pewnymi wyjątkami. Zgodnie z poniższymi wynikami strefa „miasto Radom” została zakwalifikowana do klasy C tj. grupy odznaczającej się przekroczeniami w zakresie benzo(a)pirenu – BaP (PM10). W pozostałych przypadkach miasto Radom jako strefa uzyskało kwalifikację do klasy „A”. Natomiast w zakresie celu długoterminowego dla Ozonu – wszystkie strefy, w tym miasto Radom zostało sklasyfikowane jako klasa D2.

Tabela 102. Podsumowanie wyników oceny jakości powietrza ze względu na ochronę zdrowia

Kod strefy	Nazwa strefy	SO ₂	NO ₂	C ₆ H ₆	CO	O ₃	PM10	Pb (PM10)	As (PM10)	Cd (PM10)	Ni (PM10)	BaP (PM10)	PM2,5
PL1401	Aglomeracja Warszawska	A	A	A	A	A ¹	C	A	A	A	A	C	A1 ²
PL1402	miasto Płock	A	A	A	A	A ¹	A	A	A	A	A	A	A1 ²
PL1403	miasto Radom	A	A	A	A	A ¹	A	A	A	A	A	C	A1 ²
PL1404	strefa mazowiecka	A	A	A	A	A ¹	C	A	A	A	A	C	C1 ²

¹⁾ Dla ozonu – poziom celu długoterminowego, wszystkie strefy uzyskały klasę D2

²⁾ Dla pyłu zawieszonego PM2,5 – poziom dopuszczalny I faza, wszystkie strefy uzyskały klasę A

Źródło: Roczna ocena jakości powietrza w województwie mazowieckim, Warszawa 2021

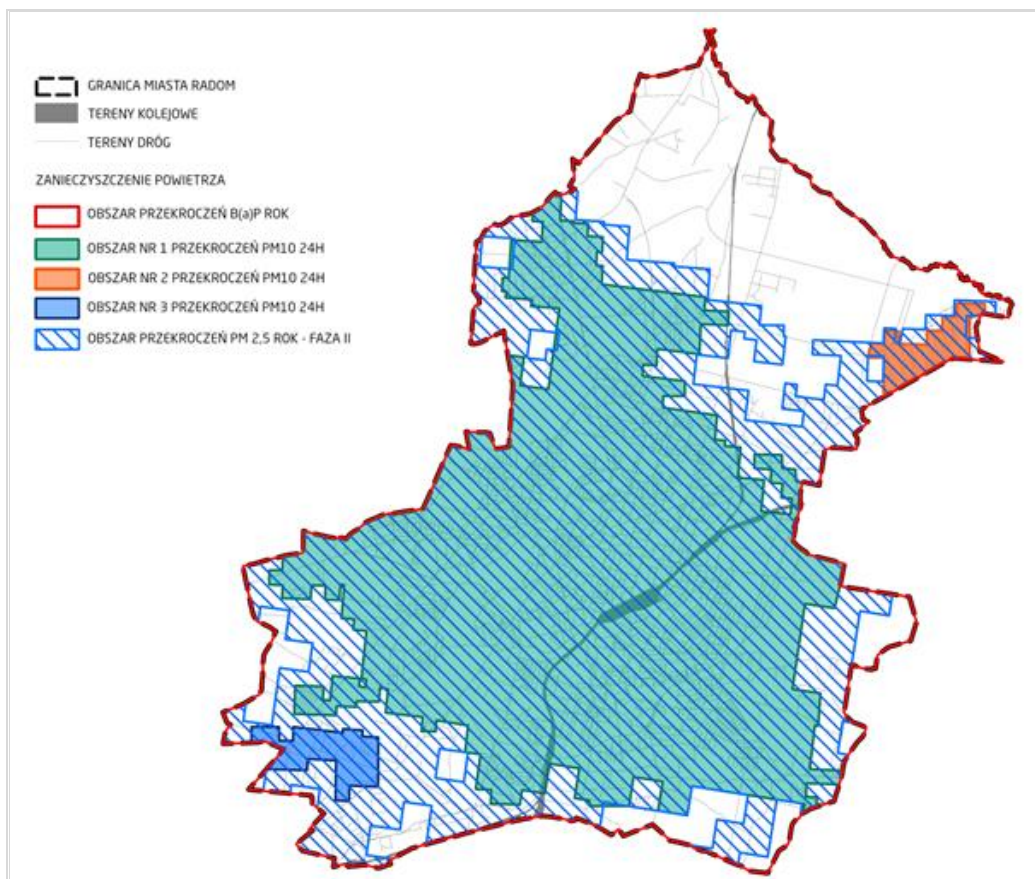
Szczegółowe informacje na temat obszarów przekroczeń dopuszczalnych norm zanieczyszczeń zawarte są w załączniku nr 1 do Raportu wojewódzkiego „Zestawienie sytuacji przekroczeń w województwie w 2020 roku”, zgodnie z którym:

- w zakresie „Zanieczyszczenie: benzo(a)piren w pyłe zawieszonym PM10, Typ normy: poziom celu długoterminowego”
 - Czas uśredniania (parametr): średnia roczna;
 - nazwa obszaru przekroczenia: Centralna i południowa część miasta Radom;
 - opis obszaru przekroczenia: przekroczenie obejmuje centralną i południową część miasta z wyjątkiem zachodniego krańca oraz obszaru wzdłuż południowo-wschodniej granicy miasta. Przekroczenie wystąpiło również na niewielkim fragmencie dzielnicy Wincentów na północy miasta;
 - główna przyczyna przekroczenia: Oddziaływanie emisji związanych z indywidualnym ogrzewaniem budynków.
- w zakresie „Zanieczyszczenie: O₃, Typ normy: poziom celu długoterminowego”:
 - czas uśredniania (parametr): Śr. 8-godz.;
 - nazwa obszaru przekroczenia: Miasto Radom z wyłączeniem części 3 dzielnic;
 - opis obszaru przekroczenia: Przekroczenie obejmuje obszar miasta Radom z wyłączeniem części obszaru dzielnic Wacyn, Kozia Góra, Zamłynie;
 - główna przyczyna przekroczenia: Warunki meteorologiczne sprzyjające formowaniu się ozonu;
 - pozostałe przyczyny przekroczenia: Napływ zanieczyszczeń spoza granic strefy.

Na terenie województwa mazowieckiego, w związku z występującymi przekroczeniami dopuszczalnych norm ochrony powietrza został opracowany i obowiązuje „Program ochrony powietrza dla stref w województwie mazowieckim, w których zostały przekroczone poziomy dopuszczalne i docelowe substancji w powietrzu”. Na podstawie ww. Programu Miejska Pracownia Urbanistyczna opracowała mapę obrazującą obszary zanieczyszczenia powietrza na terenie miasta Radomia.

Mapa 20. Rozkład zanieczyszczeń powietrza - PM_{2,5}, PM₁₀ i B(a)P

Źródło: Opracowanie własne Miejskiej Pracowni Urbanistycznej na podstawie Programu ochrony powietrza dla stref w województwie mazowieckim, w których zostały przekroczone poziomy dopuszczalne i docelowe substancji w powietrzu.

W celu ograniczenia poziomów zanieczyszczeń na szczeblu wojewódzkim zostały przyjęte programy ochrony powietrza oraz tzw. uchwała antysmogowa, tj. uchwała wprowadzająca na obszarze województwa mazowieckiego ograniczenia i zakazy w zakresie eksploatacji instalacji, w których następuje spalanie paliw. Ponadto, Gmina Miasta Radomia stara się realizować zadania przyczyniające się do poprawy jakości powietrza i ograniczenia emisji zanieczyszczeń i presji działalności człowieka na stan środowiska. W tym celu realizowane są różne działania m.in. w zakresie termomodernizacji budynków, zwiększania udziału odnawialnych źródeł energii w bilansie energetycznym Miasta, modernizacji źródeł ciepła systemowego pod kątem dostosowania do roku 2023 do wymogów Dyrektywy 2010/75/EU w sprawie emisji przemysłowych (IED) i wynikających z tej Dyrektywy konkluzji BAT oraz działania mające na celu zmianę struktury paliw w tych źródłach. Stopniowe odchodzenie od węgla poprzez zastąpienie tego paliwa miksem energetycznym paliw zero- i niskoemisyjnych w ciepłe systemowym winien efektywnie wpłynąć na ograniczenie emisji w obszarach Miasta, w których

zwiększy się udział obiektów przyłączonych do sieci ciepłowniczej. Ważne jest również prowadzenie działań edukacyjno-informacyjnych itp.

Istnieje duże zapotrzebowanie na kontynuowanie tego typu działań, co przełoży się na wyższą jakość życia mieszkańców Radomia, jak również poprawę stanu środowiska naturalnego.

Tak jak wspomniano wcześniej podejmowanie działań i różnych inicjatyw na rzecz ochrony powietrza i tym samym również klimatu jest obecnie jednym z bardzo istotnych zarówno na szczeblu lokalnym, ponadlokalnym, jak i krajowym oraz unijnym. Podejmowane działania przyjmują różne formy, w tym działań inwestycyjnych, na które wydatki zaliczane są do wydatków budżetowych w kategorii „Ochrona powietrza atmosferycznego i klimatu”.

Tabela 103. Wydatki budżetowe na ochronę powietrza atmosferycznego i klimatu - porównanie

Wyszczególnienie	wydatki w rozdziale 90005 - Ochrona powietrza atmosferycznego i klimatu [zł]		
	2008	2020	2008-2020 łącznie
Radom	0,00	137 860,00	6 624 507,99
Częstochowa	0,00	233 799,64	3 490 656,04
Sosnowiec	0,00	2 474 590,95	26 349 689,13
Elbląg	0,00	0,00	623 995,00
Powiat radomski	0,00	485 188,17	727 737,28
m. st. Warszawa	2 440,00	1 256 801,65	7 158 386,00
Województwo mazowieckie	2 376 269,08	135 871 362,94	519 876 437,33
Polska	67 254 090,06	983 191 020,30	5 704 425 017,19

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Z przedstawionego porównania danych dotyczących Radomia oraz porównywanych miast wynika, że wysokość wydatków w dziale 90005 była zróżnicowana zarówno pod względem wysokości jak również lat ich ponoszenia. Analizując dane poszczególnych podmiotów można zauważyć, że w latach 2008 - 2020 wydatki budżetowe Radomia przeznaczone na ochronę powietrza i klimatu wynosiły około 6,6 mln zł, a więc zdecydowanie więcej niż w Częstochowie i Elblągu oraz powiecie radomskim, jednak porównywalnie do m.st. Warszawy (około 7,1 mln zł). Natomiast wśród porównywanych miast zdecydowanie dominuje Sosnowiec, który we wskazanym okresie przeznaczył ponad 26,3 mln zł na analizowany cel.

Tabela 104. Wydatki budżetowe na 1 mieszkańca w zakresie ochrony powietrza atmosferycznego i klimatu w latach 2008-2020 w Radomiu oraz porównywanych jednostkach

Nazwa	wydatki w rozdziale 90005 Ochrona powietrza atmosferycznego i klimatu [zł]												
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Radom	0,00	0,00	0,10	0,08	0,02	0,02	5,11	14,15	0,00	6,88	3,68	0,00	0,65
Częstochowa	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,14	0,00	14,57	1,07
Sosnowiec	0,00	0,00	0,01	1,27	0,74	1,62	1,77	4,20	2,96	8,52	84,11	11,98	12,44
Elbląg	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1,22	1,59	2,38	0,00
m. st. Warszawa	0,00	0,07	0,18	0,06	0,20	0,29	0,32	0,37	0,44	0,48	0,66	0,30	0,70

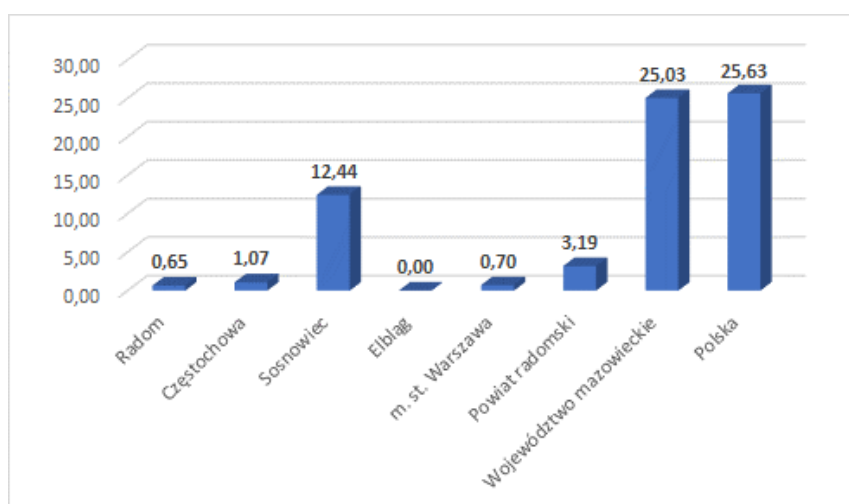
Powiat radomski	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,85	0,39	0,01	0,25	0,10	3,19
Województwo mazowieckie	0,46	0,07	0,30	0,60	0,41	2,52	3,52	7,20	2,00	10,24	22,40	21,67	25,03
Polska	1,76	1,05	1,38	2,13	1,96	2,65	6,58	14,59	7,77	13,84	35,33	33,86	25,63

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W analizowanych latach Radom praktycznie w każdym roku dokonywał jakiś wydatków na rzecz ochrony powietrza i klimatu, z wyjątkiem czterech lat, co wskazuje na pewnego rodzaju ciągłość działań. Wysokość poniesionych wydatków od 2008 r. do 2020 r. sytuuje Radom na dość dobrej pozycji, niemniej poziom wydatków na 1 mieszkańca Radomia w każdym roku był zdecydowanie niższy w porównaniu do województwa mazowieckiego oraz Polski. W 2020 r. wskaźnik ten dla Radomia kształtował się na poziomie 0,65 zł, a dla województwa wynosił 25,03 zł oraz dla Polski 25,63 zł.

Wśród porównywanych podmiotów w Radomiu w 2020 r. wydano w przeliczeniu na 1 mieszkańca mniej niż w prawie wszystkich porównywanych podmiotach tj. w Częstochowie (o 0,42 zł), Sosnowcu (o 11,79 zł), Warszawie (o 0,05 zł) oraz w powiecie radomskim (o 2,54 zł).

Wykres 59. Wydatki na 1 mieszkańca w zakresie ochrony powietrza atmosferycznego i klimatu w 2020 w Radomiu oraz porównywanych jednostkach

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Obok zanieczyszczenia powietrza problematyczną kwestią pozostaje również występowanie wysp ciepła, jest to jeden z elementów wpływających również na klimat Radomia. Wyspa ciepła (miejska wyspa ciepła) związana jest z pojawiającymi się falami upałów tj. występowaniem wyższej temperatury powietrza w mieście niż w porównaniu z terenami otaczającymi miasto. Wyspa ciepła powstaje w związku z występowaniem w mieście struktury funkcjonalno-przestrzennej – nagromadzenia powierzchni sztucznych, mniejszego udziału terenów zieleni czy osłabionym przewietrzaniem. Różne materiały pochłaniają więcej promieni słonecznych niż ich odbijają, a potem oddają energię, zwiększając temperaturę otoczenia. Dodatkowo do podniesienia temperatury powietrza w mieście dokłada się aktywność człowieka. Na terenie Radomia występują obszary tworzenia się miejskiej wyspy ciepła, jednakże podejmowane są działania mające na celu likwidację takiego zjawiska. Władze samorządowe w obowiązującym Planie adaptacji do zmian klimatu miasta Radomia do 2030 r. wyznaczyły jako cel strategiczny 3. Łagodzenie zagrożeń dla zdrowia wynikających z fal upałów i miejskiej wyspy ciepła. Wdrażanie tego celu ma również odzwierciedlenie w inicjatywie mieszkańców

oraz organizacji pozarządowych. Jedną z takich inicjatyw mieszkańców miała miejsce w 2018 r. – wspólne działania mieszkańców, Stowarzyszenia Zielona Akcja oraz władz samorządowych - podjętych działań ukierunkowanych na nasadzenia drzew i likwidację wysp ciepła przy ul. Kusocińskiego w Radomiu. Zachodzące zmiany klimatu i częstsze fale upałów stanowią zatem realne zagrożenie dla klimatu jak również zdrowia ludzkiego, w związku z czym niezbędne jest kontynuowanie podejmowania podobnych inicjatyw, jak również rozwijania terenów zielonych i infrastruktury przyczyniającej się do ograniczania tego typu zjawisk.

Analiza powyższych danych wskazuje, że w Radomiu kwestia ochrony powietrza i klimatu odgrywa ważną rolę, jednak ze względu na postępujące zmiany klimatu, jak również przyjęte założenia różnych polityk i strategii krajowych oraz unijnych czy międzynarodowych wymaga kontynuacji dotychczasowych działań oraz podejmowania nowych inicjatyw. Należy dążyć, w miarę możliwości budżetowych, do podejmowania inwestycji realnie przekładających się na zmniejszanie emisji zanieczyszczeń i ochronę środowiska, szczególnie powietrza i klimatu, co jest również zgodne z politykami i kierunkami działań definiowanymi w skali ponadlokalnej, krajowej czy Unii Europejskiej.

Gospodarka odpadami

Zgodnie z obowiązującym „Planem gospodarki odpadami dla województwa mazowieckiego 2024” na terenie województwa wyznaczonych jest 5 regionów gospodarki odpadami komunalnymi, 3 – wyznaczone w ramach województwa mazowieckiego oraz 2 regiony utworzone z województwem łódzkim i podlaskim. Gmina Miasta Radomia należy terytorialnie do regionu południowego.

System gospodarki odpadami na terenie Radomia opiera się o ustawę z dnia 13.09.1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach oraz aktów prawa miejscowego wydanych na jej podstawie. Organizacją systemu gospodarki odpadami w mieście zajmuje się PPUH „RADKOM” Sp. z o.o. będąca spółką miejską ze 100% udziałem Gminy Miasta Radomia. Spółka jest również podmiotem zarządzającym Zakładem Utylizacji Odpadów Komunalnych. Na terenie Zakładu funkcjonuje instalacja mechaniczno – biologicznego przetwarzania odpadów, jak również składowisko odpadów.

Na terenie Radomia odbiór i zagospodarowanie odpadów komunalnych odbywa się wyłącznie od właścicieli nieruchomości zamieszkałych. Odbiór odpadów od nieruchomości niezamieszkałych odbywa się na podstawie indywidualnych umów, zawieranych z przedsiębiorcami świadczącymi tego typu usługi. W celu zorganizowania odbierania odpadów komunalnych od właścicieli nieruchomości Rada Miejska w Radomiu podjęła uchwałę Nr XXVIII/256/2019 o podziale obszaru miasta na pięć sektorów. Dokonując podziału wzięto pod uwagę liczbę mieszkańców, gęstość zaludnienia na danym terenie oraz obszar możliwy do obsługi przez jednego przedsiębiorcę odbierającego odpady komunalne od właścicieli nieruchomości.

Na obszarze miasta prowadzona jest selektywna zbiórka odpadów w podziale na następujące frakcje odpadów komunalnych:

- papieru obejmującego odpady z papieru i tektury,
- szkła, w tym opakowań ze szkła,
- metali, w tym opakowań z metali,
- tworzyw sztucznych, w tym opakowań z tworzyw sztucznych,
- opakowań wielomateriałowych,
- bioodpadów obejmujących odpady zielone,
- popiołu i żużla z palenisk domowych,

- mebli i innych odpadów wielkogabarytowych,
- odpadów niebezpiecznych,
- przeterminowanych leków i chemikaliów,
- odpadów powstających w gospodarstwach domowych w wyniku przyjmowania produktów leczniczych w formie iniekcji i prowadzenia monitoringu poziomu substancji we krwi, niekwalifikujących się odpadów medycznych,
- zużytych baterii i akumulatorów,
- zużytego sprzętu elektronicznego i elektrycznego,
- zużytych opon rowerowych, motorowerowych, z wózków, motocykli oraz pojazdów o dopuszczalnej masie całkowitej do 3,5 tony, które nie są wykorzystywane do prowadzenia działalności gospodarczej,
- odpadów budowlanych i rozbiórkowych.

Ponadto, oprócz gromadzenia odpadów w sposób selektywny w systemie pojemnikowym, mieszkańcy Radomia mogą oddawać odpady do Punktu Selektywnej Zbiórki Odpadów (PSZOK), zlokalizowanego przy ul. Witosa 96 - do Punktu mieszkańcy mogą oddawać ww. frakcje odpadów.

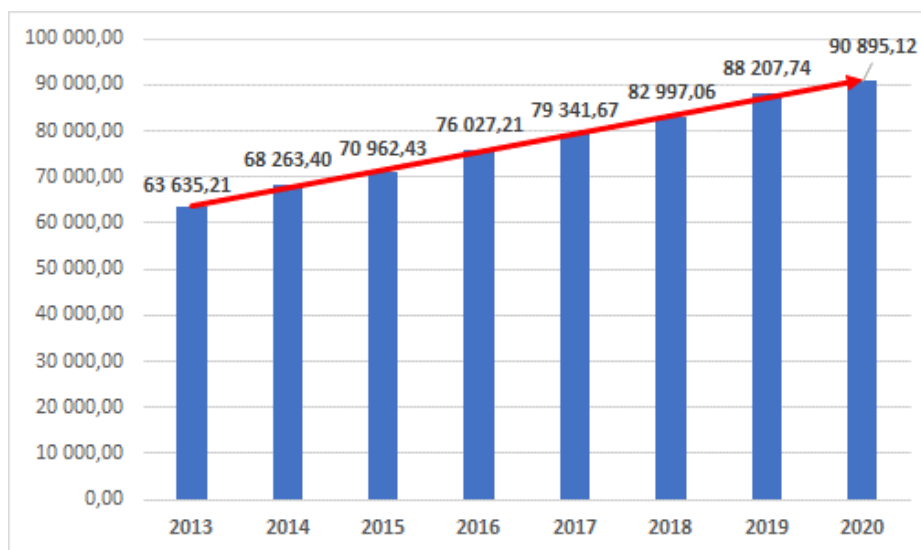
Masa odpadów wytworzonych w Radomiu w 2020 r. wynosiła 90 895,12 Mg. Struktura odpadów wytwarzanych na obszarze miasta wskazuje, na wyraźną dominację pochodzenia odpadów tj. z nieruchomości zamieszkałych:

- 60 233,1950 Mg odpadów odebrano z nieruchomości zamieszkałych (66,27 % udziału w łącznej masie wytworzonych odpadów),
- 15 199,7370 Mg odebrano z nieruchomości niezamieszkałych (16,27 % udziału w łącznej masie wytworzonych odpadów),
- 4 728,8770 Mg odpadów odebrano w Punkcie Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych (5,20 % udziału w łącznej masie wytworzonych odpadów),
- 10 733,3105 Mg odpadów pochodzących z gospodarstw domowych zebranych przez inne podmioty (11,81 % udziału w łącznej masie wytworzonych odpadów).

Masa wytwarzanych odpadów w mieście na przestrzeni lat 2013-2020 systematycznie rosła. Porównując masę odpadów powstałych w 2020 r. z tymi wyprodukowanymi w 2013 r. obserwuje się wzrost masy odpadów o 27 259,91 Mg. Dynamika zmian również jest bardzo wysoka, gdyż w analizowanym okresie porównawczym wyniosła ona 42,84%.

Wykres 60. Masa odpadów wytworzonych na terenie Radomia w latach 2013 – 2020 [Mg]

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Analizy stanu gospodarki odpadami komunalnymi dla Gminy Miasta Radomia” za lata 2013-2020, <https://bip.radom.pl/ra/gospodarowanie-odpadami/czystosc-i-porzadek/analizy-stanu-gospodark/32725,Analizy-stanu-gospodarki-odpadami-komunalnymi.html>

Radom na tle innych miast na prawach powiatu objętych analizą, w 2020 r. był drugim miastem, w którym wytwarzano najwięcej odpadów.

Tabela 105. Masa odpadów wytwarzanych na terenie jednostek porównawczych w 2020 r. [Mg]

Wyszczególnienie	Radom	Sosnowiec	Częstochowa	Elbląg
masa wytworzonych odpadów	90 895,12	76 199,26	103 038,57	49 055,69

Źródło: Opracowanie własne na podstawie opracowań w zakresie analizy stanu gospodarki odpadami komunalnymi dla Radomia, Częstochowy, Sosnowca oraz Elbląga

Rosnący poziom wytwarzania odpadów i jednocześnie niewystarczający poziom segregacji odpadów może prowadzić do problemów z wywiązaniem się z przepisów w zakresie recyklingu czy ponownego odzysku itd. Aktualne przepisy prawa nakładają na samorządy obowiązkowe do osiągnięcia poziomu recyklingu i przygotowania do ponownego użycia.

Poniżej przedstawiono dane dotyczące spełniania wymogów w obszarze obowiązujących poziomów przez radomski system gospodarowania odpadami.

Tabela 106. Poziom recyklingu i przygotowania do ponownego użycia papieru, metali, tworzyw sztucznych i szkła [%]

Wyszczególnienie	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Wymagany do osiągnięcia poziom	10	12	14	16	18	20	30	40	50
Poziom osiągnięty przez Gminę	15,75	19,17	24,9	25,14	21,07	25,49	25,25	24,32	27,45

Źródło: Analiza stanu gospodarki odpadami komunalnymi dla Gminy Miasta Radomia za 2020 r.

Gmina Miasta Radomia w latach 2012 – 2017 osiągała wymagane poziomy recyklingu i przygotowania do ponownego użycia papieru, metali, tworzyw sztucznych i szkła. Natomiast od 2018 r. sytuacja uległa niekorzystnej zmianie – wymagane poziomy nie zostały uzyskane.

Tabela 107. Poziom recyklingu i przygotowania do ponownego użycia i odzysku innymi metodami odpadów budowlanych i rozbiórkowych [%]

Wyszczególnienie	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Wymagany do osiągnięcia poziom	30	36	38	40	42	45	50	60	70
Poziom osiągnięty przez Gminę	82,21	95,51	98,4	99,89	95,92	100	78,42	76,45	92,35

Źródło: Analiza stanu gospodarki odpadami komunalnymi dla Gminy Miasta Radomia za 2020 r.

Inaczej niż w przypadku wcześniej wymienionego papieru, metali, tworzyw sztucznych oraz szkła, kształtuje się sytuacja w odniesieniu do odpadów budowlanych i rozbiórkowych, tj. w każdym z analizowanych lat Radom uzyskiwał poziom recyklingu i przygotowania do ponownego użycia i odzysku innymi metodami na znacząco wyższym poziomie niż zostało to wskazane w przepisach.

Równie korzystne wyniki odnotowywano w Radomiu w latach 2012-2020 w zakresie odpadów ulegających biodegradacji.

Tabela 108. Poziom ograniczenia masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji przekazywanych do składowania w stosunku mady tych odpadów wytworzonych w 1995 r. [%]

Wyszczególnienie	2012	16.07.2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	16.07.2020
Dopuszczalny poziom masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji	75	50	50	50	45	45	40	40	35
Poziom osiągnięty przez Gminę	24,37	34,02	31,7	0	0	30,16	19,26	14,72	13,72

Źródło: Analiza stanu gospodarki odpadami komunalnymi dla Gminy Miasta Radomia za 2020 r.

Sytuacja Radomia na tle innych miast na prawach powiatu w 2020 r. w zakresie recyklingu, przygotowania do ponownego użycia i odzysku innymi metodami, jak również ograniczania masy odpadów ulegających biodegradacji kształtowała się bardzo podobnie. W każdym z porównywanych miast istnieje problem niewystarczającego poziomu recyklingu i przygotowania do ponownego użycia papieru, metali, tworzyw sztucznych i szkła – żadne z miast nie osiągnęły wymaganego prawem poziomu, jednak Sosnowiec uzyskał najwyższy wynik (41% w stosunku do wymaganych 50%).

Zdecydowanie lepiej porównywane podmioty wypadły w zakresie uzyskanych poziomów recyklingu i przygotowania do ponownego użycia i odzysku innymi metodami odpadów budowlanych i rozbiórkowych – Sosnowiec, Częstochowa oraz Radom spełniły wymagania w tym zakresie, znacznie przekraczając wymagany poziom. W przypadku tego wskaźnika jedynie Elbląg uzyskał wynik na poziomie 59,64%.

Problematyczną grupą odpadów pozostają odpady komunalne ulegające biodegradacji – dopuszczalny poziom masy tych odpadów przekazywanych do składowania w 2020 r. wynosił 35%. Porównywane miasta, w tym Radom spełniły wymagania w tym zakresie, jednak udział tych odpadów pozostaje wciąż wysoki. Gmina Sosnowiec zrównała swój wynik z maksymalnym dopuszczalnym, a Elbląg osiągnął najkorzystniejszą relację – jedynie 6,73%.

Tabela 109. Porównanie osiągniętych wyników w zakresie gospodarki odpadami w 2020 r.

Wyszczególnienie	Radom	Sosnowiec	Częstochowa	Elbląg
Poziom recyklingu i przygotowania do ponownego użycia papieru, metali, tworzyw sztucznych i szkła				
Wymagany do osiągnięcia poziom	50			
Osiągnięty poziom	27,45	41	35,03	35,41
Wyszczególnienie	Radom	Sosnowiec	Częstochowa	Elbląg
Poziom recyklingu i przygotowania do ponownego użycia i odzysku innymi metodami odpadów budowlanych i rozbiórkowych				
Wymagany do osiągnięcia poziom	70			
Osiągnięty poziom	92,35	99	93,84	59,64
Wyszczególnienie	Radom	Sosnowiec	Częstochowa	Elbląg
Poziom ograniczenia masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji przekazywanych do składowania w stosunku masy tych odpadów wytworzonych w 1995 r.				
Dopuszczalny poziom masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji	35			
Osiągnięty poziom	13,72	35	16,65	6,73

Źródło: Opracowanie własne na podstawie opracowań w zakresie analizy stanu gospodarki odpadami komunalnymi dla Radomia, Częstochowy, Sosnowca oraz Elbląga

Na terenie miasta Radomia podejmowane są różne inicjatywy mające na celu podnoszenie świadomości mieszkańców w zakresie gospodarki odpadami, a szczególnie mające przyczynić się do wzrostu selektywnej zbiórki odpadów, są to inicjatywy zwłaszcza o charakterze informacyjno-komunikacyjnym. W 2020 r. w tym obszarze realizowano m.in. zajęcia edukacyjne w placówkach oświatowych z zakresu selektywnej zbiórki, kampanię edukacyjną poprzez emitowanie edukacyjnego spotu telewizyjnego w dwóch stacjach telewizji lokalnej, edukację mobilną w autobusach, uruchomiono stronę internetową/fanpage „Segreguj Śmieci”, utworzono dwa stanowiska edukacyjne informujące o sposobie selektywnego zbierania odpadów, zorganizowano konferencję dla spółdzielni mieszkaniowych, której przedmiotem było funkcjonowanie PSZOK oraz konsultacje co do usytuowania pojemników na elektroodpady, itp.

W związku z brakiem osiągania wymaganych poziomów recyklingu i przygotowania do ponownego użycia i odzysku innymi metodami, jak również konieczności dalszej ochrony środowiska, niezbędne jest kontynuowanie działań mających na celu propagowanie selektywnej zbiórki oraz większej świadomości społecznej w obszarze gospodarowania odpadami, jak również podejmowania działań inwestycyjnych rozwijających infrastrukturę do segregacji odpadów. Na terenie Radomia funkcjonuje wyłącznie jeden stacjonarny PSZOK, co z punktu widzenia liczebności miasta, jak również wzrastającej ilości wytwarzanych odpadów jest to niewystarczające. System gospodarki odpadami wymaga doinwestowania w tym zakresie poprzez zwiększenie ilości takich punktów.

Ochrona przed hałasem

Na terenie Radomia występują zagrożenia akustyczne w środowisku, które zidentyfikowano na etapie sporządzania Mapy akustycznej. Źródłami hałasu zidentyfikowanymi na terenie Radomia są: transport drogowy, kolejowy, transport lotniczy oraz działalność zakładów przemysłowych.

Hałas drogowy na terenie Radomia jest związany z obserwowanym wzrastającym natężeniem ruchu pojazdów, w tym pojazdów ciężkich. Zwiększenie natężenia ruchu przyczynia się do pogorszenia się stanu nawierzchni, obniżenia płynności ruchu, komfortu i bezpieczeństwa jazdy, co bezpośrednio niekorzystnie wpływa na środowisko, jak i klimat akustyczny. Obszar w granicach Gminy Miasta Radomia zagrożony jest długookresowym hałasem drogowym LDWN, w którym stan środowiska określa się jako „niedobry” i wynosi 2,138 km², okres określa się jako „zły”, gdzie wynosi on 0,086 km². W obszarze przekroczeń uznawanym jako „niedobry” zlokalizowanych jest 1 409 lokali mieszkalnych, zamieszkałych przez 5 403 osoby. Teren najbardziej zagrożony hałasem drogowym w porze nocnej LN, określa się jako „niedobry” i wynosi 1,393 km², oraz „zły”, gdzie powierzchnia wynosi 0,021 km². Łącznie zamieszkuje tam ok. 4 000 osób.³¹

Sieć transportową miasta wpływającą również na emitowanie hałasu stanowi również infrastruktura kolejowa – w Radomiu funkcjonuje dworzec kolejowy oraz dwa przystanki pasażerskie, gęstość sieci kolejowej nie jest duża. Transport kolejowy w komunikacyjnej obsłudze strefy podmiejskiej nie jest duży, a ruch towarowy ma charakter tranzytowy i odbywa się w trzech kierunkach przewozowych. W obrębie granic administracyjnych Gminy Miasta Radomia nie występuje zły wskaźnik hałasu kolejowego, czyli od >10 – 20 dB ani bardzo zły >20 dB. Na podstawie danych *Programu przed hałasem dla miasta Radomia* można wskazać, iż powierzchnia obszarów w granicach Radomia, które są zagrożone długookresowym hałasem kolejowym (LDWN), gdzie stan środowiska określa się jako „niedobry” wynosi 0,024 km². Na takim obszarze zlokalizowane są 2 lokale mieszkalne, które zamieszkują 4 osoby narażone na ponadnormatywne działania hałasu. Powierzchnia terenów, które są najbardziej zagrożone hałasem drogowym w porze nocnej (LN), gdzie stan środowiska określany jest, jako „niedobry” wynosi 0,020 km². Na takim obszarze znajdują się 3 lokale mieszkalne, zamieszkałe przez 6 osób, które są narażone na poziomy hałasu przekraczające wartości dopuszczalne.³²

Kolejnym źródłem hałasu na terenie Radomia są funkcjonujące obiekty przemysłowe. W Gminie Miasta Radomia, oprócz zakładów znajdujących się w strefie ekonomicznej, znajdują się inne obiekty będące znaczącymi źródłami hałasu, m.in. Imperial Tobacco Polska Manufacturing S.A. Podmioty gospodarcze działające na terenie miasta, są źródłem lokalnej, uciążliwej emisji hałasu, dlatego hałas przemysłowy nie ma silnego wpływu na klimat akustyczny w skali całego miasta oraz nie jest tak mocno odczuwalny jak hałas komunikacyjny³³. Zgodnie z *Programem ochrony środowiska przed hałasem dla miasta Radomia* w obrębie granic administracyjnych Gminy Miasta Radomia, nie występuje zły wskaźnik hałasu powstałego w wyniku działalności przemysłowej. Na podstawie *Programu przed hałasem dla miasta Radomia* można stwierdzić iż powierzchnia terenów, które są najbardziej zagrożone hałasem przemysłowym w porze nocnej (LN), gdzie stan środowiska określany jest, jako „niedobry” wynosi 0,011 km², a jako „zły” 0,002 km², a więc można stwierdzić, że na obszarze miasta nie ma osób oraz lokali, które byłyby narażone na ponadnormatywne oddziaływanie hałasu przemysłowego.

Transport lotniczy na terenie Radomia obejmuje Port lotniczy położony ok. 4 km od centrum miasta. Obecnie trwa inwestycja dotycząca budowy i uruchomienia portu lotniczego na funkcjonującym lotnisku wojskowym Radom – Sadków. Powstała infrastruktura lotniska zostanie zmodernizowana i dostosowana do potrzeb obsługi pasażerskiego i towarowego ruchu lotniczego. W związku

³¹ Źródło: *Program ochrony środowiska przed hałasem dla miasta Radomia, 2018 r.*

³² Źródło: *Program ochrony środowiska przed hałasem dla miasta Radomia, 2018 r.*

³³ Źródło: *Program ochrony środowiska dla miasta Radomia na lata 2021-2026 z perspektywą do roku 2030*

z prowadzona inwestycją od 01.01.2019 r. teren lotniska został zamknięty dla samolotów cywilnych. Przed rozpoczęciem inwestycji prowadzone pomiary hałasu (wyniki map akustycznej Radomia), wykazały, że na terenie miasta nie występowały przekroczenia spowodowane hałasem lotniczym - na terenie miasta nie zarejestrowano dla wskaźnika LDWN oraz wskaźnika LN przekroczeń powodowanych hałasem lotniczym. W związku z trwającą inwestycją w zakresie budowy lotniska brak aktualnych informacji na temat poziomów hałasu, jakie będzie generowało przedsięwzięcie. Monitoring w tym zakresie będzie możliwy po oddaniu inwestycji i rozpoczęciu działalności.

W związku ze zmieniającym się klimatem akustycznym oraz występowaniem zagrożeń ponadnormatywnym hałasem z ww. źródeł w celu podjęcia działań ochrony przed hałasem w Gminie Miasta Radomia przyjęto „Program ochrony środowiska przed hałasem dla miasta Radomia”, realizacja którego ma przyczynić się do poprawy klimatu akustycznego miasta. W ramach opracowanego *Planu ochrony środowiska przed hałasem dla miasta Radomia*, jako cel strategiczny wyznaczono: *zmniejszenie liczby mieszkańców Radomia zagrożonych ponadnormatywnym hałasem o ok. 30% do 2030 r.* Realizacji tego celu ma służyć szereg działań, w tym o charakterze długookresowym oraz krótkookresowym.

Dotychczasowe działania na rzecz ochrony środowiska

Gmina Miasta Radomia od wielu lat prowadzi aktywną działalność na rzecz ochrony środowiska. Wśród podejmowanych inicjatyw w tym zakresie można wymienić m.in.:

- Udzielanie dotacji celowych na dofinansowanie wymiany systemów ogrzewania węglowego na ekologiczne źródła ciepła w ramach realizacji „Programu obniżania niskiej emisji dla m. Radomia”. W latach 2014 – 2017 miasto przeznaczyło na ten cel ponad 5,5 mln zł likwidując 938 palenisk węglowych i redukując 2578 ton zanieczyszczeń emitowanych do powietrza
- Opracowanie „Planu gospodarki niskoemisyjnej dla miasta Radomia”,
- Opracowanie mapy akustycznej miasta oraz „Programu ochrony środowiska przed hałasem dla miasta Radomia” i zmniejszenie o 30% zakładanej liczby mieszkańców narażonych na hałas ponadnormatywny,
- Ochrona terenów o szczególnym znaczeniu i walorach przyrodniczych poprzez rozpoczęcie tworzenia sieci obszarów chronionych,
- Rewitalizacja parków miejskich (z czego 5 z dofinansowaniem zewnętrznym),
- Usuwanie wyrobów zawierających azbest – w latach 2014–2017 zutylizowano ponad 625 ton odpadów azbestowych,
- Realizacja programu kompleksowego systemu gospodarki odpadami:
 - zakończono inwestycję „Modernizacja i rozbudowa części mechanicznej instalacji MBP w Zakładzie Utylizacji Odpadów Komunalnych w Radomiu”,
 - zakończono budowę hali i linii do produkcji paliwa alternatywnego RDF,
 - rozpoczęto przygotowania do rozbudowy składowiska odpadów,
- Modernizacja i budowa sieci wodociągowej, kanalizacji sanitarnej i deszczowej z elementami retencji wód opadowych oraz modernizacja komunalnej oczyszczalni ścieków,
- Zakupienie w ramach działań Stowarzyszenia ROF 26 stacji do badania poziomu zanieczyszczenia powietrza, który można kontrolować przy pomocy aplikacji na smartphone,
- Przygotowanie i wprowadzenie od 1 lipca 2019 nowych zasad segregacji odpadów w podziale na cztery frakcje w celu sprostania wymogom unijnych regulacji dotyczących 50% poziomu recyklingu.

Gmina aktywnie pozyskuje środki zewnętrzne wspierające działania na rzecz ochrony środowiska. W ramach poprawy infrastruktury zielonej Gmina *zrealizowała projekt współfinansowany ze środków unijnych pn.: „Poprawa jakości środowiska miejskiego w Radomiu poprzez rozwój terenów zieleni w dzielnicach Obozisko i Michałów”* na łącznej powierzchni 8,21 ha. W ramach przedsięwzięcia na osiedlu Michałów powstał nowy teren zielony o powierzchni 3,74 ha. Jest to nowe i jedyne tego typu miejsce w dzielnicy, a możliwość korzystania z tego terenu przez mieszkańców przełoży się na wzrost jakości życia.

W 2015 roku rozpoczęła się realizacja projektu „Adaptacja do zmian klimatu poprzez zrównoważoną gospodarkę wodną w przestrzeni miejskiej Radomia”. Jest to jedyny tego typu w Polsce i jeden z dwóch w Europie projektów docenionych i dofinansowanych przez Komisję Europejską w ramach programu „LIFE” i Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska w Warszawie jako podmiot współfinansujący. We współpracy z naukowcami z Uniwersytetu Łódzkiego zmodernizowano zalew Borki, przebudowano stawy kolmatacyjne i infrastrukturę hydrotechniczną. Przywrócono też naturalny bieg rzeki Mlecznej w miejscu przyszłego Parku Kulturowego, wybudowano poldery zalewowe na rzece Cerekwiance i rozpoczęto budowę zbiornika przeciwpowodziowego na Potoku Północnym z sekwencyjnym systemem sedymentacyjno-biofiltracyjnym.

W ramach projektu LIFE wybudowano też pięć z planowanych na terenie miasta około 20 mniejszych zbiorników i niecek chłonnych, których zadaniem będzie gromadzenie wód opadowych w pobliżu miejsc zagrożonych lokalnymi podtopieniami. W ich okolicach będą tworzone mikrosiedliska m.in. płazów, ważek i ptaków. Projekt ten wpisuje się w potrzeby związane ze zrównoważonym rozwojem miasta poprzez dbałość o środowisko naturalne, w tym szczególnie o zasoby wody. W ramach tego projektu zostały również ustawione 2 „zielone wiaty przystankowe” (wyposażone w zieleni na dachu oraz pnącza na tylnej ścianie wiaty).

Kontynuując projekt LIFE Wodociągi Miejskie w Radomiu rozpoczynają proces projektowy nowych zadań inwestycyjnych:

- Budowa zbiornika retencyjno-zalewowego na Potoku Północnym do przejmowania wód opadowych w celu przeciwdziałania negatywnym skutkom wynikającym ze zmian klimatu. Zbiornik planowany jest w miejscu dawnego zbiornika RUTKA. Jego budowa wymuszona jest zwiększoną ilością wód opadowych z powstającego portu lotniczego.
- Budowa układu wodnego stawów i rowów retencyjnych na terenie powstającego osiedla mieszkaniowego IDEA przy ulicy Listopadowej. Układ ten zabezpieczać będzie położone niżej dzielnice miasta przed podtopieniami. Będzie też elementem przyszłego parku miejskiego.
- Budowa dwóch zbiorników retencyjnych przy ulicy Bieszczadzkiej/Banacha i Jastrzębskiego/Rumiankowej wraz z odwodnieniem ulicy Sołtykowskiej. Zbiorniki zlokalizowane będą w górnym biegu rzeki Mlecznej. Ich zadaniem będzie ochrona osiedli mieszkaniowych Idalin i Malczew.

Z uwagi na najważniejsze problemy, które wymagają pilnego rozwiązania w najbliższych latach koniecznym wydaje się kontynuowanie działań związanych z redukcją emisji zanieczyszczeń, zmniejszaniem hałasu oraz wzrostem świadomości dotyczącej ochrony środowiska.

6. ZARZĄDZANIE

Miejskie innowacje cyfryzacyjne

Celem wprowadzania innowacji w zarządzaniu usługami publicznymi w jednostkach samorządu terytorialnego jest przede wszystkim podniesienie wydajności i jakości świadczonych usług. Nowocześnie realizowane usługi mogą być nośnikiem przewagi konkurencyjnej miasta. Młodsze pokolenie mieszkańców Radomia w przeprowadzonych badaniach ankietowych wyraża oczekiwanie, że miasto będzie nowoczesne i ekologiczne. Można zakładać, że oczekiwanie młodych ludzi wykracza poza informatyzację usług publicznych, dlatego realizacja postulatu nowoczesnego miasta będzie procesem długotrwałym. Gmina Miasta Radomia wdraża obecnie technologie komunikacyjne dla poprawy wybranych usług i elementów infrastruktury miejskiej (administracja, edukacja, bezpieczeństwo publiczne, transport). Wdrożonych zostało kilka projektów z branży informatycznej. Należą do nich głównie:

- *IBOM – Internetowe Biuro Obsługi Mieszkańca* - portal internetowy umożliwiający interesantom Urzędu Miejskiego w Radomiu i czterech instytucji kultury korzystanie z wybranych usług świadczonych przez te instytucje drogą elektroniczną. Jednym z elementów portalu jest system kolejkowy umożliwiający mieszkańcom internetowe zapisy w celu umówienia wizyt w związku z załatwianiem najczęstszych spraw w urzędowych. W ten sposób istnieje możliwość zarezerwowania wizyty w Wydziale Komunikacji, czy w Wydziale Spraw Obywatelskich.
- *Zintegrowany system zarządzania oświatą na terenie Gminy Miasta Radomia (ZSZO)*. Obejmuje 96 radomskich placówek oświatowych. W skład systemu wchodzi: platforma oświatowa, narzędzie do planowania i analiz budżetowych, system wspierający analizę struktury zatrudnienia i wynagrodzeń, system wspomagający rekrutację do przedszkoli, szkół podstawowych i gimnazjów, a także aplikacje finansowo-księgowe i hurtownia danych oświatowych. Platforma zawiera narzędzie do zarządzania informacją o uczniu – m.in. elektroniczny dziennik i e-sekretariat oraz do rejestrowania i rozliczania pobytu dziecka w przedszkolu. Zrealizowane zadanie było ważnym aspektem rozwojowym.
- *Bezpłatny Internet dla mieszkańców Radomia zagrożonych wykluczeniem cyfrowym*. Miasto zapewniło dostęp do Internetu dla 1500 gospodarstw domowych zagrożonych wykluczeniem cyfrowym z powodu trudnej sytuacji materialnej lub niepełnosprawności. 500 gospodarstw domowych objętych działaniami zostało wyposażonych w sprzęt komputerowy. Ponad połowa wszystkich uczestników projektu to osoby z niepełnosprawnościami. Wartość projektu to 9 090 000,00 zł, aczkolwiek duża jego część, tj. kwota 7 726 500,00 zł stanowiła dofinansowanie z UE.
- *Hotspoty* – 6 zewnętrznych oraz 6 wewnętrznych punktów dostępowych w miejscach publicznych, często odwiedzanych zarówno przez mieszkańców, jak i turystów. Lokalizacja hotspotów została ustalona przed wejściami oraz wewnątrz 4 budynków Urzędu Miejskiego, na Placu Jagiellońskim przed budynkiem Teatru Powszechnego oraz na głównym deptaku miejskim – na ul. Żeromskiego przy fontannach.
- *Miejski System Informacji Przestrzennej – GIS*.
- *Nowoczesne e-usługi dla mieszkańców Radomia* – projekt zrealizowany w ramach działania 2.1. E-usługi Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020. W ramach projektu uruchomiony został system e-usług w Urzędzie Miejskim w Radomiu oraz 4 jednostkach kultury. Celem podejmowanego zadania było umożliwienie załatwienia spraw urzędowych bez konieczności wizyty w danej instytucji. Wartość

zrealizowanego zadania to 3 002 949,14zł, z czego dofinansowanie z UE pokryło znaczną część w wysokości 2 159 543,27 zł.

Wskazane powyżej projekty to jedynie przykłady realizowanych zadań związanych z cyfryzacją usług publicznych w Radomiu. Obecnie Urząd Miejski w Radomiu, jak również inne jednostki organizacyjne Gminy Miasta Radomia korzystają z funkcji e-Urząd, pozwalającej na załatwienie spraw urzędowych bez konieczności pojawiania się w poszczególnych instytucjach. System e-Urząd pozwala mieszkańcom na zdalne załatwienie spraw za pośrednictwem portalu z elektroniczną skrzynką podawczą, formularzami elektronicznymi i podsystemem płatności elektronicznych, dostępnych pod adresem www.wrotamazowska.pl. Portal e-Urząd stworzony został w celu bezpiecznego i zgodnego z przepisami prawa świadczenia Interesantom usług z wykorzystaniem publicznej drogi elektronicznej. Wprowadzone rozwiązanie systemowe gwarantuje nie tylko łatwiejszy i bardziej dostępny system obsługi Interesanta, ale wspomaga również pracę urzędników.

W ramach dostępnej cyfryzacji usług administracji publicznej możliwe jest realizowanie i załatwianie spraw ogólnych, spraw dotyczących działalności gospodarczej, środowiska, zwierząt, geodezji, nieruchomości, transportu oraz sportu i turystyki. Ponadto za pośrednictwem platformy ibom.radom.pl poprzez portal e-Urząd możliwe jest świadczenie zdalnych usług publicznych w sprawach ogólnych, w sprawach podatków, opłat, wniosków dotyczących zobowiązań, zaświadczeń, informacji i deklaracji podatkowych, zwolnień, ulg podatkowych, zwrotów podatku akcyzowego, oraz spraw obywatelskich dotyczących przede wszystkim zameldowania, jak również spraw z zakresu ochrony środowiska, gospodarowania odpadami oraz zwolnień i rejestrów. Platforma ibom.radom.pl umożliwia składanie wniosków online, informuje o ofercie domów kultury, pozwala na rezerwację wizyty w Urzędzie, jak również udostępnia możliwość debaty i wypowiedzenia się w ważnych tematach. Warunkiem korzystania z platformy jest zalogowanie się do portalu poprzez profil zaufany lub certyfikat kwalifikowany.

System e-usług Gminy Miasta Radomia, jak już wspomniano obejmuje nie tylko zakres administracji publicznej, ale również oświatę, ochronę zdrowia, pomoc społeczną czy działalność kulturalną. Wyposażenie jednostek gminnych w funkcjonalność e-usług pozwala na świadczenie usług odbywających się przy pomocy sieci teleinformatycznej, jest w pełni zautomatyzowana i zdalna, co doceniane jest szczególnie w obecnych warunkach społeczno-gospodarczych, w których rytm pracy i możliwości załatwienia spraw urzędowych niejednokrotnie wymagają zdalnej obsługi w wyniku ograniczenia dostępności fizycznej do urzędów i instytucji z uwagi na rozprzestrzenianie się koronawirusa.

Zakres prowadzonych e-usług Radomia w porównaniu do innych analizowanych jednostek wykazuje wysoki stopień zorganizowania i ucyfrowienia. W przypadku **Częstochowy** zakres realizowanych e-usług również pozostaje szeroki. Również, jak w przypadku Radomia, prace nad stworzeniem możliwości świadczenia usług publicznych w formie zdalnej realizowano dwutorowo – z jednej strony zapewniając mieszkańcom powszechny dostęp do Internetu i eliminując zjawisko wykluczenia cyfrowego, zaś z drugiej wprowadzając w struktury administracji publicznej rozwiązania oparte na systemach informatycznych, pozwalających na bezkontaktowe załatwienie spraw interesantów. Działania podejmowane w zakresie cyfryzacji i tworzenia systemu e-usług w Częstochowie finansowane były w znacznej mierze ze środków Funduszy Europejskich. Częstochowska administracja publiczna oparta o rozwiązania cyfrowe zaczęła funkcjonować w wyniku realizacji projektu pn. „E-usługi dla mieszkańców Częstochowy”, polegającego na stworzeniu systemowego środowiska

integracji, przetwarzania i udostępniania danych oraz świadczenia elektronicznych usług publicznych. System e-usług Częstochowy oparty jest o cztery systemy:

- System umawiania wizyt w Urzędzie - SUW
- Geoportal Inwestora i Rynku Nieruchomości - GRN,
- Zintegrowany System Informacji Przestrzennej - ZSIP,
- System Wspomagania Bezpieczeństwa Miasta – SWB.

System udostępnia możliwość zapoznania się z właściwymi dokumentami jakie należy przedłożyć do Urzędu, aby sprawnie załatwić daną sprawę urzędową. Pozwala na zapoznanie się z ofertą pomocy społecznej jaka oferowana jest mieszkańcom Częstochowy. Zawiera komponent pozwalający na zapoznanie się z ofertą kultury, oświaty i wychowania, w tym spraw społecznych. Udostępnia również opcję elektronicznej skrzynki podawczej, za pośrednictwem której możliwe jest składanie wniosków i podań dotyczących spraw do załatwienia.

W przypadku **Sosnowca** poziom cyfryzacji administracji publicznej jest znacznie niższy, ponieważ możliwość załatwienia spraw urzędowych w formie bezkontaktowej opiera się wyłącznie na platformie ePUP. Urząd Miasta w Sosnowcu udostępnia na swojej oficjalnej stronie internetowej poradnik interesanta w formie zestawienia podstawowych informacji odnośnie najważniejszych spraw jakich dotyczą usługi administracji publicznej i jednocześnie wskazuje, że właściwe pisma i wnioski składać można osobiście lub za pośrednictwem platformy ePUAP. W ramach rozwiniętych rozwiązań cyfryzacyjnych funkcjonuje Zintegrowany System Informacji Przestrzennej (ZSIP) oraz sektorowo wdrażane rozwiązania z zakresu e-usług w dziedzinach opieki zdrowotnej. Takie pole świadczenia usług publicznych w formie zdalnej ukazuje, że Sosnowiec charakteryzuje się niższym stopniem ucyfrowienia, aniżeli Radom.

Kolejnym z porównywanych miast jest **Elbląg**, w przypadku którego cyfryzacja przebiega etapowo, począwszy od budowy elektronicznej platformy edukacyjnej dla ludności regionu elbląskiego, będącej wyrazem poprawy dostępu do usług teleinformatycznych, poprzez budowę Centrum Zarządzania Siecią Miejską oraz budowę miejskiej sieci szerokopasmowej, nawiązując tym samym do kształtowania społeczeństwa informatycznego, aż po budowę i rozwój systemu e-usług publicznych, aktualizowanego i podlegającego bieżącemu usprawnieniu. Elbląg dysponuje platformą e-Urzędu, za pośrednictwem której załatwić można wszystkie sprawy urzędowe. Funkcjonalność ukazuje bezpośrednio przekierowanie na stronę właściwej sprawy do załatwienia, a stamtąd bezpośrednio pozwala przejść do wniosku i jego złożenia bez konieczności wykorzystywania innych instrumentów. Dodatkowo dla Elbląga funkcjonuje Elbląski System Informacji Przestrzennej. Nie mniej jednak Elbląg dysponuje dedykowaną platformą dla realizacji usług publicznych w formule teleinformatycznej, co plasuje go na znacznie wyższej pozycji aniżeli Sosnowiec.

Warszawskie e-usługi skoncentrowane są na bazie portalu ePUAP, w którym kafelkowo umieszczono wszystkie możliwe rodzaje spraw urzędowych, które można załatwić w formie bezkontaktowej. Do dyspozycji oddano również Miejskie Centrum Kontakt, za pośrednictwem, którego możliwe jest podejmowanie kontaktu każdorazowo w najważniejszych dla interesantów sprawach. To, co wyróżnia warszawską ofertę e-usług, to fakt, iż rozbudowana oferta dotyczy nie tylko mieszkańców będących interesantami urzędu oraz instytucji, ale również turystów. Tuż obok e-urzędu działają scyfryzowane inne działy struktury miejskiej, w tym placówki medyczne, oświatowe czy instytucje świadczące wsparcie i pomoc społeczną. Zakres świadczonych usług w formie zdalnej jest tu na bardzo wysokim poziomie, i tak jak przy poprzednich miastach, dla Warszawy również funkcjonuje System Informacji Przestrzennej, jak również elektroniczna tablica ogłoszeń, czy możliwość umawiania spotkań urzędowych za pośrednictwem portalu internetowego. Obecny zakres warszawskich e-usług świadczy

o najwyższym poziomie spośród analizowanych miast, co jest efektem podejmowania wielu inwestycji w materii cyfryzacji i zapewnienia powszechności sieci teleinformatycznej.

Na bazie tak ukazanej analizy, Radom charakteryzuje się wysokim poziomem rozwoju usług cyfrowych, jednocześnie wskazując na planowane kolejne komponenty istniejącego systemu teleinformatycznego, zapewniającego wysoką jakość i dostępność świadczonych usług publicznych. Dostępne e-usługi zapewniają usługobiorcom możliwie dużą indywidualność, nie powodują wydłużających się kolejek w urzędach i instytucjach, co z kolei zwiększa zarówno komfort samych interesantów, jak również wpływa na efektywność załatwianych spraw przez urzędników.

Niezależnie jednak od powyższego konieczne jest kontynuowanie działań w zakresie cyfryzacji, wynika to zarówno z nieustającego postępu technicznego, jak również oczekiwań mieszkańców, inwestorów i ogólnie wszechobecnego przenoszenia działań do świata wirtualnego. Mimo rozwoju wielu e-usług w Radomiu, niezbędne jest również zapewnienie nowoczesnej infrastruktury teleinformatycznej, która jest w niektórych przypadkach przestarzała. Wobec tego, Radom, pomimo już istniejącej sieci teleinformatycznej i zapewnionej już dostępności w dalszym ciągu dostrzega potrzeby rozszerzenia działań cyfryzacyjnych na inne obszary działalności, w tym kontynuację zrealizowanych już działań.

Wizerunek miasta

Polskę corocznie przemierzają miliony turystów, nowe obszary agregowane są przez potencjalnych i nowych nabywców, rozwija się przemysł, co łącznie prowadzi do rozwoju społeczno-gospodarczego. Co jednak istotne, to fakt, że przytoczone działania to jedynie przykładowe czynniki budowania potencjału lokalnego oraz konkurencyjności lokalnej i regionalnej. Niezbędnym działaniem, bez którego rozwój wydaje się być niemożliwy, jest promocja regionu, która dotyczy nie tylko promocji zewnętrznej, ale i wewnętrznej.

Każdy ośrodek lokalny czy regionalny dąży do budowy marki, dzięki której będzie kojarzony, za pomocą którego będzie promowany, a co za tym idzie, atrakcyjny dla osób napływających, odwiedzających, jak również dla nowego kapitału. Niezbędnym do tego działaniem jest sporządzenie i realizowanie odpowiedniej i rzetelnej strategii marketingowej i promocyjnej.

Próby kształtowania nowego oblicza miasta Radomia trwają od kilku lat. W tym czasie opracowano i wdrożono dokument pod nazwą „Strategia Marki Radom”, który dotyczy zarówno kolorystyki, logo, hasła promującego miasto itp., a także polityki miasta w tym zakresie. Ponadto od pewnego czasu trwają intensywne prace nad postrzeganiem precyzji nie tylko w wymiarze dosłownym, czyli w związku z przemysłem, ale także w innych aspektach m. in. edukacji, organizowanych wydarzeń kulturalnych, czy konsekwencji w decyzjach dotyczących kierunków rozwoju miasta. Szersze spojrzenie przekłada się na większą identyfikację mieszkańców z marką Radomia i hasłami, które są w niej zawarte.

Wizerunek miasta szczególnie ucierpiał w wyniku medialnego szumu, który powstał wraz z nieudaną pierwszą inwestycją w port lotniczy. Negatywny przekaz wzmocniły media społecznościowe. Jeszcze w 2015 r. Radom był postrzegany niemalże jednoznacznie pozytywnie. Dowodzą tego badania przeprowadzone przez Wojciecha Sońtę (pracownika naukowego Uniwersytetu Technologiczno-Humanistycznego w Radomiu) w tym czasie. W badaniu ankietowym na populacji 1200 Polaków oceniał pozycję wizerunkową miasta. Radom wówczas kojarzył się najczęściej z markami przedsiębiorstw (np. Łucznik, Radoskór), bliskością Warszawy oraz pokazami „Air Show” czy organizacją takich wydarzeń promocyjnych, jak Międzynarodowy Festiwal Artystów Ulicznych i Precyzji, Ogólnopolskie Spotkania Filmowe „Kameralne Lato”.

Dzisiaj miasto nie cieszy się już tak dobrym wizerunkiem przede wszystkim wśród swoich młodych mieszkańców. Ogromne problemy sprawiło pytanie o silne strony Radomia oraz atuty, które wyróżniają go na tle innych miast. Jednoznacznie pozytywnie młodzież wskazywała wspomniany wcześniej „Air Show”, historię miasta oraz wyjątkowy układ urbanistyczny ul. Żeromskiego. Niestety, przeważały negatywne konotacje. Według młodzieży Radom jest synonimem nieudanych inwestycji (lotnisko) oraz obiektem żartów.

Nie mniej jednak, miasto nie ustaje w dążeniu do zbudowania silnej marki, pozwalającej na osiągnięcie zadowolenia mieszkańców z komfortu i jakości życia w Radomiu oraz wskazującej na wysoką pozycję i konkurencyjność względem innych ośrodków miejskich. Nawiązując do wcześniej wspomnianej „Strategii Marki Radom” ustalono cele strategiczne i operacyjne, stanowiące założenia dla rozwoju lokalnego, budowy wizerunku miasta oraz promocji w relacjach wewnętrznych i zewnętrznych. Działania oparte o założenia w obszarach gospodarki, edukacji, kultury i turystyki oraz społeczeństwa pozostają aktualnymi zamierzeniami władz samorządowych, instytucji publicznych oraz organizacji pozarządowych i oddolnych inicjatyw. Wśród ustalonych priorytetów inwestycyjnych ustalono rekomendowane działania na rzecz rozwoju, skupiając się na najważniejszych aspektach marki. Markę Radomia oparto na:

- centralnym pozycjonowaniu,
- technice precyzyjnej,
- przedsiębiorczości społecznej,
- założeniach zdrowego podejścia do pracy i życia.

Tak ujęte najważniejsze aspekty rozwojowe odwołują się do centralnego położenia geograficznego, techniki precyzyjnej będącej wyrazem miasta opartego na dokładności i precyzyjnym realizowaniu przedsięwzięć, do szczególnych predyspozycji przedsiębiorczej społeczności miasta, opartej na inicjowaniu, aktywnym współdziałaniu i podejmowaniu przemysłu kreatywnego. Całość informacji sygnałnych, będących wyrazem poszczególnych sfer działalności miasta opatrzone jest właściwością zdrowego podejścia do życia i pracy, co oznacza optymalne wykorzystywanie stwarzanych możliwości rozwoju osobistego, rodzinnego, kulturalnego i zawodowego, osiągając tym samym wysoką jakość życia i pozytywny stosunek do miasta. Istotnym założeniem dostrzegalnym, jak i podejmowany przez Radom jest chęć nawiązywania współpracy lokalnej, regionalnej, a także krajowej czy międzynarodowej na rzecz podejmowania i realizacji partnerstw, dążąc do rozwoju lokalnego i wzrostu rozpoznawalności marki miasta.

Wśród celów dla miasta, prowadzących do poprawy jakości wizerunku wskazano:

- zbudowanie silnej marki gospodarczej o charakterze przemysłowym,
- wypromowanie Radomia jako ważnego ośrodka edukacyjnego o profilu technicznym,
- stworzenie marki kulturalnej spójnej z pożądanym wizerunkiem oraz wypromowanie postawy przedsiębiorczości i prospołeczności mieszkańców Radomia.

W zakresie promocji wewnętrznej, jak i zewnętrznej, wszystkie aspekty życia będą miały równie ważne znaczenie. Każdy człowiek dąży do kreowania, wyboru czy realizacji najlepszych warunków rozwojowych, a Radom jako jednostka miejska zapewnia realizację najważniejszych potrzeb społeczno-gospodarczych. Boryka się z niekorzystnymi zjawiskami społeczno-gospodarczymi czy środowiskowymi, ale jednocześnie dąży do ich eliminowania lub maksymalnego ograniczenia, kierując się dobrem mieszkańców oraz obecnych i przyszłych przedsiębiorców. Wymiar opracowanej i realizowanej Strategii Marki Radom zakłada aktywne postawy zarówno w ujęciu krótkotrwałym, jak i długofalowym, zaś skrupulatne i konsekwentne rozwiązania projektowe znacząco wpływają na poprawę jakości i wizerunku miasta.

Porównywane miasta względem Radomia, również opierają swoje działania promocyjne na dążeniu do budowy marki identyfikującej je ze szczególnymi walorami. Warszawa identyfikuje się jako miasto ciągłych zmian, miasto opierające swoją pozycję o liczne zabytki, pozycje w randze krajowej i samorządowej, ale przede wszystkim bazujące na społeczeństwie – aktywnych interesariuszach życia i zmian. Hasłem promocyjnym miasta jest „Zakochaj się w Warszawie”, nawiązujące na pierwszy rzut oka do emocjonalności, jednak chwilowe zastanowienie się, pozwala zauważyć, że odwołuje się do otwartości, aktywności, przyjaznego charakteru oraz różnorodności, stwarzając tym samym warunki do rozwoju pożądaných sfer aktywności człowieka, w tym reakcji i zmian emocjonalnych będących wyrazem kreatywnego i aktywnego społeczeństwa, jak również postępującej przedsiębiorczości, sprzyjając warunkom osiedlania się w stolicy i traktowania miasta jako własnego miejsca do życia i rozwoju.

Wizerunek Częstochowy bazuje głównie na potencjale miasta, ujętym jako wysoka jakość świadczonych usług publicznych, partnerstwie z regionem śląskim, łódzkim i świętokrzyskim, dostępności ośrodka akademickiego wraz z dostosowywaniem oferty szkolnictwa do aktualnych potrzeb rynku pracy. Do potencjałów Częstochowy zaliczają się partnerstwa placówek badawczo-rozwojowych oraz przedsiębiorstw, wytwarzając nową jakość. Wysoka jakość edukacji oraz kreatywni mieszkańcy, wraz ze wskazanymi powyżej aspektami czyni go ośrodkiem miejskim o znaczeniu ponadregionalnym z rozbudowaną ofertą kulturalną. Częstochowa oparła swój potencjał na posiadanych zasobach, zapewniając coraz to lepsze warunki rozwoju przy jednoczesnym zwiększaniu poziomu gospodarczego regionu. Tak ustalona promocja bezpośrednio nawiązuje do konieczności pielęgnowania i rozwijania istniejących partnerstw, prowadząc do uczynienia miasta ośrodkiem o znaczeniu ponadregionalnym. Do swojej promocji włącza również zakres kultu Jasnej Góry, będącej elementem przyciągającym rzeszę turystów, mających wpływ na wzrastającą zdolność inwestycyjną i przedsiębiorczą regionu, budując tym samym jej konkurencyjność.

Rozwój i rozpoznawalność wizerunku Elbląga determinowany jest na bazie wykorzystywania sektorów o wysokim potencjale dla „inteligentnych specjalizacji”, w tym przemysłu meblowego, metalowo-magazynowego, spożywczego, budownictwa i turystyki. Technologie informacyjno-komunikacyjne sprzyjają wzmocnieniu pozostałych sektorów o wysokim, jednak na szczególną uwagę zasługuje turystyka, będąca istotnym elementem rozwoju i marki miasta. Do walorów sprzyjających promocji miasta Elbląga wykorzystuje się również element współpracy stanowiącej determinantę skutecznej pracy rozwojowej, zaś partnerstwa publiczno-prywatne oraz publiczno-publiczne i prywatno-prywatne, aktywnie i skutecznie oddziałują na rzecz rozwoju i wzmocnienia atrakcyjności miejsca, jakim jest Elbląg. Poza wymiarem lokalnym, Elbląg podejmuje wiele inicjatyw na rzecz nawiązania współpracy o znaczeniu regionalnym, krajowym, a także międzynarodowym, co znacząco wpływa na budowanie atrakcyjności i konkurencyjności regionu.

Ostatnim z porównywanych miast jest Sosnowiec, bazujący głównie na historii i zachowanych walorach dziedzictwa kulturowego. Opisywane jest jako miasto wielu kultur. Jako czynnik rozwoju i budowania wizerunku marki miasta upatruje partnerstwo i współpracę z miastami partnerskimi, partnerami społecznymi, gospodarczymi, w tym krajowymi i zagranicznymi. Praktykowane partnerstwa pozwalają na wymianę doświadczeń administracyjnych, gospodarczych i przedsiębiorczych, kulturalnych i sportowo-turystycznych. Poprzez bezpośrednie kontakty różnych grup zawodowych oraz dzieci i młodzieży, miasto zbliża do siebie lokalne społeczności, buduje nowe więzi lokalne, regionalne i międzynarodowe.

Wobec powyższego, każde z miast charakteryzuje się odmienną specyfiką i różnorodnością właściwości, które ustanawia jako czynniki sprzyjające rozwojowi lokalnemu i budowaniu atrakcyjnego wizerunku w relacjach wewnętrznych i zewnętrznych. Wspólnym zasobem, na którym bazują wszystkie

analizowane miasta jest potencjał endogeniczny oraz społeczeństwo, będące zarówno motywatorem to podejmowania kolejnych inicjatyw, jak i bezpośrednim ich odbiorcą.

Radom swoje działania promocyjne w zakresie budowania atrakcyjnego wizerunku miasta scedował na najważniejsze aspekty rozwojowe: społeczeństwo, gospodarkę, sprawne działania i zarządzanie wraz z precyzyjną techniką, wyróżniającą miasto spośród innych ośrodków miejskich. Właściwością, która charakteryzuje Radom to wysoki poziom konsekwencji, zaangażowania i ambicji w planowanych i podejmowanych działaniach, prowadząc tym samym do budowania wizerunku miasta jako ośrodka atrakcyjnego pod względem rozwoju społeczno-gospodarczego, w tym miejsca sprzyjającego osiedlaniu się, dysponującego perspektywą rozwoju, edukacji i tworzącego szanse na wysoką jakość życia obecnie i w przyszłości.

SPIS TABEL, WYKRESÓW, MAP

TABELA 1. LICZBA LUDNOŚCI W RADOMIU I PORÓWNYWANYCH JEDNOSTKACH W LATACH 2008-2020.....	7
TABELA 2. WSPÓŁCZYNNIK FEMINIZACJI W LATACH 2008-2020.....	8
TABELA 3. GĘSTOŚĆ ZALUDNIENIA W RADOMIU NA TLE INNYCH JEDNOSTEK W LATACH 2008-2020.....	8
TABELA 4. WSPÓŁCZYNNIK OBCIĄŻENIA DEMOGRAFICZNEGO RADOMIA I GRUPY PORÓWNAWCZEJ W LATACH 2008 – 2020.....	9
TABELA 5. WSKAŹNIKI OBCIĄŻENIA DEMOGRAFICZNEGO DLA RADOMIA I POWIATU RADOMSKIEGO W 2020 ROKU.....	10
TABELA 6. LUDNOŚĆ W WIEKU POPRODUKCYJNYM NA 100 OSÓB W WIEKU PRZEDPRODUKCYJNYM W RADOMIU I JEDNOSTKACH PORÓWNAWCZYCH W LATACH 2008-2020.....	10
TABELA 7. SALDO MIGRACJI DLA RADOMIA W LATACH 2008-2020 NA TLE INNYCH JEDNOSTEK PORÓWNAWCZYCH ...	11
TABELA 8. RADOM – NAPŁYW MIESZKAŃCÓW W LATACH 2008 – 2019 WG WOJ. POPRZEDNIEGO POBYTU	13
TABELA 9. RADOM – ODPIĘW MIESZKAŃCÓW W LATACH 2008 – 2019 WG WOJ. DOCELOWEGO POBYTU	14
TABELA 10. PRZYRÓST NATURALNY DLA RADOMIA NA TLE INNYCH JEDNOSTEK PORÓWNAWCZYCH W LATACH 2008 – 2020.....	15
TABELA 11. UDZIAŁ MIESZKAŃCÓW WEDŁUG EKONOMICZNYCH GRUP WIEKU W % LUDNOŚCI OGÓŁEM W LATACH 2008-2020 W RADOMIU I ANALIZOWANYCH JEDNOSTKACH PORÓWNAWCZYCH	16
TABELA 12. LUDNOŚĆ I STRUKTURA WIEKU W RADOMIU LATACH 2008 - 2020	18
TABELA 13. ZESTAWIENIE DANYCH DEMOGRAFICZNYCH DLA RADOMIA I POWIATU RADOMSKIEGO	26
TABELA 14. RADOM - GĘSTOŚĆ ZALUDNIENIA W LATACH 2014 – 2018 NA TLE ROF	26
TABELA 15. OSZACOWANA LICZBA LUDNOŚCI W LATACH 2018-2050 DLA RADOMIA WEDŁUG 6 WARIANTÓW PROJEKCYJNYCH	28
TABELA 16. PROGNOZA LICZBY LUDNOŚCI DLA PORÓWNYWANYCH JEDNOSTEK.....	29
TABELA 17. WYKAZ WYBRANYCH JEDNOSTEK KULTURALNYCH WRAZ Z LICZBĄ OSÓB ODWIEDZAJĄCYCH.....	30
TABELA 18. DZIAŁALNOŚĆ CENTRÓW, DOMÓW I OŚRODKÓW KULTURY, KLUBÓW I ŚWIETLIC NA TERENIE RADOMIA I ANALIZOWANYCH JEDNOSTEK W LATACH 2009-2020.....	31
TABELA 19. DZIAŁALNOŚĆ KIN NA TERENIE RADOMIA I ANALIZOWANYCH JEDNOSTEK W LATACH 2008-2020	32
TABELA 20. LICZBA UCZESTNIKÓW WYDARZEŃ ORGANIZOWANYCH PRZEZ POSZCZEGÓLNE INSTYTUCJE W RADOMIU W LATACH 2016 -2020.....	33
TABELA 21. LICZBA OSÓB ODWIEDZAJĄCYCH FILHARMONIE, MUZEA, WYSTAWY, KONCERTY NA 1000 MIESZKAŃCÓW W RADOMIU NA TLE INNYCH MIAST W LATACH 2011 - 2020	34
TABELA 22. MUZEA I ODDZIAŁY NA TERENIE RADOMIA I PORÓWNYWANYCH JEDNOSTEK W LATACH 2015 - 2020	35
TABELA 23. ZWIEDZAJĄCY MUZEA I ODDZIAŁY NA TERENIE RADOMIA I PORÓWNYWANYCH JEDNOSTEK W LATACH 2015-2020.....	36
TABELA 24. LICZBA UCZESTNIKÓW IMPREZ MASOWYCH O CHARAKTERZE ARTYSTYCZNO-ROZRYWKOWYM W LATACH 2013-2020	37
TABELA 25. LICZBA CZŁONKÓW KLUBÓW SPORTOWYCH W RADOMIU NA TLE INNYCH MIAST W LATACH 2010-2020..	43
TABELA 26. MIEJSCA NOCLEGOWE W HOTELACH, MOTELACH, PENJONATACH I INNYCH OBIEKTACH HOTELOWYCH NA 1000 MIESZKAŃCÓW W LATACH 2008 -2020.....	45
TABELA 27. STOPIEŃ WYKORZYSTANIA MIEJSC NOCLEGOWYCH W LATACH 2010-2020 W RADOMIU I PORÓWNYWANYCH JEDNOSTKACH.....	48
TABELA 28. NOCLEGI UDZIELONE TURYSTOM ZAGRANICZNYM W LATACH 2010-2020 W RADOMIU I PORÓWNYWANYCH JEDNOSTKACH.....	48
TABELA 29. LICZBA GOSPODARSTW DOMOWYCH KORZYSTAJĄCYCH Z POMOCY SPOŁECZNEJ NA TLE WYBRANYCH MIAST	53

TABELA 30. PROCENTOWY UDZIAŁ WYDATKÓW W DZIALE 852 POMOC SPOŁECZNA W WYDATKACH OGÓŁEM GMIN I MIAST NA PRAWACH POWIATÓW	53
TABELA 31. GOSPODARKA MIESZKANIOWA W RADOMIU NA TLE WYBRANYCH JEDNOSTEK	55
TABELA 32. FREKWENCJA WYBORCZA W WYBORACH SAMORZĄDOWYCH W 2018 ROKU	59
TABELA 33. PRZESTĘPSTWA STWIERDZONE PRZEZ POLICJĘ W ZAKOŃCZONYCH POSTĘPOWANIACH PRZYGOTOWAWCZYCH NA 1000 MIESZKAŃCÓW	59
TABELA 34. WSKAŹNIK WYKRYWALNOŚCI SPRAWCÓW PRZESTĘPSTW STWIERDZONYCH PRZEZ POLICJĘ W LATACH 2013-2020	60
TABELA 35. PRZESTĘPSTWA STWIERDZONE PRZEZ POLICJĘ DROGOWE NA 1000 MIESZKAŃCÓW	61
TABELA 36. LICEA OGÓLNOKSZTAŁCĄCE - LICZBA ABSOLWENTÓW NA 1000 OSÓB W WIEKU PRODUKCYJNYM W RADOMIU NA TLE INNYCH JEDNOSTEK	62
TABELA 37. TECHNIKA - LICZBA ABSOLWENTÓW NA 1000 OSÓB W WIEKU PRODUKCYJNYM W RADOMIU NA TLE INNYCH JEDNOSTEK	63
TABELA 38. LICZBA STUDENTÓW W LATACH 2010-2019 W PORÓWNYWANYCH JEDNOSTKACH	67
TABELA 39. LICZBA ABSOLWENTÓW UCZELNI WYŻSZYCH W PORÓWNYWANYCH JEDNOSTKACH	68
TABELA 40. CHARAKTERYSTYKA ZAROBKOWA ABSOLWENTÓW SZKOLNICTWA WYŻSZEGO W RADOMIU W 2018 ROKU	69
TABELA 41. LICZBA LEKARZY NA 10 000 MIESZKAŃCÓW	72
TABELA 42. LICZBA ŁÓŻEK W SZPITALACH OGÓLNYCH NA 10 000 MIESZKAŃCÓW	73
TABELA 43. PIELĘGNIARKI I POŁOŻNE NA 10 000 MIESZKAŃCÓW	74
TABELA 44. LICZBA PRZYCHODNI, PRAKTYK LEKARSKICH I PORAD	74
TABELA 45. WYDATKI W DZIALE 851 – OCHRONA ZDROWIA	79
TABELA 46. ZMIANA LICZBY OSÓB BEZROBOTNYCH W LATACH 2008-2020 W GMINIE MIASTA RADOMIA ORAZ INNYCH, ANALIZOWANYCH JEDNOSTKACH	80
TABELA 47. UDZIAŁ OSÓB BEZROBOTNYCH W OGÓLNEJ LICZBIE LUDNOŚCI W WIEKU PRODUKCYJNYM Z UWZGLĘDNIENIEM PŁCI W LATACH 2008-2020	81
TABELA 48. STRUKTURA OSÓB BEZROBOTNYCH W UJĘCIU GRUP WIEKU	82
TABELA 49. STOPA BEZROBOCIA W PORÓWNYWANYCH JEDNOSTKACH	83
TABELA 50. PRZECIĘTNE MIESIĘCZNE WYNAGRODZENIA BRUTTO	87
TABELA 51. PODMIOTY GOSPODARKI NARODOWEJ W RADOMIU I PORÓWNYWANYCH PODMIOTACH	90
TABELA 52. PODMIOTY GOSPODARCZE W RADOMIU WG SEKTORÓW WŁASNOŚCIOWYCH W LATACH 2008 - 2020	91
TABELA 53. PORÓWNANIE LICZBY PODMIOTÓW GOSPODARCZYCH NOWO ZAREJESTROWANYCH W RADOMIU ORAZ INNYCH JEDNOSTKACH	92
TABELA 54. PORÓWNANIE LICZBY PODMIOTÓW GOSPODARCZYCH WYREJESTROWANYCH W RADOMIU ORAZ INNYCH JEDNOSTKACH	93
TABELA 55. PODMIOTY WG SEKCJI PKD 2007 W SEKTORZE PRYWATNYM W RADOMIU W LATACH 2009 - 2020	95
TABELA 56. SPÓŁKI HANDLOWE Z UDZIAŁEM KAPITAŁU ZAGRANICZNEGO W RADOMIU ORAZ INNYCH PODMIOTACH W LATACH 2008-2020 – PORÓWNANIE	97
TABELA 57. STRUKTURA WIELKOŚCI PRZEDSIĘBIORSTW NA TERENIE RADOMIA W LATACH 2008-2020	98
TABELA 58. PODMIOTY GOSPODARCZE WEDŁUG WIELKOŚCI W RADOMIU ORAZ PORÓWNYWANYCH JEDNOSTKACH W 2020 R.	99
TABELA 59. DUŻE PODMIOTY GOSPODARCZE W RADOMIU ORAZ INNYCH JEDNOSTKACH W LATACH 2008-2020 - PORÓWNANIE ZMIAN	100
TABELA 60. NAKŁADY INWESTYCYJNE PRZEDSIĘBIORSTW NA 1 MIESZKAŃCA W RADOMIU NA TLE INNYCH PODMIOTÓW	101
TABELA 61. DOCHODY OGÓŁEM GMINY MIASTA RADOMIA W LATACH 2008-2020 WRAZ Z DYNAMIKĄ ZMIAN	103

TABELA 62. ANALIZA DOCHODÓW WŁASNYCH NA TLE WYBRANYCH MIAST	104
TABELA 63. WYDATKI OGÓŁEM GMINY MIASTA RADOMIA W LATACH 2008-2020	105
TABELA 64. WYSOKOŚĆ DOTACJI ORAZ SUBWENCJI W BUDŻECIE GMINY MIASTA RADOMIA W LATACH 2008 - 2020	107
TABELA 65. DOCHODY RADOMIA W PRZELICZENIU NA 1 MIESZKAŃCA NA TLE INNYCH PODMIOTÓW	108
TABELA 66. WYDATKI W PRZELICZENIU NA 1 MIESZKAŃCA NA TLE ANALIZOWANYCH PODMIOTÓW	109
TABELA 67. WYDATKI RADOMIA NA EDUKACJĘ W 2020 ROKU NA TLE WYBRANYCH MIAST	111
TABELA 68. UDZIAŁ CZĘŚCI OŚWIATOWEJ SUBWENCJI OGÓLNEJ W SUBWENCJI OGÓLNEJ [%]	111
TABELA 69. WYDATKI RADOMIA NA POMOC SPOŁECZNĄ NA TLE WYBRANYCH MIAST	112
TABELA 70. WYDATKI RADOMIA NA KULTURĘ I OCHRONĘ DZIEDZICTWA NARODOWEGO W 2020 ROKU NA TLE WYBRANYCH PODMIOTÓW	112
TABELA 71. UDZIAŁ WYDATKÓW INWESTYCYJNYCH GMIN I POWIATÓW W WYDATKACH OGÓŁEM	113
TABELA 72. ŚRODKI GMIN I POWIATÓW Z UE NA FINANSOWANIE PROGRAMÓW I PROJEKTÓW W PRZELICZENIU NA 1 MIESZKAŃCA	113
TABELA 73. POWIERZCHNIA RADOMIA ORAZ PORÓWNYWANYCH JEDNOSTEK OBJĘTA OBOWIĄZUJĄCYMI PLANAMI OGÓŁEM [HA] W LATACH 2009-2020.....	117
TABELA 74. DECYZJE O LOKALIZACJI INWESTYCJI CELU PUBLICZNEGO ORAZ DECYZJE O WARUNKACH ZABUDOWY WYDANE W RADOMIU W LATACH 2009 - 2020	119
TABELA 75. LICZBA WYDANYCH DECYZJI O WARUNKACH ZABUDOWY W PODZIALE NA ZABUDOWĘ WIELORODZINNĄ I JEDNORODZINNA W LATACH 2009 - 2020	120
TABELA 76. LICZBA WYDANYCH W RADOMIU DECYZJI O WARUNKACH ZABUDOWY W PODZIALE NA ZABUDOWĘ USŁUGOWĄ ORAZ INNĄ ZABUDOWĘ W LATACH 2009 - 2020.....	121
TABELA 77. DŁUGOŚĆ DRÓG W RADOMIU W OKRESIE 2007-2020.....	123
TABELA 78. DŁUGOŚĆ DRÓG GMINNYCH I POWIATOWYCH O NAWIERZCHNI TWARDEJ NA 10 TYS. MIESZKAŃCÓW W RADOMIU ORAZ PORÓWNYWANYCH PODMIOTACH	124
TABELA 79. DROGI GMINNE I POWIATOWE NA 100 KM ² WEDŁUG TYPU NAWIERZCHNI	124
TABELA 80. DŁUGOŚĆ ŚCIEŻEK ROWEROWYCH W RADOMIU I PORÓWNYWANYCH JEDNOSTKACH W LATACH 2011 - 2020	128
TABELA 81. ZASOBY MIESZKANIOWE W RADOMIU W LATACH 2008 - 2020	132
TABELA 82. ZASOBY MIESZKANIOWE W RADOMIU ORAZ PORÓWNYWANYCH JEDNOSTKACH W 2008 R. ORAZ W 2020 R.	133
TABELA 83. ZASOBY MIESZKANIOWE W RADOMIU W LATACH 2008-2020 – WSKAŹNIKI	134
TABELA 84. PORÓWNANIE WSKAŹNIKÓW DOTYCZĄCYCH ZASOBU MIESZKANIOWEGO W RADOMIU I WYBRANYCH JEDNOSTKACH W 2008 R. ORAZ W 2020 R.....	135
TABELA 85. STANDARD WYPOSAŻENIA MIESZKAŃ W RADOMIU W INSTALACJE TECHNICZNO - SANITARNE	136
TABELA 86. MIESZKANIA W RADOMIU WYPOSAŻONE W INSTALACJE - W % OGÓŁU MIESZKAŃ	137
TABELA 87. MIESZKANIA WYPOSAŻONE W INSTALACJE - W % OGÓŁU MIESZKAŃ W PORÓWNYWANYCH PODMIOTACH W 2020 R.	137
TABELA 88. MIESZKANIA W ZASOBIE RADOMIA.....	138
TABELA 89. BUDYNKI MIESZKALNE NA TERENIE RADOMIA ORAZ PORÓWNYWANYCH JEDNOSTEK	139
TABELA 90. BUDOWNICTWO MIESZKANIOWE - WSKAŹNIKI DLA RADOMIA W LATACH 2008 - 2020.....	139
TABELA 91. BUDOWNICTWO MIESZKANIOWE - WSKAŹNIKI DLA JEDNOSTEK PORÓWNAWCZYCH W LATACH 2008 - 2020	140
TABELA 92. LICZBA BUDYNKÓW MIESZKALNYCH WG KONDYGNACJI W JEDNOSTKACH URBANISTYCZNYCH (ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH Z EWIDENCJI GRUNTÓW I BUDYNKÓW)	142

TABELA 93. DANE WSKAŹNIKOWE DOTYCZĄCE ZABUDOWY W JEDNOSTKACH URBANISTYCZNYCH	143
TABELA 94. LICZBA BUDYNKÓW MIESZKALNYCH WG GRUP WYSOKOŚCI W JEDNOSTKACH URBANISTYCZNYCH	145
TABELA 95. LICZBA MIESZKAŃCÓW W ZABUDOWIE WIELO- I JEDNORODZINNEJ	148
TABELA 96. UDZIAŁ POWIERZCHNI LASÓW W POWIERZCHNI OGÓŁEM W RADOMIU ORAZ PORÓWNYWANYCH SAMORZĄDACH W 2020 R.	158
TABELA 97. POWIERZCHNIA LASÓW W RADOMIU ORAZ PORÓWNYWANYCH JEDNOSTKACH	159
TABELA 98. POWIERZCHNIA TERENÓW REKREACYJNYCH (ZIELENI) NA TERENIE RADOMIA W 2008 I 2019 R.	160
TABELA 99. TERENY ZIELENI W PORÓWNYWANYCH JEDNOSTKACH W 2019 R. [HA].....	160
TABELA 100. OBSZARY CHRONIONE RADOMIA NA TLE PORÓWNYWANYCH JEDNOSTEK W 2020 R.	164
TABELA 101. STREFA MIASTA RADOM – DANE PODSTAWOWE.....	168
TABELA 102. PODSUMOWANIE WYNIKÓW OCENY JAKOŚCI POWIETRZA ZE WZGLĘDU NA OCHRONĘ ZDROWIA	169
TABELA 103. WYDATKI BUDŻETOWE NA OCHRONĘ POWIETRZA ATMOSFERYCZNEGO I KLIMATU - PORÓWNANIE	171
TABELA 104. WYDATKI BUDŻETOWE NA 1 MIESZKAŃCA W ZAKRESIE OCHRONY POWIETRZA ATMOSFERYCZNEGO I KLIMATU W LATACH 2008-2020 W RADOMIU ORAZ PORÓWNYWANYCH JEDNOSTKACH	171
TABELA 105. MASA ODPADÓW WYTWARZANYCH NA TERENIE JEDNOSTEK PORÓWNAWCZYCH W 2020 R. [Mg]	175
TABELA 106. POZIOM RECYKLINGU I PRZYGOTOWANIA DO PONOWNEGO UŻYCIA PAPIERU, METALI, TWORZYW SZTUCZNYCH I SZKŁA [%].....	175
TABELA 107. POZIOM RECYKLINGU I PRZYGOTOWANIA DO PONOWNEGO UŻYCIA I ODZYSKU INNYMI METODAMI ODPADÓW BUDOWLANYCH I ROZBIÓRKOWYCH [%]	176
TABELA 108. POZIOM OGRANICZENIA MASY ODPADÓW KOMUNALNYCH ULEGAJĄCYCH BIODEGRADACJI PRZEKAZYWANYCH DO SKŁADOWANIA W STOSUNKU MASY TYCH ODPADÓW WYTWORZONYCH W 1995 R. [%].....	176
TABELA 109. PORÓWNANIE OSIĄGNIĘTYCH WYNIKÓW W ZAKRESIE GOSPODARKI ODPADAMI W 2020 R.....	177
WYKRES 1. WSPÓŁCZYNNIK OBCIĄŻENIA DEMOGRAFICZNEGO DLA RADOMIA NA TLE INNYCH JEDNOSTEK W LATACH 2008– 2020	10
WYKRES 2. WSPÓŁCZYNNIK DZIETNOŚCI KOBIEC DLA RADOMIA NA TLE WYBRANYCH MIAST W LATACH 2010-2020 ...	11
WYKRES 3. DYNAMIKA ZMIAN PRZYROSTU NATURALNEGO NA 1000 LUDNOŚCI RADOMIA NA TLE WYBRANYCH MIAST I REGIONÓW	15
WYKRES 4. DYNAMIKA ZMIAN LICZBY LUDNOŚCI WEDŁUG EKONOMICZNYCH GRUP WIEKU W LATACH 2008-2020 W RADOMIU I PORÓWNYWANYCH JEDNOSTKACH	16
WYKRES 5. DYNAMIKA ZMIAN LICZBY MIESZKAŃCÓW RADOMIA W GRUPACH 5-LETNICH POMIĘDZY 2008 A 2020 ROKIEM	18
WYKRES 6. DYNAMIKA ZMIAN LICZBY BIBLIOTEK I FILII W RADOMIU, CZĘSTOCHOWIE, SOSNOWCU I ELBŁĄGU W LATACH 2009-2020	34
WYKRES 7. LICZBA CZYTELNIKÓW KORZYSTAJĄCYCH Z BIBLIOTEK I FILII W RADOMIU, CZĘSTOCHOWIE, SOSNOWCU I ELBŁĄGU W LATACH 2009-2020.....	35
WYKRES 8. MUZEALIA W POZYCJACH INWENTARZOWYCH W LATACH 2015-2020 NA TERENIE RADOMIA I PORÓWNYWANYCH JEDNOSTEK	36
WYKRES 9. TURYSŤCI KORZYSTAJĄCY Z NOCLEGÓW NA 1000 MIESZKAŃCÓW W RADOMIU NA TLE INNYCH JEDNOSTEK W LATACH 2008-2020	46
WYKRES 10. DYNAMIKA ZMIAN LICZBY TURYSTÓW KORZYSTAJĄCYCH Z NOCLEGÓW NA 1000 MIESZKAŃCÓW DLA RADOMIA NA TLE INNYCH MIAST W LATACH 2008 – 2019	46
WYKRES 11. SPADEK LICZBY STUDENTÓW W LATACH 2012-2019 (%)	68
WYKRES 12. KOLEJKI O NAJDŁUŻSZYM PRZECIĘTNYM CZASIE OCZEKIWANIA W RADOMSKIM SZPITALU SPECJALISTYCZNYM IM. DR. TYTUSA CHAŁUBIŃSKIEGO – STAN NA LISTOPAD 2020.....	76

WYKRES 13. PRZECIĘTNY CZAS OCZEKIWANIA W RADOMSKIM SZPITALU SPECJALISTYCZNYM NA ŚWIADCZENIE REHABILITACJI OGÓLNOUSTROJOWEJ W WARUNKACH STACJONARNYCH W LATACH 2019-2020.....	76
WYKRES 14. PRZECIĘTNY CZAS OCZEKIWANIA W RADOMSKIM SZPITALU SPECJALISTYCZNYM IM. DR. TYTUSA CHAŁUBIŃSKIEGO NA ŚWIADCZENIE W PORADNI NEUROLOGICZNEJ DLA DZIECI W LATACH 2017-2020.....	77
WYKRES 15. KOLEJKI O NAJDŁUŻSZYM PRZECIĘTNYM CZASIE OCZEKIWANIA W WOJSKOWEJ SPECJALISTYCZNEJ PRZYCHODNI LEKARSKIEJ W RADOMIU – STAN NA LISTOPAD 2020.....	77
WYKRES 16. PRZECIĘTNY CZAS OCZEKIWANIA W OCZEKIWANIA W WOJSKOWEJ SPECJALISTYCZNEJ PRZYCHODNI LEKARSKIEJ W RADOMIU NA ŚWIADCZENIE FIZJOTERAPII AMBULATORYJNEJ W LATACH 2019-2020.....	78
WYKRES 17. ZMIANA LICZBY OSÓB BEZROBOTNYCH W LATACH 2008-2021.....	80
WYKRES 18. ZMIANA WSKAŹNIKA PN. „UDZIAŁ OSÓB BEZROBOTNYCH W OGÓLNEJ LICZBIE LUDNOŚCI W WIEKU PRODUKCYJNYM” W LATACH 2008-2020.....	81
WYKRES 19. UDZIAŁ OSÓB BEZROBOTNYCH W OGÓLNEJ LICZBIE OSÓB KORZYSTAJĄCYCH ZE ŚWIADCZEŃ POMOCY SPOŁECZNEJ.....	84
WYKRES 20. PRZECIĘTNE MIESIĘCZNE WYNAGRODZENIE BRUTTO W RADOMIU W LATACH 2008-2020.....	86
WYKRES 21. PRZECIĘTNE MIESIĘCZNE WYNAGRODZENIA BRUTTO W RELACJI DO ŚREDNIEJ KRAJOWEJ [%].....	88
WYKRES 22. PODMIOTY GOSPODARKI NARODOWEJ OGÓŁEM NA TERENIE RADOMIA W LATACH 2008 - 2020.....	89
WYKRES 23. PORÓWNANIE ZMIAN W LICZEBNOŚCI PODMIOTÓW GOSPODARCZYCH RADOMIA I INNYCH JEDNOSTEK WRAZ W LATACH 2008 - 2020.....	90
WYKRES 24. PODMIOTY NOWO ZAREJESTROWANE W REJESTRZE REGON W RADOMIU ORAZ W PORÓWNYWANYCH JEDNOSTKACH - PORÓWNANIE.....	93
WYKRES 25. PODMIOTY WYREJESTROWANE W RADOMIU I WYBRANYCH JEDNOSTKACH - PORÓWNANIE.....	94
WYKRES 26. RELACJA NOWO ZAREJESTROWANYCH PODMIOTÓW DO LICZBY PODMIOTÓW WYREJESTROWANYCH W RADOMIU ORAZ INNYCH JEDNOSTKACH W 2020 R.....	94
WYKRES 27. PODMIOTY GOSPODARCZE WG SEKCJI PKD 2007 W RADOMIU W 2020 R.....	96
WYKRES 28. PODMIOTY GOSPODARCZE PRZYPADAJĄCE NA 1000 MIESZKAŃCÓW W WIEKU PRODUKCYJNYM W RADOMIU ORAZ JEDNOSTKACH PORÓWNAWCZYCH W 2020 R.....	96
WYKRES 29. SPÓŁKI HANDLOWE Z UDZIAŁEM KAPITAŁU ZAGRANICZNEGO W RADOMIU ORAZ PORÓWNYWANYCH MIASTACH I POWIECIE RADOMSKIM W 2020 R.....	97
WYKRES 30. DUŻE PODMIOTY GOSPODARCZE W RADOMIU ORAZ INNYCH JEDNOSTKACH W LATACH 2008-2020 - DYNAMIKA ZMIAN.....	100
WYKRES 31. DOCHODY OGÓŁEM GMINY MIASTA RADOMIA W LATACH 2008-2020.....	103
WYKRES 32. WYDATKI OGÓŁEM W RADOMIU W LATACH 2008 -2020.....	105
WYKRES 33. PORÓWNANIE DOCHODÓW I WYDATKÓW W LATACH 2008 - 2020.....	105
WYKRES 34. RÓŻNICA W DOCHODACH I WYDATKACH W UJĘCIU % W LATACH 2008-2020.....	105
WYKRES 35. UDZIAŁ DOTACJI ORAZ SUBWENCJI W DOCHODACH OGÓŁEM W LATACH 2008 - 2020.....	107
WYKRES 36. DOCHODY NA 1 MIESZKAŃCA W RADOMIU ORAZ INNYCH PODMIOTÓW – PORÓWNANIE ZMIAN W LATACH 2008 - 2020.....	108
WYKRES 37. WYDATKI NA 1 MIESZKAŃCA MIASTA NA TLE INNYCH PODMIOTÓW.....	109
WYKRES 38. STRUKTURA WYDATKÓW GMINY MIASTA RADOMIA W 2020 ROKU WG. KLASYFIKACJI BUDŻETOWEJ ...	110
WYKRES 39. UDZIAŁ POWIERZCHNI OBJĘTEJ OBOWIĄZUJĄCYMI MIEJSCOWYMI PLANAMI ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO W POWIERZCHNI OGÓŁEM [%].....	118
WYKRES 40. DECYZJE O LOKALIZACJI INWESTYCJI CELU PUBLICZNEGO WYDANE W RADOMIU ORAZ WYBRANYCH MIASTACH W LATACH 2009 - 2020.....	119
WYKRES 41. UDZIAŁ % DECYZJI DOTYCZĄCYCH ZABUDOWY WIELORODZINNEJ I JEDNORODZINNEJ W PORÓWNYWANYCH SAMORZĄDACH W 2020 R.....	120

WYKRES 42. UDZIAŁ % DECYZJI DOTYCZĄCYCH ZABUDOWY USŁUGOWEJ ORAZ ZABUDOWY INNEJ W PORÓWNYWANYCH SAMORZĄDACH W 2020 R.....	121
WYKRES 43. ŚCIEŻKI ROWEROWE [W KM] NA 10 TYS. LUDNOŚCI W LATACH 2011 R. ORAZ W 2020 R.	129
WYKRES 44. ZASOBY MIESZKANIOWE W RADOMIU	133
WYKRES 45. PRZYROST LICZBY MIESZKAŃ [%] W RADOMIU ORAZ PORÓWNYWANYCH JEDNOSTKACH W LATACH 2008-2020.....	134
WYKRES 46. PRZECIĘTNA POWIERZCHNIA UŻYTKOWA 1 MIESZKANIA W 2008 R. ORAZ 2020 R.	136
WYKRES 47. KORZYSTAJĄCY Z INSTALACJI W % OGÓŁU LUDNOŚCI W PORÓWNYWANYCH SAMORZĄDACH W 2020 R. 138	
WYKRES 48. UDZIAŁ % MIESZKAŃ ODDANYCH DO UŻYTKOWANIA W NOWYCH BUDYNKACH JEDNORODZINNYCH W ŁĄCZNEJ LICZBIE MIESZKAŃ ODDANYCH DO UŻYTKOWANIA W NOWYCH BUDYNKACH MIESZKALNYCH W LATACH 2013 – 2020 R.	140
WYKRES 49. UDZIAŁ % MIESZKAŃ ODDANYCH DO UŻYTKOWANIA W NOWYCH BUDYNKACH WIELORODZINNYCH W ŁĄCZNEJ LICZBIE MIESZKAŃ ODDANYCH DO UŻYTKOWANIA W NOWYCH BUDYNKACH MIESZKALNYCH W LATACH 2013 – 2020 R.	141
WYKRES 50. UDZIAŁ BUDYNKÓW MIESZKALNYCH POSZCZEGÓLNYCH GRUP WYSOKOŚCI W WYBRANYCH JEDNOSTKACH URBANISTYCZNYCH	146
WYKRES 29. MIESZKAŃCY RADOMIA WG ZAMIESZKIWANEJ ZABUDOWY W 2019 R.....	147
WYKRES 52. ODSETEK NOWO PLANOWANYCH TERENÓW MIESZKANIOWYCH	153
WYKRES 53. SZACUNKOWA POJEMNOŚĆ NOWO PLANOWANYCH TERENÓW MIESZKANIOWYCH	153
WYKRES 54. ODSETEK LUDNOŚCI MOŻLIWEJ DO OSIEDLENIA NA NOWO PLANOWANYCH TERENACH OSADNICZYCH WZGLĘDEM OBECNEJ LICZBY LUDNOŚCI	154
WYKRES 55. POJEMNOŚĆ NOWO PLANOWANYCH TERENÓW MIESZKANIOWYCH NA TLE AKTUALNEJ LUDNOŚCI JEDNOSTEK TERYTORIALNYCH	154
WYKRES 56. LICZBA POZWOLEŃ NA BUDOWĘ I ZGŁOSZEŃ BUDOWY NOWYCH BUDYNKÓW MIESZKALNYCH W 2018 R. W MOF RADOMIA.....	156
WYKRES 57. STRUKTURA WŁASNOŚCI LASÓW W POWIERZCHNI LASÓW OGÓŁEM NA TERENIE RADOMIA I PORÓWNYWANYCH JEDNOSTEK W 2020 R.	159
WYKRES 58. TERENY ZIELENI W PORÓWNYWANYCH MIASTACH W 2019 R.....	161
WYKRES 59. WYDATKI NA 1 MIESZKAŃCA W ZAKRESIE OCHRONY POWIETRZA ATMOSFERYCZNEGO I KLIMATU W 2020 W RADOMIU ORAZ PORÓWNYWANYCH JEDNOSTKACH	172
WYKRES 60. MASA ODPADÓW WYTWORZONYCH NA TERENIE RADOMIA W LATACH 2013 – 2020 [Mg].....	175
MAPA 1. KIERUNKI I NATĘŻENIE REJESTROWANYCH NAPŁYWÓW Z RADOMIA W LATACH 1989-2018	19
MAPA 2. LICZBA LUDNOŚCI WG JEDNOSTEK URBANISTYCZNYCH W ROKU 2008 I 2019 (STAN NA KONIEC 2019)	20
MAPA 3. ZMIANY LICZBY LUDNOŚCI WG JEDNOSTEK URBANISTYCZNYCH W LATACH 2008-2019(STAN NA VI 2019) ..	21
MAPA 4. GĘSTOŚĆ ZALUDNIENIA WG JEDNOSTEK URBANISTYCZNYCH W ROKU 2019.....	22
MAPA 5. WSPÓŁCZYNNIK FEMINIZACJI WG JEDNOSTEK URBANISTYCZNYCH W ROKU 2019	23
MAPA 6. STRUKTURA WIEKU MIESZKAŃCÓW JEDNOSTEK URBANISTYCZNYCH W PODZIALE NA EKONOMICZNE GRUPY WIEKU W 2019 ROKU.....	24
MAPA 7. STRUKTURA WIEKU MIESZKAŃCÓW JEDNOSTEK URBANISTYCZNYCH W PODZIALE NA EKONOMICZNE GRUPY WIEKU W 2019 ROKU.....	25
MAPA 8. LOKALIZACJA RADOMIA NA TLE WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO	115
MAPA 9. MAPA LOKALIZACYJNA RADOMIA	115
MAPA 10. OBSZARY DLA KTÓRYCH PRZYSTĄPIONO DO OPRACOWANIA MIEJSCOWYCH PLANÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO	118

MAPA 11. DROGI DLA ROWERÓW ORAZ CIĄGI PIESZO – ROWEROWE NA TERENIE RADOMIA.....	129
MAPA 12. SIEĆ CIEPŁOWNICZA NA TERENIE RADOMIA	131
MAPA 13. KLASYFIKACJA BUDYNKÓW MIESZKALNYCH WG GRUP WYSOKOŚCI	147
MAPA 14. TERENY OSADNICZE WYZNACZONE W STUDIACH UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMIN RADOMSKIEGO OBSZARU FUNKcjONALNEGO.....	150
MAPA 15. TERENY OSADNICZE WYZNACZONE W STUDIACH UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMIN MIEJSKIEGO OBSZARU FUNKcjONALNEGO RADOMIA.....	151
MAPA 16. PIERŚCIEŃ ZIELONY MIEJSKIEGO OBSZARU FUNKcjONALNEGO RADOMIA.....	155
MAPA 17. DOSTĘPNOŚĆ DO TERENÓW ZIELENI W RADOMIU.....	162
MAPA 18. ISTNIEJĄCY SYSTEM PRZYRODNICZY RADOMIA.....	163
MAPA 19. SCHEMATYCZNE ROZMIESZCZENIE FORM OCHRONY PRZYRODY WZGLĘDEM OBSZARU GMINY MIASTA RADOMIA	165
MAPA 20. ROZKŁAD ZANIECZYSZCZEŃ POWIETRZA - PM _{2,5} , PM ₁₀ I B(A)P	170